

Helyi wiki témák szócikkeinek betűrendes mutatója

Albertkázmérfusza

Arak

Aranymosás

Arrabona temetői - Győr-vagongyár

Ásványrári lakóház a Szentendrei Skanzenben

Bácsai süsü

Balázspéc

Balfi evangélikus templom

Barlanglakások a Kisalföldön

Beledi Barthodeiszky-kastély

Bezenyei horvát férfi viselet

Bezenyei horvát női viselet

Bogyoszlói keresztek

Bogyoszlói porta a Szentendrei Skanzenben

Bogyoszlói Rábaköz Néptáncgyűttes

Bogyoszlói Szent Kozma és Damján római katolikus templom

Bőnyi községháza

Bőnyi Önkéntes Tűzoltóegylet

Bősárkányi gyékényezés

Brennbergbánya, Bányász Emlékmúzeum

Brennbergbánya, Szent Borbála templom

Burcsella

Csanak és Csanakhegy küzdelme az úrbéri maradványok fölszámolásáért

Csanak és Ménfő betelepítése a XVIII. sz. első felében

Csanak, a csanaki németek története

Csanakfalui magyarosító, Bády Izidor

Csorna, Bárdos Kórus

Csorna, Frankl-féle gőzmalom

Csorna, Garabonciás együttes

Csorna, Jézus Szíve templom

Csorna, Kmety György szobor

Csorna, Kokas-féle téglagyár

Csorna, Palotasor, Csorna

Csorna, Pántlika Néptáncgyűttes, Csorna

Csorna, Szent Antal temető és emlékművei

Csorna, Történelmi emlékművek

Csornai diadém

Csornai képfestőműhely

Csornai Múzeum

Csornai újságok a századfordulón (1889-1916)

Csornai viselet

Dénesfai Cziráky-kastély

Döri fazekasság

Döri római katolikus templom

Dunaremetei hajóállomás

Écs, világháborús emlékmű

Egyed, Stern-kastély

Enese-Fudpuszta

Enese-Péterházapuszta

Eszterháza település nevének Fertődre változása
Farádi evangélikus templom
Farádi Keresztelő Szent János fejevétele római katolikus templom
Felpéc - Idényóvoda
Felpéc - Iskola és az oktatás története
Felpéc - Középkori települések
Felpéc - Néprajzi jellemzők Felpéc népéletéből
Felpéc a 19. században
Felpéc a 20. században
Felpéci gazdálkodás
Felső-Duna és a Mosoni-Duna morotvatavai
Fertő-Hanság Nemzeti Park
Fertőbozi Gloriette
Fertőrákos, Urunk Mennybemenetele római katolikus templom
Fertőrákosi szobrok
Fertőszentmiklós - Útmenti emlékkeresztek, feszületek és emlékoszlopok
Fertőszentmiklós földrajzi nevei
Gartai Szent Sebestyén római katolikus templom
Gönyű, Erebe-szigetek
Győr, a Torinói Lepel győri másolata
Győr, Apolló mozi
Győr, Back-malom
Győr, Csala Vendéglő
Győr, Első győri Iparműkiállítás 1846.
Győr, Hitzelbergerek és fuvola óráik
Győr, Kisalföldi Gépgyár
Győr, Rába-kettős híd
Győr, Schlichter-villa
Győr, Stádel Gépgyár
Győr, Széchenyi-tér, ásatások
Győr, Tungsram Gépgyár
Győri Gyufagyár
Győri Kisfaludy Irodalmi Kör
Győri Lemezárugyár
Győri Specziál cukrászcsalád
Győr-ménfőcsanaki emlékhelyek
Győr–Ménfőcsanak sporttörténetének krónikája
Győrnádorvárosi leányárvaház
Győrsövényházi római katolikus templom
Győrszentiván, Andrásvár
Halászi Mosoni-Duna-híd
Hanság és a Répce mente
Hanság lecsapolása
Hansági KISZ építőtáborok
Harkai evangélikus templom
Harkai porta a Szentendrei Skanzenben
Hegyeshalmi evangélikus templom
Hegyeshalom, Szent Bertalan apostol Római katolikus templom
Himodi római katolikus templom
Höveji római katolikus templom
Ikrényi Lamberg-Meran kastély
Jánossomorja és Vidéke ÁFÉSZ

Jánossomorja iskoláinak története
Jánossomorja óvodái
Jánossomorja, Szentjános temploma
Jánossomorja, szentjánosi keresztek
Jánossomorzai Fogadalmi (Szent-Anna) kápolna
Jánossomorzai régészeti leletek
Jobaháza, Szentháromság római katolikus templom
Kajárpéc
Kajárpéc - Árpádkor
Kajárpéc - Az iskola múltjának történetéből
Kajárpéc - Evangélikus templom
Kajárpéc - Faluház
Kajárpéc - Házasságkötés
Kajárpéc - Helytörténeti és régészeti kiállítás
Kajárpéc - Péc nemzetség
Kajárpéc - Pokolfa-domb
Kajárpéc - Régészeti feltárások
Kajárpéc - Római katolikus templom
Kajárpéc - Sashegy
Kajárpéc - Születés, gyermekkor
Kajárpéc - Szűzkút
Kajárpéc - Tájház
Kajárpéc - Tavaszi népszokások
Kajárpéc - Temetkezési szokások
Kajárpéci hegyközség
Kajárpéci muzikusok
Kajárpéci népszokások - a gyermekáldás

Albertkázmérpuszta

Albertkázmérpuszta kis település Győr-Moson-Sopron megyében, a Mosonmagyaróvári kistérségben, közigazgatásilag Várbalog résztelepülése. Nevében a Magyaróvári Gazdasági Akadémia megalapítójának, Albert Kázmér szász-tescheni hercegnek emlékét őrzi.

Fekvése

Albertkázmérpuszta Várbalogtól 5 km-re északnyugatra, Mosonszolnoktól 13 km-re nyugatra, közvetlenül az osztrák határ mentén található.

Története

A terület valaha királyi birtok volt, 1766-ban Mária Terézia nászajándékként adta leányának, Mária Krisztina főhercegnőnek és férjének, III. Ágost lengyel király fiának, Albert Kázmér szász-tescheni hercegnek.

A herceg szívéen viselte a mezőgazdaság fejlesztésének ügyét, ezért az 1800-as évek elején mintagazdaságot alakított ki a birtokon. Az uradalom állandó munkaerőhiánnyal küzdött, amit németajkú telepésekkel igyekezett enyhíteni. Több mint negyven családot telepített be, akinek házat építtetett és földet adott, melyet a termés feléért, meghatározott vetésforgó rendszerben kellett művelniük. Később iskolát alapítottak a majorban, vendégfogadó is nyílt. A telepések többsége később mégis hazaköltözött, helyüket az uradalom alkalmazottai foglalták el.

Fényes Elek 1851-ben így ír róla: „Albert-Kazimir puszta, Moson vármegyében, nem rég népesített, Féltoronyhoz ½ órányira, 290 katolikus, 2 ágostai lakossal, kik 46 csinos házban laknak Az uraság földjei azelőtt a lakosok közt úgy osztattak fel, hogy minden termésből fele részt tartoztak az uraságnak adni, s váltógazdaságot űztek; most azonban a földek mind visszaváltattak, F. u. Károly főherceg örökösei.”

Felújított telepház

A 19. század második felében Habsburg Frigyes főherceg irányítása alá került a birtok. Modern technikával ellátott lakatos- és kovácsműhelyeket létesített, melyek valóságos gépgyárként működtek.

A főhercegi családnak mindig is kedves volt Albertkázmér, így amikor Frigyes főhercegnek és Izabella Croy-dülmeni hercegnőnek kilencedik gyermekként fiuk született 1897-ben, az isteni kegyelem iránti hálából templomot emeltettek a bécsi Fogadalmi templom (Votivkirche) mintájára.

Az ország legszebb majorjaként emlegetett telepen 1904-ben központi gépjavító- és szerelőműhelyt hozott létre az uradalom, melyet a GANZ gyár gépeivel üzemeltettek. Áramot is fejlesztettek a megyei hálózatnak.

Az első világháború után, a trianoni békeszerződésben az egész nezsideri járást Ausztriához csatolták, ezzel jelentős számú nagybirtokot vágtak ketté. A nagybirtokok egységes kezelése érdekében a Magyar-Osztrák Határmegállapító Bizottság tárgyalásokat folytatott a Népszövetség tanácsával, mely 1922. szeptember 17-én úgy döntött, Ausztria más területekért cserébe tíz elcsatolt

Albert Kázmér szász-tescheni herceg

községet és három majort, köztük Albertkázmérpusztát visszaad Magyarországnak.

1926-tól (egyek forrás szerint 1923-tól) Hegyeshalomhoz tartozott a major. A lakosság élete nehézkessé vált, mert a közigazgatási teendőket Hegyeshalom látta el, az egyházi ügyeit az akkor még Örcsütörtök nevet viselő Várbalog intézte, az orvos Mosonszentjánosról, a rendőrség Mosonszolnokról járt ki a településre.

Az 1930-as népszámlálás szerint Albertkázmérpusztának 420 lakosa volt, ebből 219 férfi, 201 nő. Anyanyelvi megoszlás szerint 265 magyar, 153 német, 2 szlovák anyanyelvű. Vallási hovatartozás szerint 408 római katolikus, 7 református, 5 ágostai hitvallású evangélikus élt a pusztán. Uradalmi fiú- és lányiskola is működött, tanítói Lang Mihály és Lónyai Laura voltak. Az itt élők közül 348-an tudtak írni és olvasni.

A birtok felszámolása 1937-38-ban kezdődött el. Az uradalom megszűnésétől az államosításig önálló gazdaságok művelték a földeket. A második világháború után a kitelepítés során másfél száz sváb lakostól kellett megválnia a településnek.

1946 után politikai okokból elszigetelődött, a közvetlen közelében húzódott „vasfüggöny”. Hegyeshalomba nehézkesen lehetett eljutni, Örcsütörtökkel viszont kiépített út kötötte össze, így 1947-ban (egyek forrás szerint 1948-ban) egyesült Örcsütörtökkel, mely a Várbalog nevet vette fel. A nyugati határ közelsége miatt 1966-ban Magyarország felől is elzárták, a szigorúan őrzött határsávba került. Aki tehetett, elköltözött. 1970-től a jánosomorjai közös tanácshoz csatolták. 1972-ben már csak százhatvanan laktak a településen. Az egykori több száz lakóból a rendszerváltásra csupán 27 maradt szülőfalujában.

1989-től lassú változás kezdődött a falu életében. 1990. január elsejétől újra Várbalognak került. Ugyanebben az évben művészien felújították a templomot. Ideiglenes határátkelőjét évente kétszer megnyitották Halbturn (Féltorony) felé, pünkösdkor és augusztus 20-án. 2007. december 21-től állandóan nyitva a határ, ellenőrzés nincs.

A település mai képe

Szent István-templom

A település mai élete

Albertkázmérpuszta ma már szinte csak hétvégi házakból áll, néhány idős ember él még az őslakosok közül. Napjainkban kb. 20 állandó lakosa van. Az osztrákok egyre erősebb érdeklődést mutatnak a település iránt, sokan vásárolnak itt telket. Új házat építenek vagy a megmaradt régi cselédházakat újítják fel. A legtöbben csak hétvégén látogatnak ki a városból a csendesebb környezetbe.

Hefter László restaurált ablakai

Nevezetessége

Az 1897-ben Szent István tiszteletére felszentelt neogótikus római katolikus templom, amelyet 1990-ben felújítottak. Gyönyörűen restaurált üveglablakai Hefter László üvegművész munkáját dicsérik.

Helytörténeti érdekesség

1848. december 27-én Kmetty György honvédei és Pöltenberg Ernő huszárai a major közelében vágták ki magukat tízezer osztrák gyalogos gyűrűjéből, és Görgey parancsának megfelelően a

Hanság keleti lápszűkületén keresztül vonultak tovább Győr felé.

Forrás:

Biczó Zalán: Az albertkázmérpusztai templom története. Győr : (Biczó Z.), 2010. 70 p.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leiratik. Repr. Bp., ÁKV, M. Kvk. és Kvtérj. Egyesülése, 1984 (!1985). 1. köt. p. 18.

Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. 19. köt. Győr-Moson-Sopron megye. Bp. KSH, 2002. p. 118. és 236.

Thullner István: Albertkázmérpuszta. In: Győr-Moson-Sopron megye települései. Szerk. Tuba László (et al.). p. 20.

Várbalog és Albertkázmérpuszta. In: A Szigetköz és a Mosoni-Síkság. Szerzők Alexay Zoltán, Bedécs Gyula, Láng István. Szombathely, B.K.L. 2000. p. 175-179.

További irodalom:

Boros Józsefné: Albertkázmérpuszta múltja és jelene. "Szülőföldünk" honismereti pályázat. (1998). 24 fol.

Kulcsár Imre: Jánossomorja, Várbalog községek története. Jánossomorja, Jánossomorja Nagyközségi Tanács, (1975). 130 p.

Film:

Templomok a határ mentén. Sopron, Pannon Sopron Stúdió, 2000. (videofilm)

Albertkázmérpuszta – falu a senki földjén. A Jánossomorjai Városi Televízió által a faluról készített filmje 2000 körül

Külső hivatkozás és képek forrása:

<http://www.varbalog.hu>

<http://www.ongo.hu/elmenybeszamolok/1523?req=elmenybeszamolok%2F1523>

<http://www.geocaching.hu/caches.geo?id=1594>

ARAK

Szigetköz legkisebb települése, közigazgatásilag Halászihoz tartozik 170 lakossal.

Fekvése

Arak címere

Arak község a szigetközi út mentén

Mária szobor

Arak-Katolikus templom

A szigetközi főút és kerékpárút mellett található Darnózseli és Halászi községek között félúton. A település mindenkor Moson megyéhez tartozott.

Történelmi földrajza

Eredetileg a Nagy-Duna jobb partján állott. A halastavi Duna-ág hajdan 100-200 méter széles hajózható Duna-meder volt - erről az Árpádkori okiratok is megemlékeznek – melyen valaha hajók közlekedtek és Arakon kikötő is működött. A lébényi templom Kárpátokból származó kőkockáit Dévénytől Arakig hajóval szállították, itt partra rakták, majd helybéli fuvarosok hordták Lébénybe.

Arak címere

Később a Duna medret változtatott és eltávolodott a falutól. A Szigetközön végighúzóódó ér maradt belőle, mely Máriamajornál, Novákpusztánál mellett torkollik a Mosoni-Dunába. Egyházmegyei határ is volt az esztergomi érseki és a győri püspöki egyházmegye között. Gyakorlatilag a mai egyházmegyei határ is ez a vonal.

A falu határában a kálnoki Duna-ág mellett, de a szántóföldek között találjuk a Malomszer-dűlőt, a Duna malmaitól származik a terület neve. Ugyancsak az Arak és Darnózseli között lévő Halastói rét elnevezés is a Duna ágából kialakult morotvtól ered.

A Zsidódomb a falu belterületén található, feltehetően egy zsidó lakos tulajdonában volt, melyre házáat építette.

Eredetmondája

A szájhagyomány szerint neve az árok szóból ered. Fazekas István araki lakos így mesélte 1967-ben:

„Itt nálunk azt tartják az öregek, hogy Arak neve abból az árokból keletkezett, ami itt látható a határunkban és Tatárároknak hívják. Azt mondják, hogy amikor ott voltak nálunk a tatárok, akkor éppen itt a falunk helyén ütöttek tábor. Nagy víz volt akkor, olyan tavaszi jegesár. Megijedtek a tatárok, hogy őket is elönti a Duna. Hát összeterelték a szomszéd falukból az embereket és egy nagy árkot ásattak velük a tábor körül. Az árok földjét fölkupacolták töltésnek a víz ellen. A Duna azért csak betört a töltésen át és kimosta a tatárokat. Azóta a nagy ároknak csak a darabjai maradtak meg. A nép pedig ideköltözött és így lett az árok a falu megett. Tatárároknak hívták és így lett belőle Arak.”(1)

Története

Arak első okleveles említése 1413-ból származik, a Moson vármegyei nemesi birtokos Araki-család előneveként. A külföldről származó Baydensdorf Miklós birtoka volt, de a család magvaszakadása (1421) után királyi adományként javarészből a Hédervaryaké lett. Ekkor a XV. század elejéig Arack volt a neve. Szerepelt még Urraken néven is.

A magyar királyság 1552. évi jegyzéke szerint Arak községet 1552-ben Bakich Péter birtokolta. 2 és fél kapuja és 2 zsellértelepe volt, hozzávetőlegesen 60 fő lakta. Urbéres település volt. 1816-ban

már a hédervári birtokos gróf Viczay-család uradalmához tartozott, ők voltak az utolsó földesurai. Ekkor a házak száma 21, lakosainak száma 230 katolikus magyar, köztük 15 jobbágy.(2)

Mivel a falu Szigetköz főútvonalába esik, a háborús időszakokban sok ellenséges had keresztülgázolt rajta. Az Arak és Darnózseli közötti kis jellegtelen halomról a néphagyomány azt tartja, magyar és francia katonák csontjai pihennek alatta. A magyar katonák a nógrádi lovasezred vitézei voltak, akiknek két százada Stipsics András vezetésével 1809. június 2-án hősiessé küzdelmet folytatott a túlerőben lévő 1500 fős francia sereggel.

1848-49-ben Jellasich csapata kifosztotta és felperzselte a falut.

Az újraéledő Arak a 19. század elején virágzó háziiparáról - kosárfonás, vesszőfonás és házsövényfonás - volt nevezetes, a házépítéstől a lakás berendezéséig szinte minden használati tárgyat maguk készítették. Az 1851-ben megjelent Fényes Elek Magyarország geographiai szótára szerint Araknak „14 telkes gazdája van, 304 hold negyedik osztálybeli szántóföldje, 100 embervágó rétje, káposztásai. Földesurai a Viczay grófok. Nemes udvarokat bírnak a Nagy és Sebő-családok. Nyelve magyar. 188 katolikus, 6 zsidó lakója van a községnek. A faluban 19 nemes személy él. 10 negyedrendű telke van.”

Az önkéntes tűzoltó egyesület 1889-ben alakult meg 17 fővel.

A 19. század végén, a 20. század elején jó hírneve volt az araki Schlesinger-féle méntelep és versenyelő istállóinak. Római katolikus elemi népiskolája a századforduló után jött létre, tanítói sorrendben: Vámosy Nagy Dénes, Zsasskovszky Endre Károly, Molár Alajos, Tarr János voltak. 1930-ban a község lakossága 272 fő volt, 269 katolikus, 1 evangélikus és 2 izraelita vallású. Legnagyobb földterülettel, 180 holddal a budapesti Geleta István rendelkezett, földjét a helybeli Szél Gyula bérelte, akinek már cséplőgépe is volt. Nagyobb birtokkal rendelkezett még az araki Adrigán János, Dobos Pál, Kertész József és Klena Mátyás. Működött a településen vendéglő, fűszer- és vegyeskereskedés, valamint kovács, kőműves és biztosítási ügynök is.(3)

Kis templomát közadakozásból, közmunkával építette fel a lakosság 1937-ben.

Mária szobor

Arak – Katolikus templom

Arak 1934. január 1-ig önálló kisközség volt, ekkor csatolták

Halászihoz. Egyházmegyeileg a győri püspökséghez tartozik, a halászi plébánia filiája.

A falut rendkívül összetartó közösség lakja. 1995-ben 188 lelket számlált, ebből 180 fő katolikus. 1999-ben 182-en lakták, a visszatérő fiatalok jó néhány új házat építettek. Iskolája nincs, a gyerekek Halásziába járnak iskolába.

A településen lovarda, bolt, kocsmá és vendéglő üzemel, bizonyítva, hogy a település él és fejlődik.

Nevezetessége

Római katolikus templom, 1937-ben épült Lisieuxi Szent Teréz tiszteletére, alapterülete 90 m²

Neves személyisége

Itt született Botka Valéria (Máriakálnok-Arak, 1928. június 10.) kóruskarnagy, a Magyar Rádió Gyermekkorúsanak egyik alapítója majd vezetője, az Operaház gyermekkarának egykori karigazgatója.

Jegyzetek:

- (1) Timaffy László: Táltosok, tudósok, boszorkányok. Kisalföldi népmondák. Győr, Hazánk, 1992. p. 100.
- (2) Andreas Grailich: Moson vármegye leírása. p. 50.
- (3) Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék és Győr... város részletes ismertetője és monográfiája az 1929-1930. évekre. p. 79-80.

Források:

Haller János: Mosonvármegye történelmi földrajza. M.óvár : Mosoni Polgári Kör : M.óvári Múzeumbarátok Egylete : M.óvári Múzeum alapítvány, 1998. p. 225-226.

Karácsony István: A Szigetköz története. Darnózseli, Önkormányzat, 2003. p. 109-112.

Magyarország statisztikai helységnévtára. 19. Győr-Moson -Sopron megye. Bp. : KSH, 2002. p. 55.

Andreas Grailich: Moson vármegye leírása. Győr, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 2004. p. 50.

Kerekes Sámuel (főszerk.): Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék és Győr... város részletes ismertetője és monográfiája az 1929-1930. évekre. Bp. Kerekes S., (1930). p. 79-80.

További irodalom:

V.M.: Egy kisbolt nagyon hiányzik. Arak: Egy falu közel a városhoz, mégis elzártan. In: Kisalföld, 61. évf. 190. sz. (2006. aug. 15.). p. 7.: 2 kép

Emlék a hősöknek. In: Kisalföld, 56. évf. 155. (2001. júl. 5.). p. 7.

Cséfalvay Attila: Létezés az anyaközség árnyékában : Paprét, Arak, Tejfelu: Reflektorfényben a lakott külterületek. In: Kisalföld, 57. évf. 142. sz. (2002. jún. 20.). p. 7.

Biacsics Elvira: Szigetköz kapuja : Halászi és Arak jelene és jövője. In: LajtaPress : A Kisalföld ingyenes információs hetilapja, 000. (1999. jún. 1.). p. 1,6.: 4 kép

Zenés-táncos falunapok. In: Kisalföld, 62. évf. 174. sz. (2007. júl. 27.). p. 8.

Orvosi rendelő létesül Arakon. In: Kisalföld

Külső hivatkozások:

www.halasz.hu

Képek forrása:

Internet

Aranymosás

Útban az aranyász

Az aranymosás az arany kinyerésének egyik módja; az aranylelőhelyek környékéről induló vízfolyások, patakok, folyók hordalékaként a középszakaszon lerakódott arany szemcsék, aranyhomok kitermelésének aranymosók által végzett munkája(1)

A Kárpát-medencében egykor falvak egész lakossága élt a főveny kincséből, melyet királyi, fejedelmi pátenslevelek sora igazol.

Aranymosással foglalkozó települések voltak:

Csallóközben Aranyos, Csicsó, Doborgaz, Füss, Kolozsnéma, Medve, Szap, Vajka Szigetközben Ásványráró, Lipót, Dunaremete, Kisbodak, Vének

Útban az aranyász

A Duna kincse, az arany

A sok-sok arany szemcsét évezredek óta hozza a Duna az Alpok szikláiból. Az eső lesodorja a szikladarabokat, s mire a folyóba érnek, összetörnek. A bennük lévő aranytelérek szabadra kerülnek és az arany szemek a kavicsal, homokkal együtt vándorolva lerakódnak a csendesebb folyású, zátonyos ágakban. Innen kell az aranyásznak kimosnia az aranyat. Régen a megélhetésért, manapság hagyományörzéseként, kedvtelésből foglalkoznak a Szigetközben aranymosással.

Az aranymosás eszközei

Az egyszerű, házi készítésű aranyász-felszerelés a következőkből állt: mosópad, vaslapát, falapát, meringülő, köpöce, szerke, posztó, sajtár, csupor és lésza.

Az aranymosás folyamata

Először az aranymosók szemrevételezték a vizet, vagyis ladikkal megfelelő zátonyt kerestek. Vaslapáttal fővenyt merítettek az égetett falapátra (próbalapát), lötyögették, mosták. Ha jó helyen jártak, a sötét felületen megjelentek a sárgán csillogó arany szemek. Lapátonként 30-40 szemet számlálva érdemes volt letáborozni.

Megkezdhették az aranymosást, ami a mosópad és az aranyászlésza felállításával indult. A nádból kötött lésza védte a széltől a mosópadot és árnyékot nyújtott munka közben az aranyásznak.

Munka a lésza árnyékában

A mosópad egy durva posztóval fedett háromlábú lejtős asztal volt, felső végén vesszőből font saraglyával. A saraglyát megrakták fővennyel, ezt hosszú nyelű meringülővel egyenletesen öntözték. A víz a vesszősítán átmosta a fővenyt az alatta lévő posztóra, a nagyobb kavicsok fennakadtak. Ezt tovább öntözték, így a lejtős mosópadon a könnyebb szemcséket levitte a víz, míg a nehezebb arany szemek fennakadtak a posztó szálai közt.

A posztóról az arany szemcsékkal dús homokot vízzel teli sajtárba mosták bele, majd a szerkében (csónak alakú faedény) vízzel locsolgatva himbálták. Így választották szét a maradék könnyebb homokot a szerke alján megüledett, arannyal dús fővenytől, az „aranyporzótól”. Ezt hasas

cserépcsuprokba gyűjtötték.

Az arany kinyerését - a „foncsorítást” - már otthon végezték, melyben az egész család segédkezett. Egy lapos tálba mért aranyporzóra higanyt öntöttek, és azzal kis golyókba jól összegyúrták. Ennek során a higany magába fogadta az aranyat, míg a szennyeződés kívül maradt. A kis golyókat vászonzacskókba rakták és kipréselték a higanyt, a zacskóban visszamaradt a nem teljesen tiszta arany. Ezt égető kanálba öntötték, és lassú tűzön hevítve elpárologtatták belőle a maradék higanyt. Visszamaradt a tiszta arany, ezt nevezték „sáraranynak”. A naponta négy szekérenyi fővenyből alig maradt fél, esetleg egy gramm arany.

Az aranyász mesterség

Valamennyi „vízi ember” közül az aranyászt, a „vizek vándorát” tartották a legtitokzatosabbnak. Senkinek nem árulta el az aranyban gazdag lelőhelyeket, csak a fiának adta át tudását. Királyi szabadalomlevél engedélyezte szabad mozgását az aranyászpártokon, de rendeletek kötelezték az arany beváltására:

„...az aranyászok a király jobbágyainak tekintetnek, kötelesek azonban aranyukat a király aranybeváltóinál beváltani, különben halállal, vagy egyéb, érdemük szerint való büntetéssel lakolnak...”(2)

A 19. században a szigetközi aranyász 150-200 gramm aranyat is beszolgáltatót havonta, ám rajta kívül senki nem tudta, mennyi aranyat mosott ki valójában a folyók hordalékából. A kiégett aranyat az ásványi Glatter szatócshoz vitték, aki aranybeváltással is feketézett. Grammját 1 forintért vette, az árért lisztet adott, amit házhoz is szállított.

Legtöbben a győri Harmincad vámhivatalra vitték a sáraranyt beváltani, ahol 1 forint 10 krajcárt fizettek grammjéért.(3)

Az aranyászat falusi viszonyok között is szerény megélhetést biztosított. Évi jövedelmük a rendszeresen foglalkoztatott napszámosokéval, szegényparasztokéval volt azonos. 1850 táján még 5-10 forintot is megkerestek naponta, 1890-ben már csak 1-2 forintot.

A Duna szigetközi szakaszán több évszázada foglalkoztak aranymosással. A legrégebb, kutatható ásványi aranyászok nevei 1681., 1719., 1740., 1761., 1795. évekből valók. Még a 19. században is volt annyi arany, hogy a környező falvakban egész családok éltek ebből a mesterségből.

1831-ben Ásványon 72, Lipóton 39 család élt aranyászásból, míg 1870-ből 102 ásványi és 54 lipóti aranyászról tudunk.(4)

Néhány korabeli aranyász neve

Ásvány

Horváth András, Máté Vendel, Bösi Márton, Bösi György, Harangozó Lőrinc, Micsi György, Foltányi János, Liszkay József, Bán Mihály, Csutori István, Gyökér György ... (5)

Az utolsó ásványi aranyászok voltak 1930-40-es években: Bán József, Fazekas Márton, Horváth Mihály, Bösi István.

Ásványi aranyászok

Lipót

id. Bertalan István (1847-1921), Bertalan József, Szalai Mihál, Bogdán József, Fekete Mihál, Méri István, Méri György, Kovács József, Németh Péter, Tóth Péter ...

Az utolsó lipóti aranyász id. Méri István volt, aki 1939-ben halt meg 84 éves korában.(6)

Vének

Ladocsi Kálmán

A nyolcvanas éveiben járó Ladocsi Kálmán 1954-ben talicskán vitte be aranymosó felszerelését a győri múzeumba (ma Xántus János Múzeum).(7)

Győr

Rozmán Kálmán

Szap (Csilizköz)

Hamar Gábor, Hölgye József, Lukács Bálint, Bereczky József, Füssi János, Czanik János

Az aranymosás visszaszorulását legfőképpen a 19. sz. második felében megkezdett folyamrendezések gyorsították. Megemelkedett a Duna középvízszintje, így már csak ritkán kerültek szárazra a zátonyok aranytartalmú rétegei, melyek elérhetetlenné váltak az aranymosók számára Történetek kísérletek később a dunai aranymosás nagyüzemi gépesítésére, azonban az elért eredmények nem bizonyultak gazdaságosnak.(8)

Az aranyászok elmentek hajósnak, napszámosnak.

Napjainkban már csak kedvtelésből, hagyományörzésből űzik ezt az ősi mesterséget a Szigetközben.

Emlékek az aranymosás időszakáról

Település, településrész, utca, liget neve

Csallóköz-aranyos, Aranyos (Csallóköz)

Aranyosziget utca (Mosonmagyaróvár), Aranykert liget (Vének)

Múzeumi gyűjtemény

A dunaszerdahelyi Csallóközi Múzeum somorjai munkatársai az aranymosás még ismert folyamatát és munkafázisait vették filmre 1992-ben, a somorjai Városi Honismereti Ház néprajzi gyűjteményében pedig külön helyiségben tekinthetők meg a dunai aranymosók szerszámai és a minta a kimosott aranyból.

A győri Xántus János Múzeumban a véneki Ladocsi Kálmán aranymosó felszerelése és sárarany-minta

Hagyományörzés

Az aranymosók hagyományos technikáját Ambrus Gábor ácsi aranymosó mutatja a Szigetközi Falusi Turizmusért Egyesület által 1999-től minden év nyarán általában más-más településen megrendezett fesztiválon

Aranymosó Fesztivál Halászin

Legenda

A Csallóközben - amelyet régen

Aranykertnek neveztek - az arany a tündérek holdsugárból és napsugárból szőtt köntöséből, virágszirom sarujából, arany hajából, cipellőjéből került a Duna fvényébe.

Rege

A Duna kincse (9) a lipóti aranyászokról szóló monda

Népdal

Halász, vadász, aranyász,
Üres zsebbe kotorász,
Ha szegény is, vígan él,
Egész nap csak vizet mér.

Szólás

„Sokat fárad a vadász
Ritkán száraz a halász,
Mindig rongyos az aranyász...!”

Film

Magyar Világhíradó 459. sz. 1932. november - Győr (dokumentumfilm)
Örökségünk. Régi falusi mesterségek 4. rész. Az aranyász. Szerk. Lengyel Gyula. Bp. Televideo, 1999. (videofilm)

Jegyzetek:

- (1) Magyar Nagylexikon. 2. köt. Bp., Akad. K., 1994. p. 296.
- (2) N. László Endre: A Duna aranya. Bartislava, Madách, 1988. p. 81.
- (3) Dr. Karácsony István A vizek népe c. írásának folytatása. In: Lipóti Kisbíró. 2004. karácsony, p. 4-5.
- (4) TimaffyLászló : Az ásványi aranyászok technikája. In: Arrabona. 3. 1961. p. 177-188.
- (5) Kézdi László: Aranyász mesterség. Magánkiadás, 2001. p. 66.
- (6) Dr. Karácsony István A vizek népe c. írásának folytatása. In: Lipóti Kisbíró. 2004. karácsony, p. 4-5.
- (7) Vénéki Hírmondó. 2000. dec. 18. p. 2.
- (8) Magyar Világhíradó 459. sz.
- (9) Lipták Gábor: A Duna-Tisza regéi. Budapest, Móra Kvk. 1971.

Források:

TimaffyLászló-Alexay Zoltán: Ezer sziget országa : Szigetköz. Bp. Móra, 1988. p. 53-56.
Kézdi László: Aranyász mesterség. Közrem. Timaffy László. (Bp.) Magánkiadás, 2001.
A Szigetköz és a Mosoni-síkság. Szombathely, B.K.L. Kiadó, 2000. p. 39-41.
TimaffyLászló : Az ásványi aranyászok technikája. In: Arrabona. A Győri Múzeum évkönyve 3. 1961. p. 177-188.

További irodalom:

Baranyay József: A csallóközi aranymosás. Komárom : Baranyay J., 1911.
Timaffy László: Szigetközi krónika. Mosonmagyaróvár, Győr-Sopron M. Tanács Mosonmagyaróvári Járási Hiv., 1975. p. 37-56.
Kirchner Mária: Aranymosók. Honismereti pályázat, Győr, (199?)
Timár György: A Duna titkai. Csallóköz, Szigetköz. 1988. p. 145-149.
N. László Endre: Aranymosás a Kárpát-medencében. Bp. Gondolat, 1988.
N. László Endre: A Duna aranya. Aranymosás a Csallóközben. Bratislava, Madách, 1988.
N. László Endre:A dunai aranymosás. Bp., Argumentum, cop. 2001.
Hegyi István Tamás: Az utolsó lipóti aranymosó. In: Lipóti Kisbíró, 1999. 2. sz. p. 9-11.
Uzsoki András : Adatok a dunántúli aranymosás történetéhez. In: Arrabona. A Győri Múzeum évkönyve 1. 1959. p. 74-82.

Uzsoki András : Az aranymosás néhány módszere. In: Arrabona. A Győri Múzeum évkönyve 3. 1961. p. 161-176.

Képek forrása:

1-2. kép Timaffy László: Szigetközi krónika. Mosonmagyaróvár, 1975. p. 42- és 47.

3. kép Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Győr vármegye. p. 101.

4-5. kép Kézdi László: Aranyász mesterség. Magánkiad., 2001.

6. kép Halászi klub honlapja

Arrabona temetői - Győr-vagongyár

Arrabona középpontja a mai Káptalándombon épített Castellum volt. Itt a belvárosban álltak nagyobb szabású épületek, de sírok is fordultak elő mindenfelé. Feliratos sírkövek pedig csak itt, a Káptalándombon, a Széchenyi -tér és a Duna közé eső területen voltak találhatóak.

Arrabona temetői

Győrött a régészek három nagyobb összefüggő római kori temetőt ismernek.

Az első: A táborhoz és a vicushoz legközelebb eső keleti temetőt kezdték használni a legkorábbi római időkben. Az ún. homokgödri temető a mai Győr Észak-keleti részén, az egykori gázgyár szeszgyár, hamuzsírgyár, vagongyár a Duna és a budapesti út által bezárt területen volt. 1850-es évektől a homokbányászás során kerültek elő sírok. A begyűjtött leletek a bencés gyűjteménybe, később a Xantus János Múzeumba kerültek. A tárgyak nagy része eltűnt. 1890-ig Méry Etel szerint a területről egy szarkofág, két falazott és három kőlapokból rakott sír, 82 hamvasztásos és 26 egyszerű sír került elő.

A második: A déli -Savaria felé vezető úton a tábortól nagyobb távolságra az úgynevezett Kálvária temetőt ismerjük. Az egykori GYSEV állomás, a katonai kórház és a Kálvária templom és a vasútvonal által határolt részen lehetett. A korábbi előkerülésekről nem készült térkép. Méry Etel szerint itt is, mint az előző temetőnél is az I-II. században a hamvasztásos sírok voltak többségben.

Az egyéb szórványos temetkezésein kívül a késő római korban temetkeztek a harmadik nagyobb összefüggő területre, az úgynevezett vasútkörnyéki temetőbe, a Savaria út mentén mintegy 500 méter hosszúságban. A korábbi sírjai eltűntek, a III-IV. századi sírjait Lovas Elemér tárta fel az 1920-as években

A fentiekén kívül még a Serfőződombi temetőben 1926-ban találtak nagyobb számú, mintegy 50 későrómai sírt, de a távolság miatt ezt nem tartják a tábor és a vicus temetkezési helyének.

A 2004-2005-ös feltárások a Vagongyár helyén

2004 júniusa és 2005 augusztusa között megelőző feltárások folytak az egykori Rába Vagyon- és Gépgyár, az épülő bevásárlóközpont területén. Ez a fent említett első temető helyének felel meg. Arrabonától keletre terült el, melyet a katonai tábort körülvevő polgári település lakossága használhatott.

A legújabb ásatások folyamán sikerült pontosítani a temető területét, a feltárt sírok nagymértékben kibővítik a római kor temetkezési rítusait. A leletek alapján az I. század végétől a II. század végéig temetkezettek ide.

A legkorábbi temető négyszögletes árokkal határolt sírkertekből állt. Mindezekből sajnos csak az árokkertek maradtak meg, a hozzájuk kapcsolódó sírok nem.

A későbbi temetkezéseknél felhasználták az ekkor valószínűleg még nem teljesen betöltődött árkokat, ami a temető belső időrendjének tisztázásában játszik szerepet.

A sírok felépítése

A sírok felépítésére jellemző, hogy nagy részüket agyaggal kitapasztották, majd kiégetették, így a sírok oldalfala vöröses illetve szürkés színt kapott. A halottak hamvasztása egy központi építőhelyen történt, az összegyűjtött hamvakat a sírgödörbe helyezték, így velük idekerültek különböző ruhatartozékok, pl. fibulák, csonttűk is.

A sírgödör általában négyszögletesek, egyik sírt azonban kereszt alakúra ásták. Különlegességét fokozza, hogy a hamvak és az edények mellé 15 db ép vagy helyben összetört méceszt helyeztek el.

A sírokban talált tárgyak

Az ékszer mellékletek egyik legszebb darabja egy Cerest ábrázoló gemma. A vésett ékkövön az istennő jobb kezében gyümölcstálat, baljában gabonaköteget tart. Gyakori melléklet az agyagmécses, amely a túlvilágon volt hivatott világítani a halottnak.

Több esetben a sír mellett elvégzett halotti lakoma maradványait is megfigyelhettük, az ehhez kapcsolódó korsót és csészét a sírban vagy a sír mellől, összetörve kerültek elő. Charon, az alvilági révész megfizetésére számos esetben bronzpénzt helyeztek az elhunyt mellé.

A leggazdagabb mellékletűek a jóval mélyebbre ásott gyermeksírok voltak. A gyermekeket hamvasztás nélkül, koporsóban temették el, egy gyermek sírnál a koporsólabak világosbarna elszíneződést is sikerült megfigyelni.

Kiemelkedő leletként tartják számon, az egyiptomi Bész, a szülést segítő istenség fajanszból készült amulettjét.

Egy-két sírnál a koporsót a sírgödör alján kialakított fülkében helyezték el. A legtöbb mellett megtalálható volt az illatszeres üveg, gyakoriak az üveg- és borostyángyöngyök is.

Urnasírok

A feltárások során néhány urnasír is előkerült, itt az összegyűjtött hamvakat egy kerámiaurnában helyezték el.

Az Urnafészkeket nemcsak lezárták kövekkel, hanem ki is bélelték vele.

A feltárt 5 csontvázas sír mindegyike melléklet nélküli, így keletkezésük viszonylag nehéz. Egyikük érdekessége, hogy a halottat hason fektették a sírgödörbe. A sírokban talált érmék alapján a temetőbe a I. század végén már biztosan temetkeztek, használatát a II. század végéig lehet nyomon követni”.

Forrás:

Szőnyi Eszter, T. : Arrabona topográfiája. Győr, Győr-Moson-Sopron M. Múz. Ig. , 1992.

Bíró Szilvia, Aszt Ágnes; Polgár Péter: Arrabona temetői Győr-Vagongyár. In. Rómaiak nyomában...: az elmúlt 15 év római koros ásatásai Győr-Moson-Sopron megyében: kiállításvezető: Xántus János Múzeum, Győr 2006. március 2.-2006. május 21.: Soproni Múzeum, Sopron 2006. szeptember 3.-2006. október 15., p. 79-86.,

Lovas Elemér: Római temetők és sírok Győrött és környékén. Különnyomat a Győri Szent Benedek-rendi Kat. Czuczor Gergely Gimnázium értesítőjéből. Győr,1933.

További forrás:

Uzsoki András: A győri és Győr környéki régészeti gyűjtés és kutatás története. In: Arrabona 7., 1965. p. 5-96.

Lovas Elemér: Győr város és vármegye római emlékei. In: Győri Szemle, 1930 p. 75-76.

B. Thomas Edit: Római kori mázas agyag díszedények a győri múzeumban. In: Arrabona. 3. 1961. p. 17-29.

Ásványrárói lakóház a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A Kisalföld tájegység utcájának egyik utolsó portája a Szigetköz szívéből, Ásványráróról került a Skanzenbe. Az oromfalas lakóház telekének végében egy torkos pajta áll, ami 1853-ban épült és Kisbodakról származik. A lakóház mögötti kis réten áll az ártéri méhészkedés egyik emléke, a nagybajcsi féltetős méhes.

Eredeti lakók

A lakóház Ásványrárón, az Egres u. 46. szám alatt állt. A mestergerendák felirata szerint Cakó Etel és Gondár István építtette 1907-ben.

A téglafalú, nádfedeles házat építéskori állapotában tudták áttelepíteni. Gondár István a Csallóközből nősült Ásványráróra. A háromgyermekes család középparaszti szinten, kb. 20 hold földön gazdálkodott. Az 1920-as években halászzal és méhészkedéssel is kiegészítették jövedelmüket. A falubeli férfiak hajósként is járták a Dunát, így Gondár István is hajós volt. Ilyenkor az asszonyoknak kellett a gazdaságot felügyelni és a nehéz munkákat elvégezni.

Berendezése

A ház berendezése az első világháború utáni éveket mutatja be. A szabadkéményes konyhában, a "hidegkonyhában", rakott tűzhely, „kibúvó” kenyérsütő kemence és katlan áll tüzelőpadkával. Ebben a konyhában már szabad tűzön nem főztek és a szobai fűtők füstjét is a kémény alá vezették.

A család tagjai téli időben behúzódtak a szobába, ahol fűtésre és főzésre is alkalmas rakott tűzhelyek álltak. Mindkét szobát használták a szülők, öregszülők, gyerekek. A berendezés legszebb darabjai a festett szekrények. Egyikük, egy olaszorsós, oldalán is festett szekrény, már kikerült a kamrába. A dunántúli festett szekrények klasszikus példánya. Mindkét szobában az ajtó mögött található egy szigetközi festett szekrény. Az első szobai apró virágos, színes szekrényt 1865-ben készítette egy nagybajcsi asztalosmester. A hátsó szobai szekrényt festett kazettákban elhelyezkedő egyszerű rózsacsokrok díszítik, a felirat szerint 1849-ből származik. A szekrényt dunaszegi asztalosmester készítette és festette.

Két komáromi láda van az első szobában, egy vésett, tulipános díszű ruhás láda és egy kis leveles ládika. Utóbbi a komáromi ládakészítés utolsó korszakából való, vésés nélkül, kék alapon színes hajnalka ábrázolással, oldalain esztergált féloszlopokkal.

Udvara

A lakóház folytatásában lévő két istálló a sokkal régebbi. A favázás, tapasztott sövényfalú épület még a vízszabályozások előtti általános állapotot tükrözi, ami jellemző volt Szigetköz falvaiban. A lakóház udvarán fonott kosárban áll a kútágas. Az utca felé, a kerítés mellett kis virágos-veteményes kert van. A kútágas körül, a kertben és az ablakokban a sok-sok virág a szigetközi kert- és virágkultusz méltó bemutatása.

Forrás:

Várayné Bíró Ibolya: Az ásványrárói lakóház. In.: TÉKA 1989/1.

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Kecskés Péter: Kisalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építészet (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Fedezze fel Magyarországot! Kiállításvezető. Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Szentendre, 2007.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81sv%C3%A1nyr%C3%A1r%C3%B3i_lak%C3%B3h%C3%A1z

<http://skanzen.hu/>

Bácsai "süsü"

Fejkötő, amelyet Bácsán így neveztek. Az asszonyok viselték a fejükön házasságkötés után ebben a Duna menti faluban. A süsünek két típusa van. A fehérét a földműves asszonyok hordták, ezt ünneplősnek is hívták. A feketét iparosfeleségek viselték.

Fehér süsü

Az egész fejet betakaró, igazi fejkötő, amelyet 2 centiméter keményített csipkeszalag keretez. Hátulján három bodros csipkesor található, az összevarrásnál pedig keskeny selyemszalagon tejszínű kb. 15 mm hosszú hengeres és apró színtelen gömbölyű gyöngyszem váltja egymást. A tarkón kb. 11 cm széles fogazott csipkéből készült masni látható, ennek két szára 25 cm-re nyúlik hátra. A csokor közepét két virágbimbó fogja. A csipkecsokor alatt szélesebb csipkéből ráncolt gallérszerű rész takarja hátul a nyakat. Az egész rész homloktól tarkóig fedi a fejet. A homlok felett új piros kis virágfüzér tűnik elő a csipkebodrok között. Oldalt a füleket is négy sor bodros csipke takarja, ezen pedig ezüst ágat mutató gyöngydísz van. A dísz apró virágokból, és levélkékből áll. A hölgyek arcát háromsoros bodorított fehér csipke keretezi, amelynek világoslila selyem a szegélye, és apró színtelen gyöngysor díszíti. A fejkötőt az áll alatt lila selyemszalaggal lehet megkötni..

Így nézhetett ki a bácsai fehér süsü

Fekete süsü

Ovális alakú drótkereten fekete bársony bélés, orgonatüll rajta. Kétsoros, ráncolt fekete csipke körben, aminek az elülső részén színes művirágok találhatók. A fejfedő része a széléhez újabb drótvázra van hozzávarrva fekete selyemanyag, ennek oldalát fekete hengeres és gömbölyű gyöngyök díszítik. Csüngő és mozgó gyöngycsapokból áll. A süsü ovális teteje drótkerettel kifeszített selyem, ezt „darázsészek” kidolgozással készítették. Fent élénk színű piros virág, rozsdaszín levéllel díszítve, alul pedig 16 cm széles fekete selyem szalagcsokor, aminek két szára csipkében végződik és 28 cm hosszú. Ezt a süsüt a kontyon viselték és alóla elől a haj kilátszódott. A kontyra hajtúkkal erősítették fel. A fehér süsühöz a földműves asszonyok lila, piros vagy kék bársonyréklit ami derékban feszes és fodros volt, hosszú fekete szoknyát és fehér csipkekötényt hordtak. Az iparos asszonyok a fekete süsühöz fekete ruhát és kötényt viseltek.

A fekete süsü

Forrás:

Öveges Kálmán: A bácsai süsü In: Győri Kalendárium 1941. p. 99-100.

Kép forrása:

Xantus János Múzeum, Győr

Balázspéc

A Péc nemzetség Győr vármegyében három falut alapított, ebből három még ma is megvan. 1430-van szerepel először az oklevelekben Felsewpecz néven Felpéc. Kispéc, melyet 1950-ben Kajárhoz csatolnak, és Kajárpéc néven szerepel.

1237-40 körüli az első okleveles említés Villa Pech néven. Az idősebb településeket régen „kis” jelzővel jelölték.

Története

A számos Árpád-kori emlék (házmaradvány, cserépüst, stb.) is bizonyítja a falu korai voltát. Kispéc és Felpéc határán Balázsfá néven volt egy másik Péc nemzetség által alapított falu, ami mára csak dűlő-névként szerepel. 1415-ben az oklevelekben szintén szerepel Balázspéc neve Kyspech, Balaspech, Felpech falunevekkel együtt.

1436-ban és 1465-ben ismét Balaspech néven szerepel. 1478-ban Balasfalva néven fordul elő, ekkor Gyömöre részeivel együtt a yárfi Barocz család birtokaként tűnik fel. Kispécen a XV. században ez a családnév, mint földesúr név szerepel. „A yari Baroncz család 1349-ben fordul elő elsőként az oklevelekben: filius Baruch de jar, 1436-van Baracza (Barocz) István Veszprém vármegye alispánja.” Barocz Mihály 1447-ben Veszprém vármegye országgyűlési követe, 1457-ben Kamond (Veszprém) földesura.

Balázspéc nevének eredete

Balázspéc nevét valószínűleg egyik birtokosáról kapta. A Pécz nembeli Athanáz Balázs nevű unokájáról. 1230 körül a Péc család bekerült a királyi udvarba. „Márk Comens de gemere pech négy fia között osztotta fel a birtokát. Apor nevű fia Somorját kapja.” 1284-ben Apor erdélyi vajda, és a király IV. Kun László híve. Az ősi birtokaik a Csákok és a Kőszegiek fennhatósága alá került, behódolt a Kőszegieknek. 1286-ban Péc nembeli Apor Kőszegi Miklóssal elfoglalja Pozsony várát, és elpusztította a környéket. 1298 októberében két nádora volt az országnak: a Dunától keletre Rátót nembeli Lóránd, a Dunától nyugatra Péc nembeli Apor. Apornak volt egy Athanáz nevű fia, annak egy Olivér fia, majd neki egy Balázs nevű unokája, aki a felpéci határ déli részét örökölte. Talán innen Balázspéc neve.

Ezen a területen már a bronzkorban letelepedett az ember, amiben az elegendő víz is segített. Ezen, bronzkori népeket a vaskoriak követték, de a honfoglalás után a magyarság is megtelepedett itt.

Létezésének bizonyítékai

1983-ban az előkerült leletek alapján az itt lévő település korát a XII.-XIV. században határozták meg. A leletek, majd a temető előkerülése is azt bizonyítja, hogy a késő Árpád-korban itt egy falu volt.

A település 1500 m hosszan húzódott kelet-nyugati irányban, és egy utcás volt. A házak az avarkori, földbe mélyített veremlakások voltak. A település jelentős volt, ezt a megtalált templommaradvány kőtörmeléke is bizonyítja. Valószínű, hogy a temploma a törökök idején tűzvész áldozata lett. A templom körüli temető is előkerült. A sírokat alig 1 m mélyre ásták, ami szintén a XII. század jellegzetes temetkezési módja volt, valamint előkerült néhány bronzpénz III. Béla (1172-1196) korából. A falu 13-14 házból állhatott. Az Árpád-kor végén még nem volt zárt faluszerkezet, inkább az alföldi tanyavilághoz hasonlított. A település, a vidék jelentős faluja lehetett, mert gondoljunk csak I. István törvényére: „minden tizedik falu építsen templomot”.

A faluban volt kovácsműhely erre utal a sok vastárgy, és a kohósalak maradvány. Jelentős volt a vidéken az állattartás is. A csont-korcsolyák maradványai bizonyítják, hogy elődeink játszani is szerettek.

Balázspécből igen kevés maradt meg a csatornázás és a mélyszántás elpusztította azt a réteget amit a föld megőrzött számunkra. Balázspéc végleg eltűnt a régészek számára.

Forrás:

Vikár Tibor: Beszélő múlt. Balázspéc -Balázsfas. In: Kajárpéci kispad, 1992. május, 6. p.

Vikár Tibor: Beszélő múlt. Leletmentések Kajárpécen. In:Kajárpéci kispad, 1992. szeptember, 6. p.

Lengyel Alfréd: Pusztult falvak,eltűnt helynevek Győr megyében. (1000-1711) Győr, 1944.

Balfi evangélikus templom

Története

A balfi gyülekezet már a 17. században létezett, 1609-ben templomjavításról szóltak a források, ezek szerint saját lelkésze is volt a falunak.

A jelenleg is álló templom 1795-ben épült, de tornyát csak 1940-ben építették hozzá.

Épület

Külseje

Tornya templom homlokzata előtt magasodik, tetőzete kontyolt nyeregtetős.

Fő-, illetve oldalhomlokzatai egyszerűek, díszítetlenek. A 18. századi eredeti homlokzati díszek ma már alig látszanak.

Oldalát 3-3 szalagkeretes íves ablak tagolja. Tornya háromszintes. A torony és a templomhajó között süllyesztett tetőnyereg választja el a két épületrészt.

Bejárata szegmensíves, felette körablak adja a fényt.

A torony második szintjén három oldalról is szalagkeretes ablakok láthatók, melyek felett vakablakok helyezkednek el.

A harangok szintjén hármassal harangablak csoportok, a torony mind a négy oldalán timpanonnal zárul, felette négyszögű gúlisícsokban és kereszttel végződik.

A templomhajó gerincén kettős kereszt áll.

Belseje

Belső tere félköríves záródású, síkmennyezetes. Orgonakarzatát két konzolos pillér tartja. Egykori oltárképét és a szószék mellvédjét egy rossz műemlékvédelmi döntés miatt eladták, a szószékoltárát átalakították. Maga az oltár 1795 körül készülhetett, már csak a kerete maradt meg. Egykori oltárképén az Utolsó vacsora volt látható, mai oltárképe Kálvária témájú, nem végleges. Keresztelő kútja balluszter pilléres lábakon áll, harang formájú fa fedeles, 1795 körül készült. Orgonája 1822-es dátumozású, tetején két trombitáló angyallal. Kőnig Ferenc soproni műhelyében készült.

Forrás:

Evangélikus templomok a mai Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004. p. 165-168.

Evangélikus templomok. Atheneum, Budapest, 1944., p. 376.p.

Képek forrása:

Evangélikus templomok a mai Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004. p. 165-168.

Wikipédia

Külső forrás

<http://balf.sopron.hu/>

http://www.balfkirandulas.hu/balf/evangelikus_templom.html

Barlanglakások a Kisalföldön

A Kisalföld keleti részén, a Pannonhalma-sokorói dombság löszfalaiban egykor mesterségesen alakítottak ki barlanglakásokat. Az írásos dokumentumok Gyórszentmártonon (mai nevén Pannonhalma), Pázmándhegyen, Győrújbaráton, Écsen és Nyúlön említenek ilyen lakásokat, de valószínűleg minden szőlőhegyi településen fellelhetők voltak. Napjainkra Pannonhalmán, Gyórságon és Nyúlhegyen maradt fenn néhány, melyeket tulajdonosaik pinceként hasznosítanak.

A Sokoró-vidék barlanglakásai a Kisalföldön

Természetföldrajza

A Kisalföldön a pannon rétegekből gyűrődéssel kialakult három fő dombvonulat a Pannonhalmi-vonulat, Ravaszdszanaki-dombság, Sokorói vonulat. A domborok által közrefogott völgyekben az újkorban barna talajjal vegyes lösz telepedett meg. A vidékre jellemző meszes homok jó termőtalaj volt és könnyen lehetett bányászni. Omladékonysága sok helyen a természetes folyamatok, esővíz hatására nagy leszakadásokhoz vezetett, mely löszmélyutak - szurdikok - kialakulását eredményezte. Néhol a 10 métert is meghaladják partfalai. Legjelentősebb a 15-20 m magas falakkal Nyúlhegyre vezető löszszurdik, melyet Európában az egyik legnagyobbként tartanak nyilván.

A legvastagabb löszréteget a középső, Csanaki-vonulaton találjuk, itt alakították ki a legtöbb pincét és barlanglakást.

1826-ban írja Kiss József evangélikus lelkész:

„Nagy Győr városától mintegy egy órányira délnek kezdődik Csanaknál az a hegy, melly több ágazatokban kiterjedve, egynéhány órányi messzeségre nyúlik el... Sok ezer emberek laknak ezen hegyek felsőbb részeiben, kik ha a síkra leszállítatnának, több faluk építésére és népesítésére elegendők lennének...” 1

A XX. század tízes-húszas éveiben a Szent Márton hegyen – a mai Pannonhalmán – is megtalálható volt még is jó néhány barlanglakás.

Létrejöttének okai és egykori lakói

Egyes források szerint már a kora-középkorban laktak ezen a vidéken föld alatti hajlékokban. A Szent Márton hegy első lakói barlangokban meghúzódó szerzetesek lehettek.

A barlanglakások nagyobb arányú elterjedése a török korra tehető. A környékbeli harcok idején menekülőhelyül használták az idegenek számára nehezen kiismerhető, jó rejteket adó hegyeket. a falvak lakói. A pusztítások után megfelelő hajlék hiányában lakásokat alakítottak ki maguknak a löszfalban.

A barlanglakások létrejöttének másik oka a gazdasági életből fakadt. Mivel a legtöbben szőlőtermesztéssel és borászattal foglalkoztak, egyre több állandó lakos költözött ki a falvak szőlőhegyeire. A Sokoró-vidék hármadombvonulatán sajátos településrend alakult ki. A szőlőhegyi úgynevezett szórványtelepülések kialakulása a XVII. század elején, közepén gyorsult fel, az 1820-as évekre csaknem minden faluban léteztek ilyen településrészek. Több olyan falu volt, ahol a szőlőhegyben több lakóház állott, mint magában a faluban: Kisbaráton (ma Győrújbarát része) a falu házainak száma 55, a szőlőhegyen 183, Nagybaráton (ma Győrújbarát része) 100-179, Csanakon 49-125, Kisnyúl (ma Nyúl része) 59-69, Nagy-Nyúlön (ma Nyúl része) 109-127 ez a szám.

A kint lakás praktikus is volt – életvitelben jóval nagyobb szabadságot adott, gazdasági szempontból pedig alkalmasabb volt ott helyben az adás-vétel, mint a faluban.

A barlanglakóknak nagy előnyt jelentett, hogy olcsón lehetett megépíteni és fenntartani otthonukat - nyáron hűvösek voltak, télen kevés fűtőanyag kellett bemelegítésükhöz. Komoly problémát jelentett viszont a szellőztetés, az esetleges beázás és omlásveszély.

A barlanglakás kialakítása

Az emberek kihasználták a löszdombok kínálta lehetőségeket, nehéz kétkézi munkával borospincéket és lakásokat alakítottak ki bennük. Előbb egy kisebb, boltíves bejáratot vájtak, majd azt bővítették a domb belseje felé, amíg ki nem alakult a szükséges méretű üreg. Gyakran két egymás melletti pinceágot mélyítették, melyeket keskeny folyosóval kötöttek össze, így több helyiséges lakóegységek jöttek létre.

Löszfalba vájt barlanglakás bejárata

Győrság

A település a Rákóczi-szabadságharc idején, 1704-ben teljesen elpusztult, majd új helyen épült fel. A szőlőhegyi településrész azonban szinte folyamatosan lakott volt. Manapság is számos, egykor lakásnak használt pince található az Öreg utca végén lévő Kiáltó-hegy oldalában. Meszelt bejáratai és a partoldalba kivezetett kéményei azt jelzik, hogy hosszabb tartózkodásra használták őket.

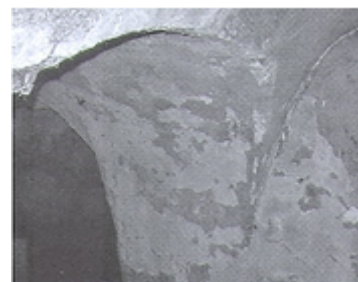

Győrság – Barlanglakás volt, ma pince

Nyúl

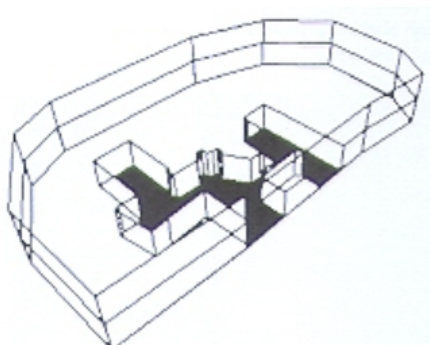
Ezen a településen is általános jelenség volt a hegyre költözés, oka a falu gazdaságában vezető szerepet betöltő szőlőtermesztés, bortermelés lehetett. A barlangokat borospince és lakás céljára vájták ki. A nyúli lakóházak felett kezdődő szurdik végén egész falu épült ki, a helybeliek ma is Nyúlhegynek nevezik. Legjellegzetesebb területe az ún. Rigós, két oldalában számos egykori pince, barlanglakás található. Többségük már beomlott.

Két vályogház közti löszfalban megmaradt azonban egy, a maga nemében ritka, négyhelyiséges barlanglakás, melyet az egymást váltó lakók alakítottak ki az évtizedek alatt, két pince összenyitásával. A jobb oldali járat külön pince, a bal oldali járaton két félben nyíló ajtó.

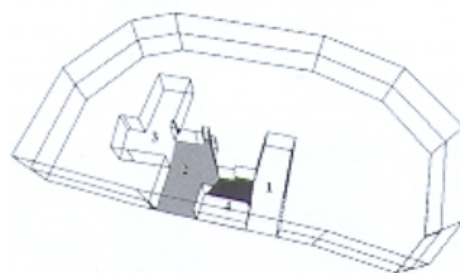

Löszpillérrel megerősített bejárat Nyúlon

A lakás belső falazata meszelt. Az első helyiség végében padka található. A bejáratától balra átjáró nyílik, mely egy nagyobb helyiségbe vezet, abból a hegy belseje felé még egy ág. Ennek végfalában ismét padka húzódik, tőle jobbra tárolópince. A központi helyiségben kéménykürtő vezet a felszínre.

Nyúli barlanglakás perspektivikus rajza

A barlanglakás bővítésének folyamata
1. korai barlanglakás 2. tárolóhelyiség, majd lakás 3. második lakás 4. a két lakás összekötése

Pannonhalma

A terület az államalapítás ideje óta lakott, az első bencés szerzeteseket maga Géza fejedelem telepítette ide. Kezdetben feltehetőleg barlanglakásokban húzták meg magukat a szerzetesek, a remetebárányok a mai apátság alapjainak helyén lehettek.

A várfal alatti Sanci-dűlőben és a közeli Szegények horgának nevezett horhosban is voltak föld alatti hajlékok. Ezeket a területeket 1908-ban a Főapátság megvásárolta és a barlangokat betemetette. A Pincesor (ma Rákóczi Ferenc utca) partlakásaiban nincstelen zsellérek éltek. Az 1729-es összeírás szerint a faluban lakó tót és magyar anyanyelvű családok egy része elegendő háznál pincelakásokban húzták meg magukat, melyek nyomait még ma is fellelhetjük a Várhegyet elkerülő mélyút mentén. A Mátyás király útból induló szurdok oldalában jól kivehetők a régi barlanglakások maradványai. Az üregek homlokfalát kővel erősítették meg.

A Pannonhalma körüli barlanglakásokról Cholnoky Jenő ad hírt 1929-ben a Magyarország földrajzáról megjelent összefoglaló művében: „...a halom kemény meszes homokkő rétegei puhább homokrétegekkel váltakoznak s ezekbe ásták bele azokat a barlanglakásokat, amelyekbe eleinte a bencések is települtek. Győrszentmárton községben még ma is laknak ilyen lakásokban...”²

Pannonhalmi barlanglakás (korabeli fotó Cholnoky könyvéből)

Források:

Mednyánszky Miklós: Magyarországi barlanglakások. Bp.: Terc, cop. 2009. 190 p. : ill., részben térk.

Somfai Attila: Nyúlhegy népi építészete: romlás és újraéledés. In.: Értékmentő, 2000/6. sz. p. 8-11.

Cholnoky Jenő: Magyarország földrajza. Repr. kiad. Pomáz, Kráter Műhely Egyesület, 2010.

Képek forrása:

Mednyánszky Miklós: Magyarországi barlanglakások

Jegyzetek:

1. Kiss József: Győr vármegyei hegyek leírása. Felsőmagyarországi Minerva 551.o.

2. Cholnoky Jenő: Magyarország földrajza. Bp 1929. 59 o.

Külső hivatkozások:

<http://barlanglakas.uw.hu/a.htm>

http://www.sze.hu/ep/arc/irod/SA2000_Nyulhegy_nepi_ep/

Beledi Barthodeiszky-kastély

Beled város jellegzetes épülete, jelképe a Barthodeiszky-kastély. Korát tekintve a fiatal kastélyok közé tartozik, csak a XIX. század végén épült.

Kastély épül Beleden

Tulajdonosai a Barthodeiszky család korábban Mihályiban éltek, korábban nem állt kastély Beleden, csak a nagybirtokosok majorháza. Ilyen majorház volt a kastély helyén is gyümölcsösrel, a birtokot jobbágyok művelték. Már egy 1856-os térkép is ábrázolja ezt a nagy területet, ami Barthodeiszky (II.) Antal öröksége volt.

A majorházat 1886-ban lebontották és 1890-ben már el is készült a kastély, a terveket Ludwig Schöne német mérnök készítette. Az építkezés jól haladt, egy soproni mester vezetésével, Bécsből hozott téglákból, amit a helyi téglavetőben készítették egészítettek ki. Ám 1890-ben meghalt Barthodeiszky Antal, nem érte meg a kastély elkészültét, így oda csak özvegye és családja költözhetett be.

A kastély épülete

A kastélyt három szintre építették.

Alagsor

Az alagsorba a kiszolgáló helyiségek kerültek, úgymint a konyha, befűtött kamrák, az almás „szoba”, a krumplítároló és a jégverem. A korszak technikai lehetőségeit kihasználva több a kényelmüket szolgáló szerkezetet építettek be, így például a konyhát az ebédlő előtti tálalóval egy ételfelvonó kötötte össze. A jégverembe a hűtéshez a Rábából behordott jeget használták. Az alagsorban kapott még helyet a mosó és mángorlólóhelyiség és néhány cselédszoba.

Lakótér

A kastély első szintjét lakták a tulajdonosok, ide egy tágas előszobából lehetett bejutni, ami egy hatalmas hallba vezetett. A hall különlegessége volt a teljes belmagasságot magába foglaló üvegtető, ami holdvilágnál kilométernyi távolságokra fényesen csillogott. A falakon festmények sorakoztak, melyeken a család felmenői voltak láthatók. A hall közepén tizennyolc székkal egy nagy ovális asztal állt, kilenc szoba is innen nyílt. A bejárati fronton helyezkedett el két szoba, az ebédlő és a szalon, a parkra néztek a hálószobák és a vendégszobák keleti-nyugati irányban ellentétesen.

A kastély padlózata parkettás volt, a szobákban cserépkályhával, a nappaliban kandallóval fűtöttek. A vizet vízvezetékekből kapták, a tetőtérben helyezték el a tartályát. A felső szinten a személyzeti szobák sorakoztak.

Kastélykert

A kastélyhoz csodálatos kert is tartozott, gesztenyefasorral és japánorgonákkal a bejáratig, de voltak itt különleges egzotikus növények és szobrok is. A kertben állt egy kis kerti lak és a gyümölcsösben egy filagória, hátul pedig egy teniszpálya. A családnak négy hintót tartottak, az ezeket húzó lovakat (fehér vagy fekete) mindig az alkalomhoz választották.

Tulajdonosok

Barthodeiszky (II.) Antal gyermekei: Béla, Gizella, Ella, Teréz és (III.) Antal 1897 már 946 katasztrális holdnyi földdel rendelkeztek, a birtokrészek megosztottak Beled, Mihályi és Gyórá között. 1935-től 1940-ben bekövetkezett haláláig Barthodeiszky Béla lett a birtok tulajdonosa, ami addigra 539 katasztrális holdra csökkent. Halála után Ella húgának lánya: dr. Salamonfay Nándorné udvarhelyi Udvary Katalin kapta a birtokot, így ő volt a kastély utolsó úrnője.

A kastély utóélete

A kastélyt a háború sem kímélte, berendezésének nagy része a fosztogatók martaléka lett, majd az ötvenes években a kor szellemének megfelelően gépállomást rendeztek be egykor jobb napokat látott termeiben. A gyönyörű park növényei is megsemmisültek s az épület állapota is folyamatosan romlott. Megmenekülését talán annak is köszönheti, hogy iskolát rendeztek be falai között, ami a mai napig is itt működik, illetve helytörténeti kiállítás kapott helyet még az épületben. Eredeti állapotában megmaradt a belső lépcsőkörlát, a tető ablakai és fémdíszítményei, illetve a kastély és az utca közötti kapcsolatot jelentő szép kerítés a kapukkal.

A szöveg és a képek forrása:

Baranyai Lenke: Kultúrtörténeti böngésző a Rábaköz és Beled történetéhez. Sopron, 2000. ISBN 963 640 950 1

Baranyai Lenke: Múltunk tükörcserepei : a régi Beled dokumentumok és életrajzok tükrében, 1944/45-1963. Régi Beled Baráti Kör Közhasznú Alapítvány, 2008. ISBN 978-963-06-5574-3

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon - Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Bp.2007. ISBN 963 00 4248 7 ö, ISBN 978 96386675 7 1

KKMK fotótára

Külső forrás:

http://www.beled.hu/beled/telepulesunk_bemutakozik/

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Beled>

Bezenyei horvát férfi viselet

A férfiak előbb elhagyták a hagyományos viseletet, de hivatalos alkalmakkor, bálokon, ünnepekkor az idősebbek viseletbe öltöztek a két világháború között.

horvát család

Alsóruházat

A vászonból készült bokáig érő bőgatya szárát rojtozták, néha a rojtozás felett aszúros díszet készítettek. Az idősebb férfiak négy-öt házivászon gatyát is tartottak, amit főleg mezei munka végzésekor használtak.

Felső ruhanemű

Melles vagy félkötény főleg munka során hordtak a férfiak. A vászongatya fölé kötötték. A kékfestőből készült kötény házilag készült, hátulról előre kötötték meg pertlivel. A hétköznapi kötény térd alá, néha bokáig ért, ünnepre nem hordtak kötényt. Ünnepi viseletként posztó vagy szövetből készült csizmanadrágfélét húztak a vászongatya fölé. Helyi szabóval varratták. Az igazi ünnepi viselet a szarvasbőrből varrt nadrág volt, amit a mosoni kesztyűs mestertől vásárolták. 17- 18 éves korban kapták a fiúk és talán életükben kitarított, ha nem hízták ki. A nadrág szára hasonló a magyar nadrághoz, csizmával hordták. Ellenzős szabású volt, felgombolható, ág, levél vagy szarvasfej mintával díszítették. Külsejét feketére, belsejét sárgára festették. Nyáron hűvös volt, télen tartotta a meleget. A huszadik század elején már nem készültek új nadrágok, a régieket festették át, javították. A férfiak a nadrág fölé inget vettek fel, amit nem tűrtek be a nadrágba. A bőujjú inget gyárilag készített vászonból varrták, bő ujjja volt. Elöl hasíteka volt, az állógallérijából kiinduló vászonkötőt masnira kötötték. A vászonnyakkendő derékig ért. Hétköznapi bő ujjú, vászonból készült inget hordtak.

horvát pár népviseletben

A színes bársonymellény volt férfiviselet legszebb darabja, szabása a női mellényével egyezett. A mellényt az ing fölé vették fel. A szoros mellény alatt ráncolódott az ing. Keresztpántokkal záródott hátul, amit szöttes csíkokból készítettek. Bélése gyakran csíkos vászonból készült. A fiatalabbak zöld alapú, az idősebbek fekete alapú apró virágmintás mellényt viseltek, aminek körben egyszínű zöld vagy piros volt a szegélye.

A nagyméretű zsebkendőt a gombolásnál az ellenzöhöz túrték. A kézfogó során a kapott jegykendőt pedig belülről erősítették a mellrésznél a dolmányukhoz.

Télen dolmányt-halját hordtak. Finom posztóból készítették. A gomblyuk helyett bújtatót-stinglit készítettek, amelybe gombolták a sárgaréz vagy ezüstözött hosszúkás gombokat. A dolmány elől középen gombolódott. Felül nem gombolták be, csak az alsó gombokkal záródott. A nyitva maradt részen kilátszott a mellény és az ing. A dolmány ujját széles bársonyból felhajtó díszítette. Fekete színű bélését bórsegéllyel varrták le.

A tehetősebb férfiak télen subát vettek magukra. A télikabát viselete 1920-as évektől kezdett elterjedni a férfiak között. A sötét színű kabátot posztóból vagy vastag szövetből varratták, amit flanel anyaggal béleltek. A kabát elején két zseb és két rejtett zseb volt.

A módosabb gazdák bokáig érő nagygalléros viharkabátot „beljeca”-t is vittek magukkal hosszabb útra.

Fejfedő

Hidegben vidrasapkát hordták, amit a magyaróvári vásárban vettek. A kucsma drága volt, amit kevesen tudtak megvenni. Viseltek még fekete báránybőr asztrigán sapkát, ezt sapkás mesterek készítettek Magyaróváron és Mosonban. Idősebbek kalapot vettek fel a kötött hálósapka „slafahau” fölé. Széles szalagos pörgekalapra nem tettek sokféle díszet. Viseltek még a huszadik század elejétől széles karimájú, gombdíszítésű kalapot, aminek karimáját felhajtották.

Lábbeli

Borjúbőr oldalvarrott csizmát hordtak, amit elől csillag alakú bőrgomb díszített. .

Hajviselet

A férfifrizura rövid, hátrafésült, a legények oldalválasztékot viseltek. A bajuszt nős férfiak hordtak.

Forrás:

Ács Anna: A bezenyei és kimlei horvátok népviselete. In: Arrabona, 39. 2001. p. 271-281.

Kép forrása:

Etnografija južnih slavena u ma-arskoj 7. p. 234.

Bezenyei horvát női viselet

A népviseletről az első ismert leírás 1896-ból származik. A leírások, fényképek valamint az idős emberek emlékezete alapján a Moson megyei horvátok viselete helyben alakult ki, nem tartozik az óhazából magukkal hozott népi kultúra részek közé. A Moson megyei horvátok nem tartották a kapcsolatot a Sopron és Szombathely környéki, a szakirodalomban gradisceinek, burgenlandinak nevezett horvátokkal. Öltözködésükben csak néhány elem mutat rokonságot.

Az általunk ismert Moson megyei horvát népviselet létrejöttét a jobb anyagi körülmények teremtették meg a 19. század második felében. Az ipari anyagok felhasználásával a népviselet színesebbé, virágosabbá vált. A század végén már öltözködési pompa jellemezte a módosabb falvakban élő nők viseletét.

Az I. világháború éveitől a kivetkőzés, a hagyományos darabok elhagyása, és kevesebb kézimunkát igénylő városi ruhadarabok viselése volt jellemző. Bezenye hagyományőrzővé vált az I. világháború után is, ragaszkodtak régi, színes viseletükhöz.

Alsóruházat

Alsó női ing „kosulja”, ovális kivágású ujjatlan, fehérrel slingelt vagy csipkével díszített, vállban 1-3 gombbal záródik. Alváskor használták.

Melles „labil” vállpántos, elől 5-6 gombbal záródó derékig érő, a derekánál csipésekkel szűkített ruhadarab, az ing felett viselték.

Farpárna- „kosasica” a mellesre erősítették fel, sokféle anyaggal töltötték meg. A szoknyát szép esésűvé, ringóvá tette. Alsószoknya „atzdalanye halje”, az alsó ingre vették fel, takarta a farpárnát. A felső szoknyánál alig hagyták rövidebbre, külön derékrésze nem volt. Általában hármat, a testesebbek egyet vettek fel alsószoknyából. Hétköznapra csíkos vagy virágmintás flanelből, pargetből készült. Aki tehetősebb volt puplin anyagból varratott magának. Ünnepi nyári alsószoknya anyaga fehér karton télre parget volt. Az alját slingelték, alig volt rövidebb, mint a felsőszoknya. Nem volt külön derékrész, eleje hasítékkal nyitódott. A derékon korcra bújtatott pertlivel összehúzták és megkötötték.

Bugyigó „odperte plujundra” Maguk varrták a nyitott, térdig érő fehérenműt vászonból. 10 centiméteres vászoncsipkét varrtak az aljára, ami kivillant a tánc közben.

A bugyigóba túrték az ünnepi harisnyát, amit kézzel kötöttek, lehetett sima vagy lyukacsos kötésű, pávamintás. Idősebbek fekete színű kötött harisnyát viseltek. Hétköznap harisnyájuk barna színű volt, ezt boltban vették.

Felső ruhanemű

Felsőszoknya „halja” bokáig ért, maguk varrták sötét selyemből vagy szövetsből. Közel hat méter anyagot használtak fel a plizés szoknyához. A szoknyát pertlivel kötötték meg elől. A szoknya alját fél centiméteres selyemrojt díszítette. A tehetősebbek több ünneplő változatot hordtak. A kevésbé gyűrődős selyemféllekből varrattak szoknyát.

Kötény” festuh” a szoknya aljáig ért. Téglalap alakú, kötője gatyamadzag volt, amit elől kis masnival kötöttek meg. Erre három méter hosszú és tíz centiméter széles színjátársós selyemszalagot kötöttek, ami hátul nagy masniban végződött. A fekete falú anyag

horvát család

horvát lány

festését a csornai Fraszt kékfestő család készítette. A kötényből mosáskor csak kirázták a vizet, nem csavarták ki. Félszáron négy lapba, négyujjnyi részekre hajtogatták, ami száradás után geometrikus mintázatú lett.

Blúz „oplietje” fehér sifonból vagy batisztból készítették, elől hasítékos, rövid derekú. Ujjait hónaljban toldással illesztették. Nyaka sűrűn ráncolt, két rövid kötővel kötötték meg. Széles vert csipke körgallérral díszítették. A széles ujját harmonikásan vasalták be, keskeny rakásokat alakítottak ki. A blúz ujjá általában könyéig ér, a kézelőre is csipkét varrtak. A szoknyába tűrték be és arra vették fel a szép színes mellényt .

A mellényt „uplietje vagy uplegyok” drága anyagból készítették, a női viselet legszínesebb ruhadarabja. Rövid, a derék fölé ér, elől kapcsokkal záródik. A díszítménye rózsafej vagy bimbó, ami a háta közepén látszódik. Kék alapon piros színű a díszítés, előfordul még a zöld szín is. A széles a karkivágást fémszálal rátét övezi. A mellényt elől pertlivel keresztcsávosan átfűzik a fémkapcsokon, majd átfűzik színes szalaggal. A szalagozás a mell vonalától indul és a derék felett ér véget, szépen kiemeli a mellvonalat. Ritkán rávarrták a farpárnát is, ilyenkor derékig érő volt.

A blúznyak fölé, a nyakba két centiméter széles sötétkék vagy fekete bársonyszalagot „csernyi tra vagy saminta masna na vrat” kötöttek. A szalag végeire pertlit varrtak, és a háton keresztülcsavarva elől masnira kötötték a mell alatt. Néha apró gyöngyöt is hímeztek rá. A bársonyszalag alatt mintás szövésű szélesebb szalag is volt, amit masnira kötöttek, vékony gumival a körgallér alá erősítettek. A masni szárai hosszan lelógtak, mintázata életkor és családi állapotot is kifejezett. A lányoké kockás, élénk színű, az asszonyoké rózsamotívumos. Néhány családban keskenyebb fehér vászonszalagot viseltek a nők.

Kendőt hidegebb időben hordtak, kasmírból vagy rojtos, sötét színű, kockás vastag posztóból.

Ősztől tavaszig hordtak még spenzert. Ez derékig szűkített, majd alatta ráncolt. A vállnál bő, alul szűkülő sonkaújjú, amit színes bársony felhajtóval készítettek. Bélése kockás vagy csíkos anyag volt. Áthajtással záródott, a derékrészen belül pertlivel kötötték meg. Sötét posztóból vagy szövetből varrták.

Lábbeli

Hidegebb időben kemény vagy puha szárú csizmát viseltek a nők. Nyáron fekete bőrből készítették a papucsot.

Hajviselet

A lányok közép választékú fonott kontyot fésültek. A nők választék nélkül hátrafésülve fonták, készítettek kontyot. A kis kontyot kenderkóccal tekerték körbe. Az idősebbek fehér vagy fekete apró virágmintás kendőt viseltek, a kontyuk alatt kötötték meg. Erre hímezett fejkendőt kötöttek.

Kendők

A századfordulóig kasmírból készült kendőt hordtak a horvát asszonyok, majd a pozsonyi vásárból származó nagyméretű, hímezett fejkendőkkal cserélték le a század elején. Ez az ünnepi viselet tartozéka volt.

A selyemripsz anyagú vagy vékony filcből készített kendő fekete színű, széles, kötözött rojt díszíti. A fejkendőt egyik sarkában V alakban laposhímzés díszítette, amin bimbó, virágfej, levél volt a motívum. Selyemfonallal készült, később melírozott selyemszállal. A fiatalasszonyok színes kendőket, a 40 éven felüliek pedig fekete-lila színű hímezéset viseltek. Gyász alatt hímezés nélküli dús rojtozású kendőt hordtak.

A két ellentétes sarkán más-más hímezéssel készített kendőt kétféle alkalomra viselték. Ünnepre a díszesebb, dúsabban rojtozott félkendőt hajtották felülre, hétköznap pedig a kevésbé díszeset, rojtosat viselték felül.

Ezek a pozsonyi típusú kendők voltak az utolsó befogadott darabok. 1920-as évektől a horvát népviselet mellőzését lehetett tapasztalni.

horvát kendő

Forrás:

Ács Anna: A bezenyei és kimlei horvátok népviselete. In: Arrabona 39. 2001. p. 271-281.

Leszkarátyné Ács Anna: Hímzett fejkendők a Mosonmagyaróvár környéki horvátok ünnepi viseletében. In: Etnografija južnih slavena u ma-arskoj 7. p. 234.

Kép forrása:

Etnografija južnih slavena u ma-arskoj 7. p. 234.

Bogyoszlói keresztek

Szinte minden faluba bevezető út mellé állítottak keresztet a falubeliek. Ezek közül ma már nem mindegyik látható.

A településen fellelhetőek, a falu egykori lakói, előljárói által állított vallásos emlékművek, hálából emeltetett keresztek.

Ma is látható keresztek

A templom előtt álló Kálvária-szoborcsoport 1808-ban készült homokkőből. A barokk nagykereszt keskeny talapzaton, a talapzat kiugró részén a Kesergő Mária, két oldalt hátrébb pedig Szent Vendel és Szent Flórián alakját láthatjuk. A templomkeresztben lévő felirat:” A kereszt előtt leborulban Azt imádjuk a ki a keresztfán függött Hier. Ep. 27. Csináltatta Bogyoszló helység 1808.

A templom mögötti kereszt 1848-ból való, faragott homokkő. A fájdalmas Szűzanya szobrát láthatjuk.

A Zrínyi utcán lévő kereszt 1834-ben készült. A fájdalmas anyát ábrázolja a sirató asszonyokkal együtt.

A Szentháromság szobor a babóti bekötő út mellett áll, 2000-ben felújították.

A szilsárkányi út melletti kereszt 1885-ből való, homokkőből készült.

Sopronnémeti felőli út mellett álló keresztet 1947-ben hálából állították.

Az Erzsébet kertben is áll egy kereszt, ami még az I. világháború előtt készült, gyermektelen család hagyatékaként. 2000-ben felújították.

A temetőben lévő nagykereszt 1885-ben készült. Talapzaton áll, a fájdalmas anyát ábrázolja, 2000-ben felújították.

Már nem látható kereszt

Birkás Kereszt, amely a régi Sopron-Pápa vásári útvonalon volt. Fakereszt volt, az 1930-as években semmisült meg.

Forrás:

Írások szülőfalunkról Bogyoszlóról.szerzők Baksa Júlia et al.; szerk. Sebestyén Katalin ; kiad. Rábaköz Néptáncgyüttes, Bogyoszló: Rábaköz Néptáncgyüttes, 2006.

A Rábaköz. szerk. Boda László; közrem.szerzőtárs Bedécs Gyula. Szombathely BKL. Kiadó, 2002. p. 62.

Sopron és környéke műemlékei.közrem.,szerzőtárs Csatkai Endre. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953. p.

Képek külső forrás:

http://bogyoszlo.network.hu/kepek/bogyoszlo/temetoi_kereszt

http://bogyoszlo.network.hu/kepek/bogyoszlo/kereszt_a_szilsarkanyi_uton

Bogyoszlói porta a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A porta a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek.

A Rábaközi ház

A Rábaközt a Bogyoszlóról származó épületegyüttessel mutatják be. A Kisalföldön korán megjelenő L alakú lakóház széles utcai frontja tekintélyes külsőt mutat. Az épület alaprajzi elrendezése, egyes épületszerkezeti elemei, tüzelőberendezése archaikus megoldású. Falazata helyben égetett nagyméretű téglá.

A középfolyosós épület alaprajza szoba, konyha, szoba, kamra, istállók(bal oldali, hosszú szárny), ill. szoba, kamra, padlásfeljáró, pincelejáró(jobb oldali kereszt szárny).

A hosszú szárny lakóhelyiségeibe és a konyhába egyaránt folyosóról lehet belépni. A szobák és a konyha döngölt padozatú.

Az első szoba deszkafödémét tartó mestergerenda díszesen faragott, festett mezőjében olvasható felirat szerint: „EZT A HÁZAT ÉPÍTETTE MEGYESI JÁNOS ÉS NAGY TREZSIA ANNO 1874-ben”.

Tüzelői a Kisalföld középső s nyugati területeire jellemzők: konyhai közép kemencéje a konyha hátsó falához épült, tetején patkó alakú főzőhellyel („katlan”).

A kemence két oldalán egy-egy katlan, mellettük a szobai kívülfűtős tábláskályha (első szoba) és a szemeskályha (hátsó szoba) fűtőnyílása alatt tüzelőpatka áll.

Az 1880-as években történt gazdasági fellendülésnek köszönhető, hogy a család jó módban élt, cukorrépa termesztéssel foglalkozott.

Első szoba

Az első szobában lévő tábláskályha egytűzterű. Rátétdíszes tábláit a fedőlapba karcolt felirat szerint 1869-ben készítette Horváth Sándor Rőjtökön. A szoba sarkos elrendezésű, a sarokpad festett háttámláján a Kossuth-címer mellett 1896-os évszám látható. Az előtte álló kenyérfiókos asztal lapját faberakás ékesíti. A hátsó fal mentén két barnára pácolt mennyezetes ágy áll, közöttük egy festett, virágzott, kétajtós szekrény („ómárium”). A sarokpad és az ágy között komáromi típusú ládába tartották az eladó lány ruháját. Az ajtó mögött áll az ágyláda, melyre napközben ráhajtották a fedelet, s eszközöket raktak rá, estére pedig ágynak használták.

Hátsó szoba

A hátsó szoba a fiatal házasok szobája már polgárosult ízlést mutat. Az ajtóval szemben a hátsó fal mentén helyi asztalos készítette fényezett keményfa ágyak állnak, közöttük egyszerű, világos színű szekrényben tartották a ruhaneműt. Az ágy és a sarokpad között lévő sublót tetején, fehér terítón poharak, „türelemüveg”, valamint kisebb kegytárgyak. Az ágy mellett talpas bölcső áll, a szoba közepén a nagyobb gyermeknek való bútor és játékok kaptak helyet.

Mellékhelyiségek

A lakóhelyiséget követő gabonás kamrában a beépített, fenyőfából készült hombárok mellett múlt század végi egykőves malom található. A malmot korábban gőzgéppel, majd robbanómotorral, esetenként szívógázmotorral, traktorral hajtották az udvarról. A garatba a padlástérből lehetett felöntení az örölnivalót. A lakóépülethez csatlakozó három istálló, az udvaron álló fahidasok s a hatalmas, nádfalú és nádfedésű szénaspajta nagyarányú állattartásról tanúskodnak.

A Rábaujfaluból áttelepített háromfiókos pajta 1860 körül épült.

Forrás:

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Kecskés Péter: Kisalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építészet (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Fedezze fel Magyarországot! Kiállításvezető. Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Szentendre, 2007.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Bogyoszl%C3%B3>

<http://skanzen.hu/>

Bogyoszlói Rábaköz Néptáncgyűttes

Bogyoszló rábaközi falu, ahol nagy hagyománya van a néptáncnak. A gyerekek már általános iskolás korban megismerkedhetnek a néptánc lépéseivel, tagjai lehetnek a helyi néptánc együttesének. Az iskolai, helyi rendezvények rendszeres fellépői.

Alapítás

A néptáncgyűttest 1975-ben 16 lelkes fiatal alapította, a már működő ifjúsági klub tagságából szerveződött. A klub vezetője akkoriban Sebestyén Katalin volt, és ő igazgatja ma is a néptáncgyűttest. Az együttes a Rábaköz nevet viseli. 1975-ben a Bogyoszlói Kisalföld MGTSZ hozzájárult ahhoz, hogy a táncsoport és a citerazenekar a nevet felvegye.

A Néptáncgyűttes logója

Működés

Az évek során sok helybeli fiatal volt tagja. Az idő során az oktatók és a kísérőzenekarok is változtak. Magyarország több tájegysége, így Szatmár, Rábaköz, Dél-Alföld és Zemplén táncait mutatják be. Belföldön és külföldön egyaránt szerepelnek. A legelső táncos generáció már felnőtt, sok volt táncos gyereke is táncol az együttesben. 2005-ben *30 éves évfordulóra jubileumi műsort adtak* A minősítések kezdő fokozatait megszerezve jutottak el az „arany III.

Kép a 30 éves jubileumi előadásról

feldolgozó szintig. Természetesen voltak az együttes életében nehézségek is, de próbálták közösen megoldani. 1995-ben megkapták „Dr. Kovács Pál” közművelődési díjat. A csornai Tulipánt Népzenei Együttes a bogyoszlói néptáncgyűttes rendszeres kísérőzenekara.

Jelenlegi helyzete

A tulajdonos az önkormányzat, most a közben megszűnt általános iskola épületében működteti a néptáncgyűttest. Sajnos a gyerekközösség megszűnésével az utánpótlás is nehéz. Az egyesület szervezi a falu kulturális életét, fesztiválokat, ünnepségeket, kiállításokat, sportversenyeket rendez minden évben. Az új épületben segített létrehozni és ápolja a Rábaközi fafaragók kiállítását.

A néptáncgyűttes viselete

Fiú öltözet: Fehér ing, csizmanadrág, mellény, bőrcsizma, fehér bő szárú nadrág, kötény

A lányok öltözete: Kékfestő, Székely és az Erdélyi. A hajfonatban színes szalag.

Forrás:

Írások szülőfalunkról Bogyoszlóról. Baksa Júlia et al. Bogyoszló: Rábaköz Néptáncgyűttes, 2006.

T.A.: Felléptek az egykori táncosok is. In: Kisalföld. 2005. 05.17.p. 6.

Vendégváró: látnivalók Győr-Moson-Sopron megyében / főszerk. Bedécs Gyula. Miskolc: Well-Press BT, 1996. p. 112.

Külső forrás:

<http://www.mobilias.hu/niida/szervezetek/586>

<http://www.freeweb.hu/bogyoszló/tanccsoport/30eves.html>

Bogyoszlói Szent Kozma és Damján Római Katolikus Templom

Bogyoszló község a Rábaközben található. Az első katolikus temploma 1683-ban a török harcok áldozata lett. A ma álló klasszicista stílusú templom a falu Fő utcájának közepén, két út találkozásánál épült 1836-ban. A templom 1969 óta műemlékvédelem alatt áll.

Külső

A fehérre meszelt, sárga színű övparkányos, középtornyos, egyhajós épület klasszicista stílusú. Alapterülete 319 négyzetméter, belső magassága 8 méter, hosszúsága 34 méter, szélessége 9,40 méter. Középrizalitos, függőlegesen kváderes lizénákkal, övparkánnyal két szintre osztott homlokzattal. A rizalit szélességében attika, mögötte kezdődik a négyoldalas, csonkasisakos torony. A toronyszoba ablakai félkörívesek, felettük rövid párkány, azok felett óralap. Az ablakok, a földszinten négyzetes keretezésűek, csak a félköríves hajó két ablaka kör alakú. Mindegyik ablak kerete sárga színezésű.

Templombelső

A főhajó köríves, dongaboltozatos. A főoltár két oldalán angyalszobor áll, a tubernákulum fölött a templom 2 védőszentjéről, Szent Kozma és Szent Damján vértanúkról készült olajfestmény látható, aranyozott fakeretben. Tőle balra egy mellékoltáron aranyozott fakeretben Szűzanya, karján Jézussal, fejükön koronával. Mellette a falon szobor, Jézust Szent József karjában ábrázolja. A jobb oldalon lévő faragott szobor Jézust ábrázolja, felette a falhoz csatlakozó kis kupola, rajta kereszt. A szószék 1800 körüli alkotás, Jó pásztor faragással a mellvédjén. A lapos orgonakarzatot két egyenes konzol és két toszkán oszlop tartja.

Berendezése

A templom hajójának óriási festménye a magyar szentek életének részletét mutatja be. A mennyezetfreskón Jézus Krisztus születése, három királyok hódolata, pásztorok, az élővizek forrása, valamint az oltáriszentség látható. A belső festészeti munkákat Döbrentey Gábor festőművész, restaurátor készítette 1941-ben.

A főhajóban van a Jézus Szíve szobor, a főoltár előtt balra, hagyományosan piros virágokkal díszítik.

Vele szemben a sekrestyeajtó mellett pedig a kis-Mária szobor látható. Ezt különösen nagy becsben tartják a falubeliek. A hagyomány szerint a kis-Mária szobrot csak kicsi fehér virágokkal szabad díszíteni.

A templomban jobb oldalán helyezkedik el a 6 méter magas Mária-oltár, amelyben a szoborfülkében Lurdesi Szűz szobra áll. Fából épült a szószék, és a templom padjai. A padok mellett a falon 14 db olajfestmény Jézus keresztútját ábrázolja, Említésre méltó még a Velencéből származó fa Mária-szobor, a rokokó díszítésű mennyezet alatt és Feszti Masa Szent Ritát

bogyoszlói templom

Jézus szíve szobor

kis Mária szobor

ábrázoló festménye..

Az ablakok alatti kis mélyedésben, a templom közepe körül Szent László és Szent Imre herceg szobra áll.

Az előtérben lévő Lurdesi kápolnában Szűz Mária szobor látható. A templomban 2 helyi fafaragó alkotása is jelen van, a nagyböjti kereszt Kiss Ernő munkája, ez a Golgota részletét ábrázolja. Pintér Jenő egy Szembemisező oltárt faragott. A templom előtt álló kopjafát is ő faragta.

A templomtorony egyik harangja 1513-ból való, amit a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma védetté nyilvánított. A másik két harangot 1924-ben készítették azok helyett, amiket az I. világháború alatt elvittek.

Szent Imre herceg szobra

Forrás:

Győr-Moson-Sopron megye kézikönyve. Főszerk. Tuba László. Hatvan; Győr CEBA Fekete Mátyás, 1998. p. 539-540.

Írások szülőfalunkról Bogyoszlóról . Szerk. Sebestyén Katalin . Szerzők Baksa Júlia et al. Bogyoszló: Rábaköz Néptáncgyűttes, 2006.

A Rábaköz. Szerk. Boda László; Közrem.szerzőtárs Bedécs Gyula. Szombathely: BKL. Kiadó, 2002. p. 61-64.

Csatkai Endre : Sopron és környéke műemlékei. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953. p. 400. Vendégváró: látnivalók Győr-Moson-Sopron megyében .Főszerk. Bedécs Gyula. Miskolc: Well-Press BT., 1996. p. 112.

Déli harangszó Bogyoszlóról. In: Kisalföld. 2004. 05. 18. p. 8.

Templomkereszt

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Bogyoszló>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Dobrentey_Gábor

<http://www.viasanctimartini.eu/cgi-bin/via/index.cgi?view=ck&tID=328&nID=90359&nyelv=hu>

Képek forrása:

A szócikk szerzője

A bőnyi községháza

A döntések meghozatalában, és azok végrehajtásában voltak olyan feladatok, amelyek megvalósításához szükség volt megfelelő épületre. Viszont Bőnyön nem volt ehhez megfelelő épület. A kezdeti időszakban a közbirtokosság gyűléseit legtöbbször a választott igazgató házában tartotta meg. Ritkán megjelentek a vármegyei képviselők is. Ilyenkor rendszerint a református iskolában tanácskoztak. Több alkalommal a bérbeadott mézárszék ki nem adott szobájában vagy a kocsmában tartottak gyűléseket.

községháza

Az 1800-as években a jegyzői hivatal még egy istállóból kialakított épületben működött. Legelőször 1919-ben került a hivatal elfogadható viszonyok köré amikor is Wolf Henrik bőnyi, nyári lakként használt házának két szobáját bérelték ki.

A bérletet a viszonylagos olcsóságával indokolták. Az I. világháború utáni években a képviselő-testület anyagi gondokra hivatkozva nem akart községházat építeni.

Az egykori jegyző a főszolgabíróhoz fordult aki 1922. október 3-án Győr Vármegye törvényhatósági döntésére hivatkozva elrendelte a községben a községháza megépítését. Az építkezés elkezdését halogatták mert majdnem két évvel később, 1924. május 26-án foglalkoztak újra a kérdéssel és ezután döntöttek úgy, hogy felépítik a községházat és ehhez 12 ezer pengő kölcsönt vesznek fel.

Felhasznált irodalom:

Balogh Zsolt: Bőny története 1938-ig. Bőny 1996 p. 62-64.

Fotó forrása:

http://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:B%C5%91ny_kozseghaza.jpg

A bőnyi Önkéntes Tűzoltóegylet

Az egylet alapszabályát 1875. augusztus 31-én hagyta jóvá a Belügyminisztérium.

A tagság

Az egylet tagjait két csoportba sorolták: a működő és a pártoló tagokra. A pártoló tagok évi 50 krajcárral járultak hozzá az egylet működéséhez míg a működő tagok részt vettek a mentési munkálatokban. Bármelyik taggá csak bőnyi lakos válhatott akinek még feddhetetlen jelleműnek és jó erkölcsűnek is kellett lennie. A tagfelvétel három évre történt egy másik egyleti tag ajánlására. A működő tagok a főparancsnoknak adott kézfogással kötelezték el magukat a szabályok és utasítások betartására míg a pártoló tagok szóbeli ígéretet tettek.

Kizárás

A tagság elnyerése megtiszteltetésnek számított emellett fontos része volt az egyleti alapszabálynak a tagok kizárása is. A kizárás oka lehetett pl. az alapszabály megszegése vagy nem megfelelő magatartás. Az egyik ok például ha valaki nem jelent meg a tűz vagy segítségnyújtás helyszínén. A kizárást meg kellett indokolni és az illető megfellebbezhette a döntést, de addig nem vehetett részt az egylet munkájában. A távolmaradó köteles volt 48 órán belül magyarázatot adni a távolmaradás okára.

Ruházat

1889-ben az egylet az egyenruha viselésével szerette volna jelezni az együvé tartozást. Ezért döntöttek úgy, hogy elfogadják az országos tűzoltóegylet egyenruháját a kék csíkos zubonyt és vászonnadrágot.

Megszűnés határán

A tűzoltóegylet az 1890-es évek eleji jegyzőkönyvek tanúsága szerint kezdte elveszíteni a korábbi megbecsülését és a megszűnés útjára lépett. 1910-ben 26 működő tagja volt az egyletnek így a feloszlás szélére került. Ezek után sokáig nem volt nyoma az egylet működésének. Legközelebb 1938-ban szerepel újra amikor újjászervezték a „A bőnyrétalapi Önkéntes Tűzoltótestület” alapszabályát. A taglétszám ekkor 37 fő volt. Ebben meghatározták a tűzvész, egyéb közveszély, valamint a balesetek alkalmával történő műszaki mentést. Az alapfeladatokat kiterjesztették a katonákra egy esetleges légitámadás elhárításához. Változást jelentett még az, hogy az orvost is kötelezték, hogy mind a gyakorlaton mind a mentési munkáknál jelen legyen, hogy a sérülteket el tudja látni. Kiemelték, hogy a sérült tűzoltókat külön kellett kezelnie. A testület segélyalapját igénybe vehették a szolgálatban keresőképtelenné vált tag gyógykezelésére, illetve a szolgálatban elhunyt eltemetésére.

Felhasznált irodalom:

Balogh Zsolt: Bőny története 1938-ig. Bőny 1996 p. 65-70.

A bősárkányi gyékényfonás története

A háziipar kialakulása

Bősárkányt körülvette a süppedős, vizenyős talaj, nádas, gyékényes és rét. A szegénység kényszerítette az elsőnek idejött embereket, hogy a bujazöld területen azzal foglalkozzanak, amihez könnyen hozzáférnek. Gyékény volt elég errefelé, így lett a gyékényfonás a bősárkányi népnek a kenyere. A háziipar keletkezéséről pontos adatot nem sokat tudunk, de az tény, hogy az 1800-as évek elején már készítettek szatyrokat. Lényeges fejlődés sokáig nem történt. Az 1860-as években kezdték meg a bútorcsoomagoló, padló-, falvédő és ablaklezáró gyékényszőnyegek készítését. Ezeket a gyékényszőnyeget szövőszéken készítették, mint vásznakot. A csomagoló gyékényt a bútorgyárosoknak adták el krajcárokért, legfeljebb csak a szállításnál és összeszedésnél maradt valami haszon egynéhány bősárkányi szatyorfonó embernek. A nagy változás 1880-ban történt. A község főtanítója, Perepatits Ferenc Szegedre utazott az ott megrendezett országos kiállításra, s meglátta, hogy két tápéi lány, mint fonja gyékényből a táskákat. A kiállításról egy mintatáskával tért haza a tanító és az iskola udvarán táska fonás bemutatót tartott. Az elején csak 162 fiú és lány tanulta el egy tanfolyamon a szatyorfonást, aztán, mint a futótűz, úgy terjedt. Minden házban fontak a faluban. A bősárkányiaknak tetszett az ipar, jó kereseti lehetőséget láttak benne, nem hiába emlegették a mészárosok, hogy a zsellérek több húst fogyasztanak, mint a falusori gazdák.

Az értékesítés

Mindenkinek saját magának kellett gondoskodni a gyékényről és az elkészült termékek értékesítéséről. Gyalogszerrel vagy kerékpárral –már akinek volt- vállukra véve a kosarakat házaltak a férfiak, nem ritkán 150-200 km-t megtéve a család megélhetéséért. Háztól házra jártak és bekiáltottak: „Cekkert, kosarat vegyenek! „Szállásuk legtöbbször istálló volt ott, ahol éppen rájuk esteledett. Az étkezést két –három héten keresztül többnyire csak száraz kenyér képezte. Az I. világháború idején a gyékényszőnyegek szövése teljesen megszűnt, a szatyorkészítés ellenben fellendült. Lisztért, lekvárért, borért cseréltek kosarat, a pénznek nem volt értéke. A háború után a kosarazók ki voltak szolgáltatva a kereskedőknek, akik felvásárolták a kosarakat olcsó pénzért és jóval drágábban adták tovább Győrbe a Holeczer cégnek. Ezt a szatyorformát nevezték „győri párosnak”. A 30'-as években annyira leszorították a termelési értéket /egy kosár ára negyven fillér volt/, hogy pénzt sem adtak, csak egy kis papírdarabot, amit az egész falu Jancsibankónak nevezett. A Jancsibankót levásárolhatták a boltban, természetesen ezek a kis cédulák tíz százalékkal kevesebbet értek, mint amennyi rájuk volt írva, mert a boltos is levette róla a maga hasznát. Ez a kiszolgáltatottság szülte a mai háziipari szövetkezetet.

A Háziipari Szövetkezet

Az elkeseredett emberek 1932-ben tették meg az első lépéseket. Tóth Pál és Gősi Gábor szerint háziipari szövetkezetet kellene alakítani, s így ki tudnák védeni a kereskedők kizsákmányolását. 1936-ban összeült a falu akkori értelmisége és ez elkeseredett kosárfonók segítségére sietett. A szövetkezet létrejöttét segítette Kaáli Nagy Lóránt gyógyszerész, aki az alapszabályt készítette. Aktívan részt vett a munkában Dr. Mennyes János orvos, Dr. Matesz János állatorvos, ők jártak a minisztériumban az engedélyért. Sokat segítettek Mesznyi Jenő, Németh Géza és Keszei István tanítók, Óvári Géza körjegyző. A pénzügyek intézését Dr. Takács Ferenc későbbi bankigazgató végezte. Nagy nehézségek árán 1937. május 2-án 48 taggal megalakult a szövetkezet. Nagy volt az öröm, szervezés nélkül is nőtt a létszám.

A működés olyan sikeres volt, hogy a székházat már 1940-ben telekkönyvezték Háziipari és Mezőgazdasági Szövetkezet néven. Az eredményes működés lehetővé tette, hogy több mezőgazdasági kigépet vásároljanak abból a célból, hogy a tagok munkáját ezzel is segíteni tudják. A II. világháború alatt is működött a szövetkezet, bár az értékesítés egyre nagyobb gondot jelentett. Adva volt ugyan az export lehetőség, de a háborús időkben szinte lehetetlen volt ennek kivitelezése.

Ennek ellenére, megragadva a hadiipar rendelését a szatyor mellett háromágú fonattal örcsizmát szállítottak, amit a katonák a fronton csizmára húzva használtak, hogy védje lábukat az elfagyástól. A kórházban lévő sebesült, lábadozó katonáknak gyékénypapucsokat készítettek. A háború alatt készítettek úgynevezett álcákat. Ebben a gyerekek is besegítettek. Ők készítették gyékényszélből vagy sásból a sodringot /két szálát összesodortak/. A sodringból négyzetes rámára hálót fontak. A kis négyzetekbe kukoricalevelet kötöttek. Ezeket használták a harcokcsik és más objektumok álcázására a háborúban. A szövetkezet a háború után is folytatta működését, és NSZK, francia, holland, svájci, görög, kanadai rendelésre is dolgoztak, de üzleti kapcsolatban voltak Olaszországgal, Angliával és az USA-val is. Az 50'-es években az úgynevezett pakkos kosarat vették egyre nagyobb mennyiségben. Tovább nőtt a taglétszám, 1953-ban már 350 tagja volt a szövetkezetnek. A tagok saját maguk aratták a gyékényt. 200 fő járt brigádokban az ország különböző halastavaira. Erre az időre esett a hímzett gyékényszatyrok készítése. Festett rafiából, kukoricalevélből különböző motívumok kerültek a kosarakra. A kukoricalevél festését hánccsfestékekkel végezték, ma már ilyen nem létezik, most ételfestéket használnak erre a célra. A bősárányai asszonyok Budapesten tanulták meg a kosárhímzés fortélyait. Az értékesítés egyre nehezebb lett. A kínai termékek alacsony ára miatt kiszorultak a bősárányai termékek a nyugati piacról. Nem kellett a pakkos kosár. Ennek következtében különféle típusú gyékénytáskák kerültek bemintázásra: Csilla, Erzsike, Sanyi, Vödör, stb.

1970-ben felvették a kapcsolatot a Tápéi Háziipari Szövetkezettel és közösen széklapfonást vállaltak nagy mennyiségben. Így a gyékénnyel foglalkozó asszonyok széklapfonást tanultak. 1980-ban a Csornai- és a Bősárányai Háziipari Szövetkezet Kisalföld Háziipari Szövetkezet néven egyesült. A szövetkezet még ma is működik, hagyományos termékeik iránt egyre nagyobb az érdeklődés, mivel természetes anyagból készülnek. Háziiparosoknak azokat a gyékényfonókat tartjuk, akiknek a munkájukban az árutermelés jutott döntő szerephez, ők nem csupán télen, hanem az év nagyobbik részében nagy mennyiségben készítettek eladásra használati tárgyakat.

Export

A magyarországi piac a gyékénykosarak számára kicsi volt, és nem tudtak annyi kosarat mire felhasználni. Az üvegvédő tokok, lábtörlők Magyarországon keltek el, a kosarakat külföldre szállították / USA-ba, Angliába, Hollandiába, stb./ . A kis kosár és a nagy kosár egyik fülére címke került, „Made In Hungary”, vagy „Foreign” jelzéssel. A címkét vagy ragasztották, vagy, ha műanyagból készült, akkor varrni szokták. A kötegelt kosarak a kénezőbe kerültek, ahol a kén fehéritő hatását felhasználva, a kosarakat fehérebbé és egyben ellenállóbbá tették. A már kénezett kosarak a nagyraktárba kerültek, ahol tömbökbe összerakva várták a szállítást. Azok a kosarak voltak csak szállíthatók, amelyeket a minőség ellenőr megvizsgált. Bősárány a hegyeshalmi MERT /Minőség Ellenőrzési Részvénytársaság / ellenőrzése alá tartozott. Ugyaninnen jött a Vámhivatali ellenőr, aki a vasúti vagonokat lezárta külföldi szállítás előtt. A szövetkezet szállítás előtt az ARTEX Külkereskedelmi Vállalattól kapta a jelzőszámokat, amiket „signó”-nak neveztek. Minden egyes kötegre signószám került, amelyen a cég neve volt feltüntetve. Közvetlenül a bősárányai állomástól indul útnak a szállítmány. Egy vagonban 6000 pár gyékényszatyrot tudnak berakni, tekintve, hogy nagy terjedelmű, de kis súlyú áru. A vámvizsgálat Bősárányban, vagy Hegyeshalomban történt. A szállítmány Hegyeshalomnál lépte át a határt, és Ausztrián keresztül Németországba, majd Hollandiába került.

Mire használták ezt a nagy mennyiségű gyékényszatyrot? Kereskedő cégek vásárolták fel, nagyon jó valutáért, így elismert tény, hogy a gyékény és a csuhé hozta az országnak a legjelentősebb valuta bevételt.

A gyékényfonók társadalmi helyzete

A 18. század közepétől a jobbágyság két kategóriára oszlott: lovasjobbágyokra és zsellérekre. A lovasjobbágyok fogatos erővel végezték a robotot az uradalmakban. Ők nagyobb telket kaptak az úgynevezett „kenderréti – dülöbül” Később gazdáknak tartották magukat. A zsellérek kétkézi munkával végezték a robotot, amiért jóval kevesebb földet, úgynevezett „zsöllér- birtokot,, kaptak.

A társadalmi rangkülönbséget mindenki betartotta. Házasodni csak azonos rangon belül lehetett. A különbséget a lakosság építkezései is mutatták, a gazdák a „Falusoron”, a zsellérek a falu másik részén a „Kertalján” építették fel házaikat, így falun belül volt a falusor, ahol a gazdák laktak és volt a kertalja – azon belül a Jedány, Paptag, Jendomb Kissárga, Újtelep, Káposztás, Kistó, ahol a szegényebbek éltek. A zsellérek és a gazdák külön kocsmába jártak szórakozni is. A legrangosabb foglalkozásnak a mezőgazdaságot tartották. Szerintük csak a föld tarthatja el a családot. A társadalmi rangkülönbség halványulása talán köszönhető volt a gyékényszövésnek is. A bírót mindig a gazdák közül választották, de a zsellérek közül is bekerült egy a községtanácsba, ő volt a zselléresküdt. Négy bakmeister is volt a faluba, ők lehettek zsellérek vagy gazdák. Többnyire fiatal emberek voltak, akikből később előjáró lehetett. A helyettes bíró és a pénztáros gazdaemberek voltak, és csak 1939-ben lett először zsellér származású a bíró. Ezzel véget ért a gazdák évszázados uralma a községhez.

A gyékény

A gyékény szavunk még a Honfoglalás előtti korból való, ótörök eredetű jövevényszó. Őseink mind a felhasználásra kerülő növényi nyersanyagot, mind pedig az abból készült szövédéket is a gyékény szóval jelölték. Ebből arra lehet következtetni, hogy a szövött gyékényt már a szó meghonosodásának idején megismerték. A XV: és a XVI. századból való írásos dokumentumok és ábrázolások bizonyítják, hogy a középkori Magyarországon elterjedt a földre terített és az ágyon elhelyezett gyékényen való alvás. A Hanság lágvilága körülbelül 40.000 holdon terült el. A sekélyebb vizekben a nád és a gyékény játszott nagyobb szerepet. A külső peremterületeken a sásfélék ezerféle változatban uralkodtak. A gyékény az átlag 1 méteres mélységű, sekély vízterületek jellegzetes növénye. A Hany és a Rába holtágai kitűnő életteret biztosítottak számára. A parti növények közül ez hatol legmesszebbre a vízben. Igényes a vízre, annak csökkenésével visszahúzódik. Itt a Hanság szélén a sás, de főleg a gyékény fonása fejlődött értékes háziiparrá. A gyékényfonó és a szövő különböző módon és különböző módon és különböző fajtájú gyékényből dolgozik. A növénytan a gyékénynek kétféle változatát különbözteti meg, s ezt írja róluk: széles levelű gyékény /*Typha latifolia*/, helyi elnevezése holt. gyékény /huótygyéki/. 1-2 m magas, a nádasok tó felőli oldalán tömeges megjelenésű, torzsavirágzatú, egyszikű növény. Levelei 1-2 cm szélesek. Torzsája a virágzás után a bibéktől sötétbarna marad. Keskeny levelű gyékény /*typha augustifolia*/ bősárkányi elnevezése magyar gyékény. Álló és lassan folyó vizekben mindenütt előfordul. Levelei legfeljebb 1 cm szélesek. Vékonyabb, virágzatában a porzós és a termős torzsa elkülönül. A faluban a magyar gyékényt használják, abból dolgoznak. A növény két részét különböztetjük meg, az úgynevezett nyila részét használják fel a kosárkészítéshez, ez a gyékény legértékesebb része. Az a jó, minél hosszabb a nyila. Ezért kellett jó mélyen a víz alatt elvágni a növény szárát. Hossza körülbelül 1-1,2 méter az úgynevezett farokrészt nem igazán tudták hasznosítani, ebből készítették az úgynevezett sodringot. A gyékény nyilat meghasították, négy részre bontottak minden szálat. A legszélét, a gyelét eldobták, ezt nem tudták felhasználni. A második két levelét belerakónak hagyták, ezt rakták keresztbe a vezetősálakra, a következő két szál a platninak való, ezt használták vezetősálnak. Végül maradt a széke, ezt fonásra használták, ez a gyékény legjava. Ahogy a levelek egymást átölelik a szélén viszonylag vékony hártyszerű rész található, melyet leszednek, mert szétbomlik vékony szálakra és nem szép a fonásban. Ezt nevezik sémiknek.

Gyékényaratás

A hansági lágokban, mocsarakban kedvező talajra lelt a gyékény és a többi vízínövény. Ez a természeti adottság jelentősen befolyásolta az itt lakók életét. Megtanulták a gyékény fonását és a sás sodrását. A Rába és a Rábca szabályozása, valamint a Hanság lecsapolása után eltűntek a vadvizek, és velük együtt a vízínövények is. A bősárkányiak, azonban, ennek ellenére sem adták fel ősi mesterségüket, az ország más részeiről szerezték be az alapanyagot. A gyékénytermő helyeket már előzőleg 1-2 ember felkereste és kiválasztották a legjobb minőségű gyékényt. A kosarazók szerint a halastavakban van a jó gyékény. Sokszor nagyon messze kellett menni. Bősárkányból

jártak aratni a Hortobágyra, a Tisza holtágaira, a Balatonra, Székesfehérvár mellé, a Holt-Rábára. Nagypapám is messze a falutól járt aratni a rokonokkal. A közeli tavakban már nem volt elegendő és megfelelő minőségű gyékény. A gabona learatása után, augusztus hónapban kezdődött a gyékényaratás. Csak az érett gyékényt lehetett aratni. Ha a „széke kidugta a fejét a levágott végéből”, akkor még éretlen volt, várni kellett a munkával. Az aratók csoportokba, úgynevezett bandákba verődve indultak útnak. Általában rokoni alapon álltak össze a bandák, számuk attól függött, hogy mennyi gyékényt akartak learatni. Ahol 2-3-an kosaroztak ott 100-150 kéve gyékényre volt szükség. Rendszerint vonattal utaztak, itt vitték magukkal az ételmet is: kenyeret, szalonnát, sonkát, rántást, babot. A szállást a helyi istállók biztosították, itt aludtak a magukkal hozott pokrócokon. A gyékényaratás 4-5 hétig is eltartott. Nagyon fontos volt a megfelelő ruházat, hiszen sokszor derékig érő vízben kellett aratni, csak a mélyebb vizekben arattak csónakból. Előfordult az is, hogy kiszáradt a gyékény talaja, ilyenkor szárazon arattak. Erős vászonból, úgynevezett vörös „gyócs”-ból készült gatyát használtak, amit derékban, vagy mell alatt megkötöttek. Fölé még harisnyát is húztak, amit térdnél kötöttek meg. Így védekeztek a piócák ellen. Felsőtestüket vastag anyagból készült férfiinggel védték. Lábukon bőrből készült szíjbocskort viseltek, hogy fel ne sebezze lábukat a kopónak nevezett levágott gyékénynek a földben maradt része. Az aratáshoz úgynevezett „sarrót” használtak, melynek nyele kb. 1 m hosszú volt, és csak abban különbözött a hagyományos félkör alakú sarlótól, hogy a penge vége le volt vágva. Ahogy mentek befelé a vízbe a sarló nyelével böködték a talajt, így tudták meg, hogy hova lépjenek, hogy ne süllyedjenek el. Először úgynevezett toromba-kötelet kellett sodorni, amelyet ráfektettek a vízre, hogy majd erre rakják a levágott gyékényt és a végén, ezzel kötötték össze. Ezután kezdődött a tényleges aratás. Bal kezükkel 4-5 szál gyékényt megmarkoltak és töben levágták. Megtisztogatták a korhadt levelektől, gazoktól és ráfektették a toromba kötélre. Amikor kb. 20-25 cm átmérőjű gyékény csomó összegyűlt a kötélen, összekötötték és ez tett ki egy torombát. A kész torombákat egymáshoz erősítették, és nap végén tutajszerűen kivontatták a parthoz.

A parton kialakítottak egy szárogatóhelyet, itt a torombák tövét a földhöz ütötték, hogy egyformán álljanak a szárok, eloldották a kötelet és szétterítették száradni. A levágott gyékény az aratás végéig, de inkább 1-2 héttel tovább szétterítve száradt. Négy-öt nap elteltével rendszeresen forgatni kellett, nehogy „megízesedjen”, kb. két hét száradás után újra összekötötték torombákba, „föltorombázták” és 15-40 torombát kúpokba raktak össze. Így száradt az aratás végéig. A frissen learatott gyékény zöld színű, a száradás alatt elveszíti színét és sárgásbarna lesz. A gyékényaratás befejeztével a gyékényt hazaszállították, távoli területekről vonaton, vagy teherautón, közelebbi vidékről kocsin. Így aratás után 80-100 vagon gyékény érkezett a bősárányi állomásra. Innen már kocsin szállították haza a „téli kenyeret”. Hazaérve a kéve alsó kötelét megoldották, és a ház falához, vagy a kerítéshez támasztották. Így száradt még kb. két hétig, aztán került csak fel a padlásra.

Gyékényezés alapjai

A gyékény előkészítése

A műhely nyáron általában kinn a kamrában, télen pedig a szobában volt. A gyékénybokor felső végét a „farkát” levágták, ezt nem használták fel fonásra, eltűzeltek a kemencében. A gyékényszár alsó, körülbelül 1,5-2 m hosszú, használható része a „nyila”. Ezután a gyékényszálakat hasításnak vetették alá, amely rendszerint a nagypapák és nagymamák munkaköre volt. A hasításra előkészített gyékényt szálanként a kötényükbe vették, leválasztották a két szélső levelet, ez semmire sem volt használható, ez a „gyele”. Ezt csak tüzelésre használták. Az ezután következő két levelet „bevalónak” nevezték, ezt rakták keresztbe a plattni készítésekor.

A gyékényszár középső szála mellett lévő két vastag, erős levél a plattninak való, aztán következett a középső tömött rugalmas, majdnem henger alakú szár a „szike”, amelyet fonásnál és fűlezésnél használtak. A hasításnál a körmüket belemélyesztették a száalba és hosszirányba végighúzták. Ma ezt a műveletet életlen késsel végzik a belerakót, a plattninak valót és a székét külön kupacokba rakták, így kötötték össze, amíg fel nem dolgozták. A feldolgozás előtti este, vagy kora reggel a meghasított gyékényt még megöntötték, így puhább, hajlékonyabb lett. Ezután a szálakat az adott munkához megfelelő hosszúságúra vágták. A megmunkálás előtt a szálakat „török”-kel meghúzták. A török 15

cm hosszú, 1,5-2 cm széles, egyik végén elkeskenyedő fadarab. Ezzel a gyékényszálát odaszorították az asztalhoz, majd a szálát áthúzták alatta.

Gyékényből készült termékek

A bősárkányiak a gyékényfonás mesterségét magas fokon művelik ma is. Ezt bizonyítja, hogy 90-féle terméket tartottak számon 1968-ban. Azóta 180-féle kosarat ismernek. A tehetséges gyékényezők ma is újabb és újabb formákat, mintákat találnak ki. Fantáziájuk szinte kimeríthetetlen. A különféle kosarak mellett készítenek papucsokat, tálakat, többféle méretben, likőrös tálcát, fésű-, és kefetartót, padlóvázát, sőt a használati tárgyakon kívül dísz tárgyakat is. A termékek legnagyobb részét készítőik maguk tervezik. Mindegyik egyedi darab. Ahány kéz készíti a tárgyakat, annyiféle létezik belőlük, hiszen mindenki beleadja saját tudását, egyéniségét. A mesterek minden esetben felismerik a saját készítésű darabjaikat. Napjainkban, a XX. század végén ismét teret hódítanak a természetes anyagok. Így érthető, hogy miért olyan nagy a kereslet a gyékénytermékek iránt. Ebből a növényből némi leleményességgel a legkülönbélebb dolgokat lehet előállítani.

Brennbergbánya, Bányász Emlékmúzeum

A Soproni Múzeum brennbergbányai kiállítása Brennbergbányán, az Óbrennbergi u. 14-ben látható.

A bányászat története

A Soproni hegység nyugati nyúlványán, a Soprontól délnyugatra fekszik Brennbergbánya, amely kőszénbányászatáról lett ismert. 1793-ban használták először a Brennberg elnevezést. A legenda szerint 1753-ban egy pásztorfiú talált először itt égő követ. Mások szerint egy Rieder nevű porosz származású kovács hasznosította elsőnek a városi erdőben talált szenet. Dr. Bán Imre kutatásai szerint 1756-ban találták meg a kőszént és a rendszeres munkálatok 1759-ben indultak meg. Kezdetben felszíni fejtéssel bányásztak. 1791-ben a város 12 évre bérbe adta a bányászat jogot, melynek hatályát 1793-ban módosították, „örök időkre”. Ekkor indult meg a rendszeres munka, állandó bányamunkásokat szerződtettek. Az 1800-as évek elején az osztrák kincstár szerezte meg a bérletet, amely 1833-ig közvetlenül, 1878-ig albérleten keresztül működtette a bányát. Ekkor magánszemélyek kezébe került, majd 1881-ben a Brennbergi Kőszénbánya RT. tulajdonába ment át.

a Brennbergbányai Múzeum épülete

A trianoni békeszerződés következtében a bánya Esterházy birtokon fekvő része Ausztriának jutott. 1928-tól az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. működtette tovább a bányát 1946-ig, az államosításig, amikor is a Magyar Állami Szénbányák kezelésébe került.

Borbála akna

A külszíni szén megfogyatkozása miatt tárókat vájtak a hegyoldalba, ebből fejtették a szenet tovább, majd amikor itt elfogyott, megkezdték az aknák kialakítását. Így keletkezett a Rudolf-akna, a Hermes-akna, a Borbála-akna és a Sopron-akna is. 1927-1929-ben épült az Újhermes-akna, amely 371 méter mély volt, 1939-1941 között 2500 méter hosszal a Szent István-akna.

Az emlékmúzeum

A múzeumot az első gőzgépes szállítóakna gépházában rendezték be.

A kiállítás megmutatja a bánya létrejöttét, fejlődését, a bányászélet kellékeit, és egy bányászlakás részletét is. A jelenlegi kiállítás anyagát jórészt Környei Attila múzeumigazgató gyűjtötte, és Brennberg, valamint Ágfalva lakossága ajándékozta. Néhány értékes dokumentáció a Központi Bányászati Múzeum és a Soproni Levéltár tulajdona.

Találunk itt a szén 1753-as felfedezésének helyéről származó széndarabot, kalapácsot, vésőfűrőt, régi bányahatárkövet. Sok személyes kötődésű tárgyat is kiállítottak. Ritkaság például a fémekben elhelyezett bányász személyi azonosító (dögcédula). Láthatunk még többek között a Brennbergi Szénbányászati Rt.

A részvény hitelesítő pecsétje

Brennbergbányai részvény

által kibocsátott kétnyelvű részvényt, amely neoreneszánsz stílusban készült, bordó-fekete-okker keretben, ennek sarkaiban dohányszárga allegorikus alakokkal, vonalas díszítményekkel. A bányászélelmódot berendezett szoba, és használati tárgyak érzékeltetik. A munkahelyet, a bányát szénnel fedett térben mutatják be, ahol különböző korból való munkaeszközöket helyeztek el. Nem hiányoznak a bányász élet társadalmi kapcsolatait illusztráló dokumentumok, mint például dalárda, zenekar, munkásmozgalom emlékei sem.

Forrás:

Becher Nándor: „Mesél a brennbergi múlt”. Sopron, Szerzői kiadás, 2001. p. 285.

Reményi Viktor: Brennbergbánya szociális fejlődése. In: Soproni Szemle, 1941. 1. sz. 1-14. p.

Reményi Viktor: Brennbergbánya története. 1759-1933. Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. 1935. p. 47.

Szemán Attila: A Soproni Múzeum felújított brennbergbányai kiállítása. In: Soproni Szemle, 1998,3. sz. 274-277. p.

Kép forrása:

Környei Attila: A brennbergi bánya és munkásmozgalom vázlatos története. In: Soproni Szemle. 1968 3. sz. p. 204.

Külső forrás:

<http://www.sopronkirandulas.hu/sopron/sopron-brennbergbanya.html>

http://www.muzeum.sopron.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=97

Szent Borbála templom Bányász-templom

Szent Borbála a bányászok, hegymászők, harangok, harangöntők, erődök, várak, tüzérek, építómesterek és kőművesek védőszentje. A templomok Szent Borbála elnevezése gyakori bányászfalvakban. A szent alakjának motívuma megjelenik a templomban szoborként és festett üvegablakon is.

Története

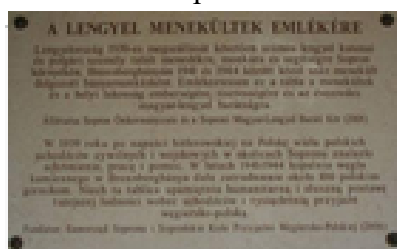
A brennbergi Szent Borbála római katolikus templom a lakosság kérésére közadakozásból épült 1928 és 1930 között. Füredi Oszkár építésmérnök tervei alapján alakították át egy korábbi iskolaépületből. Építéséhez jelentős összeggel járult hozzá Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. is. 1938-ban működött önálló lelkészség Brennbergbányán.

Külső

A fehérre meszelt templom téglalap alakú, közvetlenül a jobb oldalán kapcsolódik hozzá a torony. Az ablakok és a homlokzat boltívei csúcsívesek. Az épület bal oldalán az ablakok mintájára készített falmélyedésben feszület látható. Ezen az oldalon több kisebb félköríves záródású kapu található. A templom 19 méter magas tornyában lévő 137 kilós harangot Seltenhofer Frigyes soproni öntő készítette. A harangon a következő gót betűs felirat olvasható magyarra lefordítva: „Veszélyes a bányász munkája, gondolj erre, ha lemész a tárnába!” A brennbergi Szent Borbála templom oldalán látható a bejárati ajtó mellett egy emléktábla, amelyet a lengyel menekültek emlékére Sopron Önkormányzata és a Soproni Magyar-Lengyel Baráti Kör helyezett el. A templom külső és belső renoválására 1972-ben került sor. Magyarországon az egyetlen olyan templom, ahol a templommal közös épületben található a kocsmá, ezért a „Kocsmatemplom”-ként is említik.

Szent Borbála templom

Lengyel menekültek emléktáblája

A templombelső

A templom belseje fából készült, hosszirányban több csúcsívben záródó borda tagolja. Ez hangulatában a föld alatti bányavágatokat biztosító ácsszerkezeteket idézi.

Az oltár feletti Szent Borbálát ábrázoló üvegablak felső része 1930-ból származik, az alsó része ma a temetőkapornában látható. Woschinszky Kázmér festette az oltár mögötti falon lévő festményt, a Keresztút képeit a soproni származású Ágoston Ernő készítette.

A mellékoltár a régi iskolából származik, felette czestochowai Fekete Madonna-kép látható, ez a II. világháborúban megmenekült lengyelek ajándéka.

A templom főoltárát a szentségházzal 1938-ban készítette Herlicska József oltárkészítő, aranyozó. A keresztelőkút is az ő munkája. A fából készült tárgyakat soproni mesteremberek készítették, akikre hatott a magyar népművészet és a magyaros szecesszió. Az oltár homlok részén lévő fafaragások Stöckert Károly faszobrászművész munkái, a templom védőszentjét, szent Borbálát ábrázolja.

A mellékoltárral szemben van egy Szent Borbála szobor, ezt Rausch József aknász készítette 1920-

Templombelső

ban, és 1951-ben került a most látható helyére a templomba, ugyanis a szobor a bánya leállása előtt a Borbála akna felolvasótermében volt. Oldalról látható, hogy Szent Borbála kelyhet tart a kezében (benne Jézus vérével, felette Jézus testével).

A templommal szemközti domboldalon a harangtorony közelében is Szent Borbála szobra áll, ami a szénbányászat 100. évfordulójára készült. 1850-ben vette Henrik Drasche, az akkori bányabérlő, a település részére és a mai evangélikus harangláb alatt állíttatta fel. Vajk Artúr, bányaigazgató 1923-ban átállíttatta a mai helyére, a Tóbüfé melletti dombra. A Brennbergi Kulturális Egyesület 1995-ben restauráltatta.

Forrás:

Czellár Katalin: Sopron, Panoráma Kiadó. 2000 p. 176.

Kovács-Gombos Gábor: A brennbergi bányásztemplom és festményei. In: Bányászati és Kohászati Lapok, 1983. 3. sz. p. 636-640..

Biczó Zalán: "Bemegyek szent templomodba" : a XX. században épült templomok a Győri Egyházmegyében. Győr, "Szentlélek" Templom és Otthonfenntartó Alapítvány, 2007. p. 66-73.

Külső forrás:

<http://www.templomaink.hu/kep.php?kep=26951>

http://index.sopron.hu/krny/S_Brenn03.jpg

http://index.sopron.hu/krny/S_Brenn04.jpg

Képek forrása:

Reményi Viktor: Brennbergbánya története, 1759-1933 .

Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. 1935. p.5.

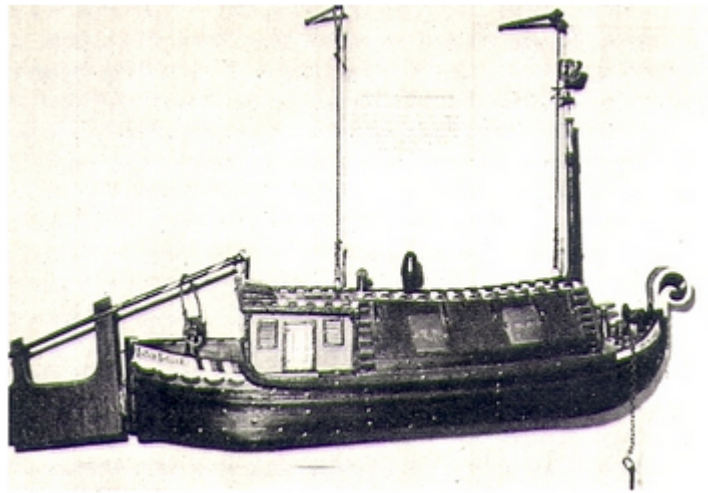
Fekete Madonna

Szent Borbála-szobor a templomban

Burcsella

A burcsella fából készült, laposfenekű dereglye volt, mely az erősen megrakott hajók terhének egy részét átvette, hogy azok a sekélyebb folyószakaszon áthaladhassanak, vagy sekély bejáratú kikötőkbe befuthassanak. A korabeli feljegyzésekben, valamint a szakirodalomban burcsuja, luntra néven is szerepel. Győr és Moson között helyi és környékbeli burcsellások szállították a gabonát a Mosoni-Dunán.

Ilyen volt a „burcsella”

Felépítése

A burcsella szerkezeti felépítése folytán mind a vontatásban, mind a folyó árján

való ereszkedésben alkalmas volt önálló manőverezésre, ebben rejlett használhatósága. Az esetleges vízszivárgás kiküszöbölésére kettős fallal építették. A burcsella általában 12-14 méter hosszú, 3-4 méter széles hajó volt, hosszanti középrészének kétharmadát foglalta el a tetőzettel védett árutér, a tetőzeten lapos járda vezetett az egyik kormánytól a másikig. A fartökhöz erősítették a főkormányt - egy rúdra erősített deszkalapot -, de a hajó oldalához szerelt lapátok is részt vettek az irányításban. A hajó orra felől volt a kabin. Előtte emelkedett a 7-8 méteres árboc, ennek derékkampójához feszítették ki a vontatókötelet. Teherbírása 80-150 tonna között mozgott. A megnövekedett gabonaforgalommal nőtt a burcsellák befogadóképessége, teherbírásuk elérte a 150-700 tonnát, hosszuk 45, szélességük 6,5 méter lett.

A burcsellások

A hajó tulajdonosát és a hajón szolgálókat is burcsellásoknak hívták. A szigetközi falvak napszámosai közül többen a biztosabb megélhetésért tértek át a hajózásra. Eleinte emberi erővel, később lovakkal vagy ökrökkel történt a hajóvontatás. Győrben a parti hajóskocsmákban fogadta fel a vontatókat a burcsella kormányosa, akik mindig egész útra szegődtek. A díjazást a hozott lovanként számították, de függött az időjárástól és a tehertől is. A burcsella nagyságától függően egy pótkormányos és négy-öt hajóslegény dolgozott még a hajón, a vontatáshoz négy-öt pár lóra volt szükség gazdáikkal együtt. A kunszigetiek leginkább ökrökkel, a bácsiaiak lovakkal vontattak. A berakodás után a vontatókötelet a hajó hátsó

Győr látképe a XIX. század közepén, előtérben a burcsella vontatása

bakjához kötötték, átvezették az árboc horgán keresztül a partra. Itt pöckökkel akasztották rá a rudaskötelet, s belőle ágaztak ki kétoldalt a húzóláncok. Ezek végére fogták rá hámfákkal a lovakat. Legelől a vezérrudas ló húzott, mögötte párosával következett a többi állat úgy, hogy mindegyik kötőfékét az előtte haladó hámfájához kötötték. Legvégén a hajóhoz közelebb ismét egyes ló

következett, amely nem húzott, hanem kitarította a rudaskötelet, hogy a hajó be ne ránts a többit a folyóba. Ennek volt a legnehezebb dolga. Az a vontatóember, aki ezt a lovat vezette, fejszével szabadította ki az elakadt vontatókötelet. Nyolc-tíz méter széles úton haladtak, mely törvényesen karbantartott vontatóút volt. Útközben sok nehézséggel kellett megküzdeniük. Zátonyokat, csököket kellett kerülgetniük, vagy a vízen horgonyzó hajósmalom miatt át kellett úsztatniuk a lovakat a másik oldalra. Pihenéskor legeltették az állatokat, az élelmezésük a gazdák feladata volt. Hajnaltól napestig haladtak, rossz időben néha napokig rostokoltak. Győrtől Mosonig az út jó időben két napig, rossz időben négy napig is eltartott. Dolguk végeztével kifizették őket, 3 napos úton megkeresték egy pár csizma árát, vagy egy öltözet ruha árát. Az ökrökkel gyalog, a lovakkal lóháton indultak vissza. Híres hajóscsárdák voltak a szigetközi út mentén és matrózcsárdák Győr, Moson, Óvár kikötőiben, ahová betérhettek, így sokszor pénz nélkül értek haza. A hajózás március 21-én kezdődött és a fagyokig tartott. Télen a hajókat kihúzták a partra, akkor végezték el rajtuk a javításokat. Győrben a szegényebb burcsellások Újvárosban, egy utcába tömörülve laktak. Csak a tehetősebbek rendelkeztek saját ingatlannal és hajóval. Ők gabonát vásároltak, a házuk padlásán megszáritották, majd értékesítették. Több hajót tartottak, egy részüket bérbe adták. Győrben 41 hajótulajdonos volt a 19. század derekán, némelyik tíz-tizenöt hajót birtokolt. A hajóval rendelkező burcsellások céhbe tömörültek.

Burcsella a gabonakereskedelemben

A 18-19. században virágzó magyar gabonakereskedelem a Duna vízi útjain zajlott. 1840-ben 35 győri hajótulajdonos szállította a gabonát, de idegen hajókon is érkezett a dunai vízimalmokba. Bácska, Bánát búzáját nagy bőgőshajókon szállították szakaszonként Győrig. A mai püspökvár alatt, a Rába torkolatánál volt a fő kikötőjük. Ott a kizárólag gabonaszállítással foglalkozó győr-újvárosi burcsellások átrakták az árut kisebb hajóikba, a burcsellákba. Igen élénk kereskedelem bonyolódott le a szigetközi Duna-ágakon. A Mosoni-Duna jobb partján vontatva vitték tovább a

Rohbock Lajos metszete a győri Dunakapu téren kirakodó burcsellásokról

gabonát Mosonig, innen a mosoni, kálnoki, halászi lovak vitték tovább Rajka, Pozsony felé. Mosonban az Allersdorfer malom mellett volt a nagy kikötő. A hatalmas mennyiségű termény fogadására a főhercegi uradalom már 1751-ben megépíttette a mosoni nagy gabonaraktárt, mely később a Futura nevet kapta. A helyi közvetítő kereskedelem nemcsak Győrnek és Mosonnak hozott hasznot, de jelentős szerepet játszott az ország külkereskedelmében is. A Nagy-Duna és a Mosoni-Duna szabályozása a gőzhajók közlekedését, a vasutak és hidak megépítése a gyorsabb szárazföldi szállítást tették lehetővé, így a burcsellások alkalmazása a 20. század elején fokozatosan háttérbe szorult. Többségük vízi jártasságukat hasznosítva gőzhajók kormányosaként dolgozott tovább.

Emlékek a burcselláról Győrben

Burcsellás-ház (Újváros, Burcsellás köz)

Ez az egyetlen ház maradt fenn az utókornak Győrben, mely őrzi emlékét a hajdani foglalkozásnak. 1793 és 1796 között épült, egy tehetős burcsellás építtette úgy, hogy a padlástér alkalmas legyen gabona száritására. A burcsellást egy zsidó textilereskedő váltotta a tulajdonlásban, aki az épületen semmit nem változtatott. Az utolsó pillanatban vásárolta meg egy művész, aki feltárta az eredeti alaprajzot, teljes rekonstrukciót hajtott végre, visszaadva a ház jellegzetes külsejét.

Burcsellás köz (Újváros)

A Bercsényi liget és a Rábca utca között húzódik délkeleti irányban. A korábbi Plébánia utcát nevezték el 1948-ban a burcsellásokról és az itt épült Burcsellás-házról. Maguk a szegényebb burcsellások nem ebben, hanem a közeli Budai Nagy Antal utcában laktak, mely a Rába utca végétől a Festő utcáig húzódó régi utca.

A Szent Imre-templomban (Nádorváros)

A győri Szent Imre-templom mozaik-padlójára rákerültek a legfőbb céhek jelvényei, egy vízimalom, s egy gabonaszállító hajó, a burcsella is.

Mosonban

Stern Jakab-féle ház (Kápolna tér 12.) A ház kapuboltozatát faragott horgony díszíti.

Szigetközben

dűlőnevek: Hajós út (Kunsziget), Kikötőhely (Öttevény), Hajóspihenő (Mecsér)

Források:

Timaffy László: Szemelvények Győr néprajzából. In: Győr története a kezdetektől napjainkig : győri millecentenáriumi előadások. Győr, Győr M. Jogú Vár. Lvt., 1997. Városi levéltári füzetek 1. p. 125-136.

Timaffy László-Alexay Zoltán: Ezer sziget országa: Szigetköz. Bp. Móra, 1988. p. 66-69.

Thullner István: Hajózás és kereskedelem a Mosoni-Dunán. In: Moson évszázadai. Mosonmagyaróvár, Vár. Önkorm. ; Mosoni Polgári Kör, 2010. p.136-143.

Vörös Károly: Győr és Pest harca a dunai gabonakereskedelmért: 1850 -1881.

In: Arrabona 7. Győr, Győr-Sopron m. Ny., 1965. p. 471-791.

További irodalom:

Balázs Péter: Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején. Bp. Akad. K., 1980. p. 11-113.

Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Győr vármegye. Bp. Országos Monográfia Társaság, [1910]. p. 134.

A gabonakonjunktúra hatása Gönyű térségére, 1750-1830. In: Gönyűi hajóskronika. Gönyű ; Győr, Competitor-21 Kiadó Kft., 2010.

Gráfik Imre: Hajózás és gabonakereskedelem.Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 2004.

Nemeséri Lilla: Tó-Sziget-Csilizközi hajómalmok története, különös tekintettel Vénekre. Szakdolgozat ; NYME ACSJTKF (Győr), 2001.

Timaffy László: Szigetközi krónika. Mosonmagyaróvár, Győr-Sopron M. Tcs. Mosonmagyaróvári Jár. Hiv., 1975. p. 93-103.

Winkler Antal: A győri gabonakereskedelem a múltban és ma. In: Győri Szemle, 1934. p. 260-266.

Képek forrása:

1. kép. Győr. Útikönyv. Bp. Panoráma, cop. 1974. p. 47.

2. kép. Borbíró Virgil-Valló István: Győr városépítéstörténete. Bp., Akad. K., 1956. p. 242. (ismeretlen szerző rézkarca a Xántus János Múzeumban)

3. kép. Borbíró Virgil-Valló István: Győr városépítéstörténete. Bp., Akad. K., 1956. p. 240.

Külső hivatkozások:

<http://hu.metapedia.org/wiki/Burcsella>

<http://mek.niif.hu/02100/02115/html/1-1034.html>

http://burcsi.naposoldal.eu/burcsi08_hu.html

<http://szentimre.plebania.hu/mualk/mualk.htm>

Csanak és Csanakhegy küzdelme az úrbéri maradványok fölszámolásáért

Csanak és Csanakhegy a jobbágyszabadulás előtt

Csanak Árpád-kori település, Győr szomszédságában. A megélhetés fő forrása a tatárjárás utáni időktől a szőlőtermesztés. Az Árpád-kor óta földesura kizárólagos jelleggel a Pannonhalmi Főapátság. A török hódoltság idején, ez a virágzó kis község, nagy veszteségeket szenvedett, a későbbi időkben teljesen elpusztult. A török kiűzése után számos kísérlet történt a betelepítésére, kisebb, nagyobb sikerrel. Az 1729-ben kiadott „megszállító levélre” érkezett Pfalzból 12 német jobbágycsalád és 6 lakó. A falu lakói ettől kezdve két évszázadon át, többségében németek.

Csanakhegy eredetileg csak szőlőhegy volt, de a török portyázása miatt, a lakók a faluból ide menekültek. Ennek oka, hogy a XVII. század végén már népes település. A lakosság nagyobb számban házas, kisebb számban házatlan zsellérekből állt. A szőlőhegy túlnyomó része a főapátsághoz, de vannak szőlőtulajdonosok a környező településekről, főleg Győrből.

Győr közelsége, másrészt a megfelelő feltételek megteremtése is segítette, hogy a lakosság igen intenzíven művelje a II. osztályúnak minősített földet, a szőlőt, a kertet, és kihasználja az állattartás előnyeit. Az 1800-as évektől jelentős volt a takarmánytermelés.

„A faluban az országosnál kedvezőbb volt az úrbéresek rétegződése: A jobbágyszabaduláskor 27 telkes gazda, 18 házas zsellér, 6 házatlan zsellér, és 1 nem úrbéli zsellér. A hegyben viszont 174 házas zselléren kívül 24 házatlan zsellér volt. Túlnyomó többségük szőlőműves, de jelentős volt a számuk a közeli és távolabbi falvakban, uradalmakban dolgozó szolgáltnak, mesterembereknek, vándorló legényeknek.”

Az itt élőknek kemény munkával telt az életük. Földesuruk a főapátság volt, de ez sem jelentett előnyt, ugyan úgy kellett teljesíteni a számtalan adófizetést, és a különböző szolgáltatásokat. Néha még a törvényesnél többet is.

A jobbágyszabadítás helyi következményei

Csanak és Csanakhegy a XIX. sz. elejétől már előbbre tartott a fejlődésben, „több lábon állt” könnyebben át tudott állni a forradalom után kialakult új helyzetre. Magyarországon 1848-ig a házas zsellérek száma növekedett a házatlanoké csökkent. 1768 óta Csanakon alig nőtt a telkes jobbágyok száma. Nem jellemző a jobbágytelkek elaprózódása sem. Növekedett a házas zsellérek száma, viszont, nem nagymértékben, de számban emelkedett a házatlan zsellérek száma.

Csanakhegyben csak zsellérek éltek. A telkes gazdákon belül csak 6 volt 6/32 telkes, a többi 21 12/32 telkes.

Csanakon a többség számára igen pozitív hatásokkal járt a jobbágyszabadítás, mert a házas zsellérek között földes zsellérek is voltak. A jogi felszabaduláson túl megszűnt egy egész sor adó, szolgáltatás, és a robot is.

Mivel az itt élő gazdáknak, zselléreknek és hegybéli zselléreknek a szőlőművelés volt a fő megélhetési forrása, az úrbéri terhek megszüntetése még sem okozott felhőtlen örömet, mivel a szőlődézsma eltörlése nem történt meg.

A 192 házas és 30 házatlan zsellér, akik jogi értelemben felszabadultak, kedvezőbb helyzetbe kerültek, mert a robotmunka eltörlése miatt jelentősen megnövekedett a bér munkások iránti kereslet. Emelkedett a napszámuk, és jobb áron tudták értékesíteni az igavonásra alkalmas állatokat is.

A gazdák, és hegybéliek közül nem lehet tudni, hogy hányan lettek nemzetőrök, illetve sorozás útján vagy önkéntesen a honvédség tagjai. „Fontos szerepe volt a községben a fiatal, haladó meggyőződésű Heckenast András tanítónak, aki ellen később azért indult vizsgálat, sőt felelősségre is vonták, mert Kálóczy Lajost az országgyűléshez követül megválasztani segítette, s Kossuth pártján állva még a mozgó querilla csapatot is pártolta.” A hadsereg fehéreneművel történő gyors ellátása érdekében kiadott gyűjtési felhívásra a csanaki telkes gazdák 6 db inget, és 9 db gatyát gyűjtöttek

össze.

Győr és környéke a szabadságharc alatt többször is gazdát cserélt, így a hullámszó hadmozdulatok miatt jelentős anyagi károk keletkeztek Csanakon és Csanakhegyben is. Ezek nem annyira háborús károk, inkább a katonák beszállásolásából és ellátásából adódó terhek. Ecker János feljegyzései szerint a kül- és belvárosi fosztogatásokat lengyel származású katonák követték el.

Az 1848-49-es szabadságharc a hatalmas túlerő miatt elbukott. A polgári forradalom, a társadalom túlnyomó többsége számára meghozta a jogi értelemben vett szabadságot. Az 1848-49-es magyar polgári forradalom és szabadságharc sorsforduló népünk történetében. Ez érvényes Csanak és Csanakhegy lakosságára is, bár eltérő mértékben.

A forradalom és szabadságharc időszaka nagy lépést jelentett a feudális maradványok felszámolása, a társadalmi igazságosság felé.

Viták, perek Csanak és a főapátság köz, az úrbériség megváltása

A csanakiak panaszára, hogy rétilletékességüket szántóban kapták meg, 1840-ben az apátság beleegyezett, hogy a rét hiányát szántófldjeikről pótolják, s ez a jövőben dézsmamentes lesz. Ez a konfliktus egy évtized múlva kiújult, katonai beavatkozás vált szükségessé. A csanakiak 1848-49-ben a kukorica és a bab után megtagadták a tizedet, a főapátság perre vitte az ügyet, a főapátság ügyvédje 146 váltó forintért elárvereztette a község bikáját. Ezt követően további perek következtek a szőlő- és borkilenced ügyében. Végül a felek megegyeztek, a falunak 1853-ig kellett megadnia tartozását. Ezután történhetett meg az úrbériség megváltása. 9 telek után 5400, 192 házas zsellér után 9600 forintot kapott a főapátság. 1857. július 15-én a dézsmaváltás végett Csanakra küldött bizottság a bor-, kukorica- és babdezmára a következő egyezséget hozta létre a főapátság és a csanakiak közt: a hegybirtokosok dézsmaváltásul 17 000 pengőt és kamatokat számolt fel, A fizetés 1863 tavaszára megtörtént, erre a birtokosok a főapátságtól engedélyt nyertek, hogy területeiket saját nevükre íráshassák. A birtokszabályozás, legelő elkülönözés és tagosítás bonyolultabb ügy volt. Ezek miatt 1859. január 11-én a győri csász. kir. úrbéri törvényszék előtt kezdődött per, fellebbezések után 1865-ben született jogerős ítélet. 1874-ben újabb keresetet adott be a főapát, mivel a csanakiak nem rendezték tartozásaikat.

Forrás:

Takács Géza: Csanak és Csanakhegy küzdelme az úrbéri maradványok felszámolásáért. In: Tanulmányok Ménfőcsanak történetéből. Szerk. Borbély János. p. 55-63.

Sörös Pongrácz. A pannonhalmi főapátság története. VI. A Pannonhalmi Szent Benedek Rend története. Bp. 1916. 373-376.

További irodalom:

Csoma Zsigmond: A szőlődezsma megváltásának problémái a Benedek-rendi monostori uradalmakban. In: "ad vinum disertum..." : monostori szőlő- és borgazdálkodás. Szerk. Dénesi Tamás. Csoma Zsigmond. Bp. 2009. p. 137-150.

Dóka Klára: A jobbágyfelszabadítás végrehajtása az egyházi birtokokon. In: Agrártörténeti Szemle 1998-1999. 1-4. sz. p. 80-93.

Csanak és Ménfő betelepítése a XVIII. sz. első felében

A török kiűzése után az ország területén megindult a lakatlan, és műveletlenné vált területek benépesítése. Jelentette ez egyrészt a spontán vándorlást, a sűrűn lakott területekről a földben bővelkedő, lakatlan területek felé, részben pedig az udvar, az egyházi és világi nagybirtokosok szervezett telepítő politikáját, melynek alapelve az „Ahol a nép, ott a pénz” tétel volt. 1722-23. évi országgyűlés 103. törvénycikkében a magyar rendek engedélyt kértek a királytól, hogy a Habsburg tartományból, valamint a német birodalomból minden rendű és rangú szabad személyt az országba hívhassanak.

A német telepítések viszont már a XVII. század végén megindultak. III. Károly felhívással fordult a német rendekhez, hogy a fölösleges jobbágyaikat engedjék Magyarországra, így a dél-német vidéket toborzók járték.

A XVIII. sz. legelején Győr vármegye területén 65 lakott hely volt, pusztán állt 11, és elnéptelenedett település 10-12 volt. Kisebbrányú volt a szervezett telepítés, nagyobb volt a szórványköltözés, ami 2-3 család vándorlását, letelepedését jelentette egy-egy községbe. A pannonhalmi főapát is a XVII. századi gyakorlatot követve kedvezmények hirdetésével törekedett „megszállítani” egyes falvakat. A feltételek azonban súlyosak voltak, ezért a beköltözők néhány év után, továbbvándoroltak. A helyváltoztatás eredménye az lett, hogy csak a nagyobb csoportok őrizték meg az anyanyelvüket. Az 1720-as összeírás szerint: Gyirmóton 15, Sövényházán 37 német, Szentivánon 12 horvát eredetű család élt. A betelepítést a századeleji szabadságharc eseményei is nehezítették. 1704 tavaszán Károlyi Sándor csapatai többször érintették a megye területét. Június 12-én a koroncói csatában Koroncó, és Gyimrót ismét elpusztult. Ménfő lakói is ekkor költöztek a biztonságot adó hegybe. Az átvonuló császári seregek is többször megsarcolták a lakosságot. Csanak betelepítése is emiatt húzódott el.

A török kiűzése után Simoncsics Gellért főapát 11 polgárnak és 33 győri nemesnek 11 év teljes szabadságot adott, hogy a csanaki szőlőiket rendbe hozzák. A XVII. sz. végén a menekülők házakat, kunyhókat építve „önálló” települést hoztak létre. 1694-ben Lendvay Placid főapát ezt a betelepülést, még szigorúan tiltotta, mert a falu területe még mindig lakatlan volt. A vármegye felszólította a főapátságot Csanak, Ság, Kismegyer, Szentiván puszták „megszállítására” mert, ha nem történik betelepítés nagyobb adót vet ki utánuk.

1701-ben a főapát Karner Egyed, Német János kajári ökrös jobbágyot bízta meg, hogy szabadosként vezesse Csanak betelepítését, ám ez a súlyos feltételek miatt kevés eredménnyel járt. Ezt követően is csak 3-4 jobbágycsalád élt itt.

1713-ban 13 családot tartanak nyilván, de számuk ismét gyorsan lecsökkent. Ebben az időben a falu és a hegy jelentősen elkülönül. Az adóalap-összeírás szerint 1720-ban Csanak falun 5 telkes jobbágy élt. Csanakhegy szőlőit pedig már 23 családfő, hegylakó, és 170 „bérbíró” szőlőtulajdonos művelte.

1722-ben Sayghó Benedek lett a főapát, sikeresen folytatta a betelepítéseket, úgy hogy a főapátság újbóli benépesedése az ő nevéhez fűződik. 1725-ben újabb megszállító levelet ad ki: „Csanak nevű pusztának, az mely Győr vármegyében vagyon, s réghi háborúságtól fogvást mind eddig is csak egy jobbágy lakván, kívántuk réghi Urbárium szerint 17 Sessiora megszállítani.”

E felhívásra is csak 4 magyar jobbágy költözik, ezért 1729-ben újabb megszállító levél kiadására kerül sor. Ez a levél már valamivel több engedményt tartalmaz. A cél a félhelyes jobbágyok telepítése volt, akiknek 3 évi szabadságot ígér, és az elköltözők után nem kell büntetést fizetni. Engedélyezte a gazdákon kívül hat lakó betelepülését is, a kocsma használatát pedig egész évre

átengedte. A hegy és a falu elkülönülésére utal az a határozat, hogy egy hegymestert a falu, egyet a hegy választhatott. E felhívás már jobb eredménnyel járt, Pfalzból 12 német család érkezik, és 1 horvát beköltöző is volt.

A betelepülők családneve

Perger, Klaus, Tenk, Venesz, Flaker, Koller, Beller, Vonkenstarfer, Feiser, Kangi, Piff, Rudics. A hagyományok szerint Győrig, egyszeri használatra készült uszályokon jöttek, onnan szekéren hozták őket a faluba. Ettől kezdve ők alkották a falu lakosságának szilárd magvát. A vármegye közgyűlése még az 1733. évre is felmentette a lakosságot.

A szomszédos Ménfő a XVIII. sz. közepéig pusztaként szerepel. Lakosai a szőlőhegyre húzódtak. A majorság először az Eszterházyak tulajdona, majd a Bezerédi családé. Ménfő szőlőhegyéhez nem tartozott szántó, a földesúr a saját cselédeivel műveltette a birtokot.

A falu élete a XVIII-XIX. században

A békés időszakban a hegy és a falu is lassú fejlődésnek indult. Csanakfaluban az 1768-as összeírás 9 egész telket állapított meg, melyen 24 család gazdálkodott. Egy gazdára 12/32 telek jutott, ami 12 hold szántóföldet jelentett, ehhez jött még a 1/2 mérős kenderföld. A Rába partján 1 szekér szénát gyűjthettek. A talaj minőségét másodosztályúnak ítélték meg. Azok a jobbágyok, akik telekrésszel rendelkeztek mind a faluban éltek. Az összeírás során 144 házas, és 14 házatlan zsellért sorolnak fel, és nem tesznek különbséget falusi- és hegybéli zsellér között.

1787-ben Csanakon (hegy és falu) a népszámlálás szerint 1169 lakos él. A faluban: 28 gazda, 15 házas és 9 házatlan zsellér gazdálkodott.

A falu lakói rendelkeztek szőlővel a hegyen is. „A szőlőhegy összesen 1665 ároknyi. Ebből 109 a gazdáké, 37 a falubéli házas zselléréké, 965 a hegyi házas-, 21 a hegyi házatlan zselléréké és 533 külsőké.”

A falu egy utcából állt. A domboldalban állt a templom. A hegy lakói nem rendelkeztek csak szőlővel és kiskerttel. Tartottak szarvasmarhát is, de a legeltetés mindig nagy gondot okozott. A nemzetiségi összetételt az összeírások ekkor még nem tüntették fel. A Szent Benedek Rend történetírója így jellemzi: „A falu lakossága 1787-ben túlnyomólag nemet nevű. Az 52 jobbágy közül 18-nak van magyar neve, a többi neve német hangzású, egy-kettőé szláv. A hegybéli jobbágyok neve nagy többségben magyar.”

A németek „szigeteket” alkotva kisebbségben élnek a Dunántúl északi részén, de próbálnak egymással kapcsolatot teremteni és tartani. A házasságkötéseknél is igyekeznek kapcsolatot fenntartani a német közösségekkel. A falu temploma a török időkben elpusztult, a XVIII. sz. első felében Csanak a kisbaráti plébániához tartozott. 1773-ban épül meg a templom és 1787-től lett önálló plébánia. Mivel a falunak és hegynek külön előjárósága volt, a követeléseket külön adórovatban tartották nyilván. A templom és az iskola viszont közös volt. A XVIII. században a tanítás a mesterek lakásán folyt német és magyar nyelven. Csanakon az első iskolát 1802-ben építették. Az építkezés költségét a pannonhalmi főapát fedezte, a fuvarozást a falubéliek, a gyalogmunkát a hegybéliek végezték. Ekkor a két település 144 iskolába járó gyermeket számlált.

A harmincas években a főapát és a falu lakói között ellentét támadt, a dézsma fizetés körül. Kifogásolták a jobbágyok, hogy a rét helyett kapott szántó után is dézsmát szednek tőlük. Az ügy a jobbágyok kielégítésével ért véget.

Csanak lakói 1593-ban

Egész helyes jobbágy: Káldi Imre, Kis Gergely, Kovács János, Kovács László, Pongrácz András, Tegzes Pál, Tót János.

Félhelyes jobbágy: Csandó György bíró, Kovács Imre, Vörös Mihály, Varga Ambrus, Csandó Gergely, Föle Márton, Bíró Balázs, Pintér János, Varga Bálint.

Házasszellér: Kulcsár Imre, Tót István, Molnár György, Gyöngyösi Albert, Tóth György, Szalay György, Kósa Balázs, Szentpáli Miklós, Peéri Dénes, Német Balázs, Soós Gergely, Sente Gáspár, Kenő Simon, Német Kristóf, Csomós Farkas, Füle István, Molnár Jakab.

Házatlan zsellér: Tott Mártony, Tott Balázs, Tott András, Kovács Péter.

1768-as összeírás

Jobbágyok (falu lakók): Tenk János, Klaus Mátyás, Zeban Sebestien, Rudits Márton, Németh András, Pinkelzer István, Takács Pál, Zeban Gáspár, Németh György, Preiner Gergely, Volkerdorfer Christ, Kangi János, Ládszál Pál, Tenszer Ágoston, Venez Pál, Veez Mihály, Klaus György, Raffinger Orbán, Fekete György, Bendi Lőrincz, Sllniger Márton, Beller András, Tenk György, Ball György.

1847-es csanakfalui robot, kilenced válság és füstpénz lajstrom: Radics György, Klausz Antal, Rudits János, Burkus György, Venesz István, Rafinger András, Rigler János, Gangi József, Fekete Márton, Veller Pál, Vali József, Takács János, Venesz Mátyás, Ifj. Fekete Márton, Gangi János, Rudits István, Hárnils Márton, Venesz Sebestyén.

Forrás:

Tanulmányok Ménfőcsanak történetéből/szerk. Borbély János; kiad. Győr-Ménfőcsanak Önkormányzatának Testülete., 1990.,29-36. old.

További dokumentumok:

Győr-ménfőcsanaki történelmi kalauz/... írta Szabady János ... ; ... és szerk. Winkler Csaba

Adalékok Győr-Ménfőcsanak történetéhez: Ménfőcsanak az őskorban és a népvándorlás korában: történelmi emlékhelyek, fontosabb hadi események, 1989

Csanakfalu német lakossága a XVIII-XIX. században, Németh Imre, 1990

Külső forrás:

www.menfocsanak.hu

A csanaki németek története

Ménfőcsanak Csanakfalu, Csanakhegy, Ménfő és Ménfőpuszta összevonásával jött létre

A betelepítés

A török hadak kiűzése után, a fontosabb hadiutak mentén falvak sokasága állt felégetve, lakatlanul. Az 1698-as Canonica Visitatio Csanakot pusztult településnek írja le. A Rákóczi-szabadságharc alatt is a vonuló zsoldos seregek pusztítása során sok falu elpusztult, Koroncó, Gyirmót, és Csanak is majdnem erre a sorsra jutott. Lassan helyreálltak a nyugodt élet feltételei, ezzel együtt megkezdődhetett a lakosok számának helyreállítása. Mivel a magyar lakosság száma igen megfogyatkozott, a vármegye is szorgalmazta a betelepítéseket. Felszólította a szentmártoni bencés apátságot, hogy ösztönözze a területéhez tartozó falvakban a telepítéseket. A főapátok a 18. század elejétől adtak ki megszállító leveleket, melyekben adómentességet ígértek a betelepülőknek. Az első jelentősebb eredmény Sajghó Benedek főapát idején 1729-ben történt.

A XVII. sz. végére a németországi lakosság száma erősen felduzzadt. A kivándorlást ösztönözte a magyarországi kedvező megélhetési lehetőségek. A toborzók ezért jártak nagy sikerrel a német lakosság körében.

Csanakra Rajna-Pfatzból telepések, 12 német és egy horvát család települt be 1729-ben. A betelepült családok: Perger, Klus, Tenk, Venesz, Flaker, Koller, Beller, Vonkenstrafer, Feiser, Langl, Lang, Piff, Rudics. A környékbeli településekről német betelepülők gyakran költöztek, így később is érkeztek Csanakra további német családok.

Adatok a lakosokról

A csanaki adófizetők közül 1738-ra eltűnik Simon Buchi, ismeretlen helyről ide települ Thomas Fa, Mathisa Vinner, Paulus Nidemár. A német családok száma gyarapodott, érkeztek újabbak, de számuk inkább a házasságkötésekből növekedett. Csanakfaluban a németek, Csanakhegyben a magyarok voltak többségben.

1748-ra Csanakhegyből Csanakfaluba költözik Simon Buchi. Ismeretlen helyről ide költözik:

- Paulus Host, Paulus Kóber, Mathias Fiahter, Georg Tajszmájer, Michael Perger, Adamus Tajcs és Augustinus Tajszer.

Gyirmótról és Moson megyéből ekkor költözik Csanakra:

- Christianus Bolgerstrofer (Burkus) és Andreas Frivird.

Ekkor már Gyirmóton Paulus Venes, Thomas Venes, Martinus Venes és Balthasar Venes. Az ő leszármazottai közül házasság révén került Csanakra, Georgius Venes. Ekkor még Német Szent Ivánban él a később Csanakra települő testvérpár, Michael Venes és Paulus Venes. Az új templom Csanakon 1773-ban készült el. A mai helyén 1787-ben megkezdte működését a plébániai hivatal. Ekkor még idetartozik Csanakhegy és Ménfő is. A templomban a jobb oldalon helyezkedtek el a falubéliek, baloldalon a helybéliek. A jobb oldalon az utolsó padsorban 6 német névtáblát helyeztek el. Valószínű, hogy a 100 éves templom tatarozásánál válthatták meg helyeiket adománnyal, vagy a munkájukkal.

1800-ra kialakul Csanakfalu német lakossága, a ma is ismert családnevekkel: • Czévén, Czigler, Dobner, Fa, Gangl, Hack, Hebenstreit, Klauzs, Koller, Krieglér, Lampeck, Mader, Neuherz, Pám, Piff, Pinketzer, Raffinger, Regner, Riglier, Samer, Stephan, Schvarz, Taiszer, Tenk, Vall, Venesz, Vildenberger, Vind, Volkersdorffer, Veller.

Ekkorra a magyar lakosság is erősen megsaporodott Csanakhegyen. A misék egyik vasárnap magyar nyelven, másik vasárnap német nyelven folytak. Ebből a lakosság között sok ellentét fakadt. Az ellentétek ellenére a vegyes házasságok kezdtek szaporodni.

1729-1787-ig az anyakönyvek hiánya miatt a házasságkötésekből keveset ismerünk. A csanaki németek is, házasodtak más falubeli németekkel.

Az első csanaki anyakönyvben már vannak kísérletek a nevek magyarosítására. A plébános beírta az eredeti német nevet, és annak pontos vagy megközelítő fordítását.

Pl:

- Michael Vind vagy Szél
- Joannes Medve alias Beer
- Joannes Paur vagy Polgár.

Később Bady Izidor plébános már végleges magyarosításokat is végzett.

Ilyenek voltak:

- Volkersdorfer nevét Burkusra
- Hauser nevét Félhelyesre változtatta.

Érdekes, hogy a korábban Gyirmótra költözött Volkersdorfer nevűek is a csanaki magyarosítás után, nevüket Burkusra változtatták.

A csanaki anyakönyvben a halálozásoknál az 1729-ben betelepülőkből már senkit nem találni, tehát 1787 előtt mind meghaltak.

Csanakfalu első német lakosainak névsora

1729-ben a pannonhalmi bencés főapátság csanakfalui birtokára német telepeseket telepített:

- Jur Simon Buchi
- Michael Cziechbain
- Joannes Karner
- Bartholomeus Tenek
- Simon Kuchimajer
- Joannes Kalusz
- Joannes Piff
- Stephanus Schilinger
- Mathias Piati

Csanakhegybe települt németek

- Joannes Szegner
- Riá. Michael Fajertag
- Mathias Staner
- Georgius Kuller.

Forrás:

Tanulmányok Ménfőcsanak történetéből/szerk. Borbély János; kiad. Győr-Ménfőcsanak Önkormányzatának Testülete., 1990.,37-43. old.

Galgóczi Erzsébet: A "magyarosító"=In: Kortárs, 1978. 4. sz. 537-541.o.

Tilai Mária:Ménfőcsanak német nemzetiségű lakosságának története és asszimilációja a XVIII-XIX. században. Honismereti pályázat. 1988.

Németh Imre: Csanakfalu német lakossága a XVIII-XIX. században. Honismereti pályázat. 1990

A Pannonhalmi Főapátság története.Szerk. Erdélyi László, Sörös Pongrácz. 5. köt. Írta Németh Ambrus. Bp. 1907.

Külső forrás:

www.menfocsanak.hu

A csanakfalui „magyarosító”, Bády Izidor

Életrajzi adatok

Bády Izidor János 1820. december 27-én született Szentgyörgymezőn. 1839-ben lépett be a bencés rendbe, 1846-ban szentelték pappá. Pápán tanított grammatikát, geometriát, történelmet, németet és latint. 1857-58-ban a győri bencés gimnáziumban magyar- és latintanár, ezután balatonfüredi fürdőlelkész. 1860-1863-ig győrszentmártoni plébános. 1863-tól haláláig, 1885-ig csanakfalui plébános. Határozott tevékenységének következtében az 1870-es években a magyar nyelv lett uralkodóvá Csanakon. Ő kezdte írni magyarul a Historia Domust is. A Csanakon élő sváb családok közül nem egy neki köszönheti magyarosított nevét. A feljegyzésekből egy emberséges, mélyen magyar és katolikus érzelmű ember tekint ránk.

A faluért végzett munkájáról is feljegyzéseiből tudunk, ezek szerint az 1866-os kolerajárvány idejét orvosság receptet tett közzé a hívek között, a lányok számára fonalat kötőtűt hozatott, hogy kötni tanulhassanak. Sokat tett a felnőttek oktatásáért is.

Csanak német lakosai

Ménfőcsanak három évszázad során, négy kis településből (Ménfő, Ménfőpuszta, Csanakfalu és Csanakhegy) forrt össze, egyetlen nagyközséggé. A török háborúk után az 1698-as Canonica Visitatio jegyzőkönyve Csanakot a járás elpusztult falvai között említi, Ménfőről említést sem tesz. Csanakon ekkor a szentmártoni főapátság négy háza állt (a hegy alatt), a hegyen a lerombolt templomot említenek. A Rákóczi-szabadságharc 9 esztendeje sem kedvezett a pusztaság benépesítésének. A szentmártoni apátság megszállító levelének hatására 1729-ben bajor Pfalzból jött telepesek népesítik be Csanak falut. 12 német és 1 horvát család. Győrig uszályon jöttek, onnan szekerekkel szállították őket a faluig. 3 évig járó adómentességet kaptak, annak fejében, hogy addig nem hagyják el a falut, vagy ellenkező esetben pénzbüntetést kell fizetniük.

Házasságok és a környékbeli falvak német lakosainak betelepülésének köszönhetően 1787-ben a Csanakfalu lakosainak túlnyomó része német nyelvű volt.

Ménfő is benépesült, a pusztát az Eszterházyak majorsági kezelésbe vonták, később szolgálatok fejébe átadják Bezerédj Ignácnak.

Csanakhegyet a benősülő, beszivárgó házas, vagy házatlan zsellérek művelték. A lakosság itt színmagyar volt.

Nyelvi ellentétek

1844-ben a hivatalos államnyelv a magyar lett. A pannonhalmi főapát ekkor elrendelte, hogy Csanakon az istentisztelet és a hitoktatás kizárólag magyar nyelven történjék. A csanaki németek panaszára és tekintettel a magyarul nem tudó öregekre, ezt Rimely Mihály főapát megváltoztatta, miszerint a csanaki istenszolgálat váltogatva, egyszer magyarul, egyszer németül történjen, a hitoktatás és az egyházi beszédek pedig magyarul. Az 1848-49-es események után ezt a rendeletet újra megerősítették. A nyelvi ellentétek az 1860-as években erősödtek fel.

A magyarosítás

1863. június elején Bády Izidor szentmártoni lelkészt nevezték ki Csanakra, aki lejegyezte a faluban történeteket. 1864-ben Csanakhegy és Csanakfalu közötti civakodásról a miseénekek miatt kezdődött. Pünkösöd napján a papnak magyarul kellett volna énekelnie, de helyette németül énekelt. Már a templomban majdnem ököltre mentek a hívek emiatt. A templomban a hívek gyakran hangerővel akartak felülkerekedni egymáson.

1865-ben a viszály tovább folytatódott, a "svábok minden panaszukkal futottak a főapáthoz, aki január 10-én elrendelte, hogy egyik nap magyar ének legyen, a másik német. Valamint elrendelte, hogy aki ez ellen vét, azt át kell adni a világi hatalomnak. A vita ugyan elcsendesedett, de nem

oldódott meg. 1865. március 13-án temették a főapátot, a falu részéről 4 előljáró vett részt a temetésen, a hegy nem képviseltette magát. Több beadványban kérték, hogy a „papot vigyék el”, mivel azt feltételezték, hogy Bády Izidor izgatta fel a hegyieket. Körmendy Kamill káptalani helyettes arra a döntésre jutott, hogy mivel az egyházi hívek többsége magyar, a körmenetek magyar nyelven tartsák, és két évig ünnepnap, vasárnap, és hétköznap tisztán csak magyarul énekeljenek. A hegyben a temetési ének mindig magyar, a faluban a családfő akaratától függ, lehet magyar vagy német is. Az új rendelet a magyarságot megnyugtatta, a németet felbőszítette.

1873-ban a 100 éves felújított templomot a főapát, Kreusz Krizosztrom szentelte fel. A nem nyugvó nyelvi vitát végül ő zárta le. Bády feljegyzése szerint a következő szavakkal: "Inkább botránkozzék 10-12, mint százak - mi benediktusok nem csak azért vagyunk, hogy a hitet, de a nemzetiséget is terjesszük" „Nincs magyar, nincs német Isten, hanem csak a szeretet Istene” Ezután a csanaki templomban és a plébánián minden magyarul zajlott.

1875-ben volt az utolsó német Flórián ének és körmenet is Csanakon. Bády Izidor lefordította a német éneket, ezer példányban kinyomtatta és terjesztette. A németek már nem akarták ezután a magyarosított ünnepet megtartani.

Forrás:

Galgóczi Erzsébet: A "magyarosító"=In: Kortárs, 1978. 4. sz. 537-541.o.

Tilai Mária:Ménfőcsanak német nemzetiségű lakosságának története és asszimilációja a XVIII-XIX. században. Honismereti pályázat. 1988.

Németh Imre: Csanakfalu német lakossága a XVIII-XIX. században. Honismereti pályázat. 1990

A Pannonhalmi Főapátság története. 6. köt. Szerk. Erdélyi László, Sörös Pongrácz. Írta SörösPongrácz. Bp. 1916.

Bády Izidor plébános munkássága. In Szabady János, Winkler Csaba.:Győr-ménfőcsanaki történelmi kalauz, p. 102-103., 2007.

Külső forrás:

http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1dy_Izidor_J%C3%A1nos

Csorna, Bárdos Kórus vegyeskar

Az ötvenéves jubileumát ünneplő Bárdos Kórus

A kar története 1957-ben kezdődött, amikor Nagy Kálmán néptanító a településre érkezett. Nagy Kálmán Csorna évszázados zenei hagyományaira alapozva kezdett a vegyes kar létrehozásához. 1959-ben hatvannyolc taggal alakult meg a Csornai Központi Énekkar. Töretlen fejlődésüket mutatják a minősítéseken elért eredményeik: bronz-, ezüstkoszorú, ezüstkoszorú diplomával, aranykoszorú, aranykoszorú diplomával minősítést szereztek. 1979-ben már hatvantagú Ifjúsági Vegyeskar énekelt a húszéves jubileumon. 1988 novemberében a kar a Bárdos-kórus nevet vette fel. Röviddel ezután már egyházzenei koncertet is tarthattak, s megnyílt a lehetőség a külföldi fellépések előtt is. Nagy Kálmán 1996-ban adta át a karmesteri pálcát, amikor Budapestre költözött. Csorba János karnagy lett az utódja. Őt 2001-ben Winklerné Palotai Ajnácska követte, akit Kövecz Hajnalka váltott. 2007-ben azonban ismét karnagyot kellett keresni. Horváth József vállalta a feladatot és vezeti azóta is a kórust. A jubileumi koncerten ott voltak a korábbi karvezetők és köszöntötte a kart a város vezetése is. Vendégként fellépett a kónyi Erkel Ferenc Vegyeskar, a nagymegyeri Bárdos Lajos Vegyeskar és a hegyeshalmi Erkel Ferenc Énekkar.

Kép forrása:

http://www.kisalfold.hu/nagy-tortenet_a_bardos_otven_eve/cikk/211/2106229/2.jpg

Forrás:

http://www.kisalfold.hu/rabakoz_i_hirek/nagy-tortenet_a_bardos_otven_eve/2106229/

Csorna, Frankl-féle gőzmalom

Csorna ipari fejlődése

A jó termőfölddel rendelkező Csorna a XIX. század végére jelentős mezővárossá fejlődött. A Rábaköz "kövér kalászával" való kereskedelem Csorna egyik fontos gazdasági ága volt. A helyi termények feldolgozására sorra jöttek létre az első ipari üzemek.

A gőzmalom

A gőzmalom

Az élelmiszeripar területén elsőként Frankl Sándor alapított gőzmalmot 1876 előtt, mely a legkiemelkedőbb teljesítményt nyújtotta a rábaköziek közül. Az egyre növekvő számú malmok között erős verseny alakult ki a Rábaközben, így minden tulajdonos korszerűsítésre törekedett. A versenyben nagy előnyt jelentett a termékek jó szállíthatósága miatt a vasútrendszer kiépülése. A csornai Frankl-malom megalakulását követően mindössze néhány évet kellett várni a vasút megépüléséig (1876).

Korszerűsítés

A csornai malom korszerűsítését a településvezetés döntése is előmozdította. Az üzem által elhasznált víz elvezetésének módosítására ugyanis a tulajdonost a községi képviselő-testület 1898. december 30-i ülése kötelezte. Frankl Sándor ezt a kötelezettségét egy nagyobb bővítéssel kapcsolta össze, melynek megvalósítására a következő évben került sor. Ekkor építették a ma is meglévő négyemeletes épületet., melyet korszerű berendezésekkel szerelték fel, hengerszékkel és kőjáratokkal, osztályozó szitákkal, függőleges szállítóberendezésekkel, melyek meghajtását gőzgép végezte. Technológiáját a visszaöntéses őrlés jellemezte, így kevesebb gépi berendezéssel tudtak a molnárak jó minőségű terméket előállítani. A bővítéssel a malom napi négy-öt vagon búza és egy-két vagon rozs feldolgozására vált képessé.

A csornai liszt piaca

A Rábaköz malmaiból exportra termelő mindössze kettő akadt, a csornai Frankl- és a kapuvári Berg-féle malom. Ez irányú tevékenységüket a Bécshez való közelségük elméletileg megkönnyítette, de a fővárosi malmok konkurenciáját nehéz volt ellensúlyozniuk, pedig Frankl Sándor a reklám érdekében kiváló minőségű, helyi búzából őrölt lisztjeit bemutatta a többi műmalmok sorában a párizsi kiállításon is. A csornai termékek a hazai mellett a cseh, német, lengyel piacon találtak vevőre.

Forrás:

Pájér Imre: Csorna évszázadai. Csorna: Csorna Város Önkormányzata, 1996. p. 20.

Göncz József, Bognár Béla: Sopron vármegye ipara : dokumentumokon és képeslapokon. Sopron: Szép Sopronunk Kiadó, 2005. p. 101.

Pájér Imre: A Rábaköz malomipara. In.: Pájér Imre (szerk.): Rábaköz honismereti évkönyv 1995. Csorna, 1995. p.: 3-11.p.

Kép forrása:

Göncz József, Bognár Béla: Sopron vármegye ipara : dokumentumokon és képeslapokon. Sopron: Szép Sopronunk Kiadó, 2005. p. 101.

Külső forrás:

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/irodalom/10.htm>

Csorna, Garabonciás együttes

A zenekar 1990-ben alakult Csornán, valamennyi tagja az oktatás, a művelődés területén dolgozik. Az általuk előadott zenei műfaj megjelölésére talán az "énekelt vers" kifejezés a

Garabonciás együttes

legpontosabb. Hangszereik is többféle zenei kultúrát idéznek: a populáris műfajok

gítárjától kezdve, az európai műzenében és paraszti zenében egyaránt használatos hegedűn és nagybőgőn keresztül, a délszláv népzene tamburájáig. E sajátos hangszereléssel szólaltatják meg általunk nagyra becsült költők verseit, dallá formálva azokat. Megidéznek így a középkori goliárdköltészetet, a vágánsok, igricek, lantosok műfaját, akik a verseket még énekelve adták elő.

A zenekar véleménye szerint a zene és a költészet ilyen ötvözése segíthet abban, hogy az irodalmi értékek közelebb kerüljenek gyermekhez, felnőtthöz egyaránt. A vers-megzenésítésen túl szívesen játszanak és énekelnek népdalokat, saját zenei stílusukhoz igazított feldolgozásokban. A zenei stílus, dalaik dallamvilága, hangulata a közép-kelet-európai zenei kultúrából táplálkozik, azon alapszik, azt dolgozza fel.

Óvodákban, iskolákban, művelődési házakban, könyvtárakban és egyéb kulturális intézményekben játszanak (évente 50-60 koncertet adnak gyerekeknek), irodalmi esteken, rendhagyó irodalom-, és ének-zene órákon lépnek fel. Főként a Dunántúl kisebb-nagyobb településein és Budapesten koncerteznek.

A zenekar fennállása óta részt vett számos hazai és nemzetközi kulturális fesztiválon, több ízben muzsikált már a határon túl is (Ausztria, Olaszország, Szlovákia, Szlovénia, Erdély). Műsoraikból rádió- és tv-felvételek készültek.

1999-ben jelent meg első önálló albumuk "Az én szívem játszik" címmel, amit 2003-ban egy újabb követett. Címe: "Sötétben nem látok aludni". 2010-ben készítették el Gecsényi András csornai amatőr versmondóval közös, "Tiszta szívvel" című albumukat, mely főként József Attila versfeldolgozásokat tartalmaz.

Közreműködtek a "Daloló-muzsikáló Rábaköz" c. népzenei albumon és többször is válogattak dalainkból a "Muzsika az óvodában" c. folyóirat kazettamellékleteire is.

Gyermekműsoraik főként Börcsök Mária, Csanádi Imre, Füzesi Magda, Gazdag Erzszi, Hárs Ernő, Kányádi Sándor, Keszeli Ferenc, Kiss Benedek, Sarkadi Sándor, Székely Dezső, Veress Miklós és Weöres Sándor verseire épülnek, no és a játékra, a jókedvre, a közös éneklésre, közös muzsikálásra. Vállalnak gyermekműsort farsangra, húsvétra, majálisra, gyermeknapra, mikulásra és karácsonyra is.

A zenekar műsorainak másik fele az ifjúsági korú és felnőtt közönséget célozza. Az előadásokon a múlt idők és a jelen, magyar és külföldi költőinek megzenésített versei (Ady Endre, Arany János, Balassi Bálint, Buda Ferenc, Faludy György, József Attila, Nagy László, Petőfi Sándor, Tóth Árpád, Francois Villon, Weöres Sándor, stb.), valamint magyar népdalfeldolgozások hallhatók.

A zenekar tagjai:

Kemenesi Ágoston - nagybőgő, ének

Németh Diána - hegedű, chimes, triangulum, csörgődob, ritmusfa, ének

Szabó Rita - furulyák, hegedű, gitár, tamburica, ének

Boross Tamás - gitárok, tamburica, ének

Forrás

<http://www.garabonciasegyuttas.hu/rolunk.html>

Csorna, Jézus Szíve templom

Római katolikus templom; védett épület; alapterülete: 1000 négyzetméter.

Az épület története

1936-38-ban épült Jézus Szíve tiszteletére. Stílusán a modern építészet olasz iskolájának hatása őrződik. A több téglatestből összeállított épületegyüttes tömegének arányos elosztásával váltja ki a kívánt hatást.

A belső tér, oltárkép, egyéb díszítmények

A főoltár mögötti falfelületet Nagy Sándor festőművész monumentális (12 x 12 méter) alkotása díszíti: Hódolat az Oltári Szentség és a Szent Szív előtt címmel. A templom bejáratának árkádos oszlopsorát, valamint a belső teret Ohman Bála alkotásai díszítik: az Angyali üdvözetet ábrázoló dombormű, a Mária oratórium oltárának tabernákulumán, a keresztelőkút falán a megváltás mozzanataival.

A templom további értékei

Flamm Mária Boldogasszony szobra, Krasznay Lajos Szent Antalt és Lisieuxi kis Szent Terézt ábrázoló szobrai, Kontuly Bélánének a Szentháromság üdvösségtörténeti szereplőit ábrázoló üvegfestménye. Kákonyi Asztrik tervezte a Mária oratórium ablakait díszítő, Mária titkait ábrázoló képeket. A templom faliképeit Samoday József készítette.

Második világháborús emlékmű

A templom déli homlokzatának falfülkéjében helyezték el a második világháború hőseinek és polgári áldozatainak emlékművét.

Képek forrása:

http://pctrs.network.hu/clubpicture/1/5/_/csorna_1937_jezus_szive_templom_1005604_3299.jpg
http://farm6.static.flickr.com/5212/5481331980_fe2bf0e520_z.jpg

Forrás:

Kisalföldi templomok 2004/ Nagy Miklós.- Sinzing: szerzői kiad., 2004.

Csorna, Kmety György szobor

Elhelyezkedés

Csorna, Szent István tér keleti oldala Győr-Moson-Sopron megye

Földrajzi koordináták: Lat: 47.612485, Lon: 17.247398

Alkotó

Domonkos Béla

Felállítás éve: 1999

Hazánk első Kmety György tábornokot ábrázoló köztéri szobrát Csornán emelték az emlékezetes 1849. június 13-án lezajlott győztes csornai csata emlékére.

A csata rövid története

"1849. június 13-án zajlott le a Rábaköz központjában, Csornán a szabadságharc egyik utolsó győztes ütközete, amelyben Kmety György (1813–1865) ezredes honvéd hadosztálya szétverte és kiűzte a településről Franz von Wyss osztrák tábornok dandárját. (Az összecsapásban az ellenség parancsnokát is halálos puskalövés érte, s mindmáig a csornai Szent Antal temetőben nyugszik.)

Nemeskürty István írja e haditettéről: "Ez volt a magyar szabadságharc egyik legszellemesebben, harcászatiilag a legtöbb leleménnyel végrehajtott támadása és csatája; még egy 1887-ben Bécsben kiadott, alázatosan császárhű hadtörténet sem tudja megtagadni az elismerést Kmetytől és a honvéd hadseregtől..."

A szobor felállításának előzményei - a Kmety György Társaság tevékenysége

Lelkes csornaiak 1997-ben azért alakították meg a Kmety György Társaságot, hogy a csornai diadal 150. évfordulóján szobrot állíttassanak a tábornoknak. Az általuk elindított nemes kezdeményezést kezdettől fogva példaértékűen támogatta Csorna Város Önkormányzata, amely az anyagi költségek egy részét magára vállalta. A talapzatot Varga F. István győri építész tervezte (tiszteletdíjáról lemondva); a szoborhoz szükséges teljes bronzmennyiséget a csornai MOFÉM Kft. igazgatója, Kovács Tamás adta; Kmety György tábornok mellszobrát, Domonkos Béla érdi szobrászművész nagyszerű alkotását, a Csornáról elszármazott Cser Lajos öntőmester (Kunos Mihály budaörsi műöntödéjében), hazafias följajlásként, ingyen öntötte bronzba; a talapzatot – szintén óriási árengedménnyel – Kiss József helybeli kőfaragó mester építette föl. A még fennmaradó – szintén tetemes – költségeket magánszemélyek, intézmények és vállalkozók adományaiból gyűjtötte össze a Kmety György Társaság. Támogatta a szobor fölállítását a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma is.

A Kmety-szobor felállítása

Hazánk első köztéri Kmety György-szobrának ünnepélyes avatására 1999. június 13-án, a győzelem 150. évfordulóján került sor a város Szent István terén. Minthogy Kmety György a szabadságharc leverése után hosszú évekig török szolgálatban (Ismail pasaként) harcolt, a rendezők meghívták az ünnepségre Ender Aratot, a Török Köztársaság budapesti nagykövetét is, s a közreműködő veszprémi Légierő Vezérkar katonazenekara (Horváth Adorján vezetésével) eljátszotta a török himnuszt. Szoboravató beszédet Kálmán Gyula, a Kmety György Társaság elnöke mondott. Az emlékművet Csorna Város polgármestere, Papp József leplezte le és vette át. Szólt az ünneplőkhöz

Kmety György mellszobra a Szent István téren

és fölidézte Kmety György törökországi haditetteit a török nagykövet is. Az emlékművet Gabnai Sándor soproni evangélikus lelkész (Kmety evangélikus volt) és Kovács Endre premontrei alperjel áldotta meg. Végül a török nagykövet, Csorna Város Önkormányzata, a helyi intézmények és társadalmi szervezetek helyezték el a megemlékezés koszorúit és virágait.' A szobor állításának történetét Kálmán Gyula, a Kmety György Társaság elnöke idézte fel.

Kép forrása:

[http://www.szoborlap.huszobrokfotok_1111011\(7cnn1\)_kmety_gyorgy_csorna_domokos_bela_1999_2.jpg](http://www.szoborlap.huszobrokfotok_1111011(7cnn1)_kmety_gyorgy_csorna_domokos_bela_1999_2.jpg)

Forrás:

http://www.szoborlap.hu/11011_kmety_gyorgy_csorna_domonkos_bela_1999.html

Csorna, Kokas-féle téglagyár

Az alapanyag

Csorna legértékesebb természeti kincse a termőföldje. A 12 ezer hektárosnál nagyobb határ több mint felét szántóföldként, egyhatodát gyepként, egy másik hatodát pedig erdőként hasznosítják. Országosan is kiváló minőségű a csornai agyag. Ez a durva-kerámia ipari nyersanyag nagy képlékenységgű, mészszegény és vastartalma miatt élénkpirosra ég. Kezdetben tégláégetők, a XIX. századtól téglagyárak, ma pedig a cserépgyár dolgozza fel.

A téglagyártás folyamata

Az égetett téglát anyagát jól meg kell választani és előkészíteni. A fő műveleti lépések a következők: Az első két művelet az őrlés két fokozata. Az első malom durva őrlést végez, a második a finomra őrlést végzi. Az őrlés után a megnedvesített anyagot csigaprésen gyúrnák át és egy rétegsort kiadó szállító szalagsorra préselik. A negyedik műveletben a szalagsoron tovahaladó réteget fölvágják téglányi egységekre. Az ötödik műveletben a téglákat szárítják. Szárítás után, a hatodik műveletben a téglát kiégetik. Ma ezt a műveletet alagútkemencében végzik. Az alagútkemencét gázlánggal fűtik. A kemencében tovahaladva a szállító kocsiakra fölrakott anyag fokozatosan hevül föl az égetés hőmérsékletére, és fokozatosan hűl le a kibocsátó helyig.

A téglagyár egy 1903-ban feladott képeslapon

A téglagyár története

A rendelkezésre álló jó minőségű agyag miatt már a XIX. században a premontrei prépostság létesített tégláégetőt saját szükségletei biztosítására. Ezt vette bérbe 1892-ben Kokas Ferenc, és körkemencét építtetett. Halála után testvére, Kokas Ferenc a körkemence üzemét 1899-ben gőzerőre állította át, valamint hornyolt cserép gyártását kezdte meg.

Schönberg Károlynak 1904. évi társulása után a téglagyárat korszerű gépekkel szerelték fel, és az üzemben iparvágányt építettek. 1905-ben már téglát, hornyolt tetőcserepet, alagcsövet, üreghornyolt és sima gépcserepet, kályhát, cementlapot egyaránt készítettek. Téglájuk K, KCS monogrammal van ellátva, melyek a Kokas, Kokas Csorna neveket jelzik. Idővel aztán a K mellett az N betű is megjelent náluk, ami azt jelzi, hogy Neumann Antal benősült a Kokas családba. A gyár 100-120 személlyel dolgozott.

Monogramos Kokas-tégla

A második világháború előtt újra korszerűsítették, s akkor évi termelése téglából és cserépből együttesen mintegy 4 millió darab volt. Az államosítás után ismét modernizálták és bővítették a gyárat. 1994-ben privatizálták, jelenleg is az osztrák Tondach a tulajdonos. Az országban itt készül

egyedül a piros hódfarkú cserép, mely több műemlék épület mellett a tihanyi apátság tetejét is díszíti.

Forrás:

Pájer Imre: Csorna a XXI. század küszöbén. Budapest, Ceba, 2002. p. 18.

Göncz József: Sopron vármegye ipara: dokumentumokon és képeslapokon. Sopron, Szép Sopronunk Kiadó Kft., cop. 2005.

Képek forrása:

Göncz József: Sopron vármegye ipara: dokumentumokon és képeslapokon. Sopron, Szép Sopronunk Kiadó Kft., cop. 2005.

<http://forum.index.hu/Article/showArticle?go=80928249&t=9096635>

Külső forrás:

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/allando/tort/index.htm>

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/irodalom/13.htm>

http://www.kisalfold.hu/rabakoz_i_hirek/csendes_cserepgyari_jubileum/2038424/

<http://www.radixindex.com/csaladtortenet/2008-August/020719.html>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%A9glagy%C3%A1rt%C3%A1s>

Csorna, Palotasor

Csorna belvárosában, a Szent István tér déli oldalán, a 85-ös számú főutat kísérő Palotasor húzódik. Az emeletes ház sor a XIX. és XX. század fordulóján épült fel. Az impozáns, polgári lakóházakból álló épületsor legértékesebb részei a keleti és nyugati szélein álló saroképületek.

A nyugati saroképület

A nyugati saroképület bejárta az Erzsébet királyné útra nyílik. Az emeletes neobarokk épület földszintjén ma is üzlet található. Főpárkánya konzolokon nyugszik, az emeleti ablakok könyöklő párkánya alatt a téglalap alakú falmezőket virágdíszekkel övezett kagylók töltik ki. A szemöldökpárkányok konzolai közötti falmezőkből pedig stilizált kagylók emelkednek ki.

A mai Palotasor, középen a volt Takarékpénztár épületével

A Takarékpénztár épülete

Az épületsor közepén találjuk az egykori Sopron Megyei Első Takarékpénztár 1898-ban emelt épületét, melynek földszintje üzlethelyiségül szolgált. Eklektikus stílusban épült, középrizalitos, a rizalit emeleti részén indákkal és volutákkal díszített konzolok hatalmas kőlábas erkélyt tartanak. Az épület oromzatának tetejét a takarékoság jelképeként méhkaptár díszíti.

A Palotasor épülete, bal sarkán a Kokas-házzal

A Kokas-ház

Figyelemre méltó az épületsor utolsó tagja, a zárterkélyes, "atlaszos" Kokas-ház a keleti sarkon, melyet a tősgyökeres csornai Kokas Ferenc és felesége, Hauer Mária építtetett 1877-ben. Tervezte Kutschera Károly, építőmester Pasenbach Károly. Eklektikus stílusú, emeletes épület. A homlokzati részt féloszlopok tagolják, fejezetüknél kagylók, hajfonatok, harangvirágok, voluták között női arcok, lábazatuknál pedig markáns férfiarcok domborodnak. Emeleti ablakpárkányainak falmezőit gazdag kagyló- és levéldíszek, valamint voluták töltik ki. A sarkon nyíló üzletajtó fölötti erkély konzolai nőalakokon nyugszanak. A Palotasor épületei a századforduló polgárosodó és központi feladatokat ellátó kisvárosának hangulatát idézik. Ezen épületsor befejeztével alakult ki a település belső, városias magja.

Forrás:

Boda László (szerk.): A Rábaköz : kalauz turistáknak és természetbarátoknak. Szombathely: B.K.L. Kiadó, 2002. p. 69.

Gimes Endre: Csorna : útikalauz. Budapest, Panoráma, 1973. p. 51-53.

Képek forrása:

<http://hagi.hupont.hu/22/a-regi-csorna-kepei>

<http://www.geocaching.hu/caches.geo?id=1955>

Külső forrás:

<http://www.hontar.hu/muvel/szabot.htm>

Csorna, Pántlika Néptáncgyűttes

Csornán a Bokréta-mozgalom alakulásától, az 1930-as évektől kisebb megszakításokkal folyamatosan működött néptáncsoport. 1984 egy korszak lezárását és egyben egy elindulását is jelentette, ugyanis ekkor egy lelkes pedagógus házaspár érkezett a városba: Lengyel Sándor és felesége. Ők élesztették fel a helyi néptáncos hagyományokat és tették európai hírűvé az akkor gyermekcsoportként új alapokról induló csoportot. Az első csoportban 33 gyerek - 17 lány és 16 fiú kezdett ismerkedni a néptáncal.

A Pántlika Néptáncgyűttes

A kezdeti sikerek

A következő évben már a megyei fesztiválon vett részt a csoport Mosonmagyaróváron, igaz, akkor még csak zongorakísérettel. A fellépés dicséretes volt, egyre több támogatót, s egyre több fiatalt vonzott az együttes. Természetesen a vezetők személyisége, tapasztalata nagymértékben hozzájárult a gyarapodáshoz, a szakmai sikerekhez. Gyarapodott a létszám, nőtt a koreográfiák száma, melyeknek színpadra állításban több országosan elismert szakember működött közre vendégkoreográfusként, leggyakrabban Tímár Sándor. A néptáncgyűttes a város kulturális életében is központi helyet foglalt el. Jelen volt a városi rendezvényeken, a térség és a megye kulturális rendezvényein. Az akkor fénykorát élő "Rábaközi Napok" nem nélkülözte a csoportot, amely a Rábaköz kiemelkedő gyermekcsoportjává vált.

A névadás

A táncgyűttes 1989-ben a gyerekek - akik ekkor már közel 80-an voltak - és a szülők javaslatára nevet választott, megszületett a "Pántlika Néptáncgyűttes".

A Pántlika Néptáncegyüttes

A táncegyüttes működtetésére 1989-ben létrejött a Rábaközi Népművészeti Műhely Egyesület, mint a város egyik első civil szerveződése. Ma az együttes több korcsoportban lép színpadra, bemutatva az egész magyar nyelvterület játékait és táncait, nagy hangsúlyt helyezve a földrajzilag közeli tájegységek népművészeti hagyományaira (Rábaköz).

Kezdetben a Bodnár-iskola, később a művelődési ház adott otthont a táncosoknak. Végül jelenlegi helyükre, az ifjúsági házba költöztek. Bővült a repertoár, egyre több lett a fellépés, elkészültek kosztümjeik, melyek a hagyományos Csornai viselet legszebb darabjai.

Díjak, elismerések

Az együttes tevékenységet különféle díjak jelzik, a Népművelési Intézet „Nívódíja”, a minisztérium elismeréseként a „Kiváló Együttes” cím, a legutóbbi országos minősítésen „Kiválóan Minősült” eredmény, valamint „Csorna Városáért” Elismerő Oklevél. Az országos együttes oktatókat, hivatásos táncosokat nevelt ki. Vezetőinek munkáját „Ifjúsági Díjjal” 1998-ban a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat „Közművelődési Díjjal” jutalmazta.

Egykori pántlikás táncosok közül Lengyel Melinda és Lengyel Szabolcs Budapesten a Honvéd Táncegyüttesben, Riba Gábor a Budapest Táncegyüttesben, Hernicz Albert az ExperiDance után a Presidance Company, jelenleg pedig a Varidance nevű együttesben hivatásos táncosként folytatja pályafutását. A Pántlika néptáncegyüttes művészeti vezetője, Lengyel Sándorné az alapítás óta nagy szeretettel és türelemmel tanítja a fiatalokat. Lengyel Ágnes táncosként kezdte, majd a Táncművészeti Főiskola elvégzése óta koreográfusként és oktatóként segíti az együttes munkáját.

Forrás:

Pájer Imre: Csorna a XXI. század küszöbén. Budapest, Ceba Kiadó, 2002.

Külső forrás:

<http://www.cylex-tudakozo.hu/ceg-info/csornai-p%C3%A1ntlika-n%C3%A9pt%C3%A1ncegy%C3%BCttes-86743.html>

http://www.kisalfold.hu/rabakoz_i_hirek/a_pantlika_negyedszazada/2133092/

Csorna, Szent Antal temető és emlékművei

A csornai Szent Antal temető és az ott található emlékművek

A temető védőszentje, épületei

A temető Csorna védőszentjéről, Páduai Szent Antalról kapta a nevét. A temető bejáratánál áll a védőszent tiszteletére épített kápolna. Drinóczy György szerint a kápolna 1727-ben épült. Romantikus stílusát az 1890-es restaurálás során kapta. A torony alatt nyílik a gótikus kapubejáró. Felette tagolt keret, közepén angyalfej domborodik. Hasonlóan kidomborodó fejeket látunk az ablakok fölött, azzal az eltéréssel, hogy a toronytól távolodva a fejek markáns férfifejékké válnak. A párkányzat torony körüli része alatt gazdagon díszített, női fejekben végződő konzolok vannak. A tornyot tagolt főpárkánya fölött hatszögletű sisak fedi. A neogótikus főoltáron Szent Antal, tőle balra Szent Péter, jobbra Szent Pál látható.

A temető képe az utcafrontból

A kápolna homlokzatával egy vonalban feszület áll, magas talpazatán Mária. A talpazaton felirat: "Ezen képet csináltotta két részről Csorna mező város A. 1799." A temető bal oldalán, középtájon egy öreg kereszt. A leégett Szent Ilona templom helyén állt. Mai helyére az 1831. évi kolerajárvány alkalmával került.

Nevezetes sírok, emlékhelyek

A temetőben a csornai csatára két emlékmű és egy sír is utal. A temető nyugati harmadában, balra a főút mellett áll az 1861-ben felállított emlékmű. Az obeliszk csúcsán golyó, a golyón kereszt, az előlapot fémből készült cserkoszorú díszíti. Felirata: "A csornai csatában 1849-ik év június 13-án elesett honvédek emlékére emelte a Rábaköz."

A másik emlékmű ugyancsak a temető bal oldalán, annak közepe táján áll. Felirata: "1849. június 13-án a csornai csatában elesett névtelen hősöknek emeltette a Csornai Iparos Társaskör."

Ez utóbbi emlékmű közelében van a csatában elesett Franz von Wyss osztrák tábornok sírja. A síron nagyméretű kovácsoltvas kereszt.

A temető bal oldalán, a nyugati harmad közepén találjuk az 1919-es terror áldozatainak emlékművét. Az emlékmű domborművét Albert Andor szobrászművész készítette. Külön sors adatott meg magának az emlékműnek is. 1925-ben állították, 1945 után elfalazták, 1957-ben lerombolták és 1992-ben helyreállították.

Paáduai Szent Antal kápolna

Közéleti személyiségek nyughelyei

A temető Csorna számos közéleti személyiségének nyughelye. Többek között itt nyugszik: Domján Antal aljárásbíró, honvéd huszár őrmester, Sebesy Kálmán premontrei kanonok, nemzetőr kapitány, Laky Demeter premontrei kanonok, nemzetőr főhadnagy, Hajas Gyula főszolgabíró, Hegyfalusi Sugár Sándor nagybérlő, dr. Kokas Lajos kórházalapító főorvos Csorna község, majd Csorna város posztumusz díszpolgára, Tocsik Antal Csorna város posztumusz díszpolgára és a premontrei sírkertben a rend prépostjai, kanonokjai.

Képek forrása:

<http://www.templom.hu/phpwcm/index.php?id=14,420,0,0,1,0>

Forrás:

Pájer Imre: Csorna évszázadai. Csorna, 1996. 62p.

A csornai csata emlékműve

Az 1919-es terror áldozatainak emlékműve

A Sugár-kripta, háttérben a kápolna

Csorna, történelmi emlékművek

56-os emlékmű

Alkotók: Berg Glória, Árpási Tamás

Felállítás éve: 2007 (október 23-án avatták)

Helye: Soproni út és József Attila u. kereszteződése

A kockakövekből egy kereszt alaprajzú talapzat készült, a kereszt szárainak kereszteződése négyzetet alkot, amiből 8 darab, 8 méter magas, vasúti sínekből készült oszlop emelkedik ki. Az oszlopokat 7 méter magasságban vasúti sínek kötik össze, közéjük acélhuzallal egy 1,5 méter átmérőjű aranyozott gömb lóg be. A talapzat közepén kútszerű tömlőc készült kockakövekből, oldalán bronz felirat: 1956. Ebből bronzkezek nyúlnak ki a gömb felé. A modern stílusú emlékműnek szinte minden momentuma szimbolikus jelentőséggel bír. A mintegy 240 négyzetméter kockakő a forradalom barikádjait jelképezi, a 400 méter sín a vidékiek által Budapestre vasúton eljuttatott élelemre, valamint az országot elhagyókra utal. A kútszerű talapzat a börtön zártságát idézi, az ebből kinyúló kezeket pedig 56-os magyarok, csornaiak kezeiről mintázták. A monumentális emlékmű mérete sem véletlen, megegyezik ugyanis az egykori fővárosi Sztálin-szoboréval, melyet a forradalom során döntöttek le.

Az 1956-os emlékmű Csornán

Az 1919-es kommunista vörös terror áldozatainak emlékműve

Felállítás éve: 2000

Alkotó: Domonkos Gábor

Alkotás jellege: emlékmű, relief, dombormű

Helye: Szent István téren a kultúrház és a templom közötti park

A csornai vörös terror áldozatainak emlékművét Domonkos Béla fia készítette, miután a szobrászművész nem fogadta el a megbízást. Anya és gyermeke gyertyát gyújt a mártírok emlékére. Az alakok mellett a gránittáblán olvasható a hét ártatlanul kivégzett áldozat neve: Akóts Gyula, Glaser Ferenc, Laffer Lajos, Németh Gyula, Németh Lajos, Pozsgai Bálint, Takács Ferenc. Tarcsay István. Az emlékmű mellett látható egy kiszáradt fa (bronzból) az elmúlás jelképeként.

A vörös terror áldozatainak emlékműve Csornán

Holokauszt áldozatainak emlékműve

Felállítás éve: 2005

Helye: Szent István téri park

A holokauszt közel 700 csornai áldozatának állít emléket. A holokauszt-emlékmű felállításának gondolata a csornai Kovács Károlyban és a városból elszármazott dr. Berecz Endrében vetődött fel. A kezdeményezést a Vidékért Egyesület karolta fel, a megvalósítást helyi üzemek, vállalkozások, magánszemélyek és az önkormányzat segítette. Maurer János egyesületi elnöktől megtudtuk: az alaprajzában Dávid-csillagot formázó, felül kupolával kiemelt emlékművet Udvardi Krisztián tervezte, Szaradics István építésmérnök közreműködésével. A kivitelezést Udvardi Sándor kőfaragómester vállalta.

A holokauszt áldozatainak emlékműve Csornán

Forrás:

http://www.szoborlap.hu/6689_1956_os_emlekmu_csorna_berg_gloria2007.html

http://www.kisalfold.hu/rabakoz_i_hirek/evszazadon_ativelo_talalkozas/2035450/kisalfold.hu
2007.10.21

http://www.kisalfold.hu/rabakoz_i_hirek/1956-os_emlekmuvet_szeretnemek_/1162482/

http://www.szoborlap.hu/11171_az_1919_es_kommunista_voros_terror_aldozatainak_emlekere_csorna_domonkos_gabor_2000.html

<http://www.hontar.hu/esem05.htm>

http://www.nyugatmagyar.hu/rabakoz_i_hirek/az_emlekmu_a_varos_tulajdona lett_/1143856/

Képek forrása:

http://www.szoborlap.hu/11171_az_1919_es_kommunista_voros_terror_aldozatainak_emlekere_csorna_domonkos_gabor_2000.html?f=photo

http://www.szoborlap.hu/11171_az_1919_es_kommunista_voros_terror_aldozatainak_emlekere_csorna_domonkos_gabor2000.html?f=photo&id=56557

http://www.szoborlap.hu/6689_1956_os_emlekmu_csorna_berg_gloria2007.html?f=photo&id=28809

http://www.szoborlap.hu/6689_1956_os_emlekmu_csorna_berg_gloria2007.html?f=photo&id=28810

Csornai diadém

Csorna régészeti örökségének kiemelkedő darabja a világhírű V. századi fejdísz. Az ékszer Magyarország első hiteles hun diadémja, itt figyelték meg először - in situ (eredeti helyzetben) – koponyán, egy női sírban. Viseleti módját azóta több lelet igazolta.

A csornai diadém

Hun diadémok

A steppei viselet sajátos darabjai, előkelő helyet foglalnak el a hun-alán mozgalom régészeti bizonyítékai között. Az erősebb bronzlemez alapon, szélein visszahajtott

arany vagy aranyozott ezüst lemez-abroncsokon általában 3-4 sűrűn rendezett sorban különböző nagyságú és formájú gránátkövek (ritkábban más kő vagy színes üveg) ékítik. Bőr vagy textil fejfedő homlokrészére erősítve viselték. A hun ünnepi viseletben a diadém valószínűleg hatalmi jelkép lehetett, a nők egyfajta pártaként, a férfiak süvegdíszként használhatták, mivel férfi és női sírokból egyaránt kerültek elő ilyen ékszerek. Hazánkban a csornaihoz hasonló leletet Budapesten egy férfisírban találtak még, darabokra törve és hiányosan. Az itt feltárt lemezekről azonban nem dönthető el biztosan, hogy egy tárgytól származnak, illetve hogy bármely darab valóban diadémtól származik, a hasonlóság azonban mindenképpen említésre méltó. További magyarországi leletek kerültek elő 1818-ban Szekszárd-Csatáron, 1858-ban Balmazújváros-Malátoni-halomban, ezeket azonban sajnálatos módon beolvasztották. Világszerte az ismert hun diadémok száma kb. 25-re tehető (egyes töredékek - pl. tehát a budapesti - meghatározása nem bizonyított). Elterjedési területükkel kirajzolható a hun birodalom előkelő steppei családjainak biztonságos lakóhelyei. Ezt figyelembe véve a csornai fejdísz az ékszertípus legnyugatibbi képviselője.

A feltárás

A csornai leletet a város közvetlen dél-nyugati határában, a téglagyár agyaggödrében találták 1887-ben, egy észak-déli tájolású, 180 cm mély sírban. Az ékszer jelentőségéből feltételezhető, hogy a sír egy hun hatalmi központban (orduban) élő vezető egyik feleségéé volt. Az ásatást az amatőr régész, premontrei kanonok, Lackner Ambró vezette, ő figyelt fel a lelet egyediségére, és szedte össze szinte hiánytalanul az aranylemezeket és ékköveket, ennek köszönhető, hogy az előkerülésekor roncsolt leletet sikerült restaurálni. A diadémos sír a korábbi elképzelésekkel ellentétben nem volt magányos temetkezés, 1961-ben egymástól 5-8 méterre fekvő sírok néhány melléklete (korsók, bögrék, tál, csontfésű, kis fibula - díszes ruhakapocs, lándzsacsúcs, harci kés) került a győri múzeumba. A szakmai feldolgozásokban a zavart az szülte, hogy Lackner Ambró beszámolójában a diadémra helyezte a hangsúlyt, így a lelettel később foglalkozók figyelmét elkerülte, hogy Lackner több sírra is említést tesz.

A diadém leírása

A rekonstruált hosszúsága 28,9 cm, szélessége 3,6-4,2 cm. Eredetileg bronz alátétre hajtották rá a vékony aranylemezt, amelyet négy sorban 120 gránát-lappal, középen karneollal, szélei fele 24 borostyánkővel kitöltött rekeszek díszítettek (a kiesett köveket zöld, illetve szintelen üveggel pótolták). Széleit és a három mezőt elválasztó sávokat préselt hullámvonal élénkíti.

A diadém mint jelentős vezérellet nemzetközi katalógusokban szerepel, és nemzetközi kiállításokon mutatják be, emellett egyetemi tananyagban is szerepel. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.

Forrás:

Tomka Péter: Hunok, gepidák, langobardok. Szeged, József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportja, 1993.

Kép forrása:

http://www.onguru.de/events_veranst/ab080705/Attila/Attila.html (letöltve: 2011. 04. 26.)

Külső forrás:

http://www.kisalfold.hu/rabakozi_hirek/vilaghiru_a_csornai_hun_fejedelmi_diadem/2002079/

További irodalom:

Kovrig Ilona: Das Diadem von Csorna. In: Folia Archaeologica 1985. p. 107-145.

Lakner Ambró: A csornai leletekről 1888-1889. In: Archeológiai Értesítő 1889. p. 263-271.

Bóna István: A hunok és nagykirályaik. Budapest, 1993.

Nagy Margit: Hunkori férfisír Budapest-Zuglóból. In: Vándorutak-Múzeumi örökség. Tanulmányok

Bodó S. tiszteletére. Budapest, 2003. p. 297-325.

Csornai kékfestőműhely

A kékfestés egy textíliákon alkalmazott színmintázási technológia, amely nevét onnan kapta, hogy a minta eredeti formájában jellegzetesen kék alapon fehér színben jelenik meg. A kékfestés magát a műveletet jelenti, emellett használatos még a kékfestő kifejezés is, ami egyrészt a kékfestéssel készült, azaz többnyire kék színű, fehér mintázattal díszített, többnyire vászonkötésű pamutszövetet (kartont), másrészt pedig a foglalkozást, a mesterséget és magát a műhelyt is jelenti.

A Rábaköz kézműiparában népviseleti szempontból is jelentős volt a kékfestés. Az eljárás a XVIII. századra alakult ki a kelmefestésből és textilnyomásból, hogy biztosítsa a városok és falvak lakossága számára a színes és mintás anyagokat, melyekből a hétköznapi viseletek és lakástextilek készültek. A nők ruhának, köténynek, fej- illetve vállkendőnek használták a mintás kékfestőkelmét. A férfiaknál kötény, ing, bőgatya, zsebkendő volt használatos belőle.

A csornai műhely története

A kezdetek

A Rábaköz egyik kiemelkedő műhelyét a csornai Fraszt-család működtette. A család történetét családi irataik, céhes feljegyzések alapján - Domonkos Ottó kutatásaiból ismerhetjük meg. A Fraszt-család őseit, Frast Jánost 1777-ben vették fel a pozsonyi "Schön- und Scharzfaber" kékfestőcéhbe mint lorettói mestert, 1801-ben azonban már Kőszegen dolgozott. Több gyermeke közül Ferenc, Antal és Sebestyén is festőmesternek tanult. A pozsonyi főcéh bejegyzése Frast Ferencet 1811-ben, mint csepregi mestert tartja számon. Az apai műhelyt 1829-ben Antal veszi át Kőszegen, szintén a pozsonyi céh veszi fel soraiba. Frast Sebestyén (1797-1842) több évi vándorlás után telepedett meg Csornán. Vándorlása során feltehetően Pohl Antal csornai festőmesternél dolgozhatott, amikor későbbi feleségét, az özvegy Kránicz Györgyék Ekker Teréziát (1807-1888) megismerte. A csornai prépostság területén állott a házuk, itt nyitotta meg Frast Sebestyén a festőműhelyt, s bejegyeztette magát a pozsonyi céhbe 1829-ben. A család iratai között maradt feljegyzés szerint 1829-1841 között a termelés fokozatosan növekedett. Ez időben még csak két festőkáddal, ún. kúpával dolgoztak.

Fellendülés

A mester halála után két fia, János és Károly (1830-1904) vitte tovább a mesterséget, János Csepregen önállósodott, Károly pedig a csornai műhelyt vette át 1869-ben. A műhely jelentős fejlődést ért el a következő évtizedekben. Az 1890-es években már egy kisebb gyár szintjére fejlesztették az üzemet, készítményei miatt számon tartották a megyében. Ekkor már 14 festőmedencében végezték a festést, üzembe helyeztek egy öt lóerős gőzgépet a mángorláshoz, és 1903 körül a kézi mintázást a szakaszosan nyomó Perrotine-gép váltotta fel, melyet valószínűleg szintén a gőzgép hajtott meg.

1906-1907 táján egy újabb festőszobát építettek 10 kúpával, de a régieket is használták kb. 1918-ig.

1901-1902 között egy új, 15 lóerős gőzgépet is beállítottak. Id. Frast Károly 1904-ben halt meg, de fia, Károly (1862-1930) már 1895-ben átvehette az üzem vezetését, mert 1896-ban az ő neve alatt vettek fel inast. Az ő Ámon Helénnel kötött házassága óta írják a családnevet Fraszt-nak. A házasságból egy fiúgyermek született, Károly (1894-1952). Apja halála után ő vitte tovább a családi műhelyt.

1932-33-ban belső átszervezést hajtottak végre, a háznál kis üzletet rendeztek be. A második világháború utáni nyersanyaghiány csaknem teljesen leállította az üzemet, a gépi mintázás megszűnt, csak hozott anyagra dolgoztak kézi mintázással.

Az utolsó kékfestő generáció

Legifjabb Fraszt Károly 1952-ben bekövetkezett halála után három fia közül a középső, Pál vezette a műhelyt. Az újra fellendülő kékfestődivatot kihasználva áttértek a meleg, ún. „indantrén” festésre, mely gyorsabb és korszerűbb volt. Ettől kezdve a hagyományos paraszti indigós termékek mellett a

világoskék alapon fehér mintás, bordűrös anyagok, aszalterítők, szettek, futók, függönyök és kisebb szuvenír termékek is készültek. Fraszt Pál felesége, Barna Márta 1970-ben elnyerte a "Népművészet ifjú mestere" címet a kékfestő modern alkalmazásáért.

Vásározás

Már a századfordulótól az egész Rábaközre kiterjesztették vásári körzetüket. A legjelentősebb vásárok Kapuvár, Szany, Beled és Mosonszentjános helységeiben voltak, közülük is a kapuvári volt kiemelkedő, ide jártak ugyanis a Hanságban élő majorbeliek, akiknél igen kedvelt volt a kékfestő. A vásárok alkalmával 10-12 asszony végezte az árusítást, akik rendszeresen alkalmazott emberei voltak az üzemnek. Az első világháború vége fele jelentősen csökkent a forgalom, részben az anyagihiány, részben a lakosság elszegényedése miatt. A népviselet jelentősége is csökkent, a sok anyagot kívánó bő szoknyák helyett egyre jobban terjedt az egyszerűbb és olcsóbb, egybeszabott városi ruha. A szükségletek alakulását figyelembe véve ifj. Fraszt Károly textilnagyereskedői iparendélyt váltott, és régi vevőkörét ellátta a legkülönbözőbb vászonáruval, de a kékfestést is folytatta.

Kékfestő viseletek

A fennmaradt mintakönyv, mintakendő tanúskodik arról, milyen gazdag mintakinccsel dolgoztak az üzemben, hiszen sokféle igényt kellett kielégíteni a termékekkel. Az egyes települések viseletei különféle mintázást, színezést igényeltek. A ruhaanyagok általában fehér mintával készültek a környék számára, de a kapuváriak és a szanyiak a kék virágút (sötétkék alapon világoskék), a "kétszerkéket" szerették. Hogy ezt a mintát elérjék, a fehér kelmét először világoskékre festették, ezután következett csak a fedőanyaggal való megmintázás, majd újra a festékfürdő, mely a mintázott rész kivételével sötétkék színt adott az anyagnak. Mára a nagyipari textilnyomás szinte teljesen kiszorította a kékfestést, már csak népművészeti tevékenységként él tovább néhány hazai műhelyben. A Fraszt-család műhelye ma már nem üzemel, de a Csornai Múzeum állandó kiállításának egyik terme megidézi a kékfestő felvevőszoba hangulatát.

Csornai kékfestő felvevő szoba

Forrás:

Domonkos Ottó: A csornai kékfestőműhely. In. Arrabona 13. Győr, Xántus János Múzeum, 1971. p. 109-159.

Domonkos Ottó: A magyarországi kékfestés. Budapest, Corvina, 1981.

Domonkos Ottó: Magyarországi kékfestő műhelyek vásári körzetei. In. Arrabona 19-20. Győr, Xántus János Múzeum, 1979. p. 183-256.

Domonkos Ottó: Szövés, festés. In. Győr-Moson-Sopron megye népművészete. Győr, Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2002. p. 324-332.

Kép forrása:

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/allando/neprajz/24.jpg> (Hozzáférés: 2011. március 16.)

Külső hivatkozás:

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/allando/neprajz/index.htm>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1bak%C3%B6z>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A9kfest%C3%A9s>

<http://www.omniplan.hu/FamilyTree/Amon-Ferdinand-Descendents.jpg>

Csornai Múzeum

A csornai muzeális gyűjtemény megalapozása

A mai Csornai Múzeum előfutárának tekinthető Fekete József polgári iskolai rajztanár iskolai néprajzi gyűjteménye, melyet a diákok bevonásával létesített. Ennek alapján a polgári fiúiskolai 1928-29. évi értesítőjében a "Rábaköz népművészetének díszítő elemei" címmel rövid tanulmányt közölt e táj néprajzi értékeiről, közölte a gyarapítók névsorát. A tanulmány rajzos mellékletében szemléltette a csornai menyecskekendők és hímes halottas lepedők mintakincsét. A gyűjtemény őrizte azokat a régészeti leleteket is, melyek Csornán és a környező községekben előkerültek. Sajnos, a II. világháború idején az iskolai gyűjtemény elveszett, mindössze néhány pásztorfaragást őrzött meg Király Iván polgári iskolai tanár, s került vissza hagyatékából Csornára 1987-ben.

Csornai Múzeum a Premontrei Rendházban

Csorna község előljárósága 1948. március 28-án Rábaközi Tájmuzeum létrehozása iránti kérelemmel fordult dr. Ortutay Gyula vallás- és közoktatási miniszterhez. A néprajzi és természettudományi gyűjtés megszervezésére Palotay Gertrúd a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségének néprajzi előadója vállalkozott. Mivel a Rábaközi Tájmuzeum azonnali elhelyezése nehézségekbe ütközött, ezért a további intézkedést elnapolták. Ezt követően az 1950-es, majd 1960-as évek második felében szorgalmazták Csorna és a Rábaköz községeiben a történeti és néprajzi értékek felkutatását. A gyűjtés célja az volt, hogy az országnak ez a nagy hagyományú tájegysége - a Rábaköz - Csorna központtal mielőbb múzeumi közgyűjteménnyel rendelkezzen. A gyűjtőmunka gyakorlati megszervezésében nagy érdeme volt néhai Beősze Antal néptanítónak és Giczi Miklós művelődési osztályvezetőnek. A köztiszteletben álló néptanító fáradhatatlanul járta a rábaközi falvakat és nagy lelkesedéssel gyűjtötte a letűnt rábaközi népelet tárgyi és írásos emlékeit, amelyek elsősorban falubeliek ajándékozása révén kerültek a gyűjteménybe. Szakmai segítséget ezekben az években (1963-1968) Németh Imre néprajzkutatótól, a győri Xantus János Múzeum tehetséges muzeológusától kapott.

A múzeum megalapítása

A tényleges múzeumalapítás az 1969-es évhez köthető, amikor dr. Dávid Lajos megyei múzeumigazgató a szakmai feladatok ellátásával Szalontay Judit muzeológust bízta meg, és Győrből Csornára helyezte, aki a módszeres múzeumi gyűjtőmunkát 1969. februárjában megkezdte. A múzeum létesítésével kapcsolatos tárgyalások még az előző év júniusában megkezdődtek. A Csornai Járási Tanács vállalta, hogy a múzeum elhelyezéséről gondoskodik és egy státuszt bérrel együtt átadott a Megyei Múzeumok Igazgatóságának. A szakmai költségeket a Megyei Múzeumok Igazgatósága vállalta.

A leendő Helytörténeti Gyűjtemény elhelyezését a Premontrei Rendház földszintjén biztosították. Elsődleges feladat volt a Rábaköz hagyományos népi kultúráját bemutató kiállítás muzeális anyagának gyűjtése, s a meglévő honismereti gyűjtemény tárgyainak szakcsoportonkénti rendszerezése. A néprajzi gyűjtések során a rábaközi gazdálkodás és állattartás, a paraszti háztartás és lakáskultúra archaikus eszközeinek felderítésére törekedtünk. Ezekben az években a

Csornai Múzeum állandó kiállítása

gazdálkodási eszközök, a XIX. századi faragott és festett bútorok, népi kerámiák mellett, csak egy női viselet-együttest vásároltunk Takács Mihályné csornai lakostól 1.500 Ft-ért.

Az első állandó kiállítás

Az első állandó kiállítás régészeti, néprajzi tárgyainak többségét ekkor még a Xantus János Múzeum kölcsönözte. A bemutatkozó kiállítás ünnepélyes megnyitására 1969. június 22-én került sor. Kiállításunk megrendezéséhez a Megyei Múzeumok Igazgatóságától és a Soproni Levéltártól kaptunk segítséget. A múzeum részéről Czigány Béla helytörténész, dr. Dávid Lajos múzeumigazgató segítette a kiállítási anyag előkészítését. Dr. Horváth Zoltán a Soproni Levéltár igazgatója eredeti levéltári dokumentumokat kölcsönzött a kiállításához.

Néprajzi tábor

Ugyancsak 1969-ben került sor a Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Hazafias Népfront anyagi támogatásával néprajzi tábor megszervezésére a csornai járás területén. A tábor központja Jobaháza, gyűjtőkörzete Bogyoszló, Rábatamási, Potyond volt. A 25 főiskolai hallgató, a környék fiatal pedagógusai szakcsoportokban, muzeológusok irányításával, néprajzi történeti kérdőívek felhasználásával végezték gyűjtőmunkájukat. Az újonnan gyűjtött muzeális értékű tárgyak, dokumentumok Csornára, a leendő múzeum raktárhelyiségeibe kerültek. A tábor a szervezési feladatait Borsodi Kálmán a Csornai Hazafias Népfront titkára, és Beősze Antal nyugdíjas tanító vállalta, a gyűjtés néprajzi csoportvezetői Lackovits Emőke és Szalontay Judit voltak.

Múzeumi gyűjtőtevékenységünk egyre népszerűbb lett Csornán és a környező falvakban. A hagyománytisztelő rábaközi lakosság önkéntes leletbejelentésekkel és ajándékozással gyarapította a történeti, néprajzi gyűjteményt.

1969. november 24-én engedélyezte az Országos Múzeumi Szakfelügyelet és a Művelődési Minisztérium Múzeumi Főosztálya Kardos László néprajzkutató helyszíni szemléje és szakvéleménye alapján a Csornai Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény működését. Csorna város és a Járási Tanács vezetősége látván a múzeumi tevékenység eredményességét, újabb helyiségek biztosításával bővítette a múzeum alapterületét. (1971-ben 92 m²-rel, 1978-ban 158 m²-rel bővült a gyűjtemény.) A múzeum alapterülete 1978-ra 398 m²-re nőtt, amelyben az új állandó kiállítást már saját történeti- és néprajzi műtárgyainkból tudtuk megvalósítani.

Helyi mesterségek emlékei

Ettől az időtől kezdve tudatosan törekedtünk a mezőváros és környéke jelentős kézműves hagyatékának feltárására. Az évek során a takács, fazekas, csizmadia, parasztszabó, kékfestő és kovácmesterség komplett szerszámkészletei és termékei kerültek a múzeumba. A gyűjtéséhez Domonkos Ottó, a Soproni Múzeum igazgatója folyamatos módszertani segítséget nyújtott. A faragott és festett mestergerendák 18-19. századi példányai a rábaközi ácsok jeles munkáját, és a lakáskultúra igényességét dokumentálják. Festett szekrények, és tulipános ládák évszámos darabjaival is a hetvenes évek végén gyarapodott néprajzi gyűjteményünk. Folyamatosan törekedtünk a rábaközi lakástextíliák s az egykori mezővárosok 19. századvégi és 20. századeleji ünnepi viseleteinek megvásárlására. Az 1978-ban megnyílt állandó kiállítás - melynek forgatókönyvét T. Szőnyi Eszter régész, Lackovits Emőke néprajzkutató és Szalontay Judit készítette - gazdag áttekintést adott a látogatóknak a Rábaköz régészeti emlékeiről, történeti, népi kultúrájáról. A megnyitón Csorna tanácselnöke, Pődör Pál ezt a kiállítást Csorna és a Rábaköz népének figyelmébe ajánlotta.

Első lépések a tájmúzeummá válás útján

A múzeum történetében 1978. fontos dátumot jelöl. Ekkor nyílt lehetőség korszerű raktár, s a leendő múzeum tudományos munkájához nélkülözhetetlen adattár, fotótár, s a múzeumi szakkönyvtár elhelyezésére, kialakítására. Kézi könyvtárunk gyarapítását elsősorban a megyei múzeumok tudományos kiadványainak beszerzésével szorgalmaztuk. Ebben úttörő szerepet vállalt Ikvai Nándor néprajzkutató, a Pest Megyei Múzeumok igazgatója, aki megyei

Megnyitóbeszédet tart
dr. Bodó Sándor

kiadványaival, és saját publikációival 1975-től folyamatosan hozzájárult könyvtárunk ingyenes gyarapításához. A megyénkből származó kutató muzeológusi és múzeumszervező munkánkat két évtizeden át figyelemmel kísérte, s hasznos tanácsokkal segítette. Minisztériumi osztályvezetőként 1985-ben hivatalos látogatást tett Csornán, s tapasztalatairól készített jelentésében a Helytörténeti Gyűjtemény tájmúzeummá nyilvánítását javasolta. Múzeumtörténeti szempontból nem jelentéktelen, hogy a XX. század második felében nem csupán szórványanyaggal, hanem hiteles rábaközi tárgye gyűjtésekkel alapozhattuk meg egy leendő tájmúzeum törzsanyagát. Az első évtizedben a múzeum objektív feltételeit a műtárggyarapodással együtt kellett megteremtünk. Ez nem volt könnyű feladat olyan kisvárosban, ahol addig múzeum nem működött, s az intézményt csak kiállító helynek akarták tekinteni. 1969. óta a Csornai Helytörténeti Gyűjtemény a Megyei Múzeumi Szervezet részeként épült be a megyei múzeumi hálózatba. A helyiségbővítés és felújítás költségeit a kezdetektől 1990-ig a Csornai Járási Hivatal, majd ennek megszűnésével Csorna város biztosította.

1969-1978 között a műtárggyarapodás a néprajzi és történeti anyagból kiváló eredményeket hozott. A néprajzi szakterületnek a múzeum életében meghatározó szerepe volt megalakulásától kezdve, s jelentőségét napjainkig megőrizte. A múzeum igazgatója, Szalontay Judit a kezdetektől néprajzos munkakörben dolgozik. Történeti gyűjteményünk is jelentős, elsősorban várostörténeti emlékeket, iskola-, és oktatástörténeti hagyatékokat, neves csornai családok portréit, fotóit őrzi. Csorna évszázadokon át, de különösen a 19. század második felétől a Rábaköz közlekedési és kereskedelmi központja volt. Ennek emlékeit - a Kovács Károly csornai kereskedőtől tárgyvásárlás során gyűjteményünkbe került - csornai tárgye gyűjtések, s egy Árpásról származó szatócsbolt teljes felszerelése, kereskedelmi levelezése dokumentálja.

Fontos megemlíteni azokat a forrásértékű fényképfelvételeket, melyek Csorna 19. századi városképének, művelődéstörténeti szempontból fontos eseményeinek tanúságai, s Beősze Antal, Czigány Béla, Zábó Sándor néptanítók, valamint Énekes (Éhrenwert) Hugó kántortanító hagyatékából és Jandek Gusztáv ajándékaként kerültek a múzeumba. Múzeumunk történeti, néprajzi adattára a tárgyi anyaghoz, és a várostörténeti kutatásokhoz kapcsolódó gyűjtéseket, pályázatokat őrizz, melyeknek túlnyomó része publikálatlan. 1979-1989. között a múzeumi gyűjtemény fejlődésének második évtizedében a belső feldolgozó munka hiányainak pótlására törekedtünk. Valamennyi szakcsoportban a hagyományos, kartonos nyilvántartási rendben dolgoztunk (leíró- és utaló kartonok készültek).

A kutatás számára azonban korántsem állt rendelkezésre a teljes anyag. Csupán ötven százaléknyi az a mennyiség, amivel számolhatunk. A feldolgozó munka folyamatossága mellett szükségesnek tartom megemlíteni azokat a tárgye gyűjtéseket, amelyek gyűjteményünk értékét, gyarapodását jelentősen növelték.

1985-ben vásároltuk meg egy csornai nagygazda család - Király Istvánné Varga Rozália (1896-1981) - többgenerációs viseleti hagyatékát a Győr-Sopron Megyei Tanács 50.000 Ft-os póthiteléből. A századforduló jellegzetes mezővárosi-paraszti férfi-női viseletei, utolsó hiteles hírmondói kerültek ezúttal a múzeumba. A kendők sokasága, viselési módját megőrző fényképek, családi fotók, szakrális emlékek teszik igazán értékessé az együttest. Hasonlóan teljes, becses és hiteles anyag ritkán jut szakember kezébe, ahogy ezt Domonkos Ottó Győr-Sopron megye néprajzi gyűjteményei című cikkében megállapította. (Néprajz a magyar múzeumokban. Bp.-Szolnok, 1989. 60.p.).

A Rendház felújítása

Az alapítástól eltelt évek alatt az intézmény anyaga olyan mértékben gyarapodott, hogy a múzeumi gyűjtemény helyiségeinek újabb bővítéséről kellett gondoskodni. A tárgyi gyűjtemény gazdagsága, a méltó múzeumi körülmények megteremtésével már a múzeumavatás lehetőségét ígérte.

Csorna Város Tanácsa a műemléképület teljes felújítását kezdeményezte. 1985-ben kiállításainkat bezárták, az épületből raktárainkat kiköltöztették, s ezzel kezdetét vette a város neves műemléképületének - az egykori premontrei anyaháznak - felújítása. Ezután nehéz, és küzdelmes öt év következett, amely 1989. júniusában a műemléképület északi szárnyának elkészültével lehetővé

tette a visszaköltözést. A kétszintes múzeumi épületrész ekkor a Megyei Múzeumi Szervezet tulajdonába került. Három év múlva az épületegyüttes visszakerült egyházi tulajdonba, így annak egyedüli tulajdonosa a Csornai Premontrei Prépostság. A múzeum továbbra is régi helyén működik, használóként az épületrész fenntartási költségeiről a Megyei Önkormányzat a Megyei Múzeumok Igazgatóságán keresztül gondoskodik. Így például 1994-ben a műemléképület teljes külső felújításához a használt épületrész arányában a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzata négy millió forinttal járult hozzá. Az alapítástól kezdve Szalontay Judit egyedül intézte az intézmény szakmai teendőit és az igazgatási feladatokat. 1969-1988. között kettő-öt részfoglalkoztatású dolgozó segítette munkáját. 1989-től a szakember létszám három fővel gyarapodott. 1969-1989-ig három állandó kiállítást rendeztünk. Emellett 48 időszakos, és három vándorkiállítás bemutatására került sor. Az időszakos kiállítások 70 %-a néprajzi jellegű volt.

A tájmúzeum megalapítása

1990. július 15. nemcsak az új állandó kiállítás, hanem a múzeumavatás fontos időpontja. Dr. Tóth László megyei múzeumigazgató köszöntötte a jelenlévőket, majd Dr. Bodó Sándor, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetője nyitotta meg a felújított műemléképületben a "Csornai vásárok és mesterségek - A városi és népi kultúra évszázadai a Rábaközben" című állandó kiállítást. Ekkor nyilvánította a minisztérium önálló tájmúzeummá az intézményt.

Az új állandó kiállítás a Rábaköz népi kultúrájából olyan történeti kapcsolatrendszerben ad áttekintést, amely ennek a nagy múltú vidéknek természetes központjáról, a régi vásártartó joggal rendelkező és fontos közvetítő szerepet játszó Csorna város múltjáról és társadalmáról is képet ad. A kiállítás a helytörténeti és a néprajzi ismeretanyagot egymással szoros kapcsolatban, arányosan tagolva tárja a közönség elé. A kiállítás az utóbbi évtized egyik legsikerültebb helytörténeti és néprajzi bemutatója lett, s méltán nyerte el a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Nívódíját.

A földszinti három teremben elhelyezett helytörténeti kiállítás központjában - a település földrajzi meghatározottságából és szerepköréből adódóan - a kereskedő város történeti formálódása áll. A céhes ipar és a kereskedelem az elmúlt évszázadokban meghatározó szerepet töltött be Csorna urbanizálódásában. Ebbe a gondolatkörbe illeszkedik az a művelődéstörténeti anyag, amely a premontreiek oktató-munkáját és tudományos tevékenységét érzékelteti, illetve képet ad a város múlt századi kulturális életéről. Végül a század eleji vidéki kereskedelem, többek között egy szatócsbolt teljes berendezésének szerepeltetése emeli a kiállítás hangulatát. A kiállítás történeti részében 168 db dokumentum, és 283 db tárgy látható.

Az emeleti teremsorban a néprajzi bemutatóval folytatódó kiállítás a kézművesség remekeivel fogadja a látogatót: a 19. századi gazdagon faragott mestergerendák és használati tárgyak képében. Az első terem a hagyományos paraszti életmód; a mezőgazdasági önellátás és egyben áruterelés formáival, eszköz kultúrájával ismerteti meg a látogatót, amihez szorosan kapcsolódik a lakáskultúra, ennek révén pedig a híressé vált textilkészítés, melynek termékei idővel fontos kereskedelmi cikket jelentettek. A második teremben a "mesterek utcája" a hagyományos kézművesség: a dőri fazekasság, a csornai kékfestő, csizmadia, paraszt-szabó műhelyrészleteit, a mesterség termékeit, az értékesítés, és vásárolás módját történeti adatokkal szemlélteti. A harmadik teremben a "szent búcsú" körmenetének impozáns látványa a színpompás csornai népviselet bemutatását 12 bábu életkort, és társadalmi rangot jelölő öltözetével adja. Figyelemre méltó a változatos mintakincset, és öltéstechnikát őrző menyecskekendők szépsége, a búcsú hangulatát idéző csornai mézeskalácsosok faragott mintafái, a sátorban elhelyezett termékeik, s a

karácsonyi kiállítás a Csornai Múzeumban

zarándokhelyek emlékeit őrző szakrális tárgyak látványa. A kiállításban 582 db néprajzi tárgy, és 38 db dokumentum látható.

A múzeumi szárny emeleti részén helyezkedik el a "préposti kápolna", s az egykori könyvtár kazettás mennyezetű nagyterme, melyet az építető - Kunc Adolf - préposti címere ékesít. Itt tekinthető meg a "Premontrei prépost portrék és egyházi kincsek" című állandó kiállítás. 1990-től nyílt lehetőség arra, hogy a nagyközönség megtekinthesse a prépostság megmaradt értékeit.

A nagy érdeklődéssel kísért kiállítási megnyitón Szalontay Judit múzeumigazgató a 20 éves évfordulóra készült emlékplakett átadásával köszönte meg mindazok fáradozását, akik a múzeumot adományaikkal gyarapították, támogatták. A kétoldalas bronzplakettet Sz. Egyed Emma soproni éremművész készítette.

A kiállítás megnyitására elkészült kiadvány - Nagy Judit - Virágné Szalontay Judit: CSORNA Helytörténeti Múzeum. h.n. 1990. TKM füzet 378.sz. - a műemléképület rövid történetét, és a múzeum gyűjteményeit ismerteti. A múzeum megnyitását követően megkezdődött a gyűjtemények időszaki kiállításokon történő bemutatása, tudományos feldolgozása. E munka egyik jelentős állomása volt 1995-ben, amikor alapításának negyed százados évfordulóját ünnepelte a Csornai Múzeum.

A múzeum jubileumát 1995. november 17-én a Dunántúli néprajzi nap keretében rendezte meg a Veszprémi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága és a Magyar Néprajzi Társaság közreműködésével. A rendezvény legrangosabb eseménye a "Tárgy és jelentése" című tudományos tanácskozás volt, melyet a Premontrei Rendház dísztermében tartottak meg. A konferencia résztvevőit Papp József polgármester köszöntötte, majd dr. Szőnyi Eszter megyei múzeumigazgató méltatta a Csornai Múzeum eredményes tevékenységét, kiemelve Szalontay Judit személyes érdemeit. Ezt követően a Néprajzi Múzeum kitüntető oklevelének és emlékérmének átadásával fejezte ki elismerését az országos néprajzi szakfelügyelet és a minisztérium Múzeumi Osztálya nevében dr. Selmeczi Kovács Attila főigazgató-helyettes Szalontay Juditnak negyed százados múzeumépítő tevékenységéért. A jókívánásokhoz csatlakozott Dr. Szacs vay Éva, a VEAB Néprajzi Munkabizottságának elnöke.

A konferencia keretében hét előadás hangzott el. Selmeczi Kovács Attila az országcímerrel díszített rábaközi népművészeti tárgyakat vette számba, dr. Erdélyi Zsuzsanna, neves folklorista egy rendkívül értékes múlt századi rábaközi imádságoskönyvet ismertetett. Dr. Csilléry Klára professzorasszony, a Képzőművészeti Főiskola tanára a rábaközi festett bútorok mintakincsét elemezte. Dr. Kocsis Aranka somorjai etnográfus Az atyai ház és a házbeliek életét ismertette a vajkai szék nemeseinek inventáriuma alapján. V. Szalontay Judit múzeumigazgató a csornai népviselet múlt századi díszítésmódját ismertette. Dr. Winkler Gábor soproni egyetemi tanár a premontreiek szerepét értékelte Csorna településfejlődésében. Dr. Kovács Endre Imre premontrei alperjel a magyarországi premontreiek XIX. századi működéséről tartott előadást. Ezt követően dr. Horváth L. Ödön premontrei apát kalauzolásával a konferencia résztvevői sétát tettek a felújított rendházban. Majd a XIX. századi csornai fehér- és aranyhímzéses menyecskekendőkből rendezett kamarakiállítást tekintették meg a résztvevők, melyet dr. Lackovits Emőke, Veszprém megyei múzeumigazgató-helyettes nyitott meg.

A nagy sikerű konferencia anyaga 1998-ban könyv formában is megjelent. "Tárgy és jelentése - Rábaközi tanulmányok" címmel. Ezt követően több, a múzeum kiállításait bemutató füzetet és a rendház épületét, valamint a múzeum tárgyait ábrázoló képeslapot jelentetett meg az intézmény. 1999-ben elkészült a "Csornai Múzeum Kiállításvezető"-je. (szerk.: Pájer Imre), majd a "Magyar Népművészet" kiadványsorozatának XXV. köteteként megjelent Szalontay Judit: "Csornai menyecskekendők". című munkája. A 2000. év további sikereket hozott. A Csornai Múzeum az év múzeuma pályázaton a Művelődési Minisztérium különdíját nyerte el, majd pedig igazgatója, Szalontay Judit - a már korábban megkapott Barkóczy és Csorna Városért kitüntetés mellé - Móra Ferenc-díjat kapott.

Fontos eseménye volt még ezen évnek a múzeum 30 éves fennállása alkalmából november 10-én "Szerzetesrendek és a népi kultúra" címmel rendezett tudományos konferencia. A konferencia keretében hét előadás hangzott el. Sári Zsolt szolnoki etnográfus a "Szerzetesrendek és a népi

kultúra" kapcsolatáról beszélt. Dr. Kovács Endre Imre csornai premontrei alperjel, rendtörténész A Premontrei rend az ezeréves Magyarországon címmel tartott előadást. Dr. Kostyál László művészettörténész, zalaegerszegi megyei múzeumigazgató a Türjei premontrei templom Dorfmeister freskóit és azok művészettörténeti jelentőségét mutatta be. Székely Zoltán győri művészettörténész A Csornai Premontrei Prépostság és templom épületének és berendezéseinek értékeit tárta a hallgatóság elé. Pájer Imre csornai történész a Premontreiek és Csorna mezőváros századfordulós együttműködését vázolta fel. Dr. Tomka Péter A csornai hun fejedelmi diadém régészeti értékeit elemezte. Balogh Jánosné Dr. Horváth Terézia a Néprajzi Múzeum ny. etnográfusa mutatta be a Katolikus egyházi alkalmak jelölését a rábaközi viseletben. Ezt követően dr. Horváth Sándor etnográfus, szombathelyi múzeumigazgató, a VEAB Néprajzi Munkabizottságának elnöke a bizottság 2001. évi terveit ismertette. Könyvismertetések következtek. Dr. Selmeczi Kovács Attila sorozatszerkesztő a Néprajzi Múzeum két tárgykatalógusát ismertette: dr. Horváth Terézia "Gyűrűk" és Gáborján Alice "Cifraszűrök" című munkáját. A "Tirpák népi ételek és étkezési szokások" című munkát a szerző, dr. Bodnár Zsuzsa mutatta be. Ezt követően dr. Horváth L. Ödön premontrei apát kalauzolásával a konferencia résztvevői sétát tettek a felújított rendházban és a templomban. A konferenciát a "Szép tárgyak üzenete" című kiállítás megnyitása zárta, melyet V. Szalontay Judit etnográfus, múzeumigazgató tartott.

Az intézmény felkészülten néz az új évezred elé, hisz elért sikerei kellőképpen kifejezésre juttatják az országos élvonalban álló egyik legfiatalabb vidéki múzeum szakmai elismertségét.

Forrás:

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/>

Kép forrása:

<http://static.lhp.hu/programtippek.hu/keptar/7678.jpg>

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/kepek/004.jpg>

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/kepek/016.jpg>

http://www.kisalfold.hu/a_varazslatos_karacsony/cikk/220/2195269/2.jpg

Külső forrás:

http://www.kisalfold.hu/rabakoz_i_hirek/a_varazslatos_karacsony/2195269/

<http://csorna.gymsmuzeum.hu/kepek/index.htm>

Csornai újságok (1889-1916)

Rábaköz

A csornai vonatkozású időszaki kiadványok sorát az 1889 karácsonyán "Rábaköz" címmel megjelenő hetilap mutatószámára nyitotta. Folyamatosan 1890. január 1-től adták ki Kapuvárott. Csornai társszerkesztője 1891 márciusától dr. Spatz Adolf orvos volt.

Csorna, Kapuvár és Vidéke

A Rábaköz konkurenciájaként indult 1892 decemberi mutatószámával a "Csorna, Kapuvár és Vidéke" című hetilap. Felelős szerkesztője Kőhalmy M. Béla csornai segédlelkész, társszerkesztő dr. Laufer (később László) Samu kapuvári orvos volt. A lapot társadalmi, közgazdasági és irodalmi hetilapként jegyezték.

Rábaközi Hírlap

1895 júniusában a Rábaköz kiadói jogait megvásárolta a Csorna, Kapuvár és Vidéke, s 1895 július 7-től folyamatos sorszámozással "Rábaközi Hírlap" címen jelent meg. Az egyesült lapot Kőhalmy M. Béla (főszerkesztő), Laufer Sándor és Herbst Lajos szerkesztette. 1897 szeptemberében egyesítették az akkor induló Soproni Naplóval, s a szerkesztést meghagyva Csornán és Kapuvárott, a terjesztést átadták Sopronnak. A lap teljes beolvasztására 1900 január 1-ével került sor.

Csornai Hírlap

A változásokkal elégedetlen helyi lokálpatrióták 1897. december 19-én új kiadvánnyal, a Csornai Hírlappal léptek a színre. Kokas István (okleveles közgazdász) alapította Frank Samu (malomtulajdonos) és Sugár Ernő (nagybérlő) tőkéstársakkal. A lapot az újonnan létrehozott Csornai Nyomda Vállalat állította elő. A hetilap "ingyenes szellemi munkaerők" közreműködésével készült.

Rábaközi Közlöny

1899. júliusában egyesült a Kapuváron kiadott Rábaközi újsággal, és 1899 július 2-től Rábaközi Közlöny néven jelent meg. 1904-től hivatásos újságírók, Pethő Ágoston, majd Dömötör Béla szerkesztették a lapot. Az 1906-os évet már politikai hetilapként kezdte a kiadvány, s mind híryanagában, mind terjesztésben kiterjedt Sopron vármegye magyarlakta területeire.

Sopronvármegye

Rábaközi Közlönyként 1914. október 1-én jelent meg utoljára, ezt követően Sopronvármegyeként folytatta munkáját. A régi-új lap kiadási helye továbbra is Csorna volt. 1916. január 1-én a Rábaközi Nyomda és Lapkiadó Vállalat Sopronba költözött. 1916. áprilisában váltás történt a felelős szerkesztő személyében is, az új szerkesztő Sümeghy Zoltán lett. A csornai szerkesztőség ugyan megmaradt, de a lap fokozatosan elhagyta városunkat.

Forrás:

Pájer Imre: Csorna évszázadai.- Csorna, 1996. p. 24-25.

Csornai viselet

A népviselet

"A ruházat - ezen belül a népviselet - alakulását, kibontakozását két tényező irányítja: az ember és a történelem. Az ember azért, mert a ruházat mindig mutatója a személyes étellel kapcsolatos körülményeknek, anyagi és társadalmi helyzetnek; szegénységnek, gazdagságnak, fiatalságnak - öregségnek, sőt az érzelmeknek - örömmek, bánatnak és gyásznak is. Ez az emberi tényező. A ruházatkodás formáinak megvan a maguk történelmi fejlődése is. Bármilyen emberi körülményt fejeznénk is ki öltözködésünkkel, azt mindig csak annak a társadalomnak a ruhádivatján belül tehetjük meg, amelyben élünk. Ez érvényes a ruházatra általában és a népviselet is az ember, az érzelmek, valamint a történelem, a történelmi törvényszerűségek kettősségéből alakul ki!"

A viselet története

A Rábaköz népviseletéből a kapuvári, a csornai és a Szanyi viselet igényességét, művészi értékét kell kiemelni. A női viselet anyaga (bársony, selyem, brokát...), színvarázsa méltán nyerte el mindenki tetszését. A pillangós kobak jellegzetes fejdísz volt, a kendők (Kapuváron a tilámlí, Csornán az aranyfonalas és aranypecsétes) valóságos remekművek. Az alsóruhák házi vászonból készültek. A színpompás csornai viseletben ma már csak a néptáncsoport tagjain gyönyörködhetünk, a csornai lányok, asszonyok már elég korán „kivetkőztek”, vagyis hagyták el a népviseleti darabokat az egyszerűbb városi viselet kedvéért. Az eredeti viselet egyébként egyszerű volt, csupán az 1700-as években vált díszessé. Ekkortól a legkedveltebb alapanyag a selyem, melyet legtöbbször Bécsben vagy helyben vásároltak. Egy ünnepi öltözethez hét méter selyemre volt szükség, érthető tehát, hogy egy viselet előállítására költséges volt. Egy teljes női viselet körülbelül egy pár ökör árba került, igaz azonban, hogy egy-egy öltözetet generációkon át örökölték. (Az 1930-as években volt még Csornán olyan leányruha, mely akkor már több mint 110 éves volt.) A Csornai Múzeumban őrzött 19. századi viseletek legnagyobb részét Király Istvánné Varga Rozália hagyatékából származnak. A többgenerációs hagyatékot egy ládában, gondosan elcsomagolva őrizték meg. A gyűjteményi anyag alapján és az 1870-1880-as években született csornai asszonyok elmondása szerint V. Szalontay Judit összegezte a csornai viselet jellemzőit.

Csornai népviselet

A viselet jellemzői

A csornai népviselet nem tartozik a sokszoknyás viseletek közé. Kiteljesedése a XIX. századra tehető, az öltözet ekkor sok elemből állt, és anyag, szín, valamint díszítés tekintetében változatos volt. Egy-egy öltözet – ez minden népviseletre jellemző – igen árnyalt jelentéstartalmat hordozott, sokat elárult viselője koráról, rangjáról, foglalkozásáról és vallásáról. Megkülönböztették a hétköznapi, ünnepi és nagyünnepi ruhát. A lányok egyszerre több szoknyát vettek fel, közülük a legfontosabb volt az alul csipkés vagy kivarrott, bő, fehér gyolcsszoknya, amelyet erősen kikeményítettek és harmonikásra vasaltak. E fölé vettek a többi alsószoknyát, legfelül a brokatselyemből készült lángszínű, galamb- vagy tüzes színű, bokáig érő, bő szoknyát viselték, ennek alsó szélét arany- vagy ezüstcsipkével díszítették. A rövid, puffos ujjú ing fölött hordták az ún. purucot. Ez a szoknyával azonos, de más színű anyagból készült, gazdagon zsinórozott, arannyal hímzett, pillangósan kivarrt mellényszerű ruhadarab volt, s hátul "farokban" végződött. A szoknya fölött sok színben pompázó, nehéz selyemből varrt kötényt viseltek. Széles, virágos selyemszalag kötőjét hátul a deréknál csatra kötötték, s két szára leért a szoknya aljáig.

A menyecskék a puruc fölött, a mellen keresztbe font és vállon átvett színes selyemkendőt viseltek. Fejükre kobak került, amelyet a rojtos piros, esetleg más színű kendő takart.

A legények ráncokba szedett bő gatyában jártak. Egyik szárának szélessége elérte a másfél métert is. A gatyá alul rojtos volt. Hímzett ingük fölött hordták a gazdagon zsinórozott, kék színű, ezüstzsinór-gombos purucot, a rövid mellénykét. Ezt csak az alsó egy-két gombbal kapcsolták össze. Derekon, a gatyá ránca fölé, rendszerint a bal oldalra lógatva színes vagy aranypecsétetes, rojtos kendőt kötöttek. Hideg időben a puruc fölé került a zsinóros, posztóból készült "kékdolmány". Kicsi, "pörge kalapjukra" bal felől muskátlivirágot, félkörbe pedig rozsmaringót raktak.

Az idősebbek viselete sokkal egyszerűbb volt. Az asszonyok sötét ruhát, a fejükön rojtos, a kortól függően piros vagy fekete kendőt viseltek. A férfiak fiatalabbja kék, az idősebbje fekete posztóból készült, erősen zsinórozott ruhát hordott.

A legdíszesebb viselet a menyecskéké volt. Az aranyfonalas fejkendő, és az aranyszínű díszítmények a rábaközi viseletek közül a csornai női viselet megkülönböztető díszítményei voltak.

A csornai aranyfonalas kendők

A XIX. század végén a legünnepélyesebb viseleti kiegészítő volt az aranyfonalas fejkendő. Ezt viselték Húsvétkor, Úrnapkor, Nagyasszonynapkor (búcsúkor augusztus 15-én), Kisasszonynapkor. Az aranyfonalas kendő fehér, "patyolat", "moll" vagy batiszt szerű alapra készült láncöltéssel. Ezek többsége a XIX. században készült. Nagyságuk 85x85-től, 120x120 cm-ig terjedt. A kendőnek csak egyik jól látható felső sarkát díszítették hímzéssel. A kendő sarkában egy lendületes vonalú virágcsokor foglalja el a fő helyet. A csokorminta alatt a kendő két szélén hullámvonalas peremminta található. A kendő szélét arany betétcsipke, s ezt szegélyező 12 cm széles tülccsipke ékesíti. A kendők mintakincsében a virágminták - különösen a rózsá - gazdag változataival találkozunk. Kedveltek a szőlőfürtös, búzakalászos, szőlőleveles csokrok, és peremminták variánsai is. Az ügyes kezű csornai varróasszonyok aranyszálalás láncöltéssel varrták körbe a virág és levélmintákat, melynek közepét vékony, fehér cérnával bekötötték, "pókozták". Az aranyfonalas kendők hímzésénél nem a pókos bekötések variánsai hangsúlyosak, hanem az aranyhímzés az uralkodó.

Természetesen a kompozíciókat, s a mintákat a varróasszonyok saját ízlésükre, a megrendelő kívánságára alakították. Feltételezhető, hogy a technikai igényességgel készült példányokon a helyi apácarend kézimunka-iskolájának hatása is érezhető. Felsőszéri adatközlők az aranyfonalas, szálhúzásos, szálszorításos technikával készült kendőket "apáca-varrottas"-nak is nevezték. Ezek a kendőkön a virágok, s a levelek közepét nem "pókozás", hanem szálhúzásos technikával készült "rácsos" szálszorításos térkitöltés jellemzi. A Csornai Múzeumban őrzött aranyfonalas fejkendőket nem hivatásos hímzők, hanem ügyes kezű varróasszonyok készítették. A csornai kendővarrók az átlagosnál ügyesebbek, ötletgazdagabbak voltak, akik az öltésfajta egyszerű, de változatos variánsaival, új változatokkal bővítették a hímzőtechnikát és gazdagították a formakincset.

Forrás:

Gáborján Alice: Magyar népviseletek. Budapest, Corvina, 1969. p. 7.

Gimes Endre: Csorna : útikalauz. Budapest, Panoráma, 1973.

V. Szalontay Judit: Csornai aranyfonalas kendők, "pántlikás" és "pillangós" kobakok. In: Pájer Imre (szerk.): Rábaköz : honismereti évkönyv 1996., Csorna, Magánkiadás, 1996. p. 56-60.

Kép forrása:

<http://www.gorginas.hupont.hu/20/rabakozrol-meg>

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1bak%C3%B6z>

<http://www.hontar.hu/hagyom/szalol.htm>

Dénesfai Cziráky-kastély

A dénesfai kastély-teljes nevén Cziráky-Zellinger-Schmidlin-Zellinger-Vajda kastély a település Fő utcáján áll.

Épülete

A kastély az 1620-as évekből származik, építetője Cziráky I. Mózes volt. Eredetileg is a jelenlegivel megegyező négyzet alaprajzú kastély épült, amit négy szárnyasra terveztek belső udvarral. A főhomlokzatot középen elhelyezett kétemeletes rizalit jellemzi. Ez előtt látható az a vasrácsos erkély, melyet négy toszkán oszlop tart. Földszinti bejárata egy kétszárnyú fakapu. Középrizalitját timpanon zárja, melyben korábban a Cziráky család címere látszott. Belső négyzetes udvarának fő díszje egy szfinxekkel díszített kőpad. A kastély udvar felőli oldala végig folyosós. Az épület földszinti helyiségei boltozatosak, az emeletieket síkmennyezetesre építették. Nagyon szép állapotban megmaradt a hátsó szárny félkör alakú falépcsője. Jelenleg is áll még a Szent-Margit kápolna, oltárát a Cziráky és a Pálffy címer díszíti, felette Szent Margitot ábrázoló oltárkép látható.

Története

Cziráky I. Mózes halála után felesége, Káldi Zsuzsanna, majd fiúk, Cziráky Ádám örökölte a birtokot, aki királyi tanácsos és aranysarkantyús vitéz volt. 1667-ben az ő fia, Cziráky II. Mózes, 1694-től Cziráky I. László kezelte a birtokot. Személyében a család elszegényedő tagjának tekinthető, 1700-ban, hogy segítsen sorsán még a dénesfai kastélyt, az ősi birtokot is el akarta adni. Ettől elállván, 1702-ben 99 évre zálogba adta birtokait Zellinger Mátyás Józsefnek, aki kezdetben bécsi polgár, később magyar nemes lett. Cziráky I. László halála után a király lefoglalta a zálogosított birtokot, de özvegye visszaszerezte a tulajdonjogot, Zellingerrel pedig a zálog idejét 45 évre csökkentette. A zálogbirtokosság idején Cziráky I. József volt az örökös, aki ekkor a család Kenyeriben levő kastélyában élt. Ezalatt a zálogtulajdonos is változott, Zellingertől a Schmidlin családhoz vándorolt rövid időre. A zálog végleges kivásárlása 1759-ben történt, az akkori örökös Cziráky I. György fel is újította a kastélyt, ami ekkor nyerte el barokk jellegét. 1777-től testvére Cziráky II. László kezében összpontosult az egész dunántúli Cziráky birtok. A gróf anyagi okokból, a hétéves háborúból visszatérve bérbe adta 10 évre Vajda Ferencnek több birtokát, köztük a dénesfaiat is. Egy 1780-as években készült térkép szerint a kastélyt vizesárok vette körül, ami összeköttetésben állt a közeli Répcével. 1792-ben halt meg Cziráky II. László, akinek helyét először özvegye, majd fia, Cziráky Antal Mózes vette át. Nevéhez fűződik a kastély 1825-30-as átépítése, amikor a barokk jellegét a klasszicista stílus vette át, egyes források szerint Hild József tervei alapján.

A kastély és a család életében fontos esemény volt 1820. június 20-a, amikor gróf Széchenyi István tett látogatást itt.

Az 1846-47-es térképek már nem mutatták a vizes árkot, de az elkészült angolparkot és a majorságot igen. 1852-től már Cziráky I. János lett a birtokos, öt fia, Cziráky I. Béla követte, aki 1904-05-ben korszerűsítette és átépítette a kastélyt. Csupa híres bécsi és magyar mesterek tették

komfortossá, a korszakhoz mérten modernné a kastélyt. Meleg víz, gáz, légfűtés szerelése, különleges tapéták és parketták, csempék beépítése történt ekkor. 1904-ben vezették be a villanyt és készült el a verandán a télikert, illetve a középrizalit timpanonja. 1911-től fia, Cziráky II. József vitte tovább a birtokot, az ő ideje alatt történt 1921. október 22-én, hogy IV. Károly magyar gépe leszállt a falu határában és vett részt ily módon Cziráky II. Béla keresztelőjén. Ezután a király itt kormányt alakított, majd a Cziráky család segítségével folytatta útját, hogy visszaszerezze trónját, ami aztán nem sikerült neki. A család a leszállás helyén kápolnát építtetett, az lett a királykápolna.

A kastélyt 1923-ban és 1936-ban ismét felújították. Ekkor már az épület víztelenítésével is foglalkozniuk kellett. Az 1930-as években itt őrizték a Cziráky-ösgalériát, ami a család híres elődeinek portréit tartalmazta. A II. világháborúban nem sérült meg az épület, államosításig Cziráky II. József lakhatta. A berendezéseket több múzeumba osztották szét 1950-ben. Az ösgalériát 1951-től a győri Xantus János Múzeum őrzi. Az államosított kastélyban gyógyintézetet hoztak létre, ami a mai napig itt működik. A kastélyt körülvevő angolpark ma már védett, a még álló, romos épületei felújításra várnak.

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest, 2007. p.40-46.

Csatkai Endre: A dénesfai gróf Cziráky-kastély. In.: Soproni Szemle, 1940. 1. szám, p. 32-37.

Képek forrása:

Wikipédia

Külső forrás

<http://www.denesfa.hu/>

http://www.denesfa.hu/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=tag&tag=Czir%C3%A1ky-kast%C3%A9ly

<http://www.geocaching.hu/caches.geo?id=1324>

<http://www.panoramio.com/photo/29374647>

Döri fazekasság

Dör, egy kis település a Kisalföldön, amely az oklevelek bizonyossága szerint a XVII.-XVIII. század óta ismert. Az akkori magyarországi viszonyoknak megfelelően, ebben az időben az iparos és kereskedőrétegek már itt is anyagi, társadalmi súllyal rendelkeztek. A számos céhes mesterség sorában szép számmal megtalálhatóak voltak a döri fazekasok, köztük a legismertebb fazekasdinasztia a Völcseyek. 1838-ból ismerjük Völcsey József vándorlevelét, akinek műhelyében apáról fiúra szállt a fazekasmesterség ismerete a bő másfél évszázad során. A döri kerámiát nem jellemzik különleges művészi kifejezőmódok, finomabb technikai eljárások, és teljesen hiányzik az ónmázás kerámia ismerete is. De jól megfigyelhetőek benne a tradicionális formák, az ízléses festés, a vidékre jellemző motívumok és harmonikus vonalak, melyeket az évszázadok során megőriztek a helyi mesterek.

A kerámia készítése

Földvétel, és az agyag előkészítése

Két helyről bányásszák a nyersanyagot. Egyik lelőhelyük a fazekasok által régóta használt „veremszeri” vermeknél van. A másik a házaknál lévő agyagréteg. Általában edénynek vasasabb, fűlföldnek pedig kövérebb, könnyebben formálható földet vesznek, amibe több homokot kevernek. Tűzálló anyaguk nincs. Tűzálló edény vagy kályhaszemek készítéséhez kereskedőnél vásárolják a samottot. A kibányászott agyagot egy úgynevezett „sulokkal” (téglatest alakú nehéz fakalapács) kb. 1 méter átmérőjű kupacba verik össze, melyet a tisztítás (gyökérszálak, kavicsok kivétele) után folyamatosan tömítenek. Ezután vékony szeletekre szelik az agyagkupacot, amit fej nagyságú agyagrögökké gyúrnak (bucli). Ezt a buclit vízzel megszórják, majd miután magába szívta a vizet, egy homokkal megszórt részén a műhelyben elkezdik tiporni, és a tömítésnek és nyújtásnak köszönhetően egy csigavonalszerű anyagot kapnak. Ebből vágnak le egy 30*30 cm darabot, amelyet újabb tiprás és vágás után kézzel meggyúrnak (gömbölyítés majd gyúrás), és így lesz végül korongolásra kész a most már pogácsa nagyságúvá tömített és szeletelt agyag.

Id. Völcsey Lajos munka közben

Korongolás

Kuglófsütő

A korongot először bekenik agyaggal, majd az agyrögöt odacsapják és a közepére szorítják, így rögzítik az edény alját. Ezután az edény oldalát húzzák fel 2-3 részletben. Ezt a munkát szorítóborrel végzik. Miután kész az edény oldala, a szélét készítik el, ez az úgynevezett mentőszél. Jobb kézzel kerek kalapfilccel simítják a belsejét, közben bal kézzel kívülről tartják az edényt. Kívül fakéssel átsimítják és ráteszik a cifrát: a fakés egyik élével körben bevágásokat tesznek rá. Ezután a gipszmintát elhelyezik az edény közepében, amelyet korong forgatása közben finoman rányomnak. Mikor a mintával elkészültek, az edény bordázását kezdik el. Belül a bal kéz mutató-és középső ujját, kívül a jobb kezének hasonló ujjait egyszerre húzzák fel az edény oldalán. Kívülről a bordák alját a csöcsözővel (hosszabb, egyik végén hegyes akácpálca) benyomkodják, ezzel belülről fellazítják a sütő aljának merev vonalát. Ezután átsimítják bőrrel, végül a metszővel lemetszik a korongról az edényt.

Köcsög

A dőri fazekasok legjellegzetesebb készítménye. Tejesköcsög elnevezése rendeltetését is elárulja: tej tárolására, szállítására használják. Dörben háromféle köcsögöt különböztetnek meg. 1. Régi dőri köcsög. Az általánosnál hosszabb nyakú, a bögyegénél hirtelen kidudorodó fületlen köcsög. Korábban fekete, később vörös edényként készítették. 2. Mai dőri köcsög. Az előbbivel megegyező forma, de nyaka vastagabb és kis füle is van, amely a nyakától a bögyéig terjed. Általában falusi használatra készítik. 3. Zománcos köcsög. Mázas edény; általában belül fehér, kívül zöld színű. Füle az „ajkától indul ki” és a bögyéig tart. Mindhárom köcsög készítmódja a következő: odacsapás, középre szorítás, fölfelé húzás kétszer. Ezután bőr nélkül, pusztá kézzel húzzák tovább. Belül az edény falát filccel törlik meg. Kívül fakéssel, belül filccel lesimítják. Ajkát fakéssel, majd simítóbőrrel lesimítják. Ezután földfestékes csíkot festenek a nyakánál és a derekánál. A köcsög oldalához érintik a fehér festékbe megmártott ecsetet s közben lábbal a korongot elforgatják addig, amíg a csík körbe nem záródik. He ezzel készen vannak, a fakés egyik végével végigszaladnak néhányszor rajta: szalagokat, hullámvonalakat húznak a csíkba. Ezzel egy széles fehér csíkot több keskeny csíkra bontják.

Szaladosi-tepsi

A „szalados” vagy „csiramálé”-tepsi lapos, kihajló szélű tepsi. Korábban fekete, később vörös edényként készítették. A szalados-tepsi készítésének menete: rácsapás, bőrrel középre szorítás, fenékkiszorítás. A fenékkiszorításnál nagy erővel nyomják az agyagot, mert a szalados-tepsinek széles feneke van. Oldalfelhúzás bőrrel, szélkihajtás szabad kézzel történik, a közepétől a fenékszegig simítják, a bal kéz középső ujjával és a jobb kéz középső és mutatóujjával. Ezután simítóbőrrel lesimítják a szélét, majd kissé visszagömbölyítik. Végül drótmetszővel lemetszik és felhamuzott szárítódeszkára helyezik, hogy a tepsi ne ragadjon le, és száradáskor egyenletesen húzódjon össze és ne repedjen be.

Pohár

Ezt a formát tartják a legrégebnek. Azelőtt parasztfazéknak hívták. Kb. 1-1,5 literes és félig tűzálló. Készítése: odacsapás, középre szorítás, mélyítés, összehúzás, oldalfelhúzás. Ezután a szélét kihajtják, jobb kézben tartott vizes simítóbőrrel, belül a bal kéz hüvelyk- és mutatóujjával dolgoznak. Az oldalát üveggel hullámozzák: „habzást” készítenek rá.

A feldolgozás további menete

Szárítás

Száraz, napos időben az udvaron elhelyezett deszkákon történik. Télen és általában rossz időben az edények a műhelyben száradnak. Erre a célra tartógerendákat szerelnek fel, ezek a „részfák”.

Fülezés

Az előkészített agyagot egy márványlapra helyezik, benedvesítik, majd az edény oldalát is megvizezik. A fülbuclit ezután a megfelelő helyre hozzáragasztják az edényhez, kinyújtják, laposítják, végül simítóbőrrel átsimítják és elegyengetik.

Csiszolás

Azokat a vörös, vagy fekete edényeket, amelyeket díszíteni szeretnének, csiszolni szokták. Ezzel érik el, hogy égetés után fényes csíkok díszítsék az edényt.

Festés

Ha élénkebb színű mázas edényt kíván a fazekas készíteni, először fehér alapfestéket használ. A fehér földfestéket megőrlik és vízben feloldják. A korongon ecsettel csikozzák, gurgulával, írókával pedig leveles és virágos, valamint pettyes mintát festenek. Ha nagyobb felületet kíván a fazekas befesteni, azt megöntéssel csinálja, egy öntőmelencében (kétfüles, nagy cserépedény), öntőkanállal egyenletesen csurgatja végig a festéket az edény oldalán.

Mázolás

A por alakú mázat, az ólomgeléttel vízzel elkeverik, a mázórlőben megőrlik. A kész ólommalát a kívánt színűre színezik. A mázolás, a festéshez hasonlóan öntéssel csinálják. Főleg fehér, zöld, sárga, barna és kék mázat használtak. A máz égetése kemencében történik, ami 5-6 órán keresztül tart.

A döri edények

A legismertebb döri edények, cserepek: fekete edény, kuglófsütő, köcsög, nagykorsó, melence, szalados-tepsi, csávai korsó, tarkedlisütő, pohár, páros pohár, kismadár, sipulómadár, mácsikszedő, kásástál, lábulábas, parasztfazék.

Hagyományos korsó

Forrás

B. Sergő E., A döri kerámia 199-233. o.; Arrabona 14, Xantus János Múzeum, Győr, 1972, kiadó: Győr-Moson-Sopron megyei Nyomdavállalat

Kép forrása

<http://www.hontar.hu/szulott/pajer03.htm>

Döri római katolikus templom

Római katolikus templom, Dör

A döri római katolikus templom a 18. század első felében épült barokk stílusban. Alapterülete 292 négyzetméter. A templom védőszentje Kisboldogasszony. A települést, s a vele együtt a templomot a törökök 1683-ban feldúlták, de a korabeli adatok szerint 1714-ben már a helyreállított a épületben fogadta a hívők gyülekezetét az egyház. A templom ma látható főoltára a 20. század elejéről, az oltárkép és a szószék a 18. század végéről, a temetőkereszt pedig 1808-ból származik.

Forrás:

Nagy Miklós: Rábaközi templomok 2004. (Szerzői kiadás)

Képek forrása:

Nagy Miklós: Rábaközi templomok 2004. (Szerzői kiadás)

http://templomok.network.hu/kepek/dor_gyms_megye/dor_romai_katolikus_templom

<http://nagyvofely.hu/dor/templomok>

A döri rk. templom dr. Nagy Miklós festőművész ábrázolásában

Dunaremetei hajóállomás

Egy kis falu kikötője. A szigetközi Dunaremeténél már 1878-tól figyelték a Duna vízszintjét, itt található a környék legrégebbi vízmércéje.

Építkezés

1932-ben kezdődött meg a hajóállomás építése, amit a falu egy mélyen fekvő területére terveztek. A kivitelezési munkákat csak kézi erővel tudták ekkor végezni, a megmozgatandó föld mennyisége pedig rendkívül sok volt.

A földet vesszőkosarakban pakolták és pallókon tolták fel az építendő kikötő területére. 40-50 ember dolgozott rajta naponta.

Ebben az időben a Duna vízállása kivételesen alacsony volt, ez segítette a munkavégzést.

A kubikoló földmunkásokon kívül dolgoztak még kőverők, akik terméskővel rakták ki az állomást. A munkák egészét egy vízügyi mérnök irányította, aki alá tartoztak még kőművesek, ácsok is. A móló elkészülése után építették meg a szükséges szolgálati épületeket, mint pl.: váróterem, iroda, pénzügyőri lakás és munkahely, raktár.

1933. június 21-én szentelték fel a dunaremetei hajóállomást, ami a hivatalos formaságok után nagy népnünepélybe váltott, emlékezetessé téve ezt a napot a helyiek számára.

Kikötő

Az állomás a Magyaróvár-Dunaremete elnevezést kapta. Az elindult személyhajós közlekedés Budapest és Bécs között már megállt Dunaremetén és teherszállító uszályok is kikötöttek itt.

Hogy a kikötőbe jutás zökkenőmentes legyen, építettek egy hajóállomási utat, ami a magasabb szintre való emelés miatt ugyancsak jelentős földmunkát igényelt, az út mentét platánsorral szegélyezték.

Az állomás munkahelyeket teremtett a dunaremeteieknek, 8-10 fős személyzet végezte a napi árurakodást, ami elsősorban zöldség és gyümölcs volt.

A személyforgalom népszerűsége egyre nőtt, elsősorban olcsó ára és kényelme miatt.

A két világháború között népszerű hely lett az óváriak körében is. A második világháború után már csak vízügyi és mezőgazdasági szállításhoz használták. A Duna elterelésével a hajóforgalom is megszűnt Dunaremetén. Eltűnt az ártéri ágrendszer, a talajvíz három métert süllyedt. Amikor később üzembe helyezték a vízpótló rendszert javult a helyzet.

A túl gyors vízáramlás, a Remetei-nádas folyamatos pusztulása miatt a dunaremetei önkormányzat hallépcső megépítését tervezi a kikötőnél. 2010-ben kezdték tervezni a Bős-Dunaremetei kompjárat indítását, melyet Dunaremete és Lipót önkormányzata közösen működtetne.

Forrás:

Nagy József: A falusi élet rejtelsei Remetén. 1120-1960. p. 101-106.

Szigetköz és a Mosoni-síkság. B.K.L. Kiadó Szombathely, 2000. 60.p.

Kincses könyvek- Kistérségek értéktára.

Mosonmagyaróvári kistérség. 2005. p.72-76.

Cséfalvay Attila: Sétahajó és színpad. In.: Kisalföld. 2007. okt.15. 11.p.

Képek forrása:

Szentkúti Károly- Enzsöl Imre: Moson vármegye régi képeslapokon. Mosonmagyaróvár Múzeum Alapítvány 2001. 71.p.

Kisalföld online

Külső forrás:

<http://www.dunaremete.hu/index2.php?page=nyitolap>

<http://www.geocaching.hu/caches.geo?id=3045>

Écs, világháborús emlékmű

Magyarország elsőként elkészült hősi emlékművét 1921. augusztus 28-án avatták fel.

Anyaga: fehér haraszi mészkő

Szobrász: Albert Andor

Alapzat tervezője: Weichinger István mérnök

Kivitelező: Réthy Gyula kőfaragómester

Helyi védelem alatt áll: Écsi Önkormányzat 2006. évi 10. rendelete alapján

A szobor leírása

A szobor egy haldokló honvédet ábrázol fekvő helyzetben, mellette a háború jelképei, fegyverei. Középen, a katona mögött a megkoronázott Szűz Mária áll, feje körül glória. Az egyik karján tartja a kisdéd Jézust, a másik kezével cserfakoszorút nyújt a haldokló hősnek.

Első világháborús névsor a talpazaton

A szobor talpazatán középen felirat: A Nagyécsfalú és Nagyécshegy községekből a világháborúban elesett Hősök emlékére állították e községekből Amerikába szakadt testvéreink. A szobor alsó részén levő táblán: Boldog Asszony Anyánk! Régi nagy pátronánk! Magyarországról édes hazánkról, Ne feledkezzél el szegény Magyarokról. A szobor talpazatán jobb és baloldalon szimmetrikusan olvashatjuk az elesett hetvenöt écsi hős nevét.

A szobor felállításának története

Az 1900-es években az egymáshoz igen közeli Nagyécsfalú és Nagyécshegy nagyon szegény településnek számított, sok napszámos, summás lakott itt. A nyomor elől nagy számban, a kétezer lakos mintegy negyede vándorolt ki Amerikába a megélhetés reményében (1). A Győrtől 14 km-re, Pannonhalmától 2 km-re fekvő Nagyécsfalú és Nagyécshegy 1930-ban Écs község néven egyesült,

napjainkra már a két település egybeépült. Az első világháborúba két faluból 400 embert vittek el katonának, közülük 75 a háború áldozatává vált, sokan sérülten vagy nyomorékon tértek haza (2). 1914-ben a Dunaalmásról Nagyécsfalura kerülő fiatal plébános, Szücs Géza kezdeményezte a szobor állítását, és ennek érdekében hat tagú szoborbizottságot alapított. A szobor-bizottság tagjai: Szücs Géza plébános, Rest Kálmán jegyző, Markovszky Ernő és Béla földbirtokosok, Schreiner András egyházi képviselő-testületi tag és Borbély József (3). A szobor felállításához szükséges költségek előteremtéséhez sok száz segélykérő levelet írtak. A korábban Amerikába kivándorolt és onnan újra hazatelepült Schreiner András régi kapcsolatait felélesztve a gyűjtést megindította és szervezte Amerikában is. A szervezés eredményeképpen az Amerikában élő écsi származásúak összegyűjtötték a szobor felállításához szükséges 130 ezer koronát (4). Schreiner András személyesen utazott ki Indiana állam magyar kolóniájára az adományokért. Megbízták a győri szobrászművészt, Albert Andort a szobor elkészítésére. Az aléptményt Weichinger István mérnök

Hősi emlékmű

A katona Szűz Máriával

tervezte meg. A kőfaragás Réthy Gyula győri kőfaragó-mester műhelyében történt. A négy és fél méter magas emlékművet eredetileg a vasútállomáshoz vezető út magaslatára, a vasútállomástól kb. 130 m-re helyezték el, hogy a vonattal közlekedők szeme is megakadjon rajta (5).

Az ország első hősi emlékművének avatása 1921. augusztus 28-ikán nagy ünnepséggel folyt le. A helyi sajtóban megjelent a felhívás: „Győrvármegyében ez az első emlékmű. Legyünk ott minél többen! Legyen ez az ünnep minden rendű és rangú magyar szívnek összedobbanása a Haza lángoló szeretetében.”

(6) A fülledt melegben Győr megye és város előljáróságai, egyházi és állami képviselők mellett Győr városából és a falvakból nyolctízezer fős tömeg érkezett (7). Két vonattal utazhattak az érdeklődők, melyek a rendkívüli alkalomra tekintettel álltak meg Nagyécsfalusi vasútállomásán. Az ünnepség beszédeit is

Első világháborús névsor a talpazaton

közölte a korabeli sajtó. A Győri Hírlap 1921. aug. 30.-iki számában jelent meg Szücs Géza écsi plébános felköszöntője: „Az écsi hősök emlékszobra nemcsak a hősök megbecsülésének, de nagy szociális gondolat kifejezője is. Nem a gazdagok millióiból, hanem munkás emberek verejtékkel megkeresett filléreiből állíttatták föl.” Gombos Zoltán ezredes a következőket mondta: „Örömmel jöttem ide, a honvédelmi miniszter képviseletében, hogy a nemcsak Győrvármegye, de az egész országban az első a világháborúban elesett hősök emlékére emelt szobor felavatását ünnepeljem. Nagyécsfalusi és hegyi község lakosai nagy számban véreztek el a hazáért. Vitézül küzdöttek...” A hatalmas tömeg a környező dombokat is beborítva hallgatta végig az istentiszteletet, a melyet Fetser Antal megyés püspök mondott. A püspök az istentisztelet végeztével megszentelte a szobrot.

Rövid programismertető:

9 órakor tábori mise (Fetser Antal megyés püspök és dr. Hász István győri teológus tanár)

10-12.30 bérmálás a szobor előtt (A püspök mintegy 1300 környékbeli fiatalot bérmált meg)

13 órától közebed

15 órától a szobor felszentelése (Fetser Antal megyés püspök)

Himnusz, ünnepi beszéd (dr. Boros Alán győri bencés gimnázium igazgatója)

A szobor áthelyezése, második világháborús emléktáblákkal bővítése

A szobor jelenleg a falut átszelő főútvonal mellett, közel az écsi katolikus templomhoz található a Fő úton. 1963-ban került mostani helyére, amikor Galántai András kőfaragómester restaurálta a szobrot (8). 1992 májusában az Écsi Önkormányzat kibővítette a szobortalapzat két oldalán egy-egy tábla elhelyezésével az első világháborús emlékművet. Ekkor került fel két márványtáblára a második világháborúban elesett 43 écsi áldozat, a 21 katona és a 22 polgári személy neve is, valamint egy idézet Bajza Józseftől: „Tettük fénye átragyog időn, enyészeten”.

Első világháborús elesettek névsora a felvétel sorrendjében

Ács Mihály, Biró János, Czigler Ferenc, Dömötör János, Dömötör Mihály, Dömötör József, Dénes Márton, Futó István, Falusi János, Falusi György, Fülöp István, Farkas István, Fülöp Gyula, Gyöngye András, Gyöngye József, Gyöngye Gyula, Horváth István, Horváth Mihály, Ikó János, Jelencsics Mihály, Juhász Felix, Jelencsics Imre, Juhász István, Kocsis Béla, Kovács János, Kerekes Kálmán, Kromszaián Dávid, Kis Antal, Lányi György, Lang József, Luka Miklós, Lárík János, Madarász István, Mezei Béla, Madarász Gyula, Német Ferenc, Német Gyula, Német Dániel, Nazar István, Nagy István, Pákozdi István, Pintye Nándor, Petrovicz Kálmán, Rogovics Mihály, Raisli Lajos, Sulyok József, Sipos Frigyes, Sándor István, Schreiner Pál, Sári Pál, Sándor József, Szili János, Sándor József, Szakáll István, Szabó József, Szabó Ferenc, Széll József, G. Szabó Vilmos, Szücs

János, Szalai János, Szücs Mihály, Turi György, Tóth Benedek, Tatai János, Tóth István, Tóth Dániel, Tatai István, Tatai József, Takács Lajos, Takács György, Takács István, Vaszari József, Vajda Károly, Vajda Flórián, Vig Márton.

Második világháborús elesettek névsora

Ács István, Biró Gergely, Czigler János, Dénes József, Dömötör Béla, Dömötör István, Farkas Endre, Farkas István, Futó István, Futó Vilmos, Iván Mihály, Juhász Mihály, Harangozó Imre, Horgány József, Horváth Endre, Kocsis Béla, Kocsis György, Kocsis Károly, Kohár Károly, Kókai Lajos, Pulai Sándor, Rajsli Lajos, Rajsli Lukács, Sándor László, Schreiner Dezső I., Schreiner Dezső II., Schreiner Ferenc, Schreiner Márton, Sipos János, Smikli József, Stehenics József, Stummer Mihály, Szalai József, Szücs Imre, Sztojka Mihály, Tatai György, Tatai Imre, Tóth Ferenc, Tóth József, Tóth Károly, Tőke János, Tuba Vince, Vaszari László, Vigh György, Vigh József.

Jegyzetek:

- (1)Orbán László: Amerikába kivándorolt écsi honfitársaink első nemzedéke. Honismereti pályázat. 1993.
- (2)Az écsi hősök emléke. = Dunántúli Hírlap, 29. évf. 173. sz. 1921. aug. 2. p. 3.
- (3)Az écsi hősök emlékére. Écs a nagy nap reggelén. Tábori mise., bérnálás. Díszebéd. A szobor felszentelése. Ünnepi beszéd. Megkoszorúzás.= Győri Hírlap, 65. évf. 195. sz. 1921. aug. 30. p. 2-3.
- (4)Orbán László: Az első világháború écsi emlékezete. In: Az első világháború emlékeztetői Pozsony vármegyétől a Muravidékig. Összeáll. Bedécs Gyula, Trukáné Katona Zsuzsa. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2010. p.55.
- (5)Az écsi hősök emlékének felavatása. = Dunántúli Hírlap, 29. évf. 183. sz. 1921. aug. 13. p. 2.
- (6)Orbán László: Hazánk legelső I. világháborús emlékműve Écsen. In: Honismeret, 20. évf. 1992. 2. sz. p. 19-21.
- (7)Az écsi hősök emlékszobor-szentelés programja. = Dunántúli Hírlap, 29. évf. 193. sz. 1921. aug. 27. p. 2.
- (8)Az écsi hősök emlékszobra. 1300 hívő bérnalkozott. Tízezer ember a szoborszentelésen.= Dunántúli Hírlap, 29. évf. 195. sz. 1921. aug. 30. p. 2..

Irodalom:

Orbán László: Az első világháború écsi emlékezete. In: Az első világháború emlékeztetői Pozsony vármegyétől a Muravidékig. Összeáll. Bedécs Gyula, Trukáné Katona Zsuzsa. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2010. p.52-55.

Orbán László: Hazánk legelső I. világháborús emlékműve Écsen. In: Honismeret, 20. évf. 1992. 2. sz. p. 19-21.

Salamon Nándor: Kisalföldi művészek lexikona : építészek, szobrászok, festők, műgyűjtők, művészeti írók : XVI-XX. század : A-Z. Győr : Kisalföld Művészetéért Alapítvány, 1998. Albert Andor szócikke

Vendégváró : látnivalók Győr-Moson-Sopron megyében. Főszerk. Bedécs Gyula. Miskolc : Well-Press BT, 1996. p. 22. .

Képek forrása:

A szerző saját felvétele

Külső forrás:

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=16124>\\

Egyed, Stern-kastély

A kastély története

Egyed település birtokosa a középkorban a Móriczhidai família volt, majd a 1527-től a bethlenfalvi Thurzó Elek országbíró kapta adományul I. Ferdinánd királytól. 1535-től az enyingi Török Bálint uradalmához tartozott. A korabeli dokumentumok szerint 1601-től már faépítésű kúria állt Egyeden. Enyingi Török István 1618-ban bekövetkezett halálával kihalt az enyingi Török família, s a feleség, gersei Petheő Margit lett Egyed birtokosa, aki még ez évben férjhez ment telekesi Török Jánoshoz. A 18. század elején a helység földesura Telekesi Török István eladta birtokát báró Schilson János Mihálynak.

1748-ban a terület tolnai Festetics József tulajdonába került. A Festetics família grófi rangra emelkedett tagja Festetics Ignác az 1770-es években a kúriát kibővítve díszes kastélyt építtetett. 1852-ben a birtokot és a kastélyt németújvári gróf Batthyány László vásárolta meg.

1882-ben a terület ismét gazdát cserélt, az új tulajdonos Stern Artúr lett, aki nevét Egyedi Artúrra változtatta. A régi barokk kastélyt teljesen lebontatta, s a helyén a ma is meglévő, historizáló, neogótikus stílusú kastélyt emeltetett, de a Batthyány címet erre is feltette. 1893-ban egy versenylóistállót építtetett, a visszaemlékezések alapján lovai jó helyezéseket értek el a budapesti futamokon. Egyedi Artúrt fukarsága miatt saját veje fojtotta meg; az ügy nagy port kavart. A birtokot és a kastély három lánya örökölte.

1935-ben az Egyedi örökösök már bérlet útján hasznosították a birtokot, Glaser Lajos rábaszentandrászi lakos bérelte a földeket.

A II. világháború után az eredetileg U-alakú kastély egyik szárnyát lebontották, mert a harcok során megsérült, s a neogótikus díszítés egy részét is eltávolították. A kastélytól nyugatra egy 12 m magas "börtönkút" nevű építmény is állt, amelyet szintén elbontottak. A kastély L-alakú megmaradt részét a megyei tanács támogatásával átépítették, a nyílászárók egy részét kicserélték, s általános iskolát helyeztek el benne.

1987-ben a kastélyt részlegesen felújították, ekkor tervek készültek a lebontott rész visszaállítására is, amely azonban nem valósult meg. 200-ben az épület emeleti részén általános iskola, földszintjén színházterem, könyvtár és óvoda volt. 2001-ben az intézmények kiköltöztek az épületből, s a kastélyt értékesítette az önkormányzat. Jelenleg magántulajdonban van, s üresen áll. A mára leromlott állapotú, megritkított állományú kastélyparkban néhány ezüstkérgű platán, egy tölgy és egy japánakác érdemel említést.

Építészeti stílusjegyek

A kastély egy 1880-as felmérés szerint U-alakú volt, díszudvara északkelet fele nézett, az átépített kastély szintén U-alakú, de udvara délkeletre néz. Szabadon álló, egyemeletes a bal oldali szárny lebontása miatt L-alaprajzú épület. A kastély régi díszítőelemeinek nagy része ma is megvan. A csúcsíves keretlő ablakok egyenes záródásúak, felettük ornamentikus díszítés látható, az ablakokat féloszlopok tagolják. Az emeleti ablakok alatt ornamentikus köténydísz található, középen címerpajzs-motívummal. A főhomlokzat egykor 3+3+3 nyílásritmusú volt, mára több ablakot befalaztak. Középen jelzésrendszerű rizalit látható. A rizalit alatt ma is látható az ívsoros párkány, a csúcsíves attikával, kőrácsos mellvéddel és fiatornyokkal díszített lépcsőzetes oromzatot azonban már elbontották. A főhomlokzat két sarkán a főpárkánynál magasabb, nyolcszög alaprajzú, sarkain féloszlopokkal díszített, tetején csúcsíves attikával, áttört mellvéddel, fiatornyokkal ellátott tornyok emelkednek, amelyeknek a főhomlokzat oldalán egykor egy ablak nyílt. A hátsó homlokzati részen a az ablakok keretelését eltávolították, a középen nyíló kaput megszüntették.

Forrás:

Magyar kastélylexikon/Virág Zsolt .- Budapest: Castellum Novum, 2002 .- 9. köt., Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái .- 2007. p. 54-56.

Kép forrása:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/thumb/d/d0/Egyed_kast%C3%A9lyr%C3%A9szlet.jpg/220px-Egyed_kast%C3%A9lyr%C3%A9szlet.jpg

Enese-Fudpuszta

Argay-(Fischer) -kúria

Eltűnt település

Rábacsécsénytől északkeletre volt található a település, amit XIV. század közepétől már községként tartottak nyilván. Feltételezhető, hogy 1530 körül vesztette el falu jellegét. 1970-es években csatolták Eneséhez Fud vagy Fudi pusztát.

Fudpuszta

A kúria

Szabadon álló, téglalap alaprajzú épület volt. A főhomlokzata 3+1+A+1+3 osztású. Középrizalitja jelzésszerű, félköríves záródású ablakokkal. A homlokzaton lévő ablakok egyenes záródásúak. A kúriában 6 szoba volt. Az 1990-es évek közepén bontották le, helyén egy nagy lyuk tátong. A régi majorsági épületek romjai még láthatók.

Tulajdonosai

A XIV. században többször szerepelt Fud neve az oklevelekben. A terület az 1790-es évek elején Sibrik Antal Győr vármegye alispánja tulajdona volt.

Argay József Sibrik Terézszel való házasságkötésével szerezte meg a pusztát tulajdonjogát. Itt építette fel 1858-ban a kúriáját. 1866-ban 628 katasztrális hold földterület tartozott Fudpusztához. A tulajdonos halála után, 1870-ben felesége lett az örökös. 1880-81-es katonai felmérés térképén már kiterjedt majorságként szerepelt.

A birtokot 1895-ben Fischer Imre bérelte, majd 1902-ben a tulajdonosok eladták a győri evangélikus konventnek. A két világháború között Vajda Imre, majd Vajda Pál volt a bérlő. Több család élt Fud pusztán, gazdálkodással foglalkoztak. 1945 után államosították, az állami gazdaságé lett. 1970-től Rábacsécsénytől Eneséhez csatolták Fudpusztát.

Argay kúria

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Budapest: Perfect Project, 2000. p. 300-301.

Mesterházy József: Élet a határban- vagy 100 évvel ezelőtt. In: Enesei Hírmondó. 2002. július p. 6-7.

Lengyel Alfréd: Pusztult falvak, eltűnt helynevek Győr megyében. Győr, Győr Vármegye Községe, 1944. p. 32.

A képek forrása:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Budapest: Perfect Project, 2000. p. 300-301.

Mesterházy József: Élet a határban- vagy 100 évvel ezelőtt. In: Enesei Hírmondó. 2002. július p. 6-7.

Enese-Péterházapusztá

Sziklóssi Szabó - Hilbert -kúria

Péterháza eltűnt település. Ítt, a mai Enese külterületén, a bezi úttól pár száz méterre állt a szép kastély, amelyet az első tulajdonosa, Sziklósi Szabó Péter építtetett, ő teremtett itt példásan működő gazdaságot. 1960-as években csatolták Bezitől Eneséhez. A kastélyt 1980-as évek végén lebontották, nagy pincéjét betemették. Az egykor virágzó területnek már nyoma sincsen.

Péterházi kúria

A kúria

A kúria földszintes, téglalap alaprajzú, szabadon álló épület volt. Főhomlokzata aszimmetrikus volt, rizaliton félköríves nyílások voltak. A rizalitot lezáró timpanonban látható volt a család címere. A hátsó homlokzata tengelyes volt, középen timpanon állt, alatta kocsialehajtóval. A kúria tetejére huszártornyot építettek.

Első tulajdonosa

A család régi nemesi família volt Győr vármegyében. Az „ősatya”, Sziklósi Szabó Péter a Sziklóssi nemesi nevet 1637-ben katonaként kapta. Az utód Szabó Péter, a péterházi birtok tulajdonosa jogi tanulmányokat folytatott, majd 1804-ben ügyvédi vizsgát tett. Először a pannonhalmai főapátság főügyésze, majd a megye táblabírája és másod alispánja lett. 1825-27-es, majd az 1932-36-os országgyűlésen a vármegye követe volt a pozsonyi diétán. Győrött nagy tekintélyű és ünnepezt ügyvéd volt, aki jelentős jövedelmet szerzett magának. Megválasztották a vármegye alispánjává is. Birtokot vásárolt Téten, Mérgesen és Écsen. A XIX. században az Enessey családtól több mint ezer holdat vett meg, itt alakította ki birtokainak központját. 1846-ban építette a tágas klasszicista stílusú úriházát a bezi út közelében, melyet Péterházának nevezett el.

Enese Péterházi kastély

Szabó Péternek három lánya és két fia született. Az idősebbik fiú, Kálmán folytatta a családi hagyományt, Győr vármegye 19. századi történetének egyik legnagyobb politikai egyénisége lett. Szabó Péter élete utolsó éveiben visszavonult birtokára, 1855-ben hunyt el. Fia örökölte a péterházi birtokot és kúriát.

Második tulajdonosa

Sziklósi Szabó Kálmán atya nyomdokain haladva jogi pályát választotta. A győri jogakadémián a bölcséleti és a jogi kart kitűnő eredménnyel végezte. 1937-ben Pesten ügyvédi vizsgát tett. 1842-ben a megye főjegyzője, majd 1848-ban a vármegye első alispánjának választották. Az ötvenévi választókerület országgyűlési képviselője is volt. Szolgált a forradalom és szabadságharc ügyét. 1848 decemberében Windischgratznek köszönhetően alispáni székéből menesztették, ezután az ötvenévi kerület országgyűlési képviselője lett. A Bach-korszakban Péterházán és Mérgesen, Kálmán pusztán élt, amit később róla neveztek el.

Péterházi birtokán gyümölcsöst telepített, tüzesvérű ménest és a híres magyarfajta gulyát tenyésztett. Az Écs-mesterfai hegyben lévő szőlészetét mintagazdasággá fejlesztette, furmint és

olaszrizling fajtájú saját boraival, szinte minden „borkiállítás” megnyert a megyében. Állandóan képezte magát, pártolta a szépirodalmat, több ezer kötetes saját könyvtára volt. Péterháza kezdett szellemi központtá válni.

A Győrvidéki Gazdasági Egylet egyik kezdeményezője és alelnöke volt. Megválasztották a győri Olvasó Egylet (Kaszinó) elnökének is.

1861-ben újra az első alispán lett, gyakran hívta Péterházára politikai vezérkarát. Tanácskozásokat is folytattak itt, a birtok az 1880-as évekig a megye politikai központja is volt. 1862-67-ig ismét visszavonul, majd 1867-ben megint első alispán egészen 1871-ig. A péterházi magány után 1875. február 25-én kinevezték Győr vármegye és Győr szabad királyi város főispánjává. Hét év tevékenysége alatt Győr jelentős lépéseket tett az ipari nagyvárossá fejlődésben. 1882-ben végleg visszavonult. 1883. december 24-én hunyt el. A birtokot fia, Szabó Lajos császári és királyi kamarás örökölte. Az ő halála után, 1900-ban fia, (II.) Szabó Kálmáné lett a birtok.

Utolsó tulajdonosa

A tulajdonos a két világháború között győri Hilbert Ferenc volt. A háború után az Ikrényi Állami Gazdaság tulajdonába került. Szolgálati lakásként több család költözött be, iskola is működött az épületben. Több százan laktak Péterházapusztán..

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Budapest, Fo-Rom Invest, 2007. p. 298-300.

Tóth László: Péterháza. In: Enesei Hírmondó. 1994. február, március

Enese község 1270-2000. Enese, Polgármesteri Hivatal, Enese, 2000. p. 33-34.

Mesterházy József: Élet a határban- vagy 100 évvel ezelőtt. In: Enesei Hírmondó. 2022. július. p. 6-7.

A képek forrása:

Enese község 1270-2000. Enese, Polgármesteri Hivatal, Enese, 2000. p. 33-34.

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Budapest, Fo-Rom Invest, 2007. p. 298-300.

Mesterházy József: Élet a határban- vagy 100 évvel ezelőtt. In: Enesei Hírmondó. 2022. július. p. 6-7.

Eszterháza település nevének Fertődre változása

Fertőd város jogelőd települései Süttör és Eszterháza voltak.

Süttör

Süttör nevét már egy 1289-es hiteles forrásban említik. Az eredeti változaton kívül hívták még a 18. században Söjtörnek, de létezett egy horvát eredetű elnevezése a Sútora is. Elsősorban jobbágytelepülés, gazdálkodó lakosok lakta falu volt.

Eszterháza

Eszterháza a 18. század végén jött létre, herceg Esterházy „Fényes” Miklós építtetett Süttör határában magának egy vadászkastélyt. A település a kastély körül alakult ki. A „magyar Versailles”-t szolgáló ellátórendszer házai alkották Eszterháza őst. Lakosait a kiszolgáló majorsági személyzet jelentette. A 18. században még nem számított önálló településnek.

Vita a település nevéről

A két község neve az évszázadok alatt nem változott, de a második világháború után mindkét elnevezés eltűnt a térképről. A névváltoztatások 1948-49-es években az egész országra jellemzőek voltak, rohamos méreteket öltött az elsősorban régi arisztokratikus rendre, időre emlékeztető utcanevek megváltoztatása. Az új elnevezések elsősorban a szovjet érának szóltak.

Süttörön 1950-ben szinte minden utca neve megváltozott, így lettek Sztálin, Lenin, Szabadság és Béke utcái. A szomszédos Eszterháza azonban már teljes nevével irritálta a helyi és az országos vezetést, így annak mielőbbi névváltoztatását, „korszerűbbé” tételét követelték.

Még 1949 februárjában fogalmazódott meg a helyi MDP szervezetben, hogy Eszterháza neve legyen ezen túl Gerőháza. Ezt többen támogatták, de végső döntés ekkor még nem született.

1949 áprilisában a Fertőháza variációt javasolta a helyi pártszervezet, a község támogatta az ötletet, melyet a Belügyminisztérium elé továbbítottak. Ott ezt elutasították, és új névként a Fertőd elnevezést javasolták.

A Fertőd elnevezéssel már létezett település Sopron vármegye területén az Árpád korban, ez volt a felsőbb indoklás a községnevet illetően.

1950 januárjában tárgyalták helyben a kérdést, de inkább újabb névváltozatokat alkottak, mint például: Fertőváros, Fertőfalva, Fertőliget. A minisztérium által javasolt Fertőd nem tetszett az eszterháziaknak, ezért határozatukat anélkül terjesztették elő a Sopron Vármegye Törvényhatósági Kisgyűléséhez. A testület a javaslatokat nem is tárgyalta, hanem a végleges Fertőd név elfogadására kötelezte a községet. Így lett Eszterházából a Belügyminisztérium által ráerőltetett Fertőd, 1950. május 16-ától. Még ezen év szeptemberében a Belügyminisztérium egyhangúlag elrendelte a szomszédos Süttör település Fertőddel való egyesítését is. Utólagosan gondolva nem tudni mi volt ennek az egyesítésnek az értelme. Eszterháza ekkor 742 lakossal rendelkező, főleg az iparban tevékenykedő fejlődő település volt, ami a diákvárossá válás útjára lépett. /Kertészeti Szakközépiskola/ Süttör vele szemben 2165 lakosával egy jellemzően mezőgazdasági község volt.

A két település összevonásával létrejött Fertőd így már ipari, mezőgazdasági és kulturális téren is erősödött. A kutatók tovább keresik arra a választ, hogy miért pont Süttör, és miért nem Fertőszéplak lett Fertőd hitvese, mellyel már akkor és azóta is szinte teljesen egybeépült.

Forrás:

Fertőd, Süttör-Eszterháza évszázadaiból : tanulmányok. Bertha János. Hazánk, Győr, 2006. 19.p., 30.p., p.156-157.

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Fert%C5%91d>

<http://www.fertod.hu/>

Farádi evangélikus templom

Története

Az evangélikus templomot 1785-ben szentelték fel. Késő barokk stílusban épült, egyszintes, magtár formájú teremtemplom. 1847-ben újítottak fel, ekkor építették hozzá a tornyát is.

Külső

Az épület jellegzetessége a kváderezett szélű homlokzat, amelyet timpanonnal záródik és felfelé keskeny toronyban végződik. A torony órapárkányos, félköríves ablakos, harangszerű sisakos, tetején kereszttel. A templom oldalfalai egyszerűek, visszafogottak. Ablaknyílásai egyenes záródásúak, félkörívesek. A bejárat fölött kőtáblán látható a felújítás évszáma: 1875. Mint az evangélikus templomokon jellemzően itt is látható a következő nagyméretű, nagybetűs felirat „Erős vár a mi Istenünk”.

Templom

Belső

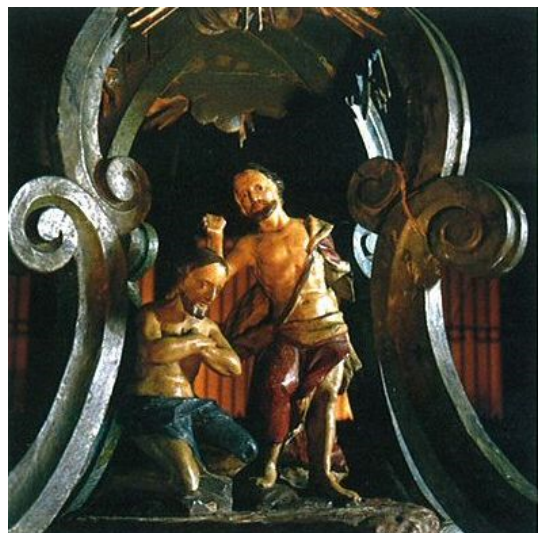
A terem belsejében három oldalon a falak mentén fakarzat van. Ezt négy-négy faragott faoszlop tartja konzolokon. A bejárat oldalán két oszlop. A karzaton túl folytatódnak az oszlopok, a rövidebbek konzolosak. Az oltár jobboldalán beépített sekrestye látható. A bejáratlal szemben van a későbarokk festett, aranyozott szószékoltár, amelyet korinthiszi félpillérek és oszlopok tartanak. Az oltáron lévő olajfestményt Johann Joseph Schiller készítette 1789-ben, amely a megfeszített Krisztust ábrázolja. Ő készítette az oltáron lévő másik „Istenszem” képet is.

Templombelső

Berendezés

Joseph Seyberth 1864. (bécsi orgonakészítő) alkotása a barokkos díszes, rozettás orgona. A hívek ajándékozták a templom számára 1784-ben a márványozott keresztelő kutat, ami a templom ékessége. Krisztus keresztelésének faragott jeleneteit láthatjuk a tetején. Márványozott kő, kúpszerű, barázdált lábbal. A hólyagdíszes medence kávájába a következő felirat van bevésve: Tettes Német Mihál és Sály Theresia tsináltatták 1784. Fafedél négy volutánval, ezeken az Istenszemnek négy ábrázolása és Krisztus keresztelésének csoportja látható.

Forrás:

Magyar evangélikus templomok. Fotó Csigó László, Budapest, Anno Kiadó, 2002. p. 16.

Evangélikus templomok. Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai RT, 1944.

Evangélikus templomok a mai Magyarországon / Krähling János ; közrem. Halmos Csaba Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Győr-Sopron megye műemlékei. közrem. szerzőtárs Faragás a keresztelő medencén

Csatkai Endre. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1953. p. 489-490.

Vendégváró: látnivalók Győr-Moson-Sopron megyében/ főszerk. Bedécs Gyula. Miskolc, Well-Prest, 1996. p. 111.

Képek forrása:

a szócikk írója

Evangélikus templomok Magyarországon / szerk. Déri Erzsébet ; közrem. szerzőtárs Dercsényi Balázs ; közrem. szerzőtárs Winkler Gábor ; fotó Hegyi Gábor ; fotó Burián György ; előszó Harmati Béla, Budapest, 1992.

p. 76-77.

Evangélikus templomok a mai Magyarországon / Krähling János ; közrem. Halmos Csaba Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Farádi Keresztelő Szent János fejevétele római katolikus templom

Templomtörténet

Farád rábaközi falu. Első templomáról a következőket lehet tudni: az 1683-as törökdúlás után még 1713-ban is hasznavehetetlen. A jelenleg látható templom 1785-ben épült, alapterülete 308 m². Erősen átalakított barokk templom. Eredetileg egyhajós volt, 1886-ban előbb a szentélyt nagyobbították meg, majd 1887-ben kereszthajót is építettek hozzá.

Farádi katolikus templom
/Fő út 2./

Külső

A templom homlokzata dísztelen, a templomtorony kiemelkedik a homlokzattól, sarkai letompítottak. A kapu felett kis leveles konzol tartja az oromzatot, oldalt toszkán félpillérek láthatók. A torony négyszögletű, tetején nyolcszögű bádogsisak van. A toronyszoba ablakai félkörívesek, felette órapárkány, alatta övpárkány látható. Az alatta lévő szinten hagyományos szögletes ablakok vannak. A hajóablakok körívesek, a szentélyt két ablak világítja meg. A templom északi oldalán épült a sekrestye, a déli oldalon a Szentsírkápolna helyezkedik el.

Belső

A kápolnában szép oltár és oltárkép van. A templom orgonakarzatát két pillér tartja, három ívvel nyílik a hajó felé. A karzat felett keskeny, dongaboltozatos szakasz van. A főhajó cseh-süvegboltozatos, kétszakaszos, oldalain toszkán fejezetű falpillérekkel. Mennyezetén szép freskó látható, 1971-ben Samodai József festette. Berendezése majdnem teljesen XIX. század végéről származik. A hat pár rokokó stílusú, virágos faragású díszes oldallapú pad. A keresztelőkút neogótikus stílusú. Az orgonaház barokkos rozetták díszítik, Joseph Seybert készítette 1864-ben. A templomtérén álló feszület 1869-ben készült, a templom közelében pedig Szent Flórián szépen megmunkált mészkőszobrát látni 1898-ból való.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Győr: Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal, 1962. p.417.

Győr-Sopron megye műemlékei. közrem. szerzőtárs Csatkai Endre. Budapest: Akadémiai kiadó, 1953. p.

A Rábaköz / szerk. Boda László; közrem.szerzőtárs Bedécs Gyula. Szombathely: B.K.L. Kiadói és Reklám Kft., 2002. p. 74-76.

Fotó:

a szócikk szerzője

Képek külső forrása:

http://wapedia.mobi/hu/F%C3%A1jl:Far%C3%A1d_mennyezet.jpg

<http://www.templom.hu/phpwcms/index.php?id=14,438,0,0,1,0>

Felpéc - Idényóvoda

Az 1940-es évek elején a nyári munkák idejére az evangélikus egyházi vezetők szükségesnek látták egy idényjellegű óvoda működtetését. Az első „óvó néni” Varga Jolán tanítónő volt, segítségével Pécsy Iluci. A következő években az óvodát evangélikus diakonisszák vezették, Sáríka nővér és Mili nővér nevét még ma is emlegetik Felpécen.

Az államosítás után a községi tanács működtette az óvodát, és főleg tanítóképzős lányok voltak az „óvó nénik”. Minden esetben a szülők oldották meg a vezetők étkeztetését. A 60-as években Szarka Ferencné vállalta a gyermekekkel való foglalkozást. Ekkor már étkeztették a gyermekeket. A konyhán Bugyi Balázné és Tóth Józsefné dolgozott. A foglalkozások a kisiskola szolgálati lakásában, majd a jegyzőlakásban történtek. Az első hivatalos óvodai munka is a szolgálati lakásban indult. Az első óvónők: Rehák Bernadett, Bödő Márta. A konyhán, pedig Kővári Ferencné és Győri Kálmánné főzött.

Az óvoda

1975-ben társadalmi összefogással megépült a napközi otthonos óvoda. Az intézmény 25 férőhelyes volt. A gyermekekkel két óvónő foglalkozott, és érettségizett dajka segítette a munkájukat. Az óvoda önálló, korszerű konyháját 1992-ben korszerűsítik, így már az iskolások és az idős emberek étkeztetését is meg tudják oldani. Reider Antalné, Balázs Lajosné, Dukkon Gyuláné ebben munkálkodott.

A szeretetteljes, biztosságot adó, érzelemgazdag óvodai élet megteremtésén munkálkodik: Cseténé Merkó Zsuzsanna, Bók Lászlóné és Sipos Istvánné. Pádár Lászlóné és Fodor Imréné a gazdasági ügyekért felel.

Forrás:

Felpéc a honfoglalástól napjainkig / írta Magyar Katalin; írta Dombi Alajosné; fotó Pócze Vilmos; fotó: Tőke Péter; fotó: Tóth Sándor; kiad. Felpécért Alapítvány

További irodalom:

Felpéc története: Kisalföld, 0133-1507. 056. 255. (2001. nov. 2.), p. 6.

Felpéc: közel és távol a várostól / Laczó, Kisalföld, 0133-1507. 60. évf. 292. sz. (2005. dec. 14.), p. 8.

Felpéc - Az iskola és az oktatás története

Az iskoláról fennmaradt írásos emlék 1698-ból a győri Egyházmegyei Esperesség egyházlátogatási jegyzőkönyve, melyből kiderül, hogy folyt oktatás Felpécen. A tanító Vinikovics János volt, aki egyben lutheránus rektor is volt. Tanítványainak létszáma ekkoriban 15 – 16 fő volt, akiktől évenként fizetséget is kapott, akár pénzt akár terményt. Ebben az időben a község lakosainak száma 255 fő. A lakosság hitvallása lutheránus, katolikus és református volt.

Az oktatás folyamatos volt a községben, 1711-től a jövedelem kimutatás igazolja, hogy akkoriban a tanító a Kajári Kovács István volt a tanító. 1729-től a tanító Felpécen Kmoskó Pál volt, aki az ifjúságot írásra, olvasásra, számolásra, egyházi életre, és nem utolsósorban latinra tanított, függetlenül attól, hogy ki milyen családból származott, a tanítás nem az anyagi körülményektől függött.

A tanulók létszáma a 150-et is elérte, az oktatás reggel 5-től délig tartott.

Az 1748-as Egyházmegyei jegyzőkönyvből tájékoztatást kaphatunk a lutheránus rektor lakásáról, jövedelméről is. A rektor lakását leginkább a lakosság építette fel, a katolikusok részvételével, fenntartásához a lutheránus hívők járultak hozzá. Külön katolikus iskola 1896 óta működött a faluban. Az egyházi iskolák tanítását a színvonalas oktatás jellemezte, mindenkit egyformán oktattak, analfabéta nem volt Felpécen, voltak, akik folytatták tanulmányaikat közép- és felsőfokú iskolában.

Nagyiskola

Katolikus iskola

A katolikusok kérelmet nyújtottak be, hogy iskolát építhessenek, mivel saját iskolájuk nem volt, így a katolikus hitvallású gyerekek evangélikus iskolába jártak. A katolikus iskolaépítés 1896-ban megvalósult, melyhez földet is kaptak. A későbbiek során 1922-ben került felújításra.

Egy tanerős iskolaként működött. Kántortanítói feladatokkal Wágner Józsefet bízták meg a 20. század első felében. Halála után őt követte Keller Jenő, 1937-ben Hargitai Gusztáv, akit hadifogsága idején Démann Erna (Vidra Aladárné), Glatz László és Krejcsi Hedvig helyettesített.

Evangélikus iskola

Az evangélikus iskola helye századokon keresztül ugyanaz maradt. Az iskola épülete nádfedeleles és zsúpfedeleles, a kerítést vesszőfonatból készítették, majd 1850-ben újraépítették a tanítólakással együtt. 1887-ben a templom melletti épületet megvették, átalakították iskolának, rendszerezítették a másodtanítói állást.

1947-ben az evangélikus iskolában Búzás István volt a tanító. 1948-ban államosítás miatt az iskolákat összevonták, az állami iskola élére Magyar István került, aki nemcsak igazgatói beosztása, hanem iskola felügyelő is volt.

Felpéc evangélikus tanítói a 19. században

Zathureczky Miklós;
Vidovszky András;
Kovács István;
Borbély Sándor;
Prepost Ferenc;
Simon István.

Későbbi tanárok voltak még

Kiss nevű tanító

Országh Erzsébet

Bakó Sámuel

Szarka Ferenc (1921)

Szilágyi Magda

Varga Sarolta (Pécsinger Jánosné)

Molnár Lenke (1946, Szarka Ferencné)

Buthy Márton tanítói munkásságának ideje a 20. század. Javadalmazásának nagy részét természetbeni juttatásként kapta meg. Földdel rendelkezett, amelyen gazdálkodott, tanítói munkásságát gyalogmunkával szolgálták meg tanítványai. A köztudatban jó tanítóként maradt fenn. Burthy Márton tanítói munkássága a 20. sz. végéig tartott. Helyére pályázat útján Magyar István került, orgonajáték és énekvezetési tudása miatt. Tanítói tevékenysége 1910-ben indult 1914-ig bezárólag, mivel hadifogságba került. Az iskolába a hadifogság alatt helyettes tanítók oktattak. A tanulók az egyházi iskolákban tanítás előtt és után imát mondtak.

„Iskolai imádságok:

Az evangélikusok reggeli imája:

Jó Isten, add áldásodat,
Hagy jól töltsük fel napodat,
Hogy ne legyünk itt hiába
E szent célú iskolába.
Áldd meg a mi leckéinket
hogy, műveljük lelkeinket.
Adj szorgalmat és figyelmet
Tőled várjuk e kegyelmet. „

Ámen

Tanítás után
Hála neked, jó Istenünk,
Vígan lehet hazamennünk,
Szívünk, lelkünk művelhetik,
Add, hogy ami jót tanultunk,
Otthon is meglássék rajtunk. Jó szüleink örömére,
Szent neved dicsőségére.

Ámen

(Csete Dezsőné közlése, Szőke Irén)

Az államosítás után

1948-ban államosítás miatt az iskolákat összevonták, az állami iskola élére Magyar István került, aki nemcsak igazgatói beosztása, hanem iskola felügyelő is volt. A tantestületet bővítették. Létszámcsökkenés hatására 1975-ben körzetesítés lett, ami azt jelentette, hogy a felső tagozat a nevelőkkel együtt Kajárpécre került át, a felpéci iskolában az alsó tagozatot hagyták meg.

Felpécen maradt a körzetesítés után Pernyész Istvánné és Pernyész Endréné az alsó tagozatban, Szalay László napközisként.

Szalay László 1986-ban elhunyt. Ekkor került az iskolához Dávidné Gyömörei Mária. 1990-ben közigazgatásilag szétvált a két község, Felpéc és Kajárpéc, ekkor lett önálló iskola a felpéci alsó

tagozat, Pernyész Istvánné irányításával működött tovább. Ebben az időben még három pedagógus dolgozott itt, Pernyész Endréné, Szélesné Mesterházy Mária és Dávidné Gyömörei Mária.

A felső tagozatosok változatlanul Kajárpécen tanulnak.

Felpécen 1-4. osztály működik két összevont tanulócsoporttal és egy napközis csoporttal. A pedagógusok száma 3 fő. A tanulólétszám átlagosan 40 fő.

A jelenlegi iskola 1960-ban épült részben társadalmi munkával. Jól felszerelt, korszerű tantermek állnak a tanulók rendelkezésére.

Irodalom:

Magyar Katalin, Dombi Alajosné (Felpéc 2001): Felpéc a honfoglalástól napjainkig Kft.Felpéc, Felpécért Alapítvány Corvin- Kódex 2001) Felpéci Krónika: 2006, 2. sz.

Internetes forrás:

<http://www.felpecert.hu/hu/node/13>

Felpéc - Középkori települések

Balázspéc, Öregpéc

Apornak volt Athanáz nevű fia, akinek Olivér fia és Balázs nevű unokája örökölte a felpéci határ nagy részét. Balázs a birtokán falut építtetett, ezt nevezték Balázspécnek. A mai falutól délnyugati irányban terülhetett el Balázspéc, nem messze attól a helytől, ahol a honfoglalás utáni szálláshely sejthető (Balázsfai-híd, Balázsfai-tó).

Balázs fia István 1379-ben Pécsi Péterrel osztozik birtokán, de örökösét nem hagy maga után, birtoka Péci Pálra szál. A birtokrészeket Pécsi Pál, Horvát- Tót és Szlavonország bánja örökölte. 1415-ben Balázspech, 1465-ben Balázspeczy, 1478-ban Balázsfalva néven említik az oklevelekben. A későbbiek folyamán a jári Barocz család birtokába került, a feltételezett terület a községtől délnyugatra, a gyömörei határhoz közel található, ahol ásatások során temető került a felszínre.

Az emberi csontvázak, a sűrű temetkezés, az épülettörmelék, a sírok leletnélkülisége arra következtet, hogy középkori, falusi templom körüli temető volt. A temető területén belül 14. és 15. sz. kerámiákat, edényeket, és cserépüst töredékeket találtak, valamint Zsigmond-kori ezüst pénz érmék is előkerültek.

Felpécen, Kispécen és Balázspécen kívül, az oklevelek nem tanúsítják, megtalálható volt még egy Öreg-Péc nevű falu is, amely a Malatón állt. Balázspécet és Öregpécet, ha valóban létezett, a török pusztította el.

Hali

Felpéctől nyugatra, a mai Halipuszta helyén valamikor falu lehetett. Első ízben Károly Róbert egy 1337. évi oklevelében szerepel. A Holyak a szomszéd birtokrészeket megvásárolták, a hali határukat egészen a sokorói dombokig kiterjesztették, s az itt lévő szülők a Holy nevet nyerték. Törzsbirtokukon a 16. század elején megalapították Hali falut.

„A vizsgálatot elrendelő okmány így szól:

Zsigmond a győri káptalanhoz: Tartson vizsgálatot, a pécsi Szent-János egyház prépostja és Hali Mihály özvegye, most Békási Gergely felesége panaszára, mely szerint Marcaltói Egyed diák, Marcaly Miklós volt vajda és Dénes officiális (egyházi bíró), mint a Győr megyei nádori közgyűlés egyik bírója és ülnöke azt a hamis vádat emelte, mintha ők egy levelesített jobbágyot tartanának Pécz nevű birtokukon, mire a szolgabírák és Antimus fia: János alnádornak, a közgyűlés bírójának familiárisai a birtokot felprédálták, a jobbágyok sok marháját elhajtották, és ezeket csak 20 forint váltságdíjért adták vissza.”

Hamis vád érte a Marcalyakat, hogy a Pécziek levelesített jobbágyot tartanak birtokukon. Bírói eljárás nélkül a levelesített személyt elfoghatta és mindenféle eljárás nélkül kivégezhette. Péchi András nővérének Holytól származó gyermekei, Barocz Miklóst birtokost, Marcaly László püspököt, Berzenczei György és fia Lóránt alperesként kedvező ítélet született számukra, a szék megerősítette őket tulajdonukban.

Ez a település is sok más településsel együtt a török időben pusztult el, az 1609-es összeírásban már nem szerepel. A későbbiekben ez a terület a felpéci kuriális nemesség birtokába kerülve Felpéc határába olvadt.

Irodalom:

Magyar Katalin, Dombi Alajosné (Felpéc 2001): Felpéc a honfoglalástól napjainkig Felpécért Alapítvány Corvin- Kódex Kft.

Kerekes Éva Felpéc története (Győr, 2006) kézirat
Megtalálhatóak:

1. ↑ lakosság KSH (magyar nyelven) (PHP). KSH, 2008. január 1. (Hozzáférés: 2009. június 16.)
2. ↑ Szentpétery Imre-Borsa Iván 1987: Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke 1290–1301. MOL kiadványai 2 - Forráskiadványok 13, 153 No. 4035.
3. ↑ Mályusz Elemér—Borsa Iván 1993: Zsigmondkori oklevéltár III. (1411–1412). Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 22. Budapest, 443 No. 1769; Nagy: Pécz nemzetség, 38 (tart. átírás Garai Miklós 1433. március 13-i okleveléből. DL 43945. — Múz. törzsanyag. Horvát István.)
4. ↑ Mályusz Elemér-Borsa Iván 1997: Zsigmondkori oklevéltár V. (1415–1416). MOL kiadványai 2. sorozat Forráskiadványok 27, 256 No. 854; Nagy: Pécz nemzetség, 31. (Garai Miklós nádor 1413. márc. 13-i tartalmi átírásából. DL 43945 - Múz. törzsanyag, Horvát István iratai.)
5. ↑ Mályusz Elemér-Borsa Iván 2001: Zsigmondkori oklevéltár VII. (1419–20). MOL kiadványai 2. Forráskiadványok 37, 158 No. 201; Nagy: Pécz nemzetség, 37 (tart. kiv. Garai Miklós nádor 1433. márc. 13-i okleveléből. DL 43945 és DL 43946 - Múz. törzsanyag, Horvát István iratai).
6. ↑ Borsa Iván-C. Tóth Norbert 2003: Zsigmondkori oklevéltár VIII. (1421). MOL kiadványai 2 - Forráskiadványok 39, 385 No. 1270.
7. ↑ C. Tóth Norbert 2007: Zsigmondkori oklevéltár X. (1423). Magyar Országos Levéltár kiadványai II. - Forráskiadványok 43. Budapest, 479 No. 1184.
8. ↑ Farkas Gábor 1989: Fejér Megyei Történeti Évkönyv 19. Székesfehérvár, 128.

Külső hivatkozások:

<http://www.sokoroalja.hu/z/portal/telepulesek/felpec>

<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/035/pc003587.html>

Felpéc - Néprajzi jellemzők Felpéc népéletéből

Egy település történetéhez hozzá tartozik a lakosság öltözködése, lakóhelye, mindennapi élete ugyan úgy, mint ünnepi szokásai.

Öltözködés

Felpécen jellegzetes népviselet nem volt, a sötét színeket kedvelték, fekete, barna, bordó, szürke. A nők a zöld szövetet, a férfiak a sötétkék és fekete posztót kedvelték. A szűkebb női kabátot testhezállónak, a mellényt pruckának vagy prucinak, a férfi kabátot mándlinak nevezték. Férfi viselet volt még a bunda és a szűr is. Csizmájuk kemény szárú és ormótlan volt. A lányok ráncos és sima csizmát, valamint világos színű fűzős cipőt hordtak. A nők ünnepi alkalmakkor ékszer, bársonyt és atlaszt viseltek.

Építkezés, bútortartás

Néhány évtizeddel ezelőttig a telkek a földművelő életmódra utaló, szalagtelkek voltak. A ház a keskenyebb oldalával nézett az utca felé. A gazdasági épületek egybeépültek a lakóházzal, kivétel a pajta, ami állhatott merőlegesen is a házra. Eleinte sárból verték a házakat, majd vályogból, kőből építették. A 20. században már a gazdasági épületek téglából, de a ház fala még mindig vályogból épült. A tető anyaga szalma, faszindely, nád vagy zsúp volt. A házak általában egy vagy két szobából álltak, ami után egy nyitott kéményű konyha következett, esetleg a két szobát kötötte össze. Minden háznak fontos tartozéka volt a tűzhely, amin lábas edényekben főztek, a parázs között, pedig cserépedényben sütöttek. Majdnem minden háznál volt a konyhában kemence. Később a rakott tűzhely váltotta a nyitott tűzhelyeket, ami kerülhetett a hátsó szobába is, így a fűtést is megoldotta. A módosabb helyeken a tisztaszobába szeneskályhát rakattak, de csak díszként használták. A tisztaszobát nem lakták. A hátsó szobában lakott az egész család (nagy szülők, szülők, gyerekek). A szobák padlózata döngölt föld volt, de a gazdaházaknál a tisztaszoba padlós is lehetett. A lakószobák jellemző bútortartásai: a láda, később az almárium, a kászli, a merev hátú székek hánccal vagy fa ülőkékkel, és az ágyak. Említeni kell még a fiókos asztalt sarokpaddal, melynek a fiókjában tartatták a kenyeret. A hátsó szoba vagy a konyha után következett a kamra, melynek ajtaja az udvarra, vagy a gádorra nyílt és itt tartották a lisztet. A füstölt hús helye a konyha nyitott kéményében volt.

Az istálló állhatott a házzal egy fedél alatt, és kerülhetett külön is. Előfordult, hogy az istálló cseréptetőt, a ház nádtetőt kapott. Valószínű, hogy a vagyon védelme érdekében. Helyben nem volt fazekas ezért edényeiket vándorárustól vették. Főleg cserépedényt használtak, és ezeket ágason és tálason tartották.

A gazdaság az egész telket elfoglalta, mivel a gabonát a házaknál csépezték. Veteményes kert nem volt. A szomszéd ház mögött kisebb kertet alakítottak ki, a főzéshez szükséges zöldségek számára, az éves szükségletet a káposztás kertekben termelték meg. Kedvelt virágok a muskátli volt, amit az ablakban vagy a gádorban neveltek. Az udvaron az állatoknak az árnyékot eleinte a szederfa, majd később az akácfa adta. A konyhához és az istállóhoz közel állt az ásott, kávas, kerek vagy gémes kút.

Az emberélet fordulói

Keresztelő: A felpéciek akár csak öltözködésben, a szokásaikban is mértéktartóak voltak. Az első ünnepi alkalom az ember életében a keresztelő volt. A névadást családi tanácskozás előzte meg. Szokás volt a szülők vagy nagyszülők nevét adni a gyermeknek. Hét nappal a születés után következett a keresztelés, utána a keresztelési lakoma. Megtartották a komatál szokását, a keresztanya 8 napon keresztül vitte az ételt a gyermekágyas asszonynak. Mindkét vallásnál szokás volt ugyanazzal a kendővel törölni a kisbaba fejét, amivel az édesanyját törölték kereszteléskor, a katolikusoknál rózsafüzért is tettek a pólyára.

Vallásos alkalmak

Ünnepi alkalom volt a katolikusoknál az első áldozás és a bérálás, az evangélikusoknál a konfirmáció, ilyenkor a gyülekezet a fiatalokat felnőttként fogadta be a tagjai közé. Első áldozásra 1. osztályos korban került sor, a bérálás nem volt korhoz és időhöz kötve. Ezekre az alkalmakra a templomot feldíszítették, a gyerekek ünnepi ruhát viseltek. A kereszts- és bérmaszülők a fiatalokat megajándékozták, vendégül látták. A konfirmációt fehérvasárnap, a gyerek 12 éves korában tartották, ekkor fejezte be a tanulmányait, ekkor lett felnőtt. A lelkész vezetésével, heteken átkészültek a konfirmandusok a vizsgára. Felpécen a konfirmációt megelőzte a konfirmandusjárás, ilyenkor a fiatalok a lelkész vezetésével elmentek egymás otthonába és meghívták az egész családot a konfirmációra. Az evangélikusok is feldíszítették a templomot a konfirmációra, a lányok fehér ruhába öltöztek. A vizsga és a szertartás után, helyi és kedves mozzanat volt a hűségfogadalom közös elmondása:

„Evangélikus keresztyén a nevem,
Ezt a nevet büszkén, bátran viselem.
Mert vallásom Krisztus tiszta vallása,
Ezért mentek a jók gályarabságra.

Nekem nincsen drágább kincsem, ez vezet
Intve-áldva szebb hazámba engemet.
Érzem, ha ezt hűtlenül megtagadnám,
Égen-földön mindenemet eladnám.”

Az egyházi esztendő adventtel kezdődik, első vasárnapjától kezdve az iskolások reggeli áhítaton vettek részt. Karácsonykor nem volt karácsonyfa a templomban, az iskolában állították és mindenki kapott alóla ajándékot. Az evangélikus templomban nagypénteken passiójátékot mutattak be. A római katolikusok Úrnapján, körmeneten vettek részt. Három, zöld ágakkal feldíszített sátrat állítottak, egyiket Kókaiék, másikat Sarmonék, harmadikat Tóthék háza előtt, melybe szentképeket raktak.

A felpécsi búcsú szeptemberben Kisasszony napjához igazodott.

Lakodalom

Ahogy a fiúgyermek túl volt a bérálásán vagy a konfirmáción, megtörtént a legényavatás. A legény a kocsmában az idősebbek közül keresztapát választott, aki borral leöntve legénnyé avatta, és közben fogadalmat tett, hogy a szóbeli és a tetteges bántalmazásoktól is megvédi. Fontos volt, mert akkoriban a felvégi és az alvégi legények között gyakran volt verekedés, veszekedés. Ezután a fiú eljárhatott: bálba, fonóba, kocsmába és bármelyik lányt táncba hívhatta. A lányok felnőttkori életét az jellemezte, hogy meghívták egymást a házukhoz. Felpécen szokás volt a vasárnapi, ünnepi séta, ilyenkor több lány sétált együtt a főutcán és gyakran a legények is csatlakoztak hozzájuk. Búcsúba, multságba a fiúk vitték a lányokat. Divat volt a „kitáncoltatás”- ha a táncba hívó fiút a lány kikoszarozta, az felkérte a barátjával a lányt, aki aztán a terem közepén szégyenszemre faképnél hagyta, vagy kitáncoltatta az ajtóig, majd kipenderítette rajta.

Régen a házasság megtervezése a szülők feladata volt, de a fiatalok is kivették belőle a részüket, a szülők figyelmét arra a lányra vagy fiúra irányították, aki tetszett nekik. A lánykérés többféleképpen történt: a legénynek vagy az apja, vagy a keresztapja ment a megkérni a lányt. A beleegyező válasz azt jelentette, hogy a lány nem hallgathatott meg több kérőt, a fiú, pedig nem járhatott más lány után. A fiú engedélyt kapott, hogy esténként meglátogathassa a leányt. Esküvőig még több feladat is hárult a szülőkre. Abban az esetben, ha a lány került a fiús házhoz, a szülőknek el kellett menni háztűznézőbe. A kézfogót a lányos háznál tartották, a fiú gyűrűt, a lány jegykendőjét adott. Szokás volt „móringlevelet” írni. Ez arról szólt, hogy mit kér a család, illetve mit ad hozományként. Mivel a lány ment a legény házához ezért általában az ő hozományát rögzítették. Ezután a fiatal pár bejelentkezett a paphoz, a későbbi időkben a polgári esküvőhöz pedig, a jegyzőhöz. A jegyespárt

három egymást követő vasárnapon hirdették ki a templomban, az utolsó után tarthatták meg az esküvőt. Az esküvőre a barátokon kívül meghívták a falu vezetőit is: a papot, a kántort, a jegyzőt. A vőfélyek a fiatal párt és a szülőket képviselték, vőfélybotot és virágos kalapot viseltek, amit rozmaring díszített. A vőlegény az esküvő előtt legénybúcsút tartott a kocsmában. Az esküvőre a menyasszony és a vőlegény házánál külön gyülekeztek a rokonok. A vőlegény a násznéppel indult a menyasszonyért, odaérve a kikérő és a kiadó násznagy kapott szerepet. A lány helyett a szülőktől a vőfély búcsúzott. Az egyházi és a polgári esküvőre egy napon, egymás után került sor. A menetben elől volt a két násznagy, utána a menyasszony az első vőfélyvel, utánuk a vőlegény az első koszorúslánnyal. Cigányzenére vonultak, ételt kínáltak és a férfiak kezében ott volt a borosüveg. A módosabb helyeken a lakodalom előtt disznót, borjút, és csirkét vágtak. „A menü a következő volt: tyúkhúsleves gégetésztával, főtt hús paradicsommártással, töltött káposzta, pecsenye.”

Az ételeknél és a bornál a vőfély beköszöntőket és mondókákat mondott. Ebéd vagy a vacsora után kezdődött a tánc, ennek fénypontja a menyasszonytánc volt. „Eladó a menyasszony!” felszólításra a vendégek táncoltak a menyasszonnyal, de előtte pénzt dobtak a vőfély által őrzött tányérba. Az ifjú pár ezzel a pénzzel kezdte meg a közös életét. A mulatság rendszerint másnapig is eltartott, de reggel az ifjú pár ment a templomba istentiszteletre, misére.

Temetési szokások

„A magyar ember mindig megadta a tiszteletet a halottainak.” Az ide kapcsolódó szavaink a régmúlta tekintenek vissza. A meghal ige, a halál, a sír, a temet, a temető szavunk Finnugor eredetű. A koporsó és tor szavunk ótörök eredetű. Régi temetkezési forma volt, amikor a halott lóval és fegyverrel temették el. Ez a szokás a kereszténység felvételével eltűnt. Később egyházi szertartás szerint temettek, és hogy ez ellenőrizhető legyen, a temetőt a templom köré helyezték. Felpécen is megtalálható a régi temető nyoma a templom körül. A hiedelemvilág azonban még fennmaradt, ha például egy bagoly szállt a házra és még huhogott is, azt hitték, valaki meghal a házban, ha egy kép magától leesett a falról, vagy ha az óra hirtelen megállt, akkor is halált jósoltak. A keresztényekhez utolsó órájukban papot hívtak, aki feladta az utolsó kenetet, protestánsoknál az úrvacsorát. A halott szemét lefogták, állát kendővel felkötötték. „Kinyitották az ablakot, ajtót, hogy a lélek könnyebben kiszálljon rajtuk. Letakarták a tükröt, megállították az órát a halál pillanatában. Sok helyen eloltották a tüzet, és addig nem gyújtották meg újra, amíg a halott a házban volt.”

A halottkém nem volt képzett ember, ezt a megbízást általában a kisbíró kapta. Tükörrel és pihetollal állapította meg, hogy lélegzik-e az ember, a halotti bizonyítványt is ő állította ki. A halál beálltát 1945-óta az orvos állapítja meg.

Ezután a halottat az ágyon vagy deszkából készült ravatalon ravatalozták fel. A halottas házat a rokonoknak, és a barátoknak este illet meglátogatni. Régebben az asztalosok méretre készítették a koporsót, bele forgáccsal kitömött párnát helyeztek, a halottat szemfedővel takarták le. A koporsó tetejét a halottas háznál csak egy szöggel rögzítették, végleges rögzítést a temetőben kapott, a kopácsolás igazán kegyeletsértő volt. A rögzítést ma srófokkal oldják meg. „A háznál felravatalozott halott temetése a háznál kezdődött. Az udvarra tették ki a koporsót a „Szent Mihály lovára”, melyet a ház hosszanti tengelyével párhuzamosan állítottak fel, a ház felőli oldalán álltak a gyászolók, velük szemben a távolabbi hozzátartozók, és a falubeliek. A koporsó fejénél állt a pap, a kántor és a bejelentő, aki a hivatalos ügyekben a családot képviselte.” A szertartás kezdetét harangszó jelezte, és a falun keresztül a menetet is ez kísérte. A harangszónak ma is és régen is nagy szerepe volt. Sok harangra ezt írták: „Az élőket hívogatja, a holtakat búcsúztatja.” A halott kiharangozása, az első harangszó még ma is azt jelenti, hogy a halott férfi vagy nő. A férfi három „verset” érdemel, a nő kettőt úgy, hogy a folyamatos harangszót három vagy két részre tagolják a megszakításokkal.

A temetési menet sorrendje: felnőtt férfiak elől vitték a keresztet, ezután a pap, a kántor és a bejelentő ment, majd a férfiak. Tizenkét férfi vitte a Szent Mihály lovát (hat-hat váltotta egymást). Őket a gyászoló rokonság kísérte, majd a nők, akik a virágokat és a koszorúkat vitték. A halottat a kántor éneke kísérte. A sírt mindig a temetés hajnalán ásták meg, barátok, ismerősök, illetve akik kapcsolatban voltak az elhunyttal vagy annak családjával.

Kétféle sírt ástak: simát és padmalyosat (pandalost), a módosabbak az utóbbihoz ragaszkodtak, vagy azok, akik közös sírba akartak temetkezni. A sírra dombot emeltek, erre tették a virágokat, koszorúkat. A temetés után a halotti tor következett.

A mai temetők 1894-től funkcionálnak, ugyanis az egészségügyi szempontok miatt törvény írta elő, hogy a temetőt a faluból, a falu szélére kell áthelyezni. A felpécsi temetőben kripták nincsenek. Igaz, az evangélikus temetőben a Hamvay családnak van egy kriptaszerű síremléke. A kripták hiánya arra utal, hogy az utolsó évszázadokban nem volt nagybirtok felpécen. A köznemesek sírkövet állítottak. Minden sír kelet-nyugati irányú.

„Az evangélikus temetőben is minden régi sírkő tetején kereszt van, kivéve az egyetlen obeliszkszerű alakú követ, mely Szakonyi Ignác sírját jelzi.

Szakonyi Ignác
volt 22 évig F.n. herceg Eszterházy Pál
híres mérnöke
megh. 1880. okt. 15-én élete 77. Évében
Áldás és béke poraira”

Meg kell még említeni Tatay Pál lelkész egyetlen szív alakú sírkövét is.

„Gyász Emlék mellyet néhai NTT Tettes Ns. Nemzetes
Kis Tatai Tatay Pál Felpécsi ev. Préd. Moson Győr Fő Esperes és Győr Várm.
Tábla Bíró Urnak az 1833 dik Év Aug 21 én élete 80 dik Évében történt halálára
Szeretet zálogául emelt megkeseredett Özvegye”

A szövegük miatt érdemes foglalkozni a következő sírfeliratokkal:

Itt nyugszik
Nagy Rebeka
néh. Beliczay János högyészi
ev. lelkész és esperes özvegye
megh. 1851. dec. 2.
és két unokája
Nagy Gyula és János
Béke hamvaikra.

Nemes
Bozzay Sándor
született 1790 dik évi
Mártzius 26-dikán
Mehalt 1858 ik évi
Julius 23-dikán
Egyedül hagyott özvegye
Ez emléket ő emelte
Vándor, ballagj el mellette

Hrabovszky Annának
élte 18 ik évében 1844
Ápril 27-én
a jobbéletre át szenderült
állítják kesergő szülei
Lányuknak ásták sírt
Mint mikor ide tettük

Szántuk, mert őt szerettük.
Légy boldog ó jó gyermekünk
Állítunk pedig emléket
A halandó életben.”

/ Felpéc a honfoglalástól napjainkig / Magyar Katalin; Dombi Alajosné; Pócze Vilmos; Tőke Péter;
Tóth Sándor; kiad. Felpécért Alapítvány

Forrás:

Felpéc a honfoglalástól napjainkig / Magyar Katalin; Dombi Alajosné; fotó Pócze Vilmos; Tőke Péter; Tóth Sándor; Kiad.Felpécért Alapítvány

További irodalom:

Felpéc története: Kisalföld, 0133-1507. 056. 255. (2001. nov. 2.), p. 6.

Felpéc: közel és távol a várostól / Laczó, Kisalföld, 0133-1507. 60. évf. 292. sz. (2005. dec. 14.), p. 8.

Géber József: Tájház-avatás Felpécen. In: Arrabona 43/1. Győr, 2005. p. 357-660.

Két tájház a sokorói dombok között : Felpéc és Tényő tájházainak helytörténeti emlékei és hagyományőrző tevékenységei. Összeáll. DombiAlajosné. Győr, 2009.

Külső forrás:

<http://www.felpecert.hu/hu/node/47>

Felpéc a 19. században

Tűzvész okozta károk

1812. év, a feljegyzésekből tudni, hogy tűz üt ki, és 26 ház leég.

Jegyzői teendők

1815-ig a tanító látja el a jegyzői teendőket is, de ebben az évben kap először fizetést a jegyzői munkáért.

Templom felújítása

1819-ben az evangélikus gyülekezet annyira erősnek érzi magát, hogy újjáépítik a templomtornyot (1819. április 13 - augusztus 11). Ekkor készül el a Dunántúl legszebb barokk templomtornya.

1834-es év igen aszályos volt, amit kárpótolt a rendkívüli bő szőlőtermés.

Marhavész

1836-ban a már több mint 2000 lakosú településen a marhavész szedi áldozatait, ami az állatokról áterjed a lakosságra is. A halottak száma eléri a 166 főt.

1842-ben Fényes Elek tesz említést Felpécsről, amit a Sokoróaljai járáshoz számít.

Nemesség

A településről az 1842-es nemesi összeírásból is szerezhetünk információt, az akkori Felpécsi nemesek névsora:

Ats Mihály

Dodzay András, Mihály

Bognár István, Péter

Boka Ferenc (2), István, János

Bors János

Bozzay Sándor

Czigány József

Csehi Mihály

Egry János, István, András

Farkas János

Fekete István, János, József, Mihály

Fijas István (2), Mihály

Győri Ferenc, János (2), Mihály (3)

Hamvay Adám, István (2), János (2), József (3), Miklós, Pál

Hardy Ferenc, György, János

Herenkovics Ferenc, György, István

Ihász Kálmán, István, Mihály, Pál

Kálmán István, János, József, Mihály, Pál

Kéry István, János, József, Mihály, Pál

Kovács György

Lenhardt Miklós

Mihálik István

Papp János, Miklós

Pápay András, Ferenc, János, József, István (4), Mihály

Pintek András, Ferenc (2), György (2), János (3), István (2), Márton, Mihály (3), Pál, Péter

Régi György, István (2), János, Mihály

Somogyi Ferenc, József
Somorjay János, Pál
Suhajdy István
Surányi István
Szakály Ferenc
Takács János, József, Pál
Takács Ádám (2), János (3), István, József (2), Mihály
Sándor Pál
Tóth Pál
Varjú Ferenc
Zathureczky István, János, József, Károly, Miklós (2), Pál

Még ebben az évben ismét hatalmas tűzvész pusztított a faluban, száz -egynehány ház leég.
1835-ben I. Ferenc király meghal, a jegyzőkönyv megemlékezik a haláláról és tiltja a gyász ideje alatt a lármázást, a muzsikát és a lövöldözést.

1835-ös rendelet

1835-ben hoznak egy rendeletet az emberi egészség védelmében, a fazekasoknak jól ki kell égetni a cserépedényeket, hogy azok az egészségre ne legyenek ártalmasak.

1843-ban újabb tűzvész pusztít, az okozó N. Németh Pál nem sok időre rá felakasztja magát.

1846-ban a közgyűlés elhatározza, hogy újra felméri a falu határát, a munkára Szakonyi Ignác megyei mérnök urat kéri fel. (A felpéci temetőben Szakonyi sírját egy érdekes obeliszk alakú kő jelzi)

Forrás:

Felpéc a honfoglalástól napjainkig / írta: Magyar Katalin; írta: Dombi Alajosné; fotó: Pöcze Vilmos; fotó: Tőke Péter; fotó:Tóth Sándor; kiad. Felpécért Alapítvány

További irodalom:

Felpéc története: Kisalföld, 0133-1507. 056. 255. (2001. nov. 2.), p. 6.

Felpéc: közel és távol a várostól / Laczó, Kisalföld, 0133-1507. 60. évf. 292. sz. (2005. dec. 14.), p. 8.

Külső forrás

<http://www.felpecert.hu/hu/node/9>

Felpéc a 20. században

A 20. századi nagy történelmi események általában elkerülték a kis falut. Azonban a két világháború fájó nyomot hagyott a falu lakóinak lelkében. A két világháborúban összesen: 82 evangélikus és 23 katolikus halt meg. A hősi halottak névsorát a templomok falán emléktáblák őrzik, és a temetőben található emléktáblák is emlékeztetnek rájuk. 1919-ben nem volt jelentősebb esemény Felpécen. 1921-ben hatalmas tűzvész pusztított. Hiába működött már ekkor helyi tűzoltóság, egész falurészek égtek le. Az iszonyatos tűz emberáldozatot is követelt. A tűz terjedéséhez az erős szélvihar is hozzájárult. A falu újjáépítésével együtt kaptak a házak cseréptetőt. A Sukoróaljai járás székhelye ekkor Tét nagyközség volt. Megközelíteni kerékpárral, lovas kocsival, de leginkább gyalog lehetett. Itt intézték ügyeiket, bevásárlásaikat, a piacot, és ide jártak vásárba a felpéciek. 3 km-re Felpéctől 1872-ben megépült a vasútállomás. Az asszonyok ide is gyalog vitték a portékát, hogy onnan vonattal Győrbe vagy Pápára szállítsák. Bejáró dolgozó alig akadt, állami alkalmazottak, vasutasok utaztak rendszeresen. A világválság idején még szegényebbek lettek az emberek és még kevesebbet utaztak. 1937-ben a hegy alatti utat (Győri út) ami szekérút volt, megyei úttá nyilvánították, szilárdabb burkolattal látták el és szegélyeire szederfákat ültettek. A községi utak is homokosak, gödrösek voltak. A 40-es évek elején szabályozták a Bakony-ért és a régi fahidak helyére kőhidat építettek. A katonai beszállásokat Felpéc sem kerülte el. Több-kevesebb ideig tartózkodtak Magyar és német alakulatok a faluban. A németek két üzemet szereltek fel és működtettek: egy pékséget a Györffy portán, és egy húsüzemet a Wolf-féle házban. Emlékezetes esemény volt, amikor az ev. templom előtt a német katonák fenyőfaünnepet tartottak. Felpéc nem esett áldozatul a bombázásoknak, de több légi harcot figyelhetek meg. Szomorú eseménye volt a falunak a leventék elhurcolása, és a szovjet megszállás. A legsúlyosabb mégis a zsidók elhurcolása volt, akik közül egyetlen élő jött vissza. Mivel itt nem volt nagybirtok, így 1945-ben földosztásra nem került sor. A Nemzeti Bizottság 1945. június 1-jén alakul meg, 4 párt képviseltette magát. Rövidesen házhelyeket osztanak, a közös udvarok megszüntetéséhez ez volt az első lépés. Új utcák keletkeznek (Dobó és Széchenyi utcák). 1948-ban államosítják az iskolát. Megalakulnak az ifjúsági szervezetek, melyek a közösségi ünnepek megszervezésében segítenek. 1951-ben társadalmi munkával kialakítják a kultúrházat, amit később megnagyobbítanak. A faluban még ekkor nem volt áram, 1951-ben a falut részlegesen villamosítják. 1956-ban Felpécen jelentősebb esemény nem történt. 1958-ban társadalmi segítséggel elkészül az orvosi rendelő, melyet később bővítettek. 1959-ben szerveződik a mezőgazdasági termelősövetkezet. 1959-ben, a művelődési házban helyet kap a könyvtár, melyet 2001-ig Bertalan Sándorné vezet. 1961-ben a társadalmi munkával készült, új két tantermes iskolában megkezdődik a tanítás ami ma is helyet ad a felpéci alsó tagozatosoknak. 1970-ben a termelősövetkezet és a községi tanács az integrációs tervek alapján egyesült Kajárpéccel. 1975-ben körzetesítik az iskolát, és társadalmi munkával megépül az óvoda, amit azóta korszerűsítettek. 1986-ban kiépül a vízvezeték-hálózat, a községet ellátják egészséges ivóvízzel. 1990-es választások után önálló polgármesteri hivatal intézi a község ügyeit. 1996-ban szennyvízcsatorna-hálózat épül. 1998-ban bevezetik a faluba a gázt, és kommunális szemétyűjtés kezdődik. 2000-ben felújították a kultúrházat, és minden intézménybe bevezetik a gázt.

Forrás:

Felpéc a honfoglalástól napjainkig / írta: Magyar Katalin; írta: Dombi Alajosné; fotó: Pócze Vilmos; fotó Tőke Péter; fotó: Tóth Sándor; kiad. Felpécért Alapítvány

További irodalom:

Felpéc története: Kisalföld, 0133-1507. 056. 255. (2001. nov. 2.), p. 6.

Felpéc: közel és távol a várostól / Laczó, Kisalföld, 0133-1507. 60. évf. 292. sz. (2005. dec. 14.), p. 8.

Külső forrás:

<http://www.felpecert.hu/hu/node/47?q=node/43>

Felpéci gazdálkodás

Szőlőművelés története

Az eredeti szálláshelyeket elhagyva a falu elsősorban a dombok irányába terjeszkedett. A délnyugati lejtők kedvező feltételeket nyújtottak a szőlőtermesztés számára, ami a lakosság fő megélhetési forrása volt. Már az Árpád- kori írásos forrásokban is szerepelt a sokorói szőlő, az esztergomi vámszabályzatban „sokorói bor”-nak nevezték e vidék borát. A kiterjedt szőlőkultúra kialakulását segítette: az enyhe klíma, a viharálló fajták és a bor házi itallá válása. A 14.-15. században már nem csak a domboldalakat, de a sekély lankákat is behálózták a szőlőskertek. 1430-ban már adás-vételre is sor került, Felpéci László két szőlőjét bocsátotta áruba 22 aranyforintért, Felpécen és Halipusztán. Ahol nem lehetett szőlőt ültetni ott a szomszédos vagy távolabbi települések határában vettek szőlőskertet. Az 1534-54 közötti adás-vételi megállapodások is idegen tulajdonosokat említenek. Többségük Győr megyéből érkezett, de jutottak Veszprém, Sopron vármegyeiek is szőlőhöz Felpécen. Az átbirtoklásra jellemző volt, hogy Felpécen kispéci, Halin felpéci jobbágyok művelték a szőlőt. A Sopron megyei Pásztori községből bérelt szőlőt Felpécen Berelley Imre is. 1543-ban, Székesfehérvár eleste után, a török előrenyomulása törte meg ezt a birtoklási rendet. A török kiűzése után, a kedvezőbb feltételek miatt újra benépesedtek a szőlőhegyek állandó lakosokkal. A Rácóczi -szabadságharc alatt ismét pusztulásra jutottak a szőlőskertek.

III. Károly féle összeírás szerint 1715-20-as években a legnagyobb szőlőbirtokosok Felpécen: Kovács Mihály, Szalay György, Nagy György és Lököss György, nekik 13-16 pozsonyi köből területű szőlőjük volt.

1748-ban a feljegyzések szerint az egész határt sáskajárás pusztította el.

A 18-19. században ismét tovább virágzott a szőlőművelés. Az itt termelt híres borokat nemcsak a Rábaközbe, de a bécsi polgároknak is szállították. Ez az időszak volt a sokorói szőlők fénykora, és még sokáig maradt a felpéciek egyik legfőbb megélhetési forrása a szőlőművelés. Ma is fogalom a „Törisvári rizling”.

Hegyközség

Sokoróalja lankás dombvidékein, Felpécen is évszázados hagyományokkal rendelkezik a szőlőművelés. A török megjelenésével, a pannonhalmi dombságon elpusztultak a jobbágyfalvak, a hódoltság végére azonban már megkezdődött a betelepülés a szőlőhegyekbe. 1688-ban 17 lakott település volt a sokoróaljai járásban:

Tápszentmiklós, Táp, Szemere, Ság, Ravazd, Szentmárton, Pázmánd, Nagy- és Kisbaráti, Écs, Felpéc, Csanak, Kispéc, Kajár, Ménfő, Nyúl, Nyalka.

Az 1715-ös országos összeírás szőlőhegyként sorolja fel Kajárt, Kispécet, de Felpécet még nem.

Környékünkön jegyezték a legjobban termő szőlőket. A szőlőhegyek nem csak saját törvénnyel rendelkeztek, de jól el is különültek környezetüktől, hiszen állandó kerítés vette őket körül, sokorói szóhasználatul „tanárok”. Ez lehetett árok vagy földhányás a rajta lévő egyszerű vesszőfonattal. Ezzel akadályozták az elkóborolt jószág bejutását a „hegybe”. Ezt a gyepűt a szőlőhegyi közösség tartotta fenn.

Az 1836. évi VI. törvény határozza meg a szőlőhegy fogalmát:

Szőlőhegynek minősül a földesúrral nyilvános megegyezés alapján létrejött szőlős, amelyből a földesúr eddigi kilencedet, vagy e helyett hegyvámot, vagy ezzel felérő bért szedett. Ahogy kiépült a birtokkormányzat és erősödött a földesúr befolyása, úgy rosszabbodott a szőlőföld birtokosok helyzete. Egyre nehezebbé vált a félèves bormérési joguk érvényesítése. A 18. század folyamán már csak negyedévig:

Szent Mihály napjától (szept. 28.) karácsonyig (dec. 24.) árulhattak bort.

Győr vármegyében a szőlőhegyi tulajdonosok közösségét legelőször az 1876-ban kiadott szabályrendeletben nevezték hegyközségnek. Ebben kimondták, hogy a szőlőbirtokosokat az önálló hegyközségekben a községi elöljáróság, ahol pedig nem önállóak, ott a szőlőbirtokosság által

választott bizottság elnöke képviseli. A fent nevezett két testületet hegyrendőrségi feladatokkal is megbízta a vármegye.

A szőlőhegyi törvény

Ez tulajdonképpen a szőlőhegy szervezeti és működési szabályzata volt. Szabályozta: az elvégzendő munka határidejét, ellenőrzését, a tisztviselőket és feladatkörüket, az öröklés, adás-vétel és a szőlőbecslés aktusait, valamint bizonyos erkölcsi normát, magatartást követelt a szőlősgazdától. Kitért a földesúri szolgáltatásokra, és büntette mindezek megszegőit. A legkorábbi hegytörvények a 17. századból származnak, de mindegyik megemlíti, hogy a szőlőhegy már korábban alakult. A felpécsi törvény létrehozása úgy 1749-50-re tehető.

A 18. század első harmadában a hegytörvényeket megváltoztatják, átalakítják, vagy újakat adnak ki. A hegytörvények eredeti célja, a közös érdekek összehangolása, és a munka kötelező ütemű elvégzése mindenki számára. A kerítések, tanárok állapotát minden tavasszal meghatározott időben megvizsgálták. Aki nem javította meg határidőre (Szent György napig, ápr. 24) azt megbüntették. Büntette a szőlőföld határának megváltoztatását is. Szabályozta még a gyümölcsfák ültetését, a szőlősben a legeltetést, előírta a kutyák megkötését. Kötelezővé tette a szőlőmunkák azonos idejű, határidőre történő elvégzését. Ilyen volt:

Az árkok, kerítések, kapuk javítása, szőlő tisztítása, kórokozók elpusztítása, metszés, szüret megkezdése és befejezése.

A szőlőhegyi szervezet magában foglalta a szőlősgazdák összességét. A szervezet mellérendelő kapcsolatban állt a település elöljáróságával. A hegyet érintő, legfontosabb kérdésekben a szőlősgazdák gyűlést tartottak. Az időpontját a földesúr vagy tisztje jelölte ki, a részvétel kötelező volt. A legelső gyűlés mindig Szent-György napján volt. A szervezet első tisztségviselője a hegybíró volt, őt segítette az esküdtek tanácsa. A hegybíró tekintélyét a hegytörvények védték.

A földesúrnak nem csak dézsmával, tartoztak a szőlősgazdák, de néhol gyümölcssel is. Természetesen büntették a dézsma elöl elrejtőket, a csigert készítőket és a bort dézsmálás előtt eladókat. A hegytörvények foglalkoztak erkölcsi kérdésekkel és magatartásnormákkal is. Tilos volt munkát végezni vásár- és ünnepnap. Felpécen tiltották a káromkodást, a verekedést és a veszekedést.

1749-50-es összeírás szerint a felpécsi szőlőbirtokosok száma és összetétele a következő volt: 46 telkes jobbágy, 43 telkes jobbágy szőlősgazda, 22 alszellér, 15 alszellér szőlősgazda, 52 nem helyi szőlőbirtokos.

1936-ban a felpécsi szőlőhegy lakossága 58 fő volt.

A szőlőkultúra az 1870-es években a filoxéra vész miatt Felpécen is veszélybe került, a megoldást az új, ellenálló fajok betelepítése jelentett, ami csak lassan haladt.

Forrás:

Felpéc a honfoglalástól napjainkig / írta Magyar Katalin; Dombi Alajosné; fotó: Pócze Vilmos; fotó: Tőke Péter; fotó: Tóth Sándor; Győr, .Felpécért Alapítvány, 2001.

Néma Sándor: A győr-sokoróaljai szőlővidék hegyközségi törvényei, 1672-1825. Győr, Győr-Moson-Sopron megye Győri Levéltára,1995.

További irodalom:

Felpéc története: Kisalföld, 0133-1507. 056. 255. (2001. nov. 2.), p. 6.

Felpéc: közel és távol a várostól / Laczó, Kisalföld, 0133-1507. 60. évf. 292. sz. (2005. dec. 14.), p. 8.

Felső-Duna és a Mosoni-Duna morotvatavai

Morotvák egy régebbi, nagyobb holtmedrek maradványai, holtágak.

Győr városra és a magyar országhatár között helyezkednek el az egykori Duna és a Mosoni-Duna holtágai. Ezeket a morotvatavakat napjainkban az Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság felügyeli.

Lipóti morotva-tó

A holt meder a Duna jobb partján, Lipót község közigazgatási területén helyezkedik el. Kialakulása a 19-20. század fordulóján ment végbe.

Jelenlegi méretei: 2,6 km hosszú, 390 m széles, 80 cm mély.

A feliszapolódás miatt medrének nagysága jelentősen csökkent. A Magyar Állam tulajdonaként a Fertő-Hansági Nemzeti Park Igazgatósága kezeli és használja.

A Szigetközi Tájvédelmi Körzet területéhez tartozva fokozottan védettnek minősítették.

Vizét a Dunából és zsilipen keresztül a hullámtér vízgyűjtőiből kapja és ilyen módon történik az elvezetése is. Mivel komoly tájformáló és természetvédelmi jelentőséggel bír, területén a nádkitermelés és a horgászat csak korlátozottan megengedett.

Közelében termálfürdő működik.

Lipóti morotva

Dunakiliti-Cikolai Holt-Duna

A Duna szigetközi szakaszán jött létre ez a holtág a 19-20. század fordulóján, az árvízvédelmi töltések egységesítésekor. A Duna jobb partján elhelyezkedve Dunakiliti és Dunasziget községekhez tartozik.

Hossza 31,7 km, 55 m a szélessége és 1,5 m mély.

A Magyar Állam tulajdonában az Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság kezeli.

A morotva Dunakiliti és Tejfalusziget közötti „Égerlápja” fokozottan védett.

Vizét zsilipeken keresztül a Mosoni-Dunából kapja, a Nováki összekötő csatornán pedig leereszthető. Ezt a holtágot tartják a Szigetköz vízpótló rendszerén belül a legjobbnak.

Jelentős természetvédelmi értékkel bír. vízminősége kifogástalan.

Bácsai holt meder

A bácsai morotva a Mosoni-Duna bal partján helyezkedik el, Győrt és Városszabadit érintve. A Magyar Állam tulajdonában lévő holtág 3 km hosszú, 45 m széles és 0,5 m mély, az Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság kezeli. A Bácsai-főcsatorna részeként a Szigetköz-alsó belvízrendszeréhez tartozik. vízminősége nem vizsgált, vízhozamát zsilipekkel szabályozzák.

Püspökerdei Holt-Duna

1985-ben jött létre, miután a Mosoni-Dunát a Püspökerdőnél átvágták. A folyó bal partján helyezkedik el, Győrhez tartozik. +,8 km hosszú, 75 m széles és 1,7 m mély.

Használati joggal Győr város önkormányzata és a MOHOSZ rendelkezik. Természetvédelem alatt nem áll, zsilipekkel szabályozzák, vizsgált minőségű. Győr vízbázis védelmi övezetéhez tartozik, a révfalui területen.

Tájformáló erővel bír.

Bálványosi tó

A győri Bálványosi-tó, természetes úton jött létre, a Mosoni-Duna bal partján. Hossza 1,4 km, szélessége 100 m. Győr városának tulajdonában és kezelésében áll. Vizét felszín alatti szivárgásból nyeri, vízminőségét nem vizsgálják. Mérete egy csökken a jelentős növényi benövés miatt.

Dunaszegi morotva-tó

A holtág a Mosoni-Duna bal partján, Dunaszeg területén helyezkedik el. Létrejötté nem ismert, hossza 2,1 km, szélessége 200 m, mélysége 2 m.

Valójában két összefüggő vízfelületből áll: egy sekély nádas morotva és egy bányató alkotja.

A morotva tulajdonosa a Magyar Állam, kezelője a Fertődi Nádgazdaság, fokozottan védett terület. Vizét szivárgásból kapja, a felesleget a Dunaszegi-csatornán lehet levezetni.

Kálnoki holt meder

A morotva Máriakálnok és Halászi falvakhoz és Mosonmagyaróvárhoz tartozik.

Hossza 10, 2 km, szélessége 15 m, mélysége 0,5 m. Használja a Halászi TSZSZ, a Dunamenti MTSZSZ, Máriakálnok és Kimle falvak.

Területe országosan védett, a Szigetközi Tájvédelmi Körzet részét képezi.

Jelentősen benőtt terület náddal, cserjékkel. Jelentős tájvédelmi szereppel bír.

Rajkai holt meder

A morotva létrejötté 1908-ban történt, a Mosoni-Duna beeresztő zsilipjének építésekor, a folyó jobb partján helyezkedik el. Rajka községhez tartozik az 5, 3 km hosszú, 50 m széles és 1,2 m mély holtág. A Rajkai mezőgazdasági szövetkezet kezeli, nem természetvédelmi terület. Szlovák belvízelvezető csatornák csatlakoznak hozzá.

Forrás:

Magyarország holtágai. Szerk.: Dr. Pálfai Imre, Közlekedési és Vízügyi Minisztérium, Bp., 2001. p. 41-48.

Képek forrása:

Wikipédia

Külső forrás:

<http://www.dunaszeg.hu/index.php?p=page@content&pid=10>

<http://www.horgasz.hu/page/501/art/995/akt/5/megye/gyor/html/morotva-to-lipot.html>

<http://www.szigetkoz.biz/TK/TKujanyag/213morfologia.htm>

Fertő-Hanság Nemzeti Park

Alapítás éve: 1991

Összterület: 33 587 hektár (Ausztriával együtt, ebből a magyarországi terület: 23 587 hektár)

A park részei:

Fertő-táj: 12 542 hektár

Dél-Hanság: 4 643 hektár

Észak-Hanság: 4 059 hektár

Tóköz: 1780 hektár

Répcemente: 563 hektár

A Fertő és a Hanság vidéke a természet ritka szép szigete Magyarország nyugati kapujában. A tó magyar és osztrák területen lévő részeit együttesen a Világörökség részévé nyilvánították.

Az egykori hatalmas mocsár- és lápvilág máig fennmaradt területei egyedülálló növény- és állattani, tájképi, néprajzi és kultúrtörténeti értékek menedékhelyei.

A nemzeti park osztrák részét, az 1992-ben létrehozott, 9500 hektáros Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel-t 1994-ben kapcsolták össze a magyar nemzeti parkkal. Azóta a két ország természetvédelmi szakemberei napi feladataikat összehangoltan végzik.

Az osztrák-magyar határ közvetlen közelében lévő Csapody István Természetiskola és Látogatóközpontban kiállítások mutatják be a Fertő-táj és a Hanság élővilágát.

A nemzeti parkban három zónát hoztak létre, az IUCN (Természetvédelmi Világszervezet) előírásai szerint.

A természeti, vagy natúr-zóna a nemzeti park érintetlen, fokozottan védett területeit foglalja magában (magterület), ahol csak minimális emberi tevékenység folyhat. A megőrző zónában továbbra is folyhat hagyományos, természetkímélő gazdálkodás (legeltetés, kaszálás, nádaratás); míg a környező vagy ütköző zónába a part menti részek, települések, a Fertőrákosi-öböl turisztikai szempontból jelentős területei tartoznak, ahol a táj- és környezetvédelmi előírások betartása a legfontosabb.

A Fertő-Hanság Nemzeti Park különleges élővilágot véd: itt költő és vonuló vízimadarakat, ritka növénytársulásokat, kétéltű- és hüllőfaunát. A megőrző zóna egyes területein a szikes tavak élővilágának visszaállítása érdekében élőhely-rekonstrukció folyik. A Fertő-tó 1979 óta bioszféra rezervátum, a terület madárvilágának védelme érdekében 1989 óta tartozik a Ramsari egyezményhez.

A nemzeti park látnivalóinak megismertetésére szakturisztikai programokat szervez (H-P, csoportoknak, min. 15 személy).

Fertő-táj: szakvezetés; lovaskocsis program; sziki őszirózsa tanösvény (szakvezetéssel); vízi rence tanösvény (kenuval, szakvezetéssel)

Dél-Hanság: szakvezetés; A Hanság élővilága kiállítás; Esterházy Madárvárta - kiállítás; Hany Istók-tanösvény szakvezetéssel

Észak-Hanság: szakvezetés

Szárhalmi erdő: Gyöngyvirág tanösvény

Répcemente: Tőzikés erdő (Csáfordjánosfa)

A kirándulókat szálláshelyekkel is várják:

Kócsagvár: 29 ágy (pótágyakkal 46)

Fertőújlak, Kutatóház: 10 ágy

A természetiskolai és tábori programokról, rendezvényekről és konferenciákról a park központjában, Sarródon a Kócsagvárban adnak felvilágosítást.

Forrás:

<http://www.vendegvaro.hu/ferto-hansag-nemzeti-park>

Fertőbozi Gloriette

Fertőboz legjelentősebb műemléke a Gloriette, amelyet gróf Széchényi Ferenc a Csúcsos-dűlő 187 méter magas dombjára építtetett 1802-ben fertőrákosi mészkőből.

Története

A napóleoni háborúk eseményei Sopronban is éreztették hatásukat és a háborús készülődés miatt 1800 októberében a hadsereg fővezére, Magyarország nádora, József főherceg is a városba érkezett. Ekkoriban történt, hogy a főherceg több ízben felkereste Kiscenk és Fertőboz vidékét gróf Széchényi Ferenc kíséretében, és kirándulásaik során a fertőbozi magaslatról gyönyörködtek a tájban, ahonnan tiszta időben akár 60 km-re, Pozsonyig is el lehetett látni. József főherceg tiszteletére és látogatásaik emlékére emeltette gróf Széchényi Ferenc a kupolás kilátót a dombtetőre. A kis épületre a következő felirat került:

„Josepho Austriaco, Palatino Hungariae”, mely jól jelzi rendeltetését, azonban az írás mára már nem olvasható rajta. Az idők során az épület nagyon megrongálódott, ezért 1943-ban gróf Széchényi Endre helyreállíttatta és azóta olvasható a következő felirat a főpárkány köveinek belső oldalán: „EREXIT COMES FRANCISCUS SZÉCHÉNYI. RENOV. COM. ANDREAS SZÉCHÉNYI 1943” Széchényi István 1828-ban Fertőbozon, az apja által épített Gloriette-ben ismertette a környék földesuraival a Fertő-tó lecsapolásának tervét.(1)

A Gloriette a XIX. században

Építése

Az épület tervezője nem ismert, személyére csak találgatások vannak. Mivel a Gloriette létesítése közvetlenül 1800 utánra tehető, ezért több mint valószínű, hogy Ringer József tervei alapján készült, aki akkoriban gróf Széchényi Ferenc foglalkoztatásában állt Cenkén, s a cenki kastély és mauzóleum építésében is részt vett.

086. Fertőboz, Gloriett

A Gloriette szerkezete

Szerkezete

A Gloriette, vagy ahogy a helybeliek ma is nevezik, a Palatintempel kör alaprajzú, a klasszicizmus stílusában emelt épület, melynek építészeti vonásai nem követik szorosan a klasszikus oszloprendek arányait. A helyiség belső átmérője 3 méter, míg a falvastagság 50 centiméter. A keleti és nyugati ajtónyílás két-két oszloppal keretezett, míg az északi oldalon lévő csupán egy kőtokkal. A déli oldalon bejárat nincsen, itt csupán egy félköríves, kőtokos ablaknyílás található. A tetején tagolt koronázópárkány, lapos kupolás süveg található rézgolyóval. Ezt a rézgolyót az idők során jelentős mértékben megrongálták.

A Gloriette napjainkban

A kilátó állagmegőrzése érdekében az 1960-as években történtek kisebb javítgatások az épületen. Teljes felújítását 1993-ban végeztette a fertőbozi önkormányzat az országos és megyei műemlékvédelmi hivatal anyagi támogatásával, a soproni KVADER Műemlékhelyreállító Kft. kivitelezésében. A nemzetközi kerékpárút és a nagycenki múzeumvasút végállomásának közelében található Gloriette kedvelt turistacélpont, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a Fertő tóra és környékére.

A Gloriette napjainkban

Jegyzet:

(1) Erős Zoltán: Magyarországi történeti helynevek: A-tól Z-ig. p. 148.

Forrás:

Fertőboz. In: Magyarország műemléki topográfiája II. köt. 1. rész. Sopron és környéke műemlékei. Bp., Akad. K., 1953. p. 419.

Storno Miksa: A fertőbozi „Gloriett”. In: Soproni Szemle. 7. évf. 4.sz. 1943. dec. 15. p. 280-282.

További irodalom:

Aszódi András: Fertőboz - a Széchenyi Ferenc által építtetett Gloriette 1802-ből. In: Magyarország egy napja - millenniumi körkép. Szerk. Győri Lajos. Bp., Magyar Művelődési Intézet; Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége, 2001. p. 37. és 144. kép

Gloriette / Vessző Ágnes, 2001. In: Fertőbozi Hírek : Az Önkormányzat információs időszaki kiadványa, 9.évf. 2. sz. (2001.). p. 2.

Hírek, 1993. In: Fertőbozi Hírek. 1. évf. 4. sz. (1993.). p.[4]

Hírek, 1994. In:Fertőbozi Hírek. 2. évf. 2. sz. (1994.). p.[4]

Kilátás a 24. órában, 1993. In: Fertőbozi Hírek.1. évf. 1. sz.(1993.). p.[1]

Megkezdődött a kilátó helyreállítása, 1993. In: Fertőbozi Hírek 1. évf. 3. sz. (1993.). p.[4]

Műemlékeink helyzete, 1994. In: Fertőbozi Hírek. 2. évf. 1. sz. (1994.). p.[2]

Rövid hírek, 2002. In: Fertőbozi Hírek. 10. évf. 3. sz. (2002.). p. 3.

Rövid hírek, 2002. In: Fertőbozi Hírek. 10. évf. 2. sz.

(2002.). p. 1.

Világörökség? / Henn Márton, 2001. In: Fertőbozi Hírek. 9. évf. 1. sz. (2001.). p. 2.

Képek forrása:

1. kép Soproni Szemle. 7. évf. 4.sz. p. 280.

2 .kép Magyarország műemléki topográfiája II. köt. 1. rész. Sopron és környéke műemlékei. p. 419.

3. kép Aszódi András: Magyarország egy napja - millenniumi körkép. p. 37.

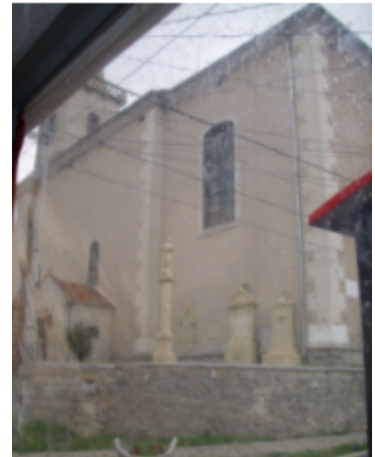
Fertőrákos, Urunk Mennybemenetele római katolikus templom

(Fő u. 121.)

Építésének története

A templomot először 1241-ben Boldogságos Szűz templomaként említették az oklevelek, de a XVI. században a törökök elpusztították. Az 1596-os urbárium említi az új templomot, amit Széchényi György püspök építtetett, és Szent Miklós védelmébe ajánlotta.

Ez a templom zsindeyes, tornyán óra és 2 harang volt. Két oltára volt, egy szárnyas oltár és még egy másik, amit szent Miklós tiszteletére emeltek. Széchényi György 1662-ben tataroztatta, de az új templom 1683-ban ismét a háborúk áldozatává vált. A törökök felgyújtották, a boltozat egy része is beomlott. Helyreállítása után Kollonich Lipót primás szentelte fel 1696-ban. Ekkor kapta a mai nevét: Urunk Mennybemenetele templom.

Fertőrákos templom

Külső megjelenés

A templom mai formáját a XVIII. század második felében nyerte el. A szentélyt Zichy püspök építtette. A templom késő barokk stílusban épült, a tornya régebbi. A falu közepén álló magas épületet mindenhol jól látni. 270 m² alapterületű, téglalap alapú, a falak másfél méter vastagok, ezért belül sokkal kisebbnek látszik. A homlokzati sík előtt quáderezett torony áll, ajtaja feletti emléktáblán felirat: Renovatur 1662 Deuo instruita 1873. A déli szélfogó mögötti ajtó felett látható felirat: 1662 Georgius Széchényi Episcopus Jaurensis. A zárófalban magasan Piéta-szobor látható egy falfülkében, felette egyenes szemöldökpárkány oromtöredékkel.

A homlokzat dísztelen, falain keskeny hosszúkás nyílásokat látunk. Kőkeretes, félköríves ablakai vannak, az északi és déli falakon szögletes óralap. A templomtorny nyolcoldalú, vakolt téglasisakos, lábánál egyszerű kőbábos ballusterekkel tagolt erkély van. A hajófalak dísztelenek, csak az övpárkány fut végig rajtuk..

Belső

A keresztboltozatos toronyalj egybenyílik a hajóval. Orgonakarzat két toszkán oszlopon áll. A karzat közepén rokokó konzolon kiível. A hajó kétszakaszos. Copfdíszes, aranyozott fa a főoltára, 2 mellékoltára van. Műemlékként tartják számon.

Templombelső

Berendezés

Copf díszítésű, rozettás, stipes főoltár. 1878-ból való a tabernákulum, Kékesen márványozott aranyozott fa oltár.

Krisztus mennybemenetele című kép, amit 1873-ban festettek. A félköríves kereten Zichy- címer. A szószék kékes-szürkére márványozott fa, gömbben végződő, akantuszleveles, kerek talppal, három aranyozott domborművel. A keresztelő-kút alacsony talpazaton áll, párnán térdelő néger fiú tartja a medencét.

Nagyméretű, Szent Kajetánt ábrázoló olajfestmény. Az ötrészes orgona rokokó díszítéssel 1770-es évekből való.

Az oltár részlete

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke. Győr: Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal. 1962. p.70-71.

Filip Gabriella: Eszterházától Eisenstadton át Fraknóig: vendégségben az Esterházyaknál. Miskolc: Well-Press Kiadó, 2009. p.61.

Sopron és környéke /Csatkai Endre ; Varga Lajos; Vendel Miklós. Győr. Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal, 1962.p.432-436.

Gömöri János: Fertőrákos Árpád-kori temploma. In: Tanulmányok Csatkai Endre emlékére / Turbuly Éva. Sopron: Soproni Múzeum Alapítvány. 1996. p. 27-41.

Külső forrás:

<http://www.fertorakosikirandulas.hu/fertorakos/templom.html>

Képek forrása:

A szócikk szerzője

<http://www.fertorakosikirandulas.hu/fertorakos/templom.html>

Fertőrákosi szobrok

A provinciális barokk szobrászati emlékek nyugat-magyarországi és Sopron környéki példái, amelyek viszonylagosan nagy száma (falvaként olykor 4-5) és időbeli határai és minősége elkülöníti az ország más területein található hasonló emlékművektől. A szobrok témája a legfontosabb dogmákkal kapcsolatos, a szentháromságot vagy a Mária kultusz jegyében keletkezett. (Madonna, Immaculata és a Piéta szobrok. Gyakori a „búsuló Krisztus” téma is. A szobrok mindig valamilyen oszlop vagy pillér fejezetén állnak, mint koronázó csoport, ritkábban a kereszt előtt jelennek meg. Az oszlopokat szinte mindig Krisztus kíntatásának jelvényei vagy virág és indadíszek díszítik.

Nepomuki Szent János szobra

A szentháromságszobrok viszonylatában az ülő Atyaisten az ölében fogja a Krisztus keresztjét és lábainál van a szentlélek galambja. A népi gondolkodásmódhoz és hitvilághoz közelebb van a védőszenteket megformáló alkotások. Őket gyakran a falvakon belül vagy a házak oromfülkéiben láthatók.

Szenháromság oszlop

A hidak, folyók és a malmok mellett legtöbbször *Nepomuki Szent János szobra* áll. Az ő mártíromsága vízhez kötődik.

A barokk alkotás 1731-ben készült. Egy kőfal fülkéjében, a régi magtár sarkán áll a vízimalommal szemben. Festett szobor, a szent kezében feszületet tart, lába előtt egy beteg nőalak fekszik. A talapzaton lévő szöveg német nyelven íródott. 2003-ban renoválták.

A templomnál, a Fő u. 119. alatt található, barokk szobor 18. sz. elejéből való. Tagolt alapzaton toszkán oszlopon álló szent karjában kis feszület, aminek szárába egy kis gyermek kapaszkodik. A lábuk előtt két puttó térdepel. Műemléki védelem alatt áll.

Szenháromság oszlop a Fő út 66. szám előtt áll a 19. sz. elejéből való jón oszlopon lévő szobor. Műemléki védelem alatt van. Klasszicista stílusú.

Szent Sebestyén szobra

Fertőrákos Fő u. 34. előtt a kőfejtő közelében áll *Szent Sebestyén vértanú szobra*. A felirat szerint 1721-ben készítették. Az eredeti tönkrement, ezért helyére 1871-ben Vinczi Erzsébet faragtatott újat.

A Kovácshegyen álló Szent Donát szobrot sokáig „Szent Oszvald” szobornak tartották. 4 méter magas oszlop felett egy zárt kőkocka van, patkóíves vakárkáddal, amelynek sarkában az utógótikának jellegzetes gyémántmetszése van. E fölött áll egy ősi szobor, amely csizmás, bőrnadrágos, kezeit imádkozó alakot ábrázol. A férfi válláról hosszú köpeny omlik a hátára, a lábai előtt rozskéve van. Az oszlopon elől lévő felirat részben olvasható: „ S..H..A. und Maria hasichderzeit Letgler in Kroisbach dieses Kreiz machen lassen anno 1643.”

Szent Donát szobra

Forrás:

Askercz Éva: Barokk útmenti szobrok Északnyugat-Magyarországon. In: A Kisalföld népi építésze. Szerk: Cseri Miklós. Szentendre-Győr, 1993. p. 385-392.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953.

Hárs József ; Fertőrákos. Budapest: Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., 2000.

Külső forrás:

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4122>

Képek forrása:

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4077>

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4122>

<http://www.fertorakos.hu/index.php/hu/fertrakos-latnivaloi/109-szent-sebestyen-szobra>

Fertőszentmiklós - Útmenti emlékkeresztek, feszületek és emlékoszlopok

Útmenti keresztek

A szabadtéri keresztek, vallásos jelképek, nem csak az egyház liturgikus cselekményeinek színhelyén - templom, temető, kálvária - állhatnak.

Ilyen építményeket nemcsak útszéleken találhatunk, hanem más hangsúlyos vagy nevezetes helyeken is. Előfordulnak folyók partján, mezők, dűlők kezdetén, falu szélén, balesetek, esetleg katasztrófák helyén is.

A keresztek sokszor falusi mesterek, ügyes kezű parasztok, esetleg kőfaragást is tanult egyszerű emberek készítették.

Külső jellemzőjük

Megjelenésüket több tényező befolyásolta: a hivatalos egyházi művészet, a mesterségbeli hagyományok, befogadó emberek kultúrája.

Fontos, hogy ezeket az emlékeket - mivel a szabad ég alatt állnak - nem készíthették bármilyen anyagból, ezeknek időtálló építményeknek kellett lenniük. Az apró formák és részletek alapos megmunkálása is fölösleges volt, mert az idő vasfoga úgyis eltüntette, elmosta mindezt. Az útszéli keresztek nem az egyház állította, hanem a hívek. Így ezek minden költségét is ők állták.

Keresztek Fertőszentmiklóson

A Sopron felől érkezők a 85-ös országúton a falu előtti utolsó kanyarban láthatják meg az első feszületet. A kereszt Dobovánszki István földje végén állt. Az első világháborúban hősi halált halt fiuk emlékére állíttatta ő, felesége Nagy Rozália és lányuk Rozáliai 1917- ben. A falubeliek csak „Dovánszki kereszt” néven említik. A keresztet az 1970-es években megrongálták.

A faluhoz érve jobbra, a Cser erdő felé vezető dűlőúton is áll egy kökereszt. Ezt 1916-ban állíttatta, a hősi halált halt Dobovánszki Péter emlékére neje Varga Erzsébet, és anyja Gizella.

Ha visszatérünk a 85-ös útra, a falu végén, jobb oldalon található egy kör alakú kápolna. A kápolna előtt két emlékmű, az első és második világháború hősi halottainak állít emléket.

I. és II. Világháborús emlékművek

Az egymással szemben álló emlékművek a harcban elesett, hősi halált halt helybeliek névsorát őrzik.

A kápolna és a benne található kegyszobor már régóta búcsújáró hely. Az 1540-es években állítottak itt fel egy Fájdalmas Szűzanya szobrot. Csodás esemény irányította a figyelmet a szoborra. Egy hatalmas viharban, villámcsapás érte a szobrot, melynek a talpzata teljesen összetört, de a szobor alatta épségben megmaradt. Ezen események után megindult a zarándoklat a Szeredi Szűz Máriához. A csodás megmenekülés eredményeként zarándokhely lett a Fájdalmas Szűzanya szobra. Beszerédj Vörös Gergely birtokát ez időben a máriacelli bencések bérelték. A szobortól indult a gyalogos zarándokcsoport a máriacelli búcsúba és ide is érkezett vissza. Az 1903-

ban épült köralakú kápolna még ma is látható. A szobor a kápolna és az úttest között egy magas talapzaton állt. 1974-ben a szobrot a kápolnán belül helyezték el. A falu felé haladva a következő kereszt a fertői elágazásnál látható, a rajta lévő felírás szerint 1830-van állították.

A Szerdahelyi u. 6. szám előtt is áll egy kereszt, melyet Kántor János, neje Tatár Erzsébet és lányuk Rozália 1920-ban emeltetett, a 26 évesen

Olaszországban hősi halált halt fiuk és a Fájdalmas Szűz Mária tiszteletére. A Bezerédi u. 51-es számú ház előtt is áll egy kereszt, ezt a keresztet is a hősi halált halt Dobovánszky János emlékére állította felesége és lánya. A főúton van a következő Mária oszlop, a Kis-Ikva mellett áll.

Mária szobor

Az Ikva mellett álló barokk Mária szobor arról az időkből való, amikor még a két település különálló volt. 1830 mint már felújítási évszám szerepel a szobron. Eredeti felirata a plébánián található: „Mindent ront az üdő, ezen oszlop is engedett annak. Újra felépülvé, utazó azt mondja Tenéked: Mária tiszteletét népének adja örökre. Hozzad Szt. Miklós néped ... láncolla irántad lúngoló Tisztelet. 1830.”

Vöröskereszt

A Szent István utca végén áll az úgynevezett „Vörös kereszt” a XIX. század elején a nagy állatpestis volt a faluban akkor állították. Mire a kereszt elkészült, a pestisnek is vége lett. A kereszt erős tagolású, kettős talapzaton áll. A felső rész közepéből indul ki a magas feszület. A feszület lábánál heves mozgású, kesergő Mária. Oldalt a meandereken kiképzett alapon Szent Flórián és Szent Vendel szobrai láthatók. A feszületes rész alapján található a felírás: "Ide helyeztette, a közös buzgóság, bizván lesz gyümölcse: kétféle boldogság. 1803. A Mátyás király utca 11-es számú háza előtti kereszt is az első világháborút idézi, Szűz Mária tiszteletére és szeretett fiainak emlékére, Bujtás László és Lajos 1915. A Vadász utcánál egy kis kápolna látható. Szent Donát tiszteletére emelték. Röjtökmuzsaj irányába, a két Röjtöki dombon túl is látható egy felirat és évszám nélküli kereszt. Az Újtelep elején áll a következő feszület "Isteni dicsőség emlékére állította Fülöp Pál és neje Polgár Borbála 1899." A Zsidó temetőhöz közel is van egy kőfeszület, ezt a termés védelmezésére állította Németh Mihály és felesége Kalmár Erzsébet 1905-ben. A Szabadság utcában is találhatunk egy feszületet, amelyet 1903-ban állítottak Horváth Mária emlékére. Őt az Egyesült Államokban elütötte egy vonat. Kapuvár felé indulva betérünk a temetőbe, ahol a Felsőbüki és Bezerédj sírok mellett láthatjuk a „Nagykeresztet”, a temetőbe áll még egy évszám nélküli alakos szobor, mely Szent Mihály arkangyalt ábrázolja. A temetőből kijövet Petőháza felé áll egy egyszerű beton emlékoszlop. Állításáról két dolgot meséltek. 1935. májusában egy Vértés Sándor nevű embert elütötte a vonat és az Ő emlékére állították, a másik hogy nem a vonat ütötte el, hanem motorkerékpárral nekijött a sorompónak és az leszakította a fejét. Az emlékoszlop ott áll, ahol a fejét megtalálták. Az utolsó emlékoszlop a Fehér kép, Fehérkereszt, vagy Piéta a 85-os főút mellett a Petőfi Sándor utcában látható. A város legrégebbi műemléke, több mint 300 éve mészkőből faragta ki egy ismeretlen mester. Jászberényi Gergely és hitestársa Acsády Fruzsina szerencsés megmenekülésének állít emléket 1676-ban.

Milleniumi kettős kereszt

Szerdahelyi utca szépen rendezett parkjában 2000. okt. 23-án került felállításra és megáldásra.

Forrás:

Majthényi Ágnes:Útmenti emlékkeresztek, feszületek és emlékoszlopok Fertőszentmiklóson: Kézirat. Győr

Rozsonits Géza: Útmenti emlékkeresztek, feszületek és emlékoszlopok Fertőszentmiklóson. Szülőföldünk honismereti pályázat, 1990.

Képek forrása:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Fert%C5%91szentmikl%C3%B3s#L.C3.A1tnival.C3.B3k>

Irodalom:

Askerc Éva: Barokk pestisemlékek a Sopron környéki falakban. In: Arrabona 15. 1973. 149-167. p.

Külső hivatkozások:

<http://www.plebaniahivatal.roszkenet.hu/keresztek.htm>

<http://www.fertoszentmiklos.hu/>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Fert%C5%91szentmikl%C3%B3s>

<http://www.fertoszentmiklos.hu/hu/varosunkrol/latnivalok.html>

Fertőszentmiklós földrajzi nevei

AGG-HEGY

A Prés úttól kezdődik, és végignyúlik a Szabadság utcai kertek alatt. Ezt a területet Ingyendombnak is nevezik. A területen már a XIV. század elején is volt szőlőművelés. A XX. századra az egész területet beültették szőlővel.

AKADÉK

A Szent István utca végén található ez a ház. A ház valamikor egy zsidó családé volt, benne kocsmá és egy rőfös kereskedés volt. A ház utcafrontján egy kiugrást építtetett a tulajdonos, így nem lett a kilátás előtt „akadék” minden irányba láthatta az utcát. A második világháború végén a németek, itt valóban egy akadékot (akadályt) építettek, mivel innen ágazik el az út Kőszeg felé. Az akadály a tankok ellen készült, egy széles és mély árok, benne hatalmas tölgyfaoszlopok.

ALSÓ UTCA

A Vörös-keresztől a Vásártérig tart. A régi öregek a hosszú utcát nevezték így.

BAJCSA

A 85-ös Sopron felé vezető országút mellett a Rongyosi erdővel szemben lévő terület neve. A szó eredete besenyő, és gazdagságot jelent. Valamikor Széchenyi birtok volt. Szent István korában Hegykő besenyő település volt.

BERTA-KÚT

A kutat földje végén Németh János ásatta. A család ragadványneve Berta volt, innen ered a kút neve is. A kutat ma már nem lehet használni.

BOGÁR

Röjtökmuzsajhoz kb. 1,5 km-re volt egy major. Előbb báró Berg, később Verseghy Elek tulajdona volt. 1945 tavaszán a major épületeit lebontották. A határnak ezt a részét még ma is Bogárnak nevezik.

BOGRÁNDI MALOM

A mai szentmiklósi óvoda mögött, az Ikván épült vízimalom. Régen a Bográndi családé volt, majd a Petőházi Cukorgyár vette meg. Itt szabályozták zsilippel, az Ikva vízállását. Alsómalomnak is nevezték.

BOZÓT

A mai vágóhíd mögötti rész. Talaja ártéri, vizenyős. Bokros, bozótos terület, kiserdőnek is nevezik a környékbeliek.

BÖDEI RÉT

A Herceg hídon túl, a röjtökmuzsaji határig elterülő rész, az Ikva között.

BREGENC, BREGENC-MAJOR

Az Esterházy családé volt, a terület, illetve a major. A herceg egyik fia Bregenzben volt, megtetszett neki a város, és a major a városról nevezte el. A herceg itt versenylovakat tenyésztett. A major

mellett gyümölcsös volt, amit kivágtak. Később a termelőszövetkezet gyümölcsöst telepített. A majorban, 1939-1942-ben lengyel menekülttábor volt. 1944-ben, a majorban román hadifoglyokat helyeztek el embertelen körülmények között. 1945 után a majort teljesen lebontották. Helyén ma laktanya található.

BURMAN-SZIGET

Szentmiklóson található, a két Ikva között. A három lakóházhoz a Posta és a Tűzoltószertár épületi között lehetett bemenni. Itt látható a falu egyetlen, nagyon rossz állapotban lévő, még most is lakott nádfedeles háza.

CIGÁNYGÖDÖR

A Szerdahelyen lévő Szeredi –kapolnával szemben lévő bokros terület. Valamikor homokbánya volt, most a területet töltik. 1945 előtt a gödör nyugati részén egy ház is állt, melyben egy Sztojka nevezetű cigánycsalád lakott. A vándorcigányok is a gödörben ütöttek tanyát, innen kapta a nevét.

CSERALJA

A muzsaji határban lévő cser erdő, dülő földek elnevezése. Nevét valószínű, hogy az erdő nagyobb részét kitevő cserfákról kapta. Ma az erdő nagy részét kiirtották.

CSORDAJÁRÓ

Más néven csordaút, csordahajtó út. A falu végén kezdődött a hercegi majornál, és a Csapod felé vezető út volt. Egy kb. 50-60 m széles terület, itt hajtották ki az állatokat a legelőre.

CSÓKOLOM UTCA

Régen a Rákóczi Ferenc utcát nevezték így. Nevét onnan kapta, hogy az utcában zömmel, nem földműveléssel foglalkozók emberek laktak, és divat volt közöttük a „csókolom-mal” való köszönés.

DÖGTÉR, DÖGKÚT

Az Ingyendomb közepén, baloldalon van egy akácos erdő. Itt van egy betonból készült kút, ide hordták a faluban elpusztult, elhullott állatokat.

EMBERÖLÉSI DOMB, EMBERÖLÉSI SZIGET

Nem messze Fertőszentmiklóstól, a Röjtökmuzsaj felé vezető országúton van két domb. A két domb közül a nagyobbikat nevezik így. A hagyomány azt tartja, hogy amikor a vármegye Szentmiklóson tartotta a törvénykezést, ezen a helyen végezték ki a halálra ítélt bűnösöket.

FELSŐ UTCA

A Szent István utca népi elnevezése.

GÁLIC

Szentmiklós és Csapod közötti határrész, a csapodi határ sarkánál. Ezen a területen volt, a nagyparasztok erdeje, az úgynevezett Parasztok erdeje mellett.

GETTÓ

Szentmiklóson található, nem messze az Akadéktól és a Vörös-keresztől, Ósze Kálmán háza helyén. 1944-ben a község zsidó lakosságát itt gyűjtötték össze. Innen az elnevezés is.

GÖVÖSI ÚT

Szentmiklósról kifelé vezető dűlőút, a Göbös major felé. Ezen az úton el lehet jutni a Parasztok erdejébe, és a Gálicba.

HALASTÓ

A Miseút és a volt szerdahelyi tejsarnok és jégverem közötti háromszög alakú tó. Nyáron a környék libái úszkáltak rajta, télen a két község gyerekei csúszkáltak. A hetvenes évek elején a tó vizét tápláló ártési kutat betemették. A Miseút bal oldalán lévő területet is feltöltötték. ABC áruházat építettek ide. Az áruház alatt van eltemetve az a német katona, aki a második világháború végén fel akarta robbantani az Ikva hídjait. Terve, csak részben sikerült, a Nagy Ikva hídjának egyik oldalát sikerült berobbantania. Motorkerékpárjával nem tudott elmenekülni, agyonlőtték.

HARASZT

A Bajosa és a Cser erdő közötti terület, régen itt erdő volt.

HÁRMASTÓ

A Kis Ikva győri vasúti hídja mellett található. Nem természetes tó, hanem bombatölcsérek. A második világháború alatt az angolszászok a Petőházi Cukorgyárat, vagy a Győrt Sopronnal összekötő utat szerették volna bombázni, azonban a bombák célt tévesztettek. A helyükön lévő bombatölcsérekben még ma is víz van.

HERCEGHÍD

A Vágóhíd mögötti, az Ikván átvezető hidat hívták így. A mai Herceghíd az eredeti fahídtól nem messze épült fel, betonból. A régi fahidat az Esterházy herceg építtette, innen ered a neve.

HOSSZÚ UTCA

A mai Mátyás király és Kolozsvári utca régen egy volt. Ez volt Szentmiklós leghosszabb utcája, innen a neve is. A Vöröskereszttől indult és az Újtelep elejéig tartott.

INGYENDOMB

Itt van az Agg-hegy. A földterület a mai temető felett kezdődik. Néhányan a régi öregek közül azt állítják, hogy a herceg itt egy-egy sor szőlőt ingyen osztott ki. A terület innen kaphatta a nevét. Sokkal valószínűbb azonban, az a feltevés, miszerint itt régen urasági szőlők volt, így a munkát a jobbágyok robotban (ingyen) végezték. Ebből származhat inkább a terület neve.

JORDÁN

A szentmiklósi tejsarnoknál van egy kis csatorna, amelyet vakároknak is neveznek. Ez a csatorna vezeti le az esővizet az Ikvába. A kis csatorna környékét Jordánnak, az út két oldalát, összekötő hidat, Jordán-hídnak nevezték.

KALODÁSI ÚT

Szentmiklósról Göbös felé vezető dűlőút. Valószínű, hogy régebben itt a környéken valahol kaloda lehetett.

KÁNTOR-FÖLD

1948-ig a határnak az így nevezett földjeit, a falu kántortanítója használta. A nagyközség határában több helyen is volt ilyen föld, Mesterföldnek is nevezték. Ilyenek voltak a csapodi útban, a Bozót mellett és a Levente pálya környékén.

KELEMENÁROK

Kelementének is szokták nevezni. Egy helyen ez volt a fertőszentmiklósi és a fertőszéplaki határvonal. Nevét állítólag onnan kapta, hogy valamikor egy Kelemen nevű ember belefűlt, az akkor még bővebb víű árokba.

KIS-IKVA

Az Ikvából kiágazó csatorna, amely árvizek idején a vízelvezető csatorna szerepét töltötte be. Szentmiklós és Szerdahely között a két Ikva egymás mellett folyik.

KIS-SZERET

A Szerdahelyen lévő Szeredi Szűz Mária tiszteletére emelt kör alakú kápolna utáni határrész Sopron felé, az út baloldalán. Rövid dűlőnek is nevezték, régen ezen a területen legelő volt.

KIS UTCA

A XVIII.-XIX. században a mai Szabadság utcát nevezték így. Nevét onnan kapta, hogy rövidebb volt, mint a vele párhuzamosan futó Hosszú utca.

LEVENTE-PÁLYA

A felszabadulás előtt a mai futballpályát nevezték így, mert itt tartották a leventéknek az alaki kiképzést.

LESVÁR

A Csapod felé lévő erdő kezdeténél volt egy major, az út baloldalán. Szemben vele az Esterházy herceg építtetett egy kisebb kastélyt, amolyan kéjlakot. Ma már egyik sincs meg, csak a név maradt fenn. Régen volt itt egy csárda is, a néphagyomány azt tartja, hogy az utolsó csaplárost a betyárok elégették a kemencében, mert együttműködött a zsandárokkal. A hagyomány azt is tartja, hogy volt itt egy mély kút is, amelybe embereket dobtak. A terület a hagyomány szerint úgy kapta a nevét, hogy ide járt ki az egyik hercegkisasszony a kastélyba, és itt „Leste, leste, várta” a szeretőjét. Így lett a két szó összekapcsolásából: Lesvár.

MESTERFÖLDEK

A kántortanító által használt illetményföld, a község területén. Az utolsó mester, aki ezeket a földeket használta, illetve a falu gazdáinak bérbe adta Rozman Sándor volt.

MESZES-BÁNYA

A Nagyszeretben volt a falu egyik Horvát családjának egy földje. A család ezen a földön kavicsbányát nyitott. A család ragadványneve a Meszes volt, innen az elnevezés.

MÉZESDOMB

Szerdahely határában található a két vasút között. Jó minőségű föld, itt szinte minden megterem. Itt voltak a faluban a legmagasabb aranykorona értékű földek, innen az elnevezés.

MIHALKÓ

Egy határrész Szentmiklós határában. Ez a terület csak rozs, és burgonya termesztésére volt jó. Ma szőlővel telepített.

MISEÚT

Szerdahelyen a Halastó bal oldalán vezet. Csak gyalogútnak használták. Ezen az úton járnak a lakosok misére, innen maradt rajta a neve.

NAGYÁLLOMÁS

1976. május 26-ig Fertőszentmiklósról 4 felé ágazott el a vasútvonal. Ezen a napon ment utoljára Celldömölkre és onnan vissza az utolsó vonat. A gazdaságtalanság miatt szüntették meg. Pedig ez a vasútvonal kis ráfordítással, kifizetődő lett volna, hisz Ausztriából ezen a vasútvonalon lehetett volna a legrövidebb úton és idővel elérni a Balatont. Azt az állomást, ahonnan ezek a sínpályák indultak az 1950-es évek elejéig Fertőszentmiklós-Eszterházának nevezték. Mivel Győr és Sopron között az egyik legnagyobb állomás volt, ezért a lakosság nagyállomásnak nevezte. A celli vasút vonalán volt még egy állomás, de a kisebb volt. Ezt a lakosság kisállomásnak nevezte. Később a kisállomás a Fertőszentmiklós-alsó nevet kapta. 1945. márciusában megszüntetik a Fertőszentmiklósról Ausztriába induló személyforgalmat, és csak 1990. májusától indulnak újra a vonatok.

NAGYERDŐ

Röjtökmuzsajtól a Lövő felé lévő erdőt nevezték így. A megye legnagyobb kiterjedésű erdeje volt. Még ma is őrzi nevét.

NAGYSZERET

Szerdahely irányában a Kis-Szeret folytatása. Hosszúdülőnek is nevezték, mert itt hosszabbak a dűlők, mint a Kis-Szeretben. A Kelemenárok választotta el a két Szeretet egymástól. Régen itt legelők, szántóföldek voltak.

NEMESSZER

A mai Szabadság utcában régen kismesek laktak, ez volt a nemesek utcája, utcarésze. A község ezen részét hívták nemesszernek.

NÓCKAAKÁCOS

A falubéli Horváth Sándor nevű egyénnek a felesége volt, Nócka Mária, akinek az apja nagy bortermelő, és pálinkafőző volt. A Mihalkó mellett volt, egy akáccsal beültetett erdeje. A terület a családról kapta a nevét. Ma már akácos nincs, a termelészövetkezet szőlővel ültette be.

PAPFÖLDEK

A plébániaföldeket nevezték így. A celli vasút bal oldalán voltak ezek a földek. A plébánia a parasztoknak adta bérbe.

PARASZTOK ERDEJE

A Mihalkó és a Gálic közötti erdőrész, a szentmiklósi parasztoknak volt felparcellázva.

PITYÉR

Csapod és Röjtökmuzsaj közötti erdőrészben több tanya is volt, ezeket a bennük lakó tulajdonosokról nevezték el. Így volt: Lakatos-, Varjú-, és Pityér- tanya is. Ez utóbbi a legismertebb, még ma is laknak benne. A környéket is így nevezik. Ma itt található a csapodi termelészövetkezet almáskertje.

PRÉSÚT

Az Ingyendombra felvezető út neve. Valamikor a mellette lévő telken állt a prészáz. Itt préselték az

urasági szőlőt, a parasztek és a jobbágyok ezen az út hordták le a szőlőt, a „hegyről”. Itt vette ki a részét a termésből a földesúr. Ma a présút kanyarulatában áll a víztorony.

RÖPTÉR

A Csapod felé vezető országút és a Bregenc között elterülő terület. A németek a második világháború alatt egy repteret kezdtek el itt építeni. Innen származik az elnevezés.

RONGYOS

Sopron felé vezető országúton a Várhely után, a Bajcsával szembeni erdőt nevezik Rongyos-majornak, Rongyosi erdőnek. Ebben az erdőben volt a Rongyos-major, de volt itt csárda is. A felszabadulás után az épületeket lebontották, ma szivattyútelep épült a major volt területén.

SCHRENK-FÖLDEK

A soproni országút jobb oldalán lévő határrész, a Cigánygödörtől a Kelemenárokig. A Bezerédiek utolsó bérlője a Schrenk család volt, a falu lakossága róluk nevezte el az általuk bérelt földeket.

SIPOLÓ

A vasútállomástól a Hegykő felé eső határrészt nevezték így. Nevét onnan kapta, hogy az érkező vonatok a jelzőnél jeleztek az állomásnak.

SZENT PÉTER ÚT

Szent Péter úti dűlő. Állt egy templom az Árpád korban a Cser erdő és a mai muzsaji temető között. Ez a templom a tatárjárás idején pusztult el. Amíg állt a környék falvaiból a lakók ide jártak misére. A templom felé vezető út a Szeretben van, a mai napig is a Szent Péter út nevet viseli. Nagy a valószínűsége, hogy ezt a ma már nem létező templomot Szent Péter tiszteletére emelték.

ÚJ-HEGY

A Röjtökmuzsaj felé vezető országút bal oldalán, a kertek alá benyúló dombos terület neve. Mivel az Agghegyen már a XX. század elején nem lehetett szőlőt telepíteni, kellett egy új terület a falu határában, amely alkalmas volt a szőlőművelésre. Mivel a telepített szőlő újabb volt, a faluban Új-hegynek nevezték el. 1960 óta szántóföld van a helyén.

TÉGLAGYÁR

Ha Csapod felé megyünk, az Újtelep utca jobb oldalán, a mai tisztitelep helyén állt. 1920-as évek elején a tulajdonos tönkrement, és öngyilkos lett. A gyárat a fertőszéplaki téglagyáros vette meg, és bontatta le. Az út baloldalán a falu utolsó háza, a gyár irodaépülete volt.

ÚJTELEP

A Csapod felé vezető úton található. Nevét onnan kapta, hogy viszonylag új településrésze volt a falunak. Régen csak egy sor házból állt. A Téglagyár környékén épült fel.

ÚJ UTCA

A Bezerédi utca népi neve. Házai a XIX. század végén és XX. század elején épültek, a bezerédi birtokon. Egyidőben ez volt a falu legújabb utcája, a név rajtamaradt.

VÁRHELY

A Sopron felé vezető út jobb oldalán van, a Szerettel szemben. Valamikor itt egy falu, vagy földvár lehetett.

VÁSÁRTÉR

A Vadász és Kolozsvári utca elején van. Régen állatvásárok, ma kirakodóvásár is itt van.

VÖRÖSKERESZT

A Halász ház előtt áll. 1803-ban állították a keresztet, amikor a faluban súlyos dögvész volt. A hagyomány úgy tartja, hogy mire a kereszt elkészült, a dögvész elmúlt. A hagyomány az elnevezését az 1848/49-es szabadságharc idejéből származtatja. Néhányan a faluban azt tartották, hogy itt olyan nagy harc dült, hogy a vér a lovak szügyéig ért.

ZSIDÓFÖLD

A Schönberg család tulajdona volt.

ZSIDÓ TEMETŐ

Távol a falutól, betonkerítéssel bekerített temető az Agg-hegy szőlőinek végénél. Ez volt a zsidó lakosság temetője, a Szent István utcában templomuk is volt. A temetőt senki nem gondozza, nincs gazdája, a pár évvel ezelőtt még meglévő márvány síremlékekből mára már sok nyomtalanul eltűnt.

Gartai Szent Sebestyén római katolikus templom

Kapuvár Garta városrészének templomát Szent Sebestyén tiszteletére szentelték fel.

Garta fatemploma

Garta első templomáról az 1717-es canonica visitation beszámolójából tudunk, ez egy egyszerű fatemplom volt. A falu közepén állt, Szent Fábián és Szent Sebestyén tiszteletére.

Első kőtemplom

1742-43-ban elbontották a fatemplomot, és ennek helyén építették fel Garta első kőtemplomát.

Építtetője Esterházy Antal volt. A templom barokk stílusban épült, körülötte temető volt.

Homlokzata elé 1761-ben tornyot építettek három haranggal. Fő oltára Szent Sebestyént ábrázolta.

Második kőtemplom

Az 1800-as évek végére a barokk templom állapota jelentősen romlott, a növekvő számú gartai hívek miatt a férőhely is kevésnek bizonyult.

Időközben 1884-ben elkészült a kapuvári Nagytemplom, ami tovább sarkallta a gartaiakat egy új nagyobb templom építésére. Az elhatározás 1896-ban született meg az új templomról, de a hosszas tárgyalások és a pályáztatás eredménye 1906-ig húzta a templom ügyét. Végül 1906 januárjában Bánszky Mihály budapesti építész nyerte a pályázatot egy 1200 férőhelyes templom megépítésére. A munkálatok még ez év októberében befejeződtek, 42m-es toronnyal és 1600 fős férőhellyel neogót stílusban. 1907. június 16-án szentelték fel gróf Széchenyi György megyés püspök vezetésével.

Bejárati kapuja fölötti timpanonban egy 1925-ben készült Krisztus-kép látható, melyet Závory Zoltán készített.

Előcsarnokában áll a gartai születésű Lukácsy Lajos szobrászművész Krisztus szobra. Érdekessége, hogy Jézus a kezében tartja a töviskoszorút.

Főoltára fából faragott, Szent Sebestyén mellett Szent Katalin, Szent László és Szent István szobra is látható. A főoltár mindkét oldalát színes üvegablakok világítják meg.

A templom baloldali hajójában két mellékoltár található, egy Piéta-szoborral, illetve egy eredeti Lourdes-ből származó lourdes-i Szűzanya szoborral. Jobb oldali hajóját egy fából faragott Krisztus-szobor ékesíti. 1924-ben festették a falfestményeket a templomba, Szent Flórián, és Szent Rókus freskói is ekkor készültek.

Az 1990-es években restaurálta a teljes templombelsőt Závory Zoltán és festette meg Szent Katalint és Szent Sebestyént ábrázoló secco-it. A templomban fából faragott szószék és keresztelő kút is látható.

2003 májusában toronyórával bővült a gartai templom tornya. 2007. szeptember 22-én ünnepi szentmise keretén belül emlékeztek meg a Szent Sebestyén templom felszentelésének 100. évfordulójára.

Forrás:

Zsebedics József: A kapuvári egyház története. Hazánk kiadó, Győr, 2005.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956.

Toronyóra és harangjáték adományokból : Garta: Szent Sebestyén temploma gazdagodott In.: Kisalföld, 2003. máj. 20. p. 8.

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Külső forrás

http://www.kapuvár.hu/intezmeny/civil/szervezetek_db/?catalog3_id=143

<http://www.vendegvaro.hu/romai-katolikus-templom-szent-sebestyen-kapuvár>

http://kapuvár.blog.hu/2010/05/16/szent_garta_kasztralasa

Gönyű: Erebe-szigetek

Az Erebe-szigetek különleges fekvésű parányi dunai szigetsorozat, mely 64 hektáron terül el Gönyű határában. A szigetek szép fekvésükről, különleges állat- és növényvilágukról nevezetesek.

Kialakulás, geológia

Az Erebe-szigetek a lapos földdarabokkal, keskeny és szövevényes folyóágaival és holtágaival tarkított világa a Duna építő és romboló tevékenységének köszönhető. Akár a Szigetköz kicsinyített másának is mondhatnánk, tájképük, adottságaik sokban hasonlítanak. A szigetek alakja és mérete mindig is folyamatosan változott, de a Duna szabályozása óta ezen folyamatok felgyorsultak. A vízhiány miatt a folyó hordaléklerakó munkája kerül előtérbe, a szigetek mérete folyamatosan növekszik, új zátonyok és holtágak keletkeznek, melyet gyorsan birtokba vesz a növényzet. További adottságként jelentkezik, hogy az Erebe-szigetek mellett ömlik a Dunába a Cuhai-Bakony-ér, így a lassú folyású Duna-ágak és a gyors folyású patak vízi élővilága egyaránt megtalálható a szigetek körül.

Elnevezése

Nevét a néphagyomány az „Erre, be!” kiáltásból származtatja. Az egyik hagyomány szerint a törökök elől menekülő falubeliek ezzel a kiáltással mutatták az utat társaiknak, hogy „erre, be” kell menni, miközben a szigeteken igyekeztek menedéket találni. Egy másik hagyomány szerint, mivel a bárkákat árral szemben szekerekkel vontatták a partról, ezzel a kiáltással jelezték, hogy a hajónak a szigetek melletti keskenyebb ágban kell továbbhaladnia.

Védettség

Korábban a szigeteken erdőgazdálkodást végeztek, a fakitermelés mellett a szigetek egy részére kanadai nyárást telepítettek. 2000-ben erdőrezervátummá nyilvánították, a Kisalföldi Erdőgazdálkodás Rt. kezeléséből a Fertő-Hansági Nemzeti Park igazgatóságának felügyelete alá került. A védett terület ma a Pannonhalmi Tájvédelmi Körzethez tartozik. Erdőrezervátumként semmilyen erdőgazdálkodási és mezőgazdasági tevékenység nem végezhető a szigeteken. Az utóbbi években a természetes állapotok visszaállítására megindult az őshonos fafajok visszatelepítése, a későbbiekben semmilyen emberi beavatkozásra nem lesz szükség az állapot fenntartásához.

Növény-és állatvilág

A szigetek gazdag állat-és növényvilággal rendelkeznek, mely hasonló a Szigetközéhez. A partot körben füzesek övezik, a belső részeken ligeterdőket találunk. A ligetek őshonos fafajai a fekete nyár, kőris és szil, elterjedt a később betelepített kanadai nyár is.

De maguktól is és az emberi beavatkozásra is megjelennek az ún. nemes nyárok, majd az igényesebb magyar kőris, a vénic szil, cserjeszintben pedig a hamvas szeder, a veresgyűrű som, valamint a csíkos kecskerágó. A puhafás ligeterdőknek ebben a stádiumában a gyepszintet a csalán és a jágerkender uralják. A lágyszárúak között is számos ritkaságot találunk, mint a szibériai nőszirm, a nyári tőzike, a tavaszi csillagvirág vagy az orchideák. A madármegfigyelések 138 madárfajt említenek a szigeten, közülük 109 védett.

Megtalálható itt több récefaj, valamint többek között fekete gólya, kormorán, kabasólyom, jégmadár, rétisas, vörös kánya és sok énekesmadár.

A vadrécek különböző fajainak nagyobb számú csapataival elsősorban a vonulási időszakokban találkozhatunk. Leggyakoribb a tőkésréce, ritkább a nyílfarkú és a kendermagos réce. Az északi fajok közül télen a kerce- és a kontyos réce, míg a hegyi réce és a jeges réce csak alkalmasszerűen fordulnak elő. Az utóbbi években ismét megtelepedtek a hódok és a vidrák.

Források:

(1) Schubert Erzsébet: Egzotikus vadvízország – karnyújtásnyira a Szigetköztől. In: Természet Világa, 136. évf., 2005 augusztus, melléklet CXV-CXVIII.

(2) Horváth Lajos: Erebe-szigetek. In: Kisalföld, 1999. március 27., melléklet VII.

(3) Ivánkovics József: A Bikafejtől az Erebe-szigetekig. In: Kisalföld, 2003. július 6., 6. oldal

Külső források:

http://www.ferto-hansag.hu/index.php?pg=menu_897(Pannonhalmi Tájvédelmi Körzet honlapja)

http://nagyszentjanos.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=172:erebe-szigetek-a-csodalatos-termeszet&catid=95:erebe-szigetek&Itemid=70

http://www.kisalfold.hu/kepek/erebe-szigetek_gonyu/2008630/2244860/

<http://gonyu.network.hu/blog/gonyu-klub-hirei/erebe-szigetek-a-televizioban>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6ny%C5%B1>

Győr, a Torinói Lepel győri másolata

Győr-Nádorvárosban, a Szent Kamillus Plébánián őrzik a Torinói Lepel hiteles másolatát, amely minden nap ingyenesen megtekinthető.

Az eredeti Torinói Lepel

A Torinói Lepel néven ismert ereklye egy lenvászon szövetdarab, amelyen egy halott férfi képmása rajzolódik ki. Az emberi alak mind elől-, mind hátulnézetben látható, mert a lepel egyik fele a fekvő test alá került, a másik a fején áthajtva felülről fedte. A holttesten sérülések nyomai, egy megkínzott, majd keresztre feszített ember sebei ismerhetők fel, olyanok, amelyekről az Evangéliumok írnak. A keresztény hagyomány szerint ez a kendő Jézus Krisztus halotti leple, így a képmás az ő vonásait ábrázolja. 1532-ben tűz és víz tett benne kárt. 1578 óta az olaszországi Torinóban, a San Giovanni Battista-székesegyházban őrzik.

A kelme a Római Katolikus Egyház, egészen pontosan a Vatikánvárosi Állam tulajdona. A Szentszék hivatalosan eddig még sem azt nem jelentette ki, hogy a Lepel Krisztustól származó ereklye, sem ennek ellenkezőjét.

A szövet évszázadokon át nagyobb érdeklődés nélkül pihent, eleinte valószínűleg a Közel-Keleten, a 14. századtól pedig már dokumentáltan Európában. 1898-ban fényképezték le első ízben, ezután került a figyelem középpontjába. Azóta különféle tudományos módszerekkel próbálják igazolni vagy cáfolni az eredetiségét. Utoljára 2002-ben vizsgálták meg, valamint restaurálták is. Az ekkor végzett mérések szerint hosszúsága 442 cm, szélessége 113,5 cm, átlagos vastagsága 0,34 mm, súlya 2450 g.

A Torinói Lepellel ma már külön tudományág, a „szindonológia” foglalkozik, amelynek könyvtárnyi irodalma van.

Hiteles másolatok

Mivel az eredeti szövet speciális tárolást, kíméletet igényel, a nagyközönség csak ritkán láthatja. Legutóbb a Jubileumi Szentévbén, 2000-ben, és 2010-ben volt kiállítva – néhány hónap erejéig – a torinói katedrálisban. Hiteles másolata azonban folyamatosan megtekinthető a dómban.

A világ néhány országában szintén található hiteles másolatok, de számuk csekély. A világi és egyházi személyekből álló, Torinóban működő Leplet Őrző és Másoló Bizottság készíti és hitelesíti a másolatokat. A testület célja nem a sokszorosítás, hanem a lepel tiszteletének erősítése, így országonként 1-1 darab hiteles másolat elhelyezését engedélyezi.

A kegytárgy számára három feltételt kell biztosítani:

legyen látogatható;

kapjon minél nagyobb nyilvánosságot;

legyen ellenőrizhető a bizottság számára.

A lenyomat különleges eljárással kerül az eredetivel teljes mértékben egyező méretű, anyagában ahhoz hasonló, halszálkamintás szövetre: a legjobb minőségű elektronikus fotók segítségével vetítik a vászonra. A hónapokig tartó munka végén történik a hitelesítés. A lepel hiteles másának kizárólag a Torinói Érsekség által nyilvántartott reprodukciókat ismerik el.

Magyarországon két római katolikus templom őriz ilyen hiteles másolatot, Győr és Debrecen(1).

A győri Szent Kamillus templom és plébánia (A kép forrása a szócikk szerzője)

Győri másolat Őrzésének helye

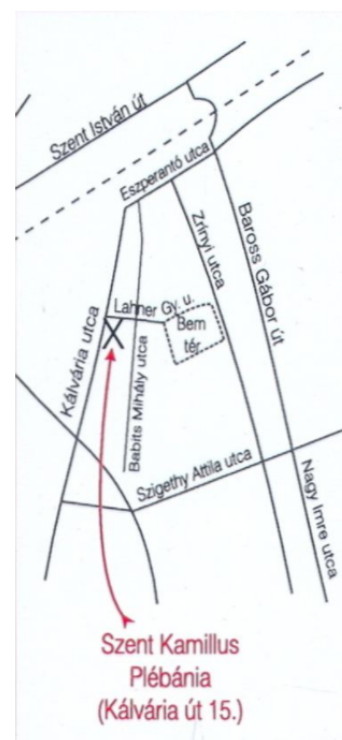
A Torinói Lepel Magyarországra elsőként érkezett hiteles mását a Győr város déli részén található Győr-Nádorvárosi Szent Kamillus Plébánián őrzik, a Kálvária u. 15. szám alatt. A késő barokk épület 1761-86-ig a Szent Kamill által alapított betegápoló rend zárdája volt, 1789-től működik plébániaként. Kerengőjében, a templom felé vezető folyosó falán helyezték el a kegytárgyat.

A szentmiséről távozóban a hívek közül többen a plébánia folyosóján keresztül mennek haza, hogy a lepelnél elmélkedjenek, imádkozzanak, leróják tiszteletüket.

Kiállítása

A másolatot kevésbé érzékeny anyagból készítik, ezért elhelyezése, tárolása nem igényel speciális körülményeket. A győrit képerkező ragasztotta egy műanyag lapra és plexi borítással látta el. A falra függesztett kegytárgy mellé információs táblákat raktak, amelyeken az érdeklődők az eredeti lepel történetéről és a kutatási eredményekről olvashatnak. Külön láthatók a lepelről előhívott negatívok és egy olyan festmény, amely bemutatja, hogyan tekerték Jézus Krisztus testét a halotti lepelbe.

A látogatók emléktárgyakat is vásárolhatnak. Pl. a lepelről készült, kis méretű vászonnyomatot, Pályi Gyula: A Torinói Lepel című

Útmutató térkép (Forrás: a plébánia szóróanyaga)

könyvét, az arcot ábrázoló szentképet a torinói érsek imájával, képeslapokat a templomról.

Látogathatósága

A kegytárgy ingyenesen tekinthető meg hétköznap 10-12 óráig és 16-18 óráig. Más időpont esetén, illetve szombaton és vasárnap, továbbá csoportoknak előzetes bejelentkezés, egyeztetés szükséges a +36-20/33-44-076-os telefonszámon.

Az érdeklődés folyamatos az ország más tájairól és külföldről; Pozsonyból és Japánból is fogadtak már csoportokat.

Története

A nádorvárosi Szent Kamillus Templom plébánosa, Berkes Gyula, címzetes kanonok 2010 májusában járt Torinóban, ahol megtekintette az eredeti Torinói Leplet. Az olasz város másik templomában fedezte fel annak eredet hű mását, s hazafelé jövet elhatározta, hogy plébániája nevében kérelmezi, Magyarországra, Győrbe is kerüljön belőle. Éppen ekkor volt készülődésben egy újabb, immár a restaurált lepelről készített másolat, amelynek helyéről a fent említett bizottság még nem hozott döntést. Végül a győri érvek bizonyultak erősebbnek, s a megyeszékhely gazdagodhatott a szakrális tárggyal, amelyet a Keleti Egyházak Barátainak Egyesülete ingyenesen ajándékozott az egyházközségnek. A plébános, harmadmagával 2010. október 18-án vette át Torinóban, s összetekercselve szállították Győrbe. Először november 19-én vált láthatóvá, a templom oltárára helyezve. Hivatalos átadása zenés áhítat és ünnepi püspöki szentmise keretében történt, majd Pályi Gyula vegyészprofesszor, az Olasz Tudományos Akadémia tagja tartott előadást a legfrissebb vizsgálati eredményekről.

2011 Nagyhetében ismét a templom főoltárára helyezték a kegytárgyat, hagyományteremtő szándékkal. Virágvasárnap dr. Rédly Elemér, pápai prelátus, tanszékvezető teológiai tanár Láttam a csodát címmel tartott előadást a jelenlétében.

A plébánia bejárata (A kép forrása a szócikk szerzője)

„Ez a fotó elénk tárja az eredetit, ezen keresztül erősíthetjük hitünket, még jobban átérezhetjük Jézus értünk vállalt szenvedéseit.”(2) – nyilatkozta a másolat szakrális hatásáról Berkes Gyula, győr-nádorvárosi plébános.

Jegyzetek:

(1) A debreceni Szent Anna-székesegyház – hivatkozva a határon túli magyar egyházmegyék fizikai értelemben is vett közelségére – engedélyt kapott még egy magyarországi másolat elhelyezésére, 2011-ben.

(2) <http://www.hitvallás.hu/index.php?t=r&r=6&c=902>, interjúrészlet a Hitvallás című havilapból

Forrás:

Berkes Gyula, a Győr-Nádorvárosi Szent Kamillus Templom plébánosának adatközlése

Britannica Hungarica: világenciklopédia. 18. kötet, Bp., Magyar Világ Kiadó, 2001. p. 32.

Ghiberti, Giuseppe: Sindone: le immaggini 2002, Torino, Editrice ODPF, 2002., a kiadvány 17. számú képe

Gülch Csaba: A torinói lepel mása Győrben: a vallási turizmus egyik leglátogatottabb látnivalója lehet. In: Kisalföld, 65. évf. 267. sz. 2010. nov. 17. p. 1., 4.

Győregyházmegyei almanach, 2001, Győr, Egyházmegyei Hivatal, 2001. p. 59.

Pályi Gyula: A Torinói Lepel. Bp., Szent István Társulat, 2010. p. 9., 15-17., 23.

További irodalom:

Rimányi Zita: A kutatókon kifogó kendő. In: Kisalföld, 66. évf. 71. sz. 2011. márc. 26. p. 13.

Rimányi Zita: Lepel rejtélyes foltrendszerrel: Nyugdíjasegyetem. In: Kisalföld, 66. évf. 69. sz. 2011. márc. 24. p. 1., 4.

Külső hivatkozások:

A Hitvallás című győri egyházmegyei havilap honlapja:

<http://www.hitvallás.hu/index.php?t=r&r=6&c=902>

A Kisalföld című Győr-Moson-Sopron megyei napilap honlapja:

http://www.kisalfold.hu/gyori_hirek/a_torinói_lepel_masolata_gyorben/2189418/

A Magyar Kurír honlapja:

<http://www.magyardurir.hu/hirek/palyi-gyula-torinói-lepel>

<http://www.magyardurir.hu/hirek/torinói-lepel-hologram-es-meglepo-felfedezesek-videoval>

<http://magyardurir.hu/hirek/megaldottak-torinói-lepel-hiteles-masolat-debrecenben>

A Magyarországi Evangélikus Egyház honlapja:

<http://www.evangelikus.hu/lapszemle/ismet-gyori-oltaron-a-torinói-lepel-masolata>

A National Geographic Magyarország honlapja:

http://www.geographic.hu/Civilizacio/2004/04/Egy_masodik_arc_is_lathato_a_torinói_leplen

A Wikipédia magyar nyelvű oldala:

http://hu.wikipedia.org/wiki/Torin%C3%B3i_lepelcite_ref-0

Mellékletben található további képek aláírása és forrása:

restaurálás.jpg - Az eredeti lepel restaurálása 2002-ben (Forrás: Ghiberti, Giuseppe: Sindone: le immaggini 2002, 17-es kép)

folyoso_udvarrol.jpg - A plébánia folyosója az udvar felől (Forrás: a szócikk szerzője)

felirat.jpg - A győri másolat felirata (Forrás: a szócikk szerzője)

mise.jpg - Nagyhetyi püspöki szentmise (Forrás: a szócikk szerzője)

A lepelmásolatot őrző folyosó (A kép forrása a szócikk szerzője)

Győr, Apolló mozi

Győr első állandó filmszínháza, a későbbi Vörös Csillag mozi

Első filmvetítés Győrött: vándor filmvetítők, mutatványosok, kávézók filmelőadásai

A Lumière testvérek első nyilvános filmvetítését követően, egy vándor filmvetítőnek köszönhetően 1896-ban Győrött is látható volt a szenzációs újdonság, a mozgóképek. 1896 december 17-én megjelent egy hirdetés a Győri Hírlapban, mely élő fényképek megtekintését kínálta a volt Jaroschauer sörcsarnokban, a Deák Ferenc utca és a Vásártér sarkán. (1) Az alkalmi filmvetítést 1898 közepén követte a második, majd egyre több és több filmet lehetett látni önálló vándor filmvetítők révén vagy mutatványos társulat kiegészítő produkciójaként.

Az 1900-as évek elején látva az egyre növekvő érdeklődést, a kávéház-tulajdonosok filmvetítésekkel szerették volna a vendégek kört megtartani és bővíteni. Kezdetben két kávéház-tulajdonos kapott engedélyt, így Váradi Ármin a Fiume-kávéházban (Baross u. 23.) és Biringer Károly a Korona Kávéházban (Bisinger park) indított vetítést. Hamarosan követte őket 1905-től az Elite Kávéház, Hungária kávéház (Baross u. 39.), 1907-től a Fehér Hajó kerthelyisége, 1908-tól a Kisfaludy Kávéház és az Apolló Mulató (Erzsébet tér 1.) is. A korabeli tudósítások szerint családok ültek be kisgyermekestül a vendéglátó helyekre, ital- és dohányszagba, ahol a vetített képet esetleg nem is látták a zsúfoltság, nagy kalapok miatt.

Állandó mozi létesítése

A kor igényeit követve a 40 ezres lélekszámú Győrött 1907 tavaszán Váradi Ármin kávézó-tulajdonos kérvényezte elsőként Győr városánál az „állandó jellegű mozgófénykép előadásokra alkalmas pavilon” építési engedélyezését, de a magas költségek elbizonytalanították. Kérelmét módosította, szeretett volna kabaré-előadásokat is rendezni, az évekig tartó tárgyalás halálával 1914-ben zárult le. 1908-ban a Steiner és Popper győri cég a Baross úti fűszerudvarukban kívántak állandó mozit kialakítani, de ez a próbálkozás is sikertelen volt.

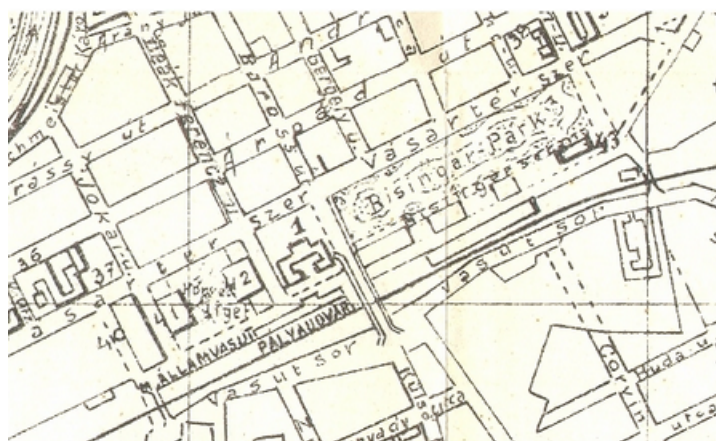
1908. szeptember 15-én jelentkezett harmadikként Biringer Károly, aki a régi vásártér helyén létesített parkban, a Baross-híd melletti részen kialakítandó épület építésének engedélyezését kérvényezte, melyet a város különböző módosítások után jóváhagyott. Itt épült fel a későbbi Apolló mozi.

Apolló épülete

Szórakozó helyek. A Kisfaludy-színház (Radó-téren) októbertől májusig. Vasár- és ünnepnap délutáni előadások is mérsékelt helyárakkal. Rendes helyárak 40 fillértől 12 koronáig. Továbbá *Apolló-mulató* mozgó fényképekkel a Bisinger-sétányon. Mozgófénykép-előadások vannak még a *Hungária kávéházban* (Baross-ut), *Elite-kávéházban* (Erzsébet-tér) stb. este 9 óra kezdettel.

Szórakozóhelyek listája 1910-es útikönyvből

Vásártér szer (Bisinger utca) 1910 körül

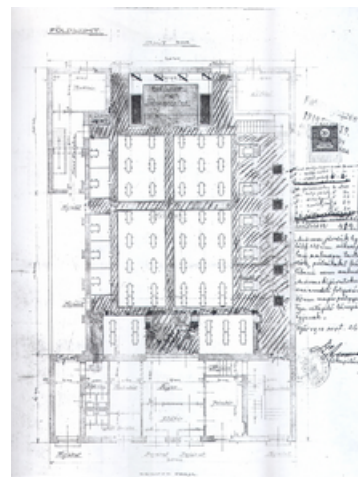
Az Apolló építése

1909. február 16-án Biringer Károly megvette a volt állatvásártér egyik részét, májustól elkezdték az építkezést. A Bisinger sétány 6. számú épülete 30 méter hosszú, 20 méter széles, sétány felőli része egyemeletes, többi része földszintes téglafalú épület, hullámlemez tetőfedésű.

1909 novemberében adták ki a használati engedélyt filmvetítésre, kabaré és varieté estek tartására. Ekkoriban még rendőrhatalósági engedélyt kellett kérni a konkrét rendezvények előtt. Az asztaloknál és a páholyokban összesen 372 személynek jutott hely, állóhelyre nem kaptak engedélyt. Biztonsági vészkijáratokat alakítottak ki és tűzjelző telefont is szereltek be az új Apolló-színházba. 1909. december 19-én mint mulatóhely kezdte működését, az esti zenés programok mellett reggelente játszottak mozgóképeket aláfestő zenével, vasárnap délután pedig félaras matinét.

1910-ben Biringer a budapesti Uránia helyi képviselőjeként hetente kétszer rendezett belépőjegyű ismeretterjesztő előadást, ahol képeket vetítenek. Biringer Károlytól öccse, Biringer Tivadar vette át a mozi vezetését. 1911. november 19-én a mozi vetítőjénél rövidzárlat miatt tűz ütött ki, a nézők fejvesztve menekültek, a biztonsági intézkedéseknek köszönhetően személyi sérülés nem történt.(2)

1912-ben Győr város korlátozta a filmvetítőhelyek számát, a városban három mozi működését engedélyezte összesen. 1912. augusztus 17-én három győri mozi- és kávéház tulajdonos konzorciumra lépett, miszerint együttesen tartanának fenn egy állandó, kizárólagosan film vetítésére alkalmas helyet. Major Balázs az Elite, Biringer Tivadar az Apolló és Váradi Ármin a Secessió és Fiume mozik tulajdonosai az e célra átalakított Apollót jelölték meg a jövőbeli mozi helyéül, melyet át is alakítottak erre a célra. A szintén mozi is fenntartó Hungária kávéház tulajdonosa kárpótlásul még (a szerzett jogok alapján) 1913 nyarára engedélyt kapott, hogy három hónapon át tarthatott filmvetítést, de ez a joga a későbbiekben megszűnt. A konzorciumi megállapodásban szerepelt az a kitétel is, hogy amennyiben második mozira lenne szükségük, arra Major Balázs bérletében működő Elite kávéházat fogják használni.

Az Apolló tervrajza, 1910.

Apolló mozi

Apolló mozi épülete. Glück József felvétele

Elite mozi épülete

A némafilmek kora, 1912-1930

1912. november 1-jén nyílt meg a konzorcium kezelésében álló első állandó mozi Győrött. A közönség kezdeti lelkesedése az év végére csökkent, a bevételek felére estek vissza. Később azonban megszokottá vált a mozi, mint szórakozási lehetőség. 1919-re már állandó teleházzal játszották a filmeket, és jó hasznot hozó üzletté vált. 1920-ban a konzorcium megszűnt, a mozi jogot

özv. Biringer Tivadarné kapta meg. 1922. április 1-étől Győrött Elite kávéház mozivá alakítását követően már két mozi is működik: az Apolló mellett az Erzsébet tér 1. szám alatti Elite mozgó, melyben 350 szék és 76 páholyülés lett kialakítva. 1924. novemberétől a város vette át az Apolló mozi használati jogát, de az Apolló mozi korántsem hozott annyi hasznot, mint ahogy a város azt remélte. Egyre népszerűbb lett az Elite, ahol jobb volt a gépek állapota, szebb volt a vetített kép, több új filmet hoztak be. 1925 szeptemberétől mindkét mozit Popoviči Aurélné Németh Erzsébet vezette.

A város átalakította és felújította a Bisinger sétányi épületet, újabb páholyt is kialakítottak. (3) 1927 őszén Hahn-Goerz ikergépet vettek, így itt is szép képű lett filmvetítés. 1926 augusztusában Győr városa megvette az Elite épületét is és bérlőként maradt Popovičiné. Ekkoriban az Apolló 530, az Elite 430 férőhelyes mozi volt.

Néha már színes filmrészletek is előfordultak, mint 1925-ben a Halálvölgy vándora vagy 1927-ben A fekete kalóz című filmben.

Elite mozi épülete.
Glück József felvétele

A hangos film megjelenése, 1930-1945

A technika fejlődését követve 1929-ben Budapesten már hangos filmeket játszottak. Győrött 1930. október 8-án az Apollóban kezdődött a hangosfilmek vetítése, az Elite Moziban pedig október 23-ától.

1934-ben 25 éves fennállását ünnepelte az Apolló mozi. A Győri Hírlapban Biringer Tivadarné és családja nevében ez az értékelés jelent meg: "Az egyszerű kávéházi moziból fővárosi nivójú filmszínház lett, fölszerelve a modern mozitechnika minden vívmányával. De az Apollóról ne mondjuk csak el egyértelműen, hogy mozi, az Apolló több ennél, az Apolló: filmotthon, ahova az ember belépve, gondtalanul tölt el két kellemes órát."(4) Erre az alkalomra 40 szelvényes idénybérletet adtak ki. (5) A Horthy-korszakban országszerte állami felügyelet alá kerültek a mozik politikailag jóváhagyott filmek vetítésével.

Apolló reklámja

Az Apolló utóda: a Vörös Csillag mozi

A második világháború után Vörös Csillag Mozi néven működött tovább az Apolló, az Országos Moziüzemi Vállalat részeként. Az addigra már korszerűtlenné váló, 500 férőhelyes mozi nem felelt meg a fejlődő győri igényeknek.

1950-es évek végén a város már nyolcvanezres lélekszámú, az Országos Moziüzemi Vállalat újabb mozi létesítését tervezte. 1960-ban új, 830 férőhelyes szélesvásznú filmszínház épült az Aradi vértanúk útja és az Árpád út találkozásánál levő saroktelken, amely Rába mozi néven lett ismert.(6)

A városban így évtizedekig két nagy mozi működött párhuzamosan a kisebb, klubszerű vetítések mellett. 1976-ban tatarozzák a Vörös Csillag épületét.(7) Az 1980-as évek végére kialakult a két mozi között a munkamegosztás. A nagyobb férőhelyes Rába mozi, ahol monumentális sci-fiket, amerikai vígjátékokat, krimiket és akciófilmeket (azaz sikerfilmeket) vetítettek nagy nyereséget hozott a Győr-Sopron megyei Moziüzemi Vállalatnak, míg a Vörös Csillag veszteséges volt: itt művészfilmeket és dokumentumfilmeket játszottak. (8)

1989-ben 20 személyes minimozi nyílt a Vörös Csillag mozi emeletén No-co néven, itt játszották a kortárs filmeket.(9)

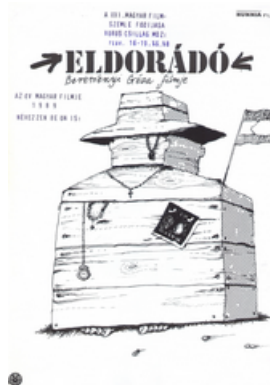

Vörös Csillag mozi 1988-as filmreklámja

A rendszerváltozás után 1990 júniustól Csillag Mozi néven működött tovább a Vörös Csillag. Átalakítást szerettek volna, melyhez beruházókat kerestek.(10) A vegetáló mozi 1992 év végén végül bezárt.

Győr első mozijának épületében 2002-től a Hajnalcsillag Baptista Gyülekezet imaháza működik.

A nagy versenytárs a multiplex mozi megjelenése miatt végül 1999 júniusában zárta be kapuit, a Rába mozi épületét átalakították és jelenleg Richter Terem néven hangversenyeremként működik, és a Győri Filharmonikus Zenekar székháza lett.

kortársfilm
1989-as reklámja

Felhasznált irodalom:

Hárs József: A filmvetítés története Győrött 1896-tól 1912 végéig. In: Győri tanulmányok 10. p. 97-128.

Hárs József: Küzdelem Győr szab. kir. város három mozijogáért, 1912-1930. Honismereti pályázat. 1989. 66 p.

Szakál Gyula: Kávéházak, cukrászdák, mozik és vállalkozók. In: Győri tanulmányok 25. köt. Hedonizmus. Győr : Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2001. p.47-54. Mozi 51-54.

A Hajnalcsillag Baptista Gyülekezet épülete

Jegyzetek:

(1) Hirdetés. In: Győri Hírlap "Győri Közlöny", 40. évf. 289. sz. 1896. dec. 17. p. 4.

(2) Tűzriadalom az Apollóban. In: Győri Hírlap, 55. évf. 266. sz. 1911. nov. 21. p. 3.

(3) Délelőtti premier az Apolló moziban. Díszes meghívott vendégsereg volt az ünnepélyes bemutatón. In: Győri Hírlap, 69. évf. 201. sz. 1925. szept. 6. p. 4.

(4) A jubiláló "Apollo". In: Győri Hírlap, 78. évf. 247. sz. 1934. nov. 3. p. 4.

(5) Hirdetés. In: Győri Hírlap, 78. évf. 248. sz. 1934. nov. 4. p. 6. , Gülch Csaba - Hartyándi Jenő: "Hallod-e Rozika, te!" Időhíd 1934-2004 : Látogasd a magyar filmet, ezzel hazafias kötelességed (is) teljesítet! In:Kisalföld, 59. évf. 259. sz. (2004. nov. 6.) p.

(6) Rába mozi építéséről: Zempléni Antal: Az új győri szélesvásznú filmszínház. In: Magyar Építőművészet, 1962. 1. sz. p. 35-37.

(7) Tatarozzák a Győri Vörös Csillag Filmszínházat. In: Kisalföld, 1976. aug. 7. p. 12.

(8) H. É.: Győri félelmek és kezdeményezések. In: Népszabadság, 1989. jún. 24. p. 14-15.

(9) No-co néven minimozi nyílt a Vörös Csillag mozi emeletén. Itt kortárs filmeket játszanak, 20 személyes a férőhely. In: Családi mozi, Vasárnapi Hírek, 1989. okt. 8.

(10) (képé): Elsápad a vörös csillag. „Ha a fiamból mozis lesz, nyakon vágom” Győri Vasárnap, 1990. máj. 6. p. 5.

Képek forrása:

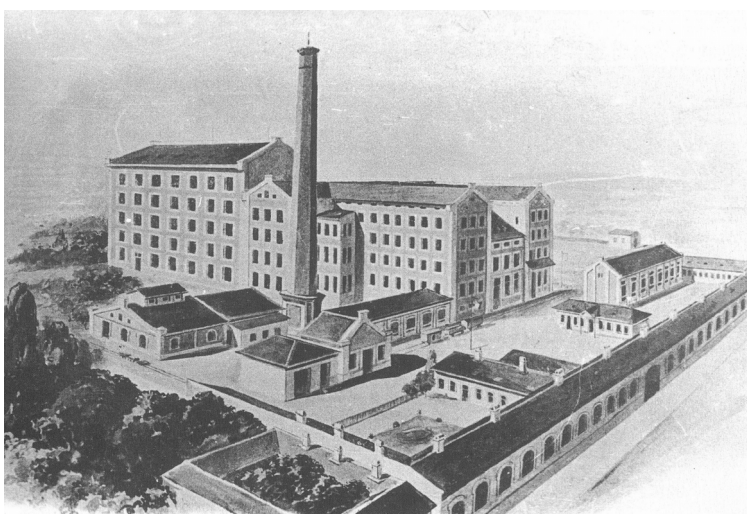
KKMK helyismeretei gyűjteménye és a szócikk írója

Győr, Back-malom

Nádorváros, Hosszú utca, ma Bartók Béla út

A régi hengermalom

1845-ben Thoma János építette Győrben malmot. 1850-ben részvénytársasággá alakította át. 1858-ban Latesz Jakab, majd 1868-ban Fischer Salamon lett a malomtulajdonos. Fischer 1870-ben csődbe ment, így a malom működése leállt. 1873 után Bach Hermann megvette, majd újrarendítette a termelést. Ekkor a malomnak 80 lóerős gőzgépe volt, ami 6 amerikai követ hajtott. 22 fő dolgozott az üzemben, amit a tulajdonos fokozatosan fejlesztett. Az 1880-as évekre már 140 fő a dolgozói légszám. Jelentős mennyiségű lisztet szállítottak Franciaországba, Németországba és Svájcba. A századforduló után a Back-malom Dunántúl legnagyobb malma lett. 1907. szeptember 9-én tűzvész során megsemmisült az üzem. A malom délelőtt tíz órakor gyulladt ki a második emeleti koptatóhelyiségben. A malom tűzoltósága rögtön oltani kezdett, de a lángok gyorsan terjedtek. A koptatóban rengeteg gabona égett el.

A leégett Back malom

Az égő malom

Újjáépítés

Hamarosan a leégett malom helyére új malom épült fel. Az új épületet Weisz Oszkár tervezte, Hlatky-Schlieter Lajos építette. A malommal szomszédos terület a Richards szövőgyaré volt. A tulajdonosa rokonságban volt Back Hermannal. A malmot és a szövőgyárat határoló utca régen Back Herman nevet viselte. Tanulva a tüzesetből téglafalal választották le a tisztítóüzemet az őrlőüzemtől. 1910. február 7-én a Back Hermann Győri Hengermalma Részvénytársaság családi részvénytársasággá alakult. Az üzem vezetője Back Hermann unokahúgának férje, Richards Richard lett. A malom főmolnára 1838-1945-ig Oszter Sándor volt.

Az üzem

Az üzem 16000 négyzetkilométer területén 36 működő létesítmény kapott helyet. Többek között lakatos és asztalosműhely is működött, 3-3 fő dolgozott benne. Volt laboratórium is, ahol a gabona és a liszt minőségét vizsgálták a legkorszerűbb berendezésekkel. Szíjgyártó műhelyben dolgozó 1-2 dolgozó egész évben karbantartotta a gépszíjakat. A főépület alatt 2 m mély pince húzódott. Az őrléményraktár 60 vagon liszt és egyéb őrlemény befogadására volt képes. A központi épületben búza és rozsmalom működött.

Az ötemeletes főépület építészeti és esztétikailag komplex remekműnek számított. A tágas, világos, sokablakos géptermekekben korszerű berendezésekkel dolgoztak. Ventilációs elszívórendszer alkalmaztak a hő és pára elszívására. A főmeghajtó erőgépe 500 HP-s- lóerős gőzgép volt, ez biztosította, hogy minden berendezés egyszerre tudjon működni. Volt egy kisebb, 50 lóerős gőzgép is, ezt egy-egy üzemrész időnkénti munkájához működtették.

A termelés

A korszerű gépek 24 óránként 8-10 vagon búzát és 2-3 vagon rozst tudtak őrölni. A rozsz őrését rozsmalmok végezték, amit csak nagyobb üzemek engedhettek meg maguknak. Az országban itt kezdték meg elsőként a gabona őrés előtt mosását. Ezt nagy teljesítményű mosógép végezte. Az üzemben 1928-29-ben volt az utolsó átszerelés, a Ganz gyár hengersizékeit alkalmazták őrlogépként, az Első magyar Gazdasági Gépgyár gabonatisztító, daratisztító és szitáló gépeit is beszerelték. 1930-tól automatikus-összekötött rendszerű őrleést végeztek, 44 őrőrendszeren készítettek búzalisztet, 8 rendszeren rozslisztet.

Termékek

A malom elsősorban kereskedelmi őrleést végzett, vámcsere őrés is volt. 3 féle asztali dara, 0GG liszt, és 06 liszt, 0-s liszt valamint 5-6 féle kenyérliszt készült. Külföldre 0-s minőségben készült a „luxusliszt”. A jó minőségű liszthez jó minőségű bánáti búzát vásároltak. Vásároltak még árpát, rozst, kölest és tengerit.

A malom ellátási körzete Győrön kívül a megye területe volt, de lisztet exportáltak Finnországba és a Balti államokba is. A tulajdonos jó kapcsolatban volt osztrák malmokkal, a Pannonhalmi Apátságba is szállított.

Telepek

A malomhoz kapcsolódó az állattartás ebben az időben természetes dolog volt. Pápai úton volt a sertéstelep és terményszárító és köleshántoló üzem is működött. Abdán is volt sertéstelep.

Szállítás

Vasúton vagy vízi úton szállították Győr kikötőjéből külföldre vagy belföldi piacra a jó minőségű őrleményt. A háború közeledtével Back Herman visszavonult. Halála után az üzemet báró Nagy Árpád osztrák-magyar nagykövet vette meg, a malom neve Győri Hengermalom Részvény Társaság lett. 1945-ben a visszavonuló németek az épületet és a berendezést teljesen megsemmisítették.

Back Hermann malomtulajdonos

1824, április 1. – Bad Isl, 1916. július 6.

Bach Herman 1848-ban települt Győrbe, és megvette Fischer Salamon Nádorvárosban lévő malmát. 1880-ban ország első kekszgyárává alakította át győrszigeti gőzmalmát, amely Magyar-Angol Biscuit Gyár Részvénytársaság néven 1894-ig működött. Később a hazatelepülő Koestlin Lajos vette meg az üzemet, amely 1900-tól Koestlin Lajos és Tsai Rt. néven üzemelt. Back Hermannnak jelentős szerepe volt Győr ivóvíz-hálózatának fejlesztésében, és az elesettek támogatásában. 1904-ben nemesi címet kapott Ferenc Józseftől, 1914-ben a győri közgyűlés méltatta érdemeit. 1914-ben létrehozta az iparossegélyt. Róla nevezték el a nádorvárosi 16. sz. utcát. Testvére Back Sophia-Richards, akinek férje a Richards gyár tulajdonosa volt.

Forrás:

Márkus Zoltán: Győr ipara a századfordulóig. Szakdolgozat. Győr, 1982.

Győr: várostörténeti tanulmányok. Szerk. Dávid Lajos, Lengyel Alfréd, Z. Szabó László. Győr, 1971.

Horváth István emlékére. s.n., s. n., 2010. p. 18-23.

Győri életrajzi lexikon. Szerk. Grábics Frigyes, Horváth Sándor Domonkos, Kucska Ferenc. Győr: Városi Könyvtár, 1999. p. 18.

Horváth István: A Győri Hengermalom Rt. (korábban Backmalom) telepe. Gépirat. Győr, s.n., 1993.

A képek forrása:

<http://www.huszadikszazad.hu/gazdasag/nagy-malom-eges-gyorott>

Győri Csala Vendéglő

A közkedvelt Csala Vendéglő Győr-Nádorvárosban működött 1926-tól államosításáig. A városrész Győr déli részén terül el, a vasútvonaltól választja el a Belvárostól. A 20. század első felében még külvárosnak számított; kiépülése ezekben az évtizedekben történt.

Id. Csala Benedek (Forrás: családi fényképgyűjtemény)

Tulajdonos

A Csala Vendéglő tulajdonosa és egyben vezetője id. Csala Benedek vendéglősmester és bornagykereskedő volt, aki 1892-ben született Dunaszegen, és 1953-ban hunyt el Győrben. Megjárta az első világháborút; orosz fogságba esett, ahonnan megszökött, majd az olasz fronton harcolt. Három fia született: Imre, Károly és Benedek.

A vendéglátóipari szakmát Budapesten kezdte, ahol felszolgálóként dolgozott több étteremben, pl. a Bristolban. Győrben a mai Rába Hotel elődjénél, a Royal Szállóban fejezte be alkalmazotti pályafutását, mint főpincér.

1926-ban, lakhelyéhez közel, az akkori Veszprémi út, ma Szent Imre út páratlan oldalán nyitott saját vendéglőt, családjának nevét írva a cégtáblára. A vendéglő hamarosan jó hírnevet szerzett magának; tulajdonosát szakmai hozzáértése és embersége miatt nagy tisztelet övezte.

Az 1945-ös szovjet megszállás családát érintő eseményei és az államosítás kikezdte egészségét, és hamarosan, 61 évesen meghalt.

A tulajdonos mesterlevele (Forrás: családi gyűjtemény)

A vendéglő története

Először a Veszprémi út 15/b. szám alatt nyílt meg a Csala Vendéglő. 1932-ben átköltözött az addigra Szent Imre herceg útjára átkeresztelt utca páros oldalára, a 14-es szám alá. A családnak itt volt lakóháza, amelyet átalakítottak, megtoldottak. Az épület alatt ekkor készült el a hatalmas pince, valamint két vendégszoba. A nagyszabású tervekben emeletréépítés is szerepelt, további vendégszobák kialakítása; végül az elképzelés nem valósult meg. A népszerű vendéglátóhely 1950-ig működhetett, ekkor az állam elvette a családtól az üzemeltetés jogát, és borozót nyitott a helyén.

Névkártya az 1930-as évekből (Forrás: családi gyűjtemény)

A vendéglátás

A vendégeket szépen berendezett helyiség fogadta: söntés pohárszekrényrel, terített hatszemélyes asztalok. Innen nyílt a két vendégszoba, és a magánlakrész, valamint az épület verandája is, ahol fedett kerthelyiséget alakítottak ki, hogy jó idő esetén az emberek a szabad levegőn tölthessék, kellemes környezetben az időt. A föld alatt húzódott a család pincészete.

A háziasszony, id. Csala Benedek felesége fogadta a vendégeket. A söntésben a tulajdonos állt, és mérte az italt, felszolgált az ételt. A munkát alapvetően a család tagjai, így felnövekedve a két nagyobbik fiúgyerek, illetve rokonok végezték. Rajtuk kívül a családnál szolgáló egy-két alkalmazott is segített a teendőikben.

Többnyire csak a szállóvendégeknek főztek, de egyszerűbb harapnivaló, pl. percc, kifli, pogácsa mindig fogyasztható volt. Híres, kiváló minőségű bort árultak, amelyet a tulajdonos saját pincészetében készített.

A vendégkör az előkelő hivatalnokoktól a mesterembereken át a környékbeli falvak parasztjaiból tevődött össze.

Vasárnaponként a család is a vendéglőben, a bejárati ajtó közelében lévő asztalnál költötte el az ünnepi ebédet.

Az államosított vendéglő, mint Kulacs Borozó
(Forrás: családi fényképgyűjtemény)

Államosítás után

Az 1950-es államosítás után az épület tulajdonjoga ugyan a Csala családnak maradt, ám az egykori vendéglő helyiségét a Vendéglátóipari Vállalat jelképes összegért bérbe vette, és évtizedekig ott működtette a Kulacs Borozót. Az egyik vendégszobába erdélyi családot költöztettek.

Az időközben családfő nélkül maradt család az ekkor már Vörös Hadsereg út 10. szám alatt, az épület hátsó részében lakott. A házat az 1980-as évek elején kisajátították, majd lebontották. A helyén panellakások épültek.

Napjainkban panelház magasodik az egykori Csala Vendéglő helyén (A kép forrása a szócikk szerzője)

Érdekességek

A Csala Vendéglő törzsvendégei számára az év végén ingyenes disznótoros vacsorát rendeztek, a vendégszobában terítve meg az asztalt.

Nagy ünnepekkor korábban zártak.

A közeli Szent Imre-templom falfestményeit készítő Szőnyi István a munkák ideje alatt a vendéglőben lakott. A család ma is őrzi azt a – templom freskóján is látható imádkozó nőalakot ábrázoló – ceruzarajzot, amelyen a következő sorok olvashatók a festőművész írásával:

„Hálából szeretettel a jó ellátásért

Szőnyi István

Győr, 1943. IX. 9.”

A vendéglő tulajdonosának legkisebb fia, ifj. Csala Benedek, karmester 2001-ben a budapesti Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumnak ajándékozta a vendéglő fejtőcsapját, amelyet a gyűjteményben a T.2001.4.1. leltári számon tartanak nyilván.

Forrás:

Csala Benedekné, a tulajdonos menyének adatközlése

Csala Imréné, a tulajdonos menyének adatközlése

Csala Károlyné, a tulajdonos menyének adatközlése

Győr ismertetése és tájékoztatója. Szerk. Valló István Győr, Győr Barátai Kör, 1930. p. 110-111.

Győr thj. Város hatóságainak, hivatalainak ... címtára 1947. évre. Győr, 1947. p. 59.

Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék és Győr ... város részletes ismertetője és monográfiája az 1929-30. évekre. Főszerk. Kerekes Sámuel. Szerk. Enyedy Barnabás. Bp., Kerekes Sámuel Szerkesztőség és Kiadóhivatal, 1930. p. 574.

Imre Béla: Vendégét tisztelte, szakmáját szerette. In: Kisalföld, 47. évf. 286. sz. 1992. dec. 4. p. 13. - cikk a tulajdonos unokaöccséről, Csala Károlyról

Tomaj Ferenc: Győr utcái és terei. In: Arrabona 10.: a Győri Múzeum évkönyve. Győr, Győri Múzeum, 1968. p. 260.

Fából készült borászati szerszámok a vendéglő pincészetéből (A kép forrása a szócikk szerzője, a család jóvoltából)

Győr, Első győri Iparműkiállítás 1846.

Az 1842-ben megnyílt Kossuth által létrehozott első országos Iparműkiállítást követően 1846-ban már Győrben is rendeztek ilyen vásárt.

Az iparkiállítások hazai fő szervezője, mozgatórugója Kossuth Lajos volt. Eredetileg angol és francia gyökerekkel rendelkező hagyomány lényege a hazai ipar népszerűsítése, termékeinek megismertetése volt.

Győr a reformkorban jelentős ipari fejlődésen ment keresztül és a környék gabona- és állatkereskedelmi központja lett. Az országos után a győri kiállítás ötlete 1845-ben merült fel, a Védegyület győr vidéki választmányában. Először a győri lakosokat kérték fel, hogy támogassák a kiállítást anyagilag is. Lukács Sándor agitált a kiállítás mellett. A győriek lelkesen támogatták az ötletet, de voltak köztük ellenzők is. Hosszas előkészületek után 1846. június 1-én nyitott meg az első győri iparműkiállítás, melynek helyszíne a belvárosi nagy táncterem volt.

Kiállítók

Textilesek

A kiállítás központi szereplője a győri szövetipar volt, országosan is nagy támogatást kapott ez a terület.

Wiedner Patrik fehértakács: aranyérem.

Hoffmann és Leuschner féle posztógyár: ezüstérem

Schwarz Károly posztótakács: bronz érdempénz

Link Mihály kereskedő: ezüst érdempénz

Győrszigeti takácsok: bronzérem

A kiállított színnyomató mesterek munkái nem nyerték el a bírálók tetszését, így nem kaptak díjat. Győri kalaposmesterek közül Zergényi József ezüstérmet kapott, a másik két kiállító dicséret oklevelet. A győri szabók nagy számban maradtak távol a kiállítástól, a megjelent négy mesterből Zergényi Endre kapott ezüstérmet.

Fémipar

A fémipart akkor erőszet és magasabb technika néven hívták. A nagyobb gépek kiállítói közül Stádel Károly gépei arattak sikert, a maga építette szivattyúmű vagy a szecskavágógép sok-sok dicséret mellett ezüstérmet kapott.

Meinert József bádogosmester új rendszerű kávéfőzőgépe ezüstérmes lett.

Müller József fegyverműves puskáit nagyon kedvelték a Győr környéki emberek, kiállításában és szerkezetében is megfelelt az elvárásoknak, amit ezüstéremmel jutalmaztak.

Az órásokat képviselő Székely Károly a maga készítette utazóórájával ezüstérmes lett.

Vegy- és élelmiszeripar

Az iparágat, mely jelentős volt a korabeli Győrben csak Liezemayer Ferenc gyógyszerész-répacukorgyáros és Schön Antal cukrász képviselte. Liezenmayer szénsavas tündérvize, pezsgője ezüstérmet ért. Schön Antal gyümölcsutánzatú tortáit nagyon drágának minősítette a zsúri.

Dísz- apróművesek

A győrszigeti Christen Antal ezüstszalakból készített hamutálcái, sótartói ezüstérmet értek. Ortner Márton ezüst evőeszközei és arany ékszerei bronzérmesek lettek.

A kiállításon szerepeltek a zsinóros mesterség képviselői is.

Dtazdovszky Károly gombkötő bronzérmet kapott női fejékei és vitézkötései miatt.

Wallner János kötélverő pedig a legfinomabb zsinórjaival kapott bronzérmet.

Könyvkötők

A győri könyvkötők a 18. századtól kiválóan dolgoztak, a most kiállító Kuchárszky Antal méltó elődeihez. A bíráló bizottság teljes elismerését kapta remekművéért, aranyéremmel díjazták. Kiállítottak még kártyakészítők, kefekötők, fésűsök, kesztyűsök is, kisebb nagyobb dicséretekkel.

A bőr- és szőrmefeldolgozó ipart egy tímár – a győrszigeti Schnell Antal – két szíjgyártó, két szűcs – Szalai Dávid bronzérmes – és négy cipész képviselte.

Fafeldolgozás

Hinár János asztalosmester bútorait nagyon dicsérték, bronzérmet kapott. A többi asztalos és fafaragó dicsérő oklevélben részesült.

A kiállítás egyik érdekessége volt a ménfői parasztok kukoricaszalmából font népi ipari termékei.

A sokféle kiállító ellenére a változatos mesterségek sorából azért így is többen kimaradtak. Nem képviselték magukat a fazekasok, harangöntők, kerékgyártók, vízimolnárok, pedig termékeik népszerűek, elismertek voltak.

A győri kiállítás így is népszerű lett. A huszonkétezres városból kilecezren látogatták meg a standokat. A kiállítást megtekintette Kossuth Lajos is, aki június 21-én érkezett Győrbe, Batthyány Kázmérral a védegyelet elnökével.

A kiállítás a híradásokban is szerepelt, a helyi Vaterland című lap folyamatos jelentéseket adott le a vásár napjairól. Erősítve a főleg mezőgazdaságra berendezkedett magyarságot, hogy iparilag is van mit megmutatni előállítani, csak egy kis merészség kell a nyilvánosság vállalásához, a megmértetéshez. A kiállítás végeztével a rendező bizottság olyan ígéreteket tett, hogy ezután a pesti kiállítások előtt Győrött is rendeznek hasonlót, női kézimunkáknak is helyt adnak és tervezik az állati- és nyerstermékek kiállítását is.

A győri megmértetés után még azon évben a pestin is sikert aratott Wittner Patrik, Müller József, Link Mihály, Székely Károly, Stádel Károly.

A kiállítás emlékérméit Csanády Ferenc irányításával készítették. Ő egyedibbet, győrit akart, nem pedig a pesti másolatát. Hosszas huzavona után végül mégis a pesti érme mintájára készültek el a győriek, melyeket csak két évvel később 1848. június 18-án adtak át a győri megyeházán.

Forrás:

Balázs Péter: Az első győri iparműkiállítás 1846-ban. In.: Arrabona 1963.5. p.249-280.

Győr, Hitzelbergerek és fuvola-óráik

Hitzelberger Antal és Ferenc győri órásmesterek.

Id. Hitzelberger Antal

Hitzelberger Antal győri órás családba született, valamikor a 18. század vége felé pontos adat nem áll róla rendelkezésre.

Apja id. Hitzelberger Antal Németországból érkezett Győrbe.

1780. február 11-én kapott polgárjogot, ehhez 8 forintot kellett fizetnie.

1779. július 10-től nyert felvételt a mesterek közé, s alapította meg a híres Hitzelberger órás dinasztiát Győrben. Műhelye a Király utca 7. szám alatti házában működött, több jeles órásmester került ki egykori inasai közül, köztük fia, Antal is.

Hitzelberger Antal inasévei

Hitzelberger Antal 1796. december 11-én szabadult fel apja műhelyéből, és 1803. december 14-től ő is polgárjogot szerzett Győrben. Még ebben az évben kérte felvételét a győri órás céhbe, miután megfizette az előírt taksát, ő is önálló órásmesterként működhetett.

Fuvola-órák

A 19. század elején nagy divatja volt a zenélő automatáknak, fuvola-óráknak. Ma már különleges ritkaságnak számítanak egy-egy múzeumi gyűjteményben a fuvola-órák. Ezeket azonban nem szabad

összetéveszteni a zenélő órákkal. Szerkezete egy miniatűr orgona, melyben egy felhúzott rugó indít meg egy hengert, ami a sípok nyílását nyitja meg, megmozgatja a fújtatókat és így kerül levegő a sípokhoz. Óralaptól függetlenül is nagy élményt nyújtott tulajdonosának, de létezett olyan is, amit óraművel összehangolva minden 60. percben zenélt.

Hitzelberger fuvola-órái

Hitzelberger Antal azon túl, hogy kiváló órásmester is volt, külön büszkesége is volt Győrnek. A környező nagyvárosokban (Pozsony, Sopron stb.) is léteztek ügyes kezű fuvolamesterek, de mindegyikük bevándorló, nem tősgyökeres polgár volt. Egyedül Győr büszkélkedhetett saját helyi születésű ilyen mesterrel. Óráinak híre távolabb is eljutott, így 1807-ben a Pressburger Zeitung (pozsonyi német lap) tudósított óráiról, melyek hét óránként 6 percig tartó hangversenyszerű élményt adtak /pl.: Mozart, Cherubini, stb./

Hitzelberger Antal győri órásmester műve

1810-ben is cikkeztek az egykori Fehérvári kapunál álló műhelyéről. Ekkor már mint egy korabeli hirdetésben kínálja elkészült remekművét. Ezt egy írószekrénybe helyezte 12 percnyi zenét szolgáltatott vele, pl: Haydn oratóriumait, Mozart szimfoniáit.

Készülékének valószínűleg nagy ára is lehetett, a helyi és környékbeli lakosok számára elérhetetlen volt. Valahova távoli városokba országokban kerülhettek órái. Aki viszont megvehette, valószínű évek múlva hamar ráunt az ismétlődő zenékre, és maga a szerkezet is gyorsan elromlott. Ezek lehetnek az okai, hogy Hitzelberger Antal munkái nem maradtak fenn. Életének további folyásáról nem tudunk.

Hitzelberger Ferenc

1810-ben került neve a győri lakatos cég tagjai közé. Hitzelberger Antal fia volt. Győrben ekkor a kevés számú órás miatt az órások és a lakatosok egy cégbe tömörültek.

A fennmaradt Hitzelberger fuvola-órák Ferenc nevéhez fűződnek. Hitzelberger Ferenc volt az, aki Győrben művészi színvonalra emelte az órákészítést. Az impozáns óraremekeket a győri Xantus János Múzeum őrzi.

Asztalióra a győri Xantus János Múzeumban.
Hitzelberger Ferenc győri órás remeke

A későbbi Hitzelberger órások

1813-ban a Pressburger Zeitunkban Hitzelberger Györgyről cikkeztek, a kutatók feltételezések alapján ő, a család egy rokona lehetett.

1842-ben egy cég tárgyaláson tűnt fel ismét a Hitzelberger név, amikor is Székely Károly órássegéd Hitzelberger Ferenc özvegyétől szerette volna megvásárolni minden a mesterséghez szükséges eszközét, szerszámát. Valószínűsíthető, hogy Ferenc ebben az időben halhatott meg.

A család további sorsáról nem állnak rendelkezésre információk.

Forrás:

Csatkai Endre: Hitzelberger Antal győri órás fuvola-órái. In.: Arrabona 3. Győr, 1961. p.153-159.

Jenei Ferenc: Régi győri óráscéhek. In.: Arrabona 7. Győr 1965. . p.322-345.

Képek forrása:

Csatkai Endre: Hitzelberger Antal győri órás fuvola-órái. In.: Arrabona 3. Győr, 1961. . p.153-159.

Külső forrás:

<http://www.gyel.gyor.hu/tartalom/data/03010.htm>

Győr, Kisalföldi Gépgyár

A Stádel Gépgyár romjain

A Kisalföldi Gépgyár kft. 1945. október 1-jén jött létre az egykori Stádel Gépgyár romjain, a háború után megmaradt épületeiben. Vezetője, Németh Antal lett, aki bérelte az eredeti tulajdonostól, Stádel Károlytól. Kezdetben a mindent elvállaltak, javításokat végeztek és lebombázott gyárak anyagraktárainak alkatrészeit használták fel.

A bérlet nem sokáig működött, Németh Antal nem fizetett a tulajdonosnak, sőt még csempészesen is érték és börtönbe került. 1948 júniusától egy egykori vasgyári művezetőt, Michel Sándort nevezett kis a gyár élére a minisztérium.

Közben 1949-ben az államosítással megszűnt Stádel Károly tulajdonjoga a gyár felett.

A Kisalföldi Gépgyárak és Öntödék Egyesülése

1950 márciusától a gyár új neve: Kisalföldi Gépgyárak és Öntödék Egyesülése lett.

Ezzel a város öt különböző pontján működő kisüzem került egy vezetés alá, más-más profillal, külön vállalatvezetővel: Kisalföld Gépgyár, Steiner Testvérek Vasszerkezeti Üzeme, Kőrösi Lajos Gyermekkocsigyár, Lőrincz János Öntöde, Eckmann Miklós Épületlakatos üzeme. A központ a Rákóczi F. u. 34. szám alatti Kisalföld Gépgyár lett.

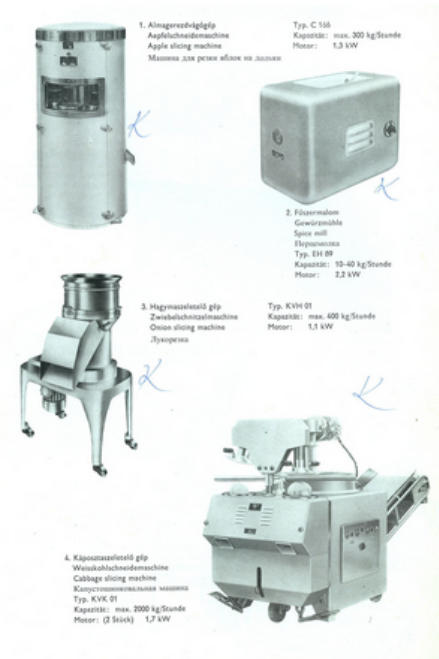
Induláskor a gyártmányok sokfélesége kiismerhetetlen volt.

Az illetékes minisztérium szerint az üzemkört gépek, hidak, vasszerkezetek gyártása, javítása és öntödei tevékenységben határozta meg. A géppark azonban korszerűtlen volt, sok megrongálódott a háborúban, a telepek egymástól távol estek, illetve a belvárosban nem nagyon lehetett vasipart telepíteni. Ezekről függetlenül a Jókai utcába tevődött át a központ, itt szerveződött egységes vezetésű gyárrá, melynek egyik első lépése volt a profiltisztítás, a felesleges gyártmányok előállítását megszüntették.

Kisalföldi Gépgyár és Öntöde

Az összehangolás nehézségei miatt az Egyesülést 1951 tavaszán megszüntették és Kisalföldi Gépgyár és Öntöde névre keresztelték. A gépgyártási ágazatban való részvételt tüzték ki célként, majd az ötvenes évek elején több telephelyet bezártak az ésszerűsítés jegyében és 1953-tól a munkai igényesebb, nagy szériájú mezőgazdasági kisgépek gyártására álltak rá. Az első ötéves terv végére a kisiparból gyárrá szerveződött, áttértek a nagysorozatok gyártására.

A létszám már 1954-ben 285 volt. 1955-ben bővítve a termékpalettát elkészült a fűszerőrle malom, amit az első

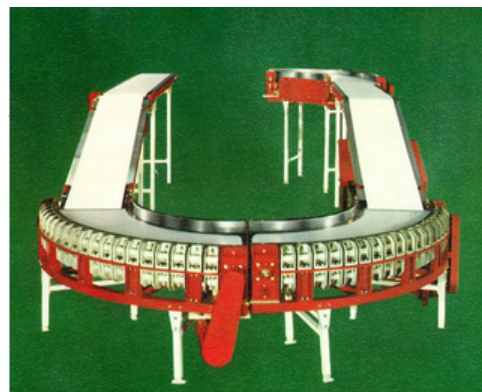
A gyár termékei

A Kisalföldi Gépgyár termékei

komolyabb konzerv- és húsipari gépként gyártottak. 1955-ben a piac telítődése miatt a kisgépgyártást megszüntették s megkezdődött a gyártmánykeresés. Az 1956-os viharos évre esett a gyár profilvesztése, a folyamatos átszervezések miatt a legjobb szakemberek elhagyták a gyárat, a legrosszabb helyzetet az anyagellátás okozta. A Kisalföld Gépgyár és Öntöde megpróbált rugalmasan alkalmazkodni az új helyzethez, még ebben az évben át tudták adni a Keksz- és Ostyagyárnak azt az ostyasütő automatát. Majd sorra jöttek a nagyobb megrendelések: műfagyári berendezések, húsipari gépek, sörgyári gépek.

A KGST hatására a Kisalföld Gépgyár is bekerült az exportőr gyárak sorába, eleinte szovjet megrendelések érkeztek húsipari gépekre. 1958-tól több hazai vágóhidat láttak el húsipari gépekkel. A termelés növekedett, de nagy volt a létszámhiány. 1959-ben az egyre növekvő megrendelésekhez fennállása óta a legnagyobb beruházását kapta a gyár, 19 szerszámgéppel. Az 1960-as években a Kisalföld Gépgyár és Öntöde rátalált fő profiljára: a vágóhidak speciális gyártójává fejlődött, ezáltal eljutott egy modern vállalat szintjéig. 1960 januárjától Michel Sándor nyugdíjazása miatt Varga Ernő lett a gyár új igazgatója és ugyanebben az évben módosították a vállalat alapítólevelét: élelmiszeripari berendezések, acél-, vas- és fémlemezek gyártása és vasöntés. Elkezdődött a konzervipari gépek gyártása, ennek első példánya volt az üvegzáró automata. Az 1960-as évet egy nagy exporttevékenységgel zárta a gyár: egy teljes vágóhidat kellett készítenie Albániába, ami negyvenféle gyártmányból állt.

A Reptéri úton

1960. szeptember 22-én a Kisalföldi Gépgyár és Öntöde megkapta az eddigi Csavarárugyár győri reptéri telephelyét, hogy vegyipari és élelmiszeripari gépgyártását bővítse. A szakminisztérium a győri gyárat ezen gépek gyártóbázisává akarta tenni. Egy jól működő üzemet romboltak le és egy lerombolt üzemhelyet kapott a Kisalföld Gépgyár és Öntöde, amit többmilliósfordítással tudtak működőképessé tenni. A reptérre való költözködés 1961-ben kezdődött és több lépcsőben zajlott. A dolgozók tiltakoztak a költözés ellen, mert nem voltak biztosítva a munkavégzés elemi követelményei sem. Nem volt fűtés, tönkretett víz- és csatornahálózat, feltört utak maradtak a lerombolt csavargyár helyén és a közlekedés sem volt megoldott. Am a gépeket sorban költöztették ki, így a dolgozóknak sem volt más választásuk. A rossz szociális ellátottság és az alacsony bérek miatt nagy volt az elvándorlás a gyárból.

A költözés nehézségei és az új telep felszerelése nagy energiákat emésztett fel, így több vállalt határidőt nem vagy csak csúszással tudtak teljesíteni. Több gépet nem sikerült időre legyártani ezért is hirdették meg a gyártmányfejlesztési programot, aminek keretében már gyártott gépek gyártásán ésszerűsítettek. Ezek továbbra is a konzervipart szolgáló berendezések voltak.

Lassan megoldódtak a szociális problémák és a közlekedést is biztosították a dolgozók számára. 1962-ben megalakult a prototípusüzem, ahova a legjobb szakembereket válogatták össze.

A Kisalföldi Gépgyár és Öntöde gyártmányai elismertek lettek a világpiacon. Harmincféle konzervipari gépet fejlesztettek ki és állítottak elő. Exportáltak a Szovjetunió kívül Guineába, Indiába is. Sok gép azonban vagy nem működött megfelelően és nem gyártották tovább vagy csak a tervezőasztalig jutott el. A piac azonban nem csak jó, hanem formatervezett gépeket keresett, így állandó fejlesztéseket, módosításokat kellett végrehajtani a gyártandó gépeken.

Kisalföldi Gépgyár

1963-ban a dolgozók és a szakemberek megdöbbenésére az igazgató egy személyben eldöntötte, hogy a későbbiekben nincs szükség a gyár öntödéjére, ekkortól a gyár új neve: Kisalföldi Gépgyár lett. Közben a még a városban működő Jókai utcai telepet is kiköltöztették a reptéri gyártelepre, így befejeződött a teljes áttelepítés.

1963 végén, amikor a gyár szinte már csak exportra gyártott felmerült az igény az élelmiszeripari gépeket gyártó vállalatok központosítására. Ésszerűnek tűnt, hogy a gépek tervezése, kivitelezése egy vezetés alá kerüljön.

Élelmiszeripari Berendezés és Gépgyártó Vállalat kötelékében

1964 januárjától megszűnt a Kisalföld Gépgyár függetlensége, része lett az Élelmiszeripari Berendezés és Gépgyártó Vállalatnak. Idetartozott még a pesti Gábor Áron Gépgyár és a pécsi Sopianá Gépgyár is, a központ Budapest lett. A helyi vezetés továbbra is megmaradt. 1964-ben az eddigi széles skálájú konzervipari gépek mellett üvegszállító szalagokat is gyártottak többféle változatban. Majd 1965-ben született meg a Kisalföldi Gépgyár legjelentősebb gyártmánya a dobozzáró automata. A jó megrendelések nem voltak arányban a termelékenységgel, a központi vezetés sem váltotta be a reményeket, a győri gyárban is úgy érezték háttérbe szorultak. A beígért fejlesztések mindannyiszor csak ígéretek maradtak, sőt 1966-ban a korszakban ritkaságnak számítóan létszámcsökkentésre került sor. 528-ról 483-ra csökkent a dolgozói létszám.

1966-os évben is folytatódott a konzervipari gépek fejlesztése, modernizálása, a hazai konzervgyárak többségébe szállítottak a győri gépsorokból. Sokat adtak a kulcsinre is, így lehetett az, hogy az 1965-ös BNV-n „Az Év legszebb terméke” pályázaton a második helyet nyerte el a gyár a Főzelékvágó gépével. Ám hiába a díj, a Kisalföld gépgyár nehezen tudta tartani a verseny előírta feltételeket. Kiderült, hogy nem jó módszerekkel fejlesztették a gépeket, más országok gépei gyorsabbak, hatékonyabban működtek, az élelmiszeripar rohamosan fejlődött. Akadályozta a fejlődést az is, hogy a nem volt meghatározva a világszínvonal, a géptervezőkhöz nem jutottak el a paraméterek.

1967-ben a központi gyárvezetés elrendelte a gyártmányszerkesztés megszervezését. Feladatuk a gyártás tervdokumentációval való ellátása, ami a gépek sokfélesége miatt nem volt könnyű. 1968-ban vezették be az új gazdasági mechanizmust, ez fokozott ellenőrzéseket és egyfajta önállóságot jelentett a gyár életében. Már nem csak a felülről jövő rendeletek határozták meg a termelést, így nagyobb lett a felelősség is. 1968-ban hozták létre a Külszerelési osztályt, aminek a feladata volt a megrendelt gépek helyszínen való összeszerelése. Az új gazdasági mechanizmus ösztönözte a vállalatokat a nemzetközi vásárokon való részvételre, 1969-ben a Kisalföldi Gépgyár is több termékével szerepelt, a legjelentősebb a Lipcsei nemzetközi vásáron aranyérmert nyert uborkavonal. A 69-es év sikerének mondható még a Berliini Húskombinátnba való 200 db/órás teljesítményű sertésvágóvonal szerelése is, melyet 1971-ben avattak fel.

Mivel az ÉBKV termelékenysége nem nőtt, hanem inkább csökkent, a három gyár összehangolása nem sikerült. A gyáregységek nem fejlődtek anyagi források hiánya miatt. Mindezen előzmények után 1971. június 15-én felmentették Jochlik Lajost, az ÉBKV igazgatóját, a vállalat élére miniszteri biztost ültettek. A változások helyben is érezhetőek voltak, Varga Ernőnek is mennie kellett. 1972. május 15-től Turnhauser László lett a Kisalföldi Gépgyár új igazgatója. A termelékenységi problémákat orvosolandó lecserélte a fontosabb pozícióban lévő dolgozókat.

Forrás:

Veszprémi György : EIVRT Kisalföldi Gépgyár története: 1808-1983. Győr, EIVRT Kisalföldi Gépgyár, 1983.

Veszprémi György: Győr első gyárának története: Kisalföldi Gépgyár : az első ötéves terv, 1950-1954. Honismereti pályázat. Győr, 1976.

Képek forrása: KKMK Helyismereti Gyűjteménye

Győr, Rába-kettős híd

A Radó-szigetet érintve a belvárosi Bécsi kapu teret köti össze az újvárosi Ráth Mátyás térrel.

Szükségessége

Egykori feljegyzések szerint a Rába-kettős híd szükségessége már a 16. században felmerült. Ekkor épült ugyanis a győri vár és jó szolgálatot tett volna egy felvonható híd az építkezés és a védekezés szempontjából is.

A 17. században további erődítmények épültek a vár körül, így alakult ki a kettős híd helye is. A kezdeti felvonható hidakra már nem volt szükség, ahogy a török kivonult az országból, ezután építették meg a cölöpökön álló ún. jármos hidakat, már a két part között folyamatosan.

A fa szerkezetű hidak gyorsan erodálódtak, így felmerült a vashidak építésének ötlete a 19. század végén.

A híd építése

Zechmeister Károly győri polgármester dolgozta ki ezen hidak felépítésének lehetőségeit 1893-ban, egy évre rá 1894. február 20-án pedig elindulhatott rajtuk a közlekedés. Két híd jött így létre, a sétatéri Rába-híd és a főág feletti híd. A főági híd középrészét fel lehetett vonni, így uszályokkal is meg lehetett közelíteni a GYSEV rakodóját.

Előzőleg még 1893-ban hosszas viták folytak arról, hogy a sétatéri híd nyitószerkezetes legyen-e, mozgatásához hány emberre lenne szükség. A vita eldöntése után megindult a hídépítés, gőz cölöpverőket alkalmaztak a cölöpök leveréséhez. A híd 1894-es elkészültével ez lett a Budapest-bécsi nemzetközi főút útvonala is, a korabeli viszonyoknak megfelelően jelentős forgalmat lebonyolítva.

Felújításai

A kettős hidat 1920-as évek közepén újították fel.

1945. március 28-án azonban a bombázások következtében a hidak leszakadtak. A Gyors helyreállítás érdekében szovjet segítséggel, fahidakkal próbálták pótolni az eredetieket, de anyaguknál fogva ezek nem bírták úgy a terhelést, forgalmat és az időjárás viszontagságait. Az 1950-es évek elején nyílt lehetőség, hogy lecseréljék ezeket a hidakat és új íves, felsópályás vasbeton hidakat építettek a Rába ágai fölé.

82,52m ill. 57,05m hosszban nyúlnak át a Rába felett. Tervezését az UVATERV végezte Kemény Ádám vezetésével.

1952-ben vehették birtokukba a győri közlekedők.

Az 1954-ben bekövetkező árvíz jó próbának bizonyult, a hidak tökéletesen ellenálltak az oldalnyomásnak.

2006-ban újították fel a hidakat, melynek minőségéről több negatív kritika is megjelent.

Nyaranta a Győrköc Fesztivál idejére a gyerekek veszik birtokukba a győri kettős hidat.

Forrás:

Győr-Moson-Sopron megyei hidak története / írta: Mentés Zoltán ; írta: Galgóczi József, Győri Közúti Igazgatóság 1993.p.31-33.

Jutasi Ferenc: Rába kettős híd: A célnak megfelel, de csúnya. In.: Kisalföld. 2006. szeptember 1. 5.p.

Schlichter-villa

Hlatky-Schlichter Lajos, győri építész-mérnök saját tervezésű lakóháza.

Építkezés

Építése 1893-ban kezdődött, és 1894-ben készült el az eklektikus stílusú ház. A tervek benyújtása és a végső kivitelezés között sok változás történt, mire elkészült, már egy pincével, lépcsőház melletti kiszögelléssel rendelkező egyemeletes ház lett.

1897-ben még egy kocsiszínt és két fűskamrát is építettek hozzá. A bővítések tovább folytatódtak, 1900-ban a Zrínyi utca felől keresztszárnyakat kapott, melyeket pincével építettek, 1902-ben pedig a kocsiszínnel és egy kisebb irodaházzal bővítették. Az épület főbejárata a mai Volán pályaudvar felé néz, de egy belső udvari kijárata is van.

Belseje

Az épület belseje több képzőművészeti remeket rejt. A lépcsőház ablakai színes ólombetétek, az emeleten található ajtók között néhányat növényi-állati mintájú fafaragások díszítik, különlegesek a kovácsoltvas ajtórácsok, lépcsőkoriátok. A lakóház egykori ebédlőjében és szalonjában ma is látható az a stukkódíszes mennyezet, melyet Bánffy Pauly Erik, a korszak jeles festőjének képei díszítenek. Ez a vakolat díszítés 1898-ban készült.

1912-ben a lakóház felfelé terjeszkedett, emeletráépítéssel bővítették, valamint pincével is. Az épület különleges jellegét a 45 fokos ráépített saroktorony adja.

Az épület sorsa

1939-ig Schlichter Lajos és családja élt az épületben, majd 1939 nyarán a Posta Takarékpénztár használta, Zálogházat működtetett benne. Az ott dolgozó altiszt és a vezető számára szolgálati lakásokat alakítottak ki benne.

Az 1948-as államosítás következtében a Bizományi Áruház Vállalat (BÁV) bérelte, továbbra is zálogházként üzemelt. Ekkor, hogy funkcióját betöltse, további átalakításokat végeztek rajta. Nagy változásokat hozott a Volán-pályaudvar 1965-ös építése is, ekkor került lebontásra az épülethez tartozó irodaház, kocsiszín és a fűskamrák.

Védett épület

Külső és belső értékeinek, különlegességének köszönhetően a lakóházat felvették a Magyar Műemlékjegyzékbe, így műemlék-jellegű védettséget kapott. Jelenleg a Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata a tulajdonos.

Az egykor szökőkutas parkkal övezett Schlichter-házat napjainkban az emberek tömege által látogatott Volán-buszpályaudvar veszi körül. Utasok, akik csak az omladozó házat látják, nem is tudják, hogy e falak milyen kincseket rejtegetnek.

A 2000-es évek elejétől fogva tetőzete rendszeresen beázik, falai vizesek, földemjei megsüllyedtek. Nyaranta nem ritka hogy növények nőnek be az épületet.

Forrás:

Knoll Judit: A Schlichter-ház története és építészeti érdekességei. Kézirat. Győr, 1996.

Csak az biztos, hogy nem bontják le : Schlichter-villa: A citrom-díj sem "édesített" a helyzetén In.: Kisalföld 2005. szeptember 8.

"Túlvédett" a Schlichter-villa környéke? : két romos lakóházon múlhat a műemlék villa felújítása, a város lebontaná, a KÖH továbbra is védené őket In.: Kisalföld 2007. december 4.

Tovább pusztul a Schlichter-villa : a bejáráson fedezték fel, hogy ömlik a víz In.: Kisalföld 2008. június 25.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://www.korzogyor.hu/multidezo/kisertetkastely-a-varoskozpontban/>

http://www.edumodell.hu/gallery2/main.php?g2_itemId=96

http://premier.mtv.hu/Hirek/2009/12/18/15/Unokaink_sem_fogjak_latni__231_adas.aspx

Győr, Stádel Gépgyár

Győri Stádel Gépgyár

Stádel (Stadl) József 1779-ben született. Neckar menti Rottenburg városából érkezett Győrbe, mint szerszámkovács, azzal a céllal, hogy letelepedjen, polgárjogot szerezzen és nyisson egy műhelyt céhes kereteken belül.

1806-ban vették fel a győri polgárok sorába, ennek előfeltétele volt egy bizonyos nagyságú vagyon, amit önálló iparos, kereskedő kaphatott meg. A polgárjog sok előnnyel járt (vámmentesség, hivatalviselés), de szükség volt még a céhtagságra is. Ehhez szigorú feltételeknek kellett megfelelni, egy kivétellel, ha valaki egy céhes özvegyét veszi el feleségül. Stádel József is így tett, 1808-ban feleségül vette Förster Franciskát, ezáltal automatikusan a céhmesterek közé emelkedett. Még ebben az évben megvásárolta a Rákóczi Ferenc utca 28-as számú házat Győrben, ami az elkövetkező évtizedek során a győri ipar bölcsőjének számít majd.

Vagyona, hírneve évről évre emelkedett, Győr sikeres szerszámkovácsa és „késes mestere” lett. Az 1830-as években több győri ingatlant vásárolt, szőlőbirtokkal rendelkezett Mórton és Ábrahámhegyen. A levéltári iratok szerint több adót fizetett, mint kortársai, ami nagyobb hasznot is jelentett. 1844. október 25-én halt meg. Végrendeletének záradékát több városvezető is aláírta, ami szerint Stádel József megbecsült és tehetős iparosként hunyt el Győrben, ahova szerencsét próbálni érkezett.

Stádel Károly

1817-ben született, korán érdeklődést mutatott a szerszámkovács mesterség iránt, apja mellett kitanulta a szakmát. Vasipari tudásának elmélyítése érdekében Bécsbe ment tanulni, végigjárta a vasas szakmák ranglétráját. 1839-ben levizsgázott a bécsi császári-királyi műegyetemen, majd 1840 és 1844 között több neves külföldi gyárban is megfordult. Hazatérve egy gőzgépet hozott magával, ami az akkor apjától átvett céhes műhelyt kiemelte a többi kézi műhely közül. Nagy szakmai gyakorlatára és ismereteire alapozva már egy önálló üzem gondolkodott, ám ehhez meg kellett szerezni a céhes mesteri címet. 1846-ban rendezték az első győri iparmű-kiállítást, ahol Kossuth Lajos is megjelent. Stádel Károly itt mutatta be saját tervezésű szivattyúját, ami ezüstérmes lett, sikerének alapja volt az a tudás, amivel a gőzgépek működését teljesen átlátta. Még ebben az évben a pesti kiállításon is nyert.

1847. szeptember 27-én a lakatoscéh bizottsága elfogadta a mesterremeket, felvették a mesterek sorába és megkapta a céhszabaduló levelet is.

Ebben az időben a legnagyobb üzemnek számított, 2 segéddel dolgozott, még 1947 nyarán házat vásárolt anyjához közel és odaköltözteti műhelyét.

Apja érdemeinek köszönhetően a városi tanács rendelt tőle folyamatosan. A szabadságharc bukása után elítélték fegyverrejtegetés miatt, de Haynautól kegyelmet kapott. Az 1850-es években már a műhelyének nagyarányú bővítésén fáradozott, házakat vásárolt a műhely szomszédságában, amik a jövő gyár területét alkotják majd. A kiállítások sikere után egyre több megrendelést is kapott és egyre inkább a mezőgazdasági gépek és eszközök kezdik el érdekelni.

Kifejleszti saját találmányú őrlő-darálógépét, 1860-ban pedig részt vett és termékeivel nyert is a Győrvidéki Gazdasági Egyesület kertészeti eszközök kiállításán. Mezőgazdasági gépei egyre több Győr megyei gazdaságban megtalálhatók, rajtuk kívül csak angol és amerikai gépeket használnak. Műhelye egyre inkább üzemszerűen működik, nő a vásárlószám, mindez arra készteti, hogy megszerezze a gyári cím használatát, amit 1862. április 24-én el is nyert a Helytartótanáctól.

Gyárrá válása után a következő termékeket kínálta Stádel Károly üzeme: Vetőgépek, szénagyűjtő, kukoricamorzsoló, szecskavágó, zúzó-, daráló- és őrlőmalmok, sodrógép, répavágó, rosták, hajtógépek, cséplőgépek. Kezdetektől fogva felismerte a sajtó fontosságát, rendszeresen hirdetett a Győri Közlönyben, szinte minden ipari kiállításon részt vett, melyekről gyakran aranyéremmel tért haza. 1877-ben vas-és fémöntödét épített és így jelentősen függetlenítette magát az öntvénykészítőktől.

Egyre több megrendelése volt a kormánytól, közhivataloktól, termékeinek nem csak eladásáról, hanem javításukról is gondoskodott. Termékválasztékát bővítette, ám nem törekedett a gyáripari termelésre. 12-15 szakmunkással dolgozott, célja a gépek időtállósága, megbízhatósága volt. 1887. március 2-án bekövetkezett halála a Stádel-gépgyár történetében is lezárt egy korszakot. Apja műhelyéből gyárat fejlesztett, felhasználva ehhez szaktudását, kitűnő üzleti érzékét. Azonban az iparilag rohamosan fejlődő Győrrel nem tudta a versenyt tartani. Fia egy megbecsült nagyüzemet kapott örökül tőle.

Ifj. Stádel Károly

1851-ben született Győrben, tanulmányait a karlsruhei műszaki főiskolán folytatta, majd német gyárakban tökéletesítette műszaki ismereteit. Az 1885-ös budapesti kiállításon már mint cégvezető gyártmányai érmet nyertek. Fejlesztési terveiből nem sok valósult meg, mert 1896-ban meghalt.

Stádel Károly Örökösei Gépgyár és Vasöntöde

ifj. Stádel Károly halála után testvérei örökölték a gyárat, a cégvezetést az egyetlen fiú, az 1855-ben született János vette át, aki eddig zalatárnoki birtokán gazdálkodott.

Folytatta elődei munkáját, megtartva az eddigi vevőkört, részt vett a milleneumi ünnepek keretében rendezett kiállításokon, amelyeken az ő termékei is díjazottak lettek. Stádel János nevéhez fűződik a Győri Drill nevű sorvető gép, amelyet saját szabadalma alapján 1902-től kezdtek el gyártani. Érdekessége volt, hogy a magmennyiség szabályozását óramutatószerűen oldotta meg. Időközben Győr ipara rohamosan fejlődni kezdett, a mezőgazdasági gépeket előállító üzemek háttérbe szorultak. Változásokra volt szükség.

Stádel János Gazdasági Gépgyára és Öntödéje

Stádel János 1910-ben kifizette testvéreit, ezáltal egyedüli tulajdonosa lett a gépgyárnak. Mivel eddig ő gazdálkodással és nem gépgyártással foglalkozott, szüksége volt jó szakemberekre, így került a gyárba a koroncói Horváth Antal gépész, aki haláláig, 1927-ig mint művezető dolgozott.

Időközben kitört az első világháború, Stádel János pedig szerette volna, ha fia, Károly felmentést kap, hogy vegyen részt a gyár vezetésében. Ám a felmentést elutasították. A világháború után a termelés és a munkaslétszám is visszaesett a gyárban, 1923-ban még nyertek egy győri vándorkiállításon, de ez volt az utolsó, hogy a Stádel-gyár kiállításon szerepelt. Az iparpangás korszaka köszöntött be, ami súlyosan érintette az iparból élő győrieiket. Stádel Jánosnak sikerült utódai által felvirágoztatott üzemet tovább vinni, de 1933-ban bekövetkezett halálakor már a hanyatlás jelei mutatkoztak.

Stádel Károly országos szabadalmaztatott gazdasági gépgyára, vas- és fémöntödéje

Stádel Károly Richárd 1890-ben született Zalatárnokon. A győri és dévai iskolák után a budapesti műszaki egyetemen szerzett gépészmérnöki diplomát 1914-ben. Részt vett az első világháborúban, majd 1930-tól cégvezető és 1933-tól egyedüli tulajdonosa lett a gépgyárnak. 1934-től kezdődött a gyár villamosítása, további fejlesztésekre, modernizálásra nem volt forrása. A gyárban található gépek egyre inkább elavultnak látszóknak tűntek a kortársak között. Az 1930-as évektől a fő profil az öntvénygyártás lett. Állandó megrendeléseket kapott Győr Város Mérnöki Hivatalától, aknafedeleket és víznyelőket öntöttek, kizárólag ócska vasöntvényből. Emellett javításokat és felújításokat végeztek, javítás után a gépek új szintet kaptak, hogy jobban érvényesüljön a javítottasága. A legtöbb megrendelést a várostól kapott a gyár, mindenféle vasmunkát elvállaltak. 1938 után rövid fellendülés következett be az ipar területén, mindenki modernizált, ám Stádel Károly nem mert bankkölcsonnel kockáztatni, ami nélkül a gyára visszasüllyedt a kisipari szintre. Bízott régi vevőkörében, de ez már egy másik korszak volt. 1939-ben már csak 16-an képezték a gyár dolgozóinak létszámát, amiben benne foglaltatott a tulajdonos és felesége is. A világháború alatt tovább fogyott a létszám, már csak javításokat, kisebb öntéseket végeztek. Majd 1944. április

13-án két bombatalálat is érte a gyárat, ami a végső pusztulást eredményezte.

Hanyatlás

A háború után Stádel Károly nem tudta újjáépíteni a gyárat, így kénytelen volt bérbe adni azt. A tulajdonjog ugyan az övé maradt, de szerződést kötött Knapp Gyulával és Németh Antallal, hogy 1950-ig bérelhetik a gyárat. A gyár neve Kisalföldi Gépgyár kft. lett.

Stádel Károly a bérleti díjból semmit sem kapott meg, tulajdonjoga 1949. december 28-án a kisüzemek államosításával megszűnt. Későbbi életében traktorosokat oktatott, majd mérnöktanárként tanított a 401. sz. Iparitanuló Intézetben és a Textilipari Technikumban. 1961. február 21-én hunyt el. Nyughelye a nádorvárosi köztemető Stádel-sírboltjában található.

Forrás:

Stádel-féle Gépgyár helye Győr gyáriparában : Győr város iparának fejlődése / Veszprémi György, Győr s.n.1982

Sinay Jenő: Az első győri gyár története In: Arrabona 13., 1971 : a Győri Múzeum évkönyve : Les annales du Musée de Győr (alcím párhuzamos címe) / szerk. Dávid Lajos, Győr-Sopron megyei Nyomda,1971
Az üzemtörténetírás célja, Győr elsőnek alapított gyáranak tükrében / Veszprémi György, Rába Városi Művelődési Központ (Győr) [1979]

Sír

Győr, Széchenyi-tér, ásátások

Arrabona Pannonia Superios északi limes-szakaszának legkorábban létrehozott és egyben legjelentősebb segédcsapati tábora volt. A település történetét és életét a római uralom teljes ideje alatt az itt állomásozó katonaság határozta meg, a civil lakosság is a katonákhoz kötődött: katonacsaládok, kereskedők, kézművesek.

A Káptalandomb ásátásai

A tábor helye a Káptalandombon volt, melynek területe a folyamatos középkori és újkori beépítés miatt terület nehezen kutatható. A Tiberius-kori tábor nyomait sajnos nem sikerült megtalálni, de a Claudius császár alatt épített faföld konstrukciójú, barakktábor épületeit korábbi kultúrrétegbe ásták. Kezdetben 500-600 főből álló, Szíriában toborzott lovas íjász csapat, az „ala I. Augusta Intura” szolgált itt.

A II. sz. első felében, Traianus császár idején 1000 főre emelkedett a csapat létszáma, ennek következtében a tábor is bővült, kőből újjáépítették, amelyet később többször átépítették. Kihasználva a Rába adottságait, a tábortól délnyugatra katonai fürdőt is létesítettek. Az állomásozó alakulatok létszámcsökkenéséhez igazodva, a késő római időkben Arrabona táborát kisebb erőd váltotta fel.

Vicus

A katonai tábor déli és keleti részét polgári település, a vicus övezte. Ebben az övezetben laktak a katonák hozzátartozói, a kereskedők és mesteremberek. A Széchenyi tér helyén a vicus legnagyobb összefüggő részét tárták fel a régészek. Ezen a részen a legkorábbi római időkben mesterséges szintemelést végeztek.

A Széchenyi téri ásátás

A területről már a múlt század folyamán jelentettek különböző házalapozásoknál, a pincékben, az útépitéseknél megjelenő falakat, az ötvenes években kisebb ásátások is zajlottak a területen. A téren nagyobb ásátásra 1949-ben, 1968-1969-ben és az 1998-1999-ben került sor.

A tér északi és keleti felét érintő ásátások egyértelműen igazolták a terület kiemelkedő várostörténeti jelentőségét a római korban, bizonyítottá vált továbbá, hogy a Széchenyi tér már a XIII. századtól kezdve Győr városközponti tereként szolgált.

A római rétegsor 300-350 cm volt, ami 7 építési periódusra bontható szét. Az építmények jellegzetessége a II. század második felétől a cölöpváz, és talpgerendás építményeket kő alapú vályogtégla, majd ezeket a későbbiek során egészében kőből épített házak váltották fel. Használatuk a IV. század végén megszűnt, valószínűleg a polgári lakosság az erődbe húzódott, a lakatlan házak romba dőltek, a romok felett humuszréteg képződött, melyet feltehetően kerti művelés alá fogtak.

Városiasodás bizonyítékai

A polgári (vicus) település egyes részei városias beépítést mutatnak, az erődhöz vezető út, amely K-Ny irányú volt, az északi részről zárt beépítésű kőházsor határolta, az épületek alsó szintjén utcára nyíló kis boltokkal, műhelyekkel. A lakosság nagyrészt jómódú volt, az ásátás során előkerült ritka és drága import áruk, amelyek bizonyítják a jómódot. A feltárt 6 kút azt mutatja, hogy a településnek nem volt kiépített vízvezetékrendszere.

Élet a római kor után

A római kort követően az út két oldalán az V. században hun kori temető lehetett, ennek torzított koponyás temetkezései is előkerültek. A régészek az V. és XI. sz. közti leletet nem találtak. A mai tér területe a magyar honfoglalás után újra települt. A XIII. század végén alakítottak ki itt piacleret. A

XVI. században a győri végvár kiépítésekor a bódék lebontását rendelték el. A XVII. századból egy nagy pince, a "török börtön" maradványai maradtak fenn, ezt a század végén betöltötték. Helyén 1712-ben Heister generális kutat építtetett.

Forrás:

Szőnyi Eszter: Arrabona Vicusa. Győr-Széchenyi tér, In. Rómaiak nyomában...: az elmúlt 15 év római koros ásatásai Győr-Moson-Sopron megyében: kiállításvezető: Xántus János Múzeum, Győr 2006. március 2.-2006. május 21.: Soproni Múzeum, Sopron 2006. szeptember 3.-2006. október 15., p. 11-15.

Szőnyi Eszter: Győr-belvárosi ásatások. In.: Arrabona 45/1. 2007. Győr. 2007. p. 109- 148.

Szőnyi Eszter, T.: Arrabona topográfiája. Győr, 1992. p. 26-29.

Győr, Tungstram Gépgyár

Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. (EIVRT) Kisalföldi Gépgyára

1973. június 27-i ülésen bejelentették, hogy a Kisalföldi Gépgyár az Egyesült Izzó keretén belül működik tovább. Ennek következtében megszűnt az EBGV és a dolgozók megnyugodhattak, nem zárták be a gyárat.

Az új elnevezés Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. (EIVRT) Kisalföldi Gépgyára lett. A váltással részben megváltozott a gyár profilja is. Az élelmiszeripari gépeket még gyártották, de már szükség volt vákuumtechnikai gépek és berendezések gyártására is. Az átállás nem volt könnyű, az Izzó ekkorra már nagyvállalat, 19 üzemmel rendelkezett.

A kezdeti sikerek eredményeképp 1973 év végén elnyerte a gyár az „élüzem” címet, amit eddig még sosem sikerült elérnie. Ennek a címnek azonban később már nem tudott megfelelni, társgyára a budapesti Vákuumtechnikai Gépgyárból nem érkeztek időben a tervdokumentációk, anyagok, öntvények és a gyárnak nagy veszteségeket kellett elkönyvelnie. Emellett a húsipari gépekre továbbra is volt igény és kereslet, a Szegedi Szalámigyárat is sikerült felszerelni a megrendelt gépekkel.

Hiába volt az élelmiszeripari gépgyártás sikeres Győrben, a gyárvezetés a vákuumtechnikai gépeket erőltette és megkövetelte ezen gépekkel kapcsolatos tervteljesítést. Egy ilyen teljesítéssel kapcsolatosan súlyos szabálytalanságokra derült fény és 1975. augusztus 31-vel felmentették Turnhauser Jenőt az igazgatói posztból, helyére Fogarasi Károly került. Ekkor 721 fő dolgozott a Kisalföldi Gépgyárban.

Az 1980-as évek elején az Egyesült Izzó győri gyáranak legfőbb feladatuként a gépek és berendezések exportra való szállítását tűzték ki. Emellett a belföldi rendeléseket is kielégítette. Fontos szerepe volt még a magyarországi Izzós gyárak gépparkjainak felújításában is.

Exporttevékenységét a KGST piacokon kívül Nyugat-Európában és a Közel-Kelet Irak, Irán is bővítette.

1982-ben bevezették az ötnapos munkahetet, annak fejében, hogy tartják a termelési terveket. Az 1983-as év a Kisalföldi Gépgyár fennállásának 175. évi jubileumi ünnepségeivel telt el úgy, hogy közben nehéz gazdasági- és termelési problémák nehezítették a napi munkát. Nehezebb volt vevőt találni, mint gyártót, az akkori nemzetközi pangó piacon. Az időközben beérkező két nagyobb rendelés (Irán, USA) azonban olyan export növekedést eredményezett, hogy az 1983-as éves sikerült nyereséggel zárni.

Tungstram Rt. Gépgyára Győr

1984 januárjától a gyár ismét új elnevezést kap: Tungstram Rt. Gépgyára Győr, mert az Egyesült Izzó felvette az 1909-ben bejegyzett márkanévét. A gépgyár termékei ekkor már világszínvonalúnak számítanak.

Először használnak számítógépet a gyárban, Commodore 64-et, ami a termelésirányítást segíti. Az év végén Fogarasi Károlyt Mennyei Sándor váltotta az igazgatói poszton, előbbi a budapesti Vákuumtechnikai Gépgyár (VTG) igazgatója lett.

1985-höz fűződik annak az RT-022 típusú tengelysztergáló-gépsornak a megtervezése és elkészítése, ami a maga 22.5 méterével és többfunkciós működtetésével, mint gyártmány egyedülállónak számított Magyarországon. 1985-ben a gyár eredményes munkájáért elnyerte a „Kiváló zászlós gyár” címet és az aktív kulturális életnek köszönhetően a „Legjobb termelési-

Az egykori gyárepület

művelődési alkotó közösség” kitüntetést.

1987-ben számítógép vezérelt beléptető rendszert szereltek fel a gyárban. Hogy haladjanak a követelményekkel számítógépeket vásároltak és dolgozók tanfolyamokon sajátíthatták el az ehhez szükséges ismereteket.

Mivel az anyavállalat a Tungstam Rt. 1989-ben áttért a kétdivíziós felállásra - a gép és elektronika- illetve a fényforrás- és alkatrész ágazat különvált - ezt a Gépgyárban is követni kellett. Korszerűsítésre, összevonásokra volt szükség.

General Electric(GE) leányvállalata

1989-ben az amerikai General Electric hatásköre alá került a Tungstam Rt., ez a győri gyárban is változásokat hozott. Felmérték a gyár vagyoni, szerkezeti helyzetét, átfogó leltározást végeztek. Az eddigi orosz, német szaknyelvet felváltotta az angol és ezáltal a piacok is változtak. Ekkor a dolgozói létszám: 512 fő volt.

Fő hangsúly a modernizációra, a létszámcsoökkentésekre helyeződött, amihez gépesítésre is szükség volt. A győri gépgyárban azért is aggódtak a dolgozók, mert a GE a lámpagyártást és az eladást szorgalmazta, a vákuumtechnikai gépgyártás nem tartozott a profiljai közé.

1990-től a győri gyárnak is be kellett illeszkednie a GE által diktált piac- és profilirányú termelési rendbe. Az eddigi biztos Kelet-Európai, KGST piac bizonytalanná vált. Mivel a győri gyár főleg szocialista táborba gyártott idáig, a keleti megrendelők elvesztése érzékenyen érintette a termelést. A normákat szükséges volt tartani, a dolgozói létszám fogyott, emiatt bér munkásokat alkalmaztak.

Az 1990-es évben került sor az NC-csarnok megépítésére, ahova 11 világviszonylatban is modern számítógép vezérelt forgácsológép került beüzemelésre. Nemegyszer az itt tevékenykedő szakembereknek sikerült csak bonyolult lámpagyártó gépek kiemelt fontosságú alkatrészeinek gyártását kikísérletezni.

A gépgyár által a világ minden részére gyártott modern lámpagyártó gépsorok hozzájárultak a konkurens cégek megerősödéséhez, ami nem volt népszerű a GE számára, de ez a probléma már a Tungstam Rt. idejében is felmerült. Mindez tovább erősítette a győriekben a félelmet, hogy gyárakra előbb-utóbb nem lesz szükség. A GE célja, hogy csak saját gyárai részére gyártsanak alkatrészeket. Ennek keretében készült el a nagykanizsai Fényforrásgyár számára a 2600 db/órás lámpagyártó gépsor.

A világban történt változások több eddigi exportőr ország kifizetési lehetőségeit is megváltoztatták, ezért történhetett az, hogy több megrendelt és legyártott nagy értékű gép állt becsomagolva a gyár udvarán szállításra készen mindhiába.

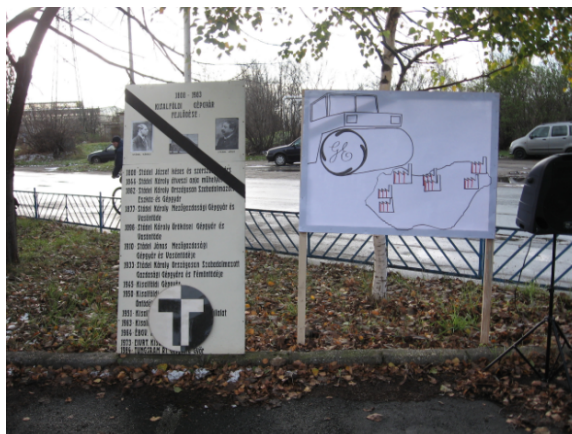
GE tulajdonban

1993-ban a gyár teljes GE tulajdonba került, a többi egykori Tungstamos gyárral együtt.

1998-ban egy sikeres évszázó alkalmával ünnepelték a győri gépgyár 25 éves tagságát a Tungstam családban.

2006-ban vízsugaras vágó üzemet alakítottak ki.

2007-ben nagy értékű beruházás történt, mellyel hatalmas forgácsoló kapacitást telepítettek új gépek vásárlásával, így a cél az volt, hogy a győri telephely az általános és bővebb értelemben vett gépgyártásról, konkrétan a gépi forgácsolásra áll át, kiszolgálva ezzel a budapesti és egyéb

Képek a gyárbezárás elleni tüntetésről

magyarországi telephelyeket, gyárakat, valamint külső bér munkákat vállal.

2008 augusztusában ünnepelte a gyár fennállásának 200 éves születésnapját, a nagyvonalú családi napon azonban már sokan sejtették ez a rendezvény a hattyúdal.

2008 őszén a GE ultimátuma szerint vagy minden gyárból több száz embert bocsátanak el, vagy egy gyárukat bezárják. Ez utóbbi mellett maradv a győri gépgyárra esett a választás, ami ellen 2008. november 22-én mintegy háromszáz ember tüntetett.

2009 tavaszán leállt a termelés és bezárt Győr több mint 200 éves, legnagyobb múltra visszatekintő gyára.

Képek forrása:

a szócikk írója

Forrás:

Veszprémi György : EIVRT Kisalföldi Gépgyár története. 1808-1983. Győr, EIVRT Kisalföldi Gépgyár, 1983.

Veszprémi György: Tungstram Részvénytársaság Gépgyára - Győr, 1981-1985. Gépirat. Győr, 1986.

Veszprémi György: Tungstram Rt. Gépgyára . Győr: 1984. év, Gépirat. Győr, 1985.

Veszprémi György: Tungstram Részvénytársaság Gépgyára. Győr, 1987. Év. Gépirat. Győr, 1989.

Veszprémi György: Tungstram Részvénytársaság Gépgyára - Győr története, 1988. Év. Gépirat. Győr, 1990.

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Tungstram>

[http://webcache.googleusercontent.com/search?](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RpIglLf03X0J:mek.niif.hu/02100/02185/html/657.html+tungstram&cd=7&hl=hu&ct=clnk&gl=hu)

[q=cache:RpIglLf03X0J:mek.niif.hu/02100/02185/html/657.html+tungstram&cd=7&hl=hu&ct=clnk](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RpIglLf03X0J:mek.niif.hu/02100/02185/html/657.html+tungstram&cd=7&hl=hu&ct=clnk&gl=hu)

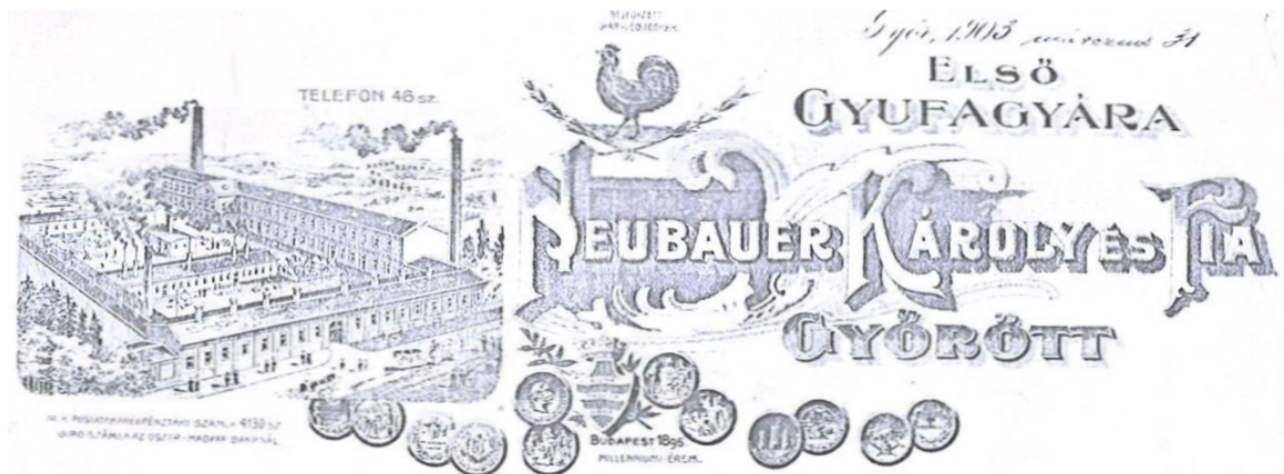
[http://webcache.googleusercontent.com/search?](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RpIglLf03X0J:mek.niif.hu/02100/02185/html/657.html+tungstram&cd=7&hl=hu&ct=clnk&gl=hu)

[q=cache:RpIglLf03X0J:mek.niif.hu/02100/02185/html/657.html+tungstram&cd=7&hl=hu&ct=clnk](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RpIglLf03X0J:mek.niif.hu/02100/02185/html/657.html+tungstram&cd=7&hl=hu&ct=clnk&gl=hu)

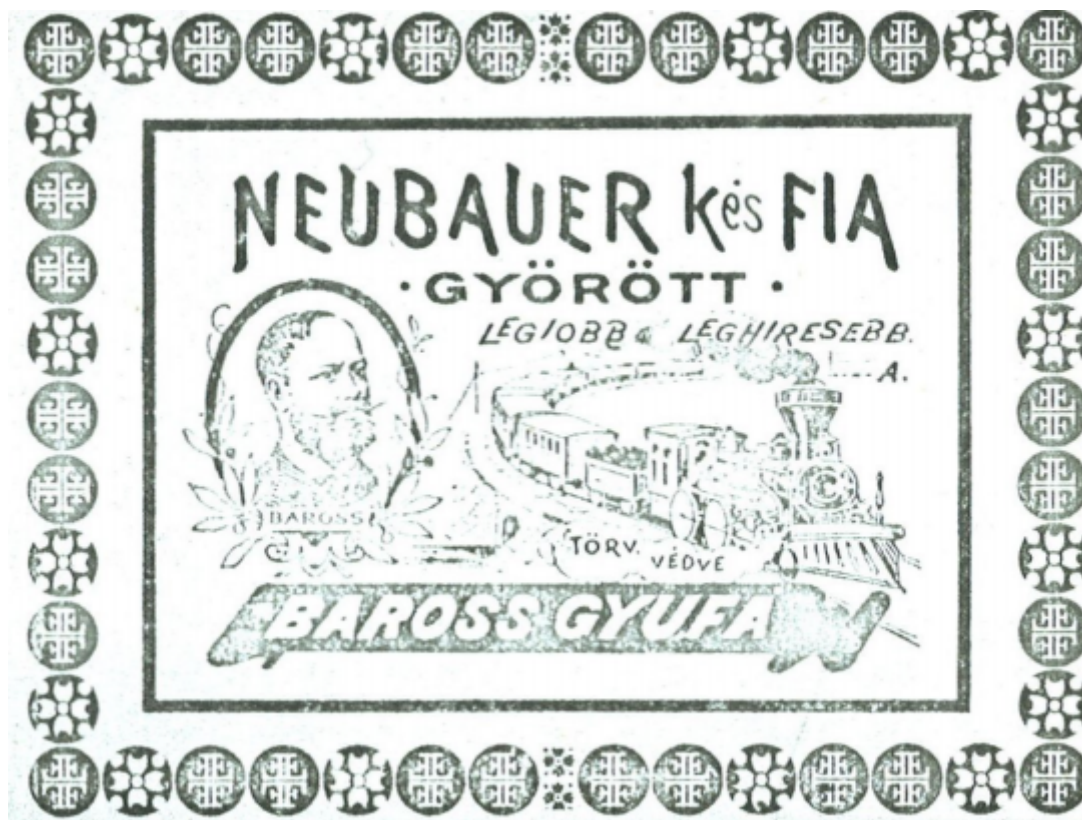
Győri Gyufagyár

Gyuszergyár

gyufagyár

A Győri Gyufagyár megalapítása Neubauer Károly nevéhez fűződik, aki Tatóról költözött azért Győrbe, hogy itt „gyuszergyárat” létesítsen. A gyufa előállítása veszélyes üzemnek számított akkoriban is, ezért első kérelmét elutasították 1860-ban. Arra hivatkoztak, hogy a tervezett helyszín egy szűk utcában álló épület, nádfedeles házakkal körülvéve, a gyártáshoz szükséges foszfor kipárolgása pedig egészségre káros. Az elbíráló bizottság egy másik telephely kiválasztását javasolta.

„Gyufa készítő Gyár”

1867-ben a győri tanácshoz ismét benyújtott egy kérelmet Neubauer Károly „Gyufa készítő Gyár” felállításához. Ez a telep már a városon kívül esik, Nádorvárosban volt. Kérelmének indokai szerint az adók befizetésén kívül célja még, hogy szegény sorsú munkásokat alkalmazzon. 1867. április 12-én kapta kézhez a gyufagyár létesítésének engedélyét. Neubauer Károly nyomban hozzálátott üzemében berendezéséhez és a termelés elindításához. Ezzel egy időben a környékbeli lakosok és a szomszédos katonai parancsnokság azonnal tiltakozásának adott hangot a veszélye és egészségtelen gyár miatt. A tanács azonban nem változtatott a döntésén, elkezdődhetett a gyufák gyártása. A vállalkozás méreteit, anyagi forrásait tekintve igazából ez ekkor még csak egy nagyobb manufaktúrának tekinthető, egy lakóházban működő gyufagyár nem is lehet ennél több. Ehhez mérten a munkakörülmények sem voltak kedvezőek, ezért nem értettek a vegyi anyagokhoz, a dolgozók sorozatosan vagy véglegesen megbetegedtek, a gépek hiányában kézi erővel dolgozták fel a fát. A kezdeti szerény viszonyok az 1870-es években fordultak jobbra.

Fejlesztések

1874 januárjától Neubauer Károly megvásárolta az eddig bérelt épületet és hozzákezdett a korszerűsítéshez. Az egész családja is a gyufagyárban lakott. A gyufagyár fejlődése nagyon lassan ment, 1870-ben csupán 30 dolgozója volt, ehhez képest nagyon sokféle gyufát készítettek. Ezenkívül elvállaltak minden egyéb fából készült termékek előállítását is. A veszélyes technológia miatt a gyufa gyártása veszélyes üzem, gyakoriak is voltak a tüzesetek. Neubauer Károly egyrészt ezért, másrészt az üzem bővítési céljából állandóan építkezett.

Győri gyufa-nemzetközi alapanyagokból

Neubauer Károly gyufagyártmányai részt vettek az 1870-ben megrendezett bécsi közkiállításon. Későbbiekben is kihasználta minden lehetőséget, hogy termékeit kiállításokon, vásárokon népszerűsítse. A gyár védjegye két búzakalász között álló kakas volt. Termékeit Magyarországon kívül Horvátországban, Galíciában, Alsó-Ausztriában is értékesítette. A foszfor Angliából érkezett Hamburgon át, a kén Olaszországból, az enyv, műgumit Bécsből szereztek be, a fehér cink Péterwaldból, a szalmapapír Tynauból származott. A gyufaszálakat helyben állították elő, magyar és cseh erdők fáiból.

Gőzenergiával

1884-ben Neubauer Károly elhatározza, hogy gőzerőre vált a termelés hatékonysága és a korszak követelményei miatt. Tervét most is támadások és tiltakozások kísérték. 1885-ben elkezdtek az átalakításokat, 10 méter magas kéményt építtetett a légfűtéshez és a kengázok elvezetéséhez. 1887-től századfordulóig alakult ki az eredeti lakóházból a Neubauer Károly és Fia gyufagyár. Az építkezések, a bővítések következtében a gyár már a Kálvária utca meghatározó épületegyüttesévé nőtte ki magát. A dolgozói létszám a százhoz közeledett. Közben általános pangás jellemezte a kereskedelmi és üzleti életet Győrben, a város vezetősége ezt felismerve jelentős segítséget nyújtott több cégnek, köztük a Neubauer gyufagyárnak is, hogy nagyobb beruházásokra ösztönözze őket. 1890-ben automata gépekkel szerelték fel a gyárat, a farönk feldarabolásától a csomagolásig 110 gép végezte a műveleteket. 1894-ben már 150 munkást foglalkoztat a Neubauer család.

1895. január 23-án azonban egy tűzvész következtében leégett a fafeldolgozó gépműhely majd egy másik alkalommal a gyufacsomagoló is, amiket aztán később újjáépítettek. 1897-ben a napi teljesítmény 200.000 doboz és 15 millió szál gyufa.

A gyufa nyolc fázisban készült:

dobozkészítés
gyufaszálak előállítása
gyulékony anyagok kezelése
gyufaszálak gépbe rakása
gyufaszálak bevonása paraffinnal vagy kénburokkal
gyufaszálak bemártása, fejezése
gyufaszálak szárítása
dobozba rakás, csomagolás

Az akkori dobozok hársfából készültek, a faanyag beszerzése nehézkes volt. Miniszteri támogatást kért és kapott a gyár, hogy több hársfát lehessen az országban termelni. 1900-ban belügyminiszteri átiratban kértek támogatást a hatóságokkal szemben a magyar gyufa népszerűsítése érdekében.

gyufa

Újítások

1898-ban a Neubauer Károly és Fia gyufagyár nagy arányú építkezésbe kezdett, egy nagy teljesítményű Cornwall-kazán és kazánházra kapott engedélyt, ez volt az utolsó nagyobb szabású fejlesztés a gyár részvénytársasággá alakulása előtt, épült mellette még raktárszárny is. Az időközben elhunyt Neubauer Károly helyett özvegye, Goldschmid Róza és fia Izidor vezették az építkezést. Közben a gyufagyárak közötti verseny egyre erősödött, hiába számított modernnek a győri gyár, nem volt egy szinten az élenjáró magyar gyufagyárakkal.

1901-ben 230 munkást foglalkoztatott a gyufagyár.

Vesuvius Magyar Gyufagyár Rt. kötelékében

1905-ben döntő változás következett a Neubauer gyufagyár életében, a gyár tulajdonjoga a Vesuvius Magyar Gyufagyár Rt. -hez került, a gyár igazgatójává Neubauer Izidort nevezték ki.

1907-ben a telephelyen több régi korszerűtlen épületet lebontottak és újabb, szociális ellátást is biztosító szárnyakat építettek helyükre, amik 1908 áprilisában készültek el. A Vesuvius Rt. még ebben az évben egy 35 méter magas és 1,30 méter felső átmérőjű gyárkéményt emeltetett és nagy mértékű beruházásokba kezdett. Az időközben kitört I. világháború azonban átalakította a terveket, a piacok beszűkültek, a gyár először ideiglenesen majd végleg leállt. 1915-ben még folyt a termelés a gyárban, az igazgató Wágner Ágoston volt. 1918-tól azonban már nem működött az üzem.

A Vesuvius Rt. -nek (később Szikra Magyar Gyújtógyár Rt.) nem volt kifizetődő a győri gyár működtetése, ezért végleg leállították a gyártást és eladták a Magyar Zománc- és Fémárgyár Rt.-

nek.

Múlté lett a Győri gyufa

A győri gyufagyár korszakalkotó volt az akkori Magyarországon, ugyanis itt állították elő elsőként a svéd biztonsági gyújtót.

1918. szeptember 20-án került véglegesen a Zománcgyár tulajdonába. A gyár berendezéseit, gépparkját megvette az új tulajdonos, de szüksége nem volt rá.

Hivatalosan 1929-ben szűnt meg a győri gyufagyár és egyben a Neubauer Károly és Fia cég is. Későbbiekben a gyár területén jött létre a győri Lemezárugyár.

A győri Neubauer gyár keresett termékei voltak még:

a nemzeti

a fehér mikádó

ripsz

kén- és foszfor nélküli parafirozott

barna svéd

kénes

kakas szalon

Baross „vasminiszterről” elnevezett

luxus

mentő gyufák.

Gyufacímkéik színesek, képesek voltak és a korszak humorára jellemző szellemes szövegekkel látták el a borítókat. Ezek a címkék a gyár propagandájának fontos eszközét képezték.

Forrás:

Veszprémi György: Győri Gyufagyár (1867-1929) Győr, 1987.

Veszprémi György: Egy elfelejtett győri gyár. Helytörténeti tanulmányok, 1985.

A Győri Gyufagyár története, 1867-1929 / kész. Németh Jolán .198?, Győr

A képek forrása:

Veszprémi György: Győri Gyufagyár (1867-1929) Győr, 1987.

Győri Kisfaludy Irodalmi Kör

1908. november 18-án, a Kovács Pál születésének századik évfordulóján alakult meg Győrben a Kisfaludy Irodalmi Kör, amely utolsó fellelt közszereplésig, az 1949. május. 28-i felolvasó üléséig több mint négy évtizeden át a város kulturális életének meghatározó eleme volt. Az irodalmi és művészeti egyesület alapításától fogva az alkotó és kutató helyi értelmiséget nyerte meg tagjai közé, lehetőséget adott alkotásaik bemutatására, ezzel tovább ösztönözve őket szépirodalmi művek alkotására, irodalomtörténeti és helytörténeti kutatásokra. Pártoló tagsága nemcsak a működéshez szükséges anyagi feltételekhez járult hozzá, hanem a közönség sorait is erősítette.

1. (Kramolin) korszak: 1909-1918

A hivatalos megalakulás 1909. április 18-án már a belügyminisztérium által jóváhagyott alapszabály birtokában történt. Első választott vezetősége: korelnök Balics Lajos, elnök Kramolin Viktor, társelnök Ruschek Antal, főtitkár Kuncz Jenő, titkár Újlaki Géza. Az alapító tagok száma 30. Programtervezetük szerint a tevékenység három fő iránya: szépirodalmi művek alkotása; irodalomtudományi, általában esztétikai tevékenység; a tudományos munkásság "minden faja". A működés négy formában nyilvánult meg: Havi felolvasó ülések előre megszabott program szerint; Évkönyv, vagy folyóirat kiadása; Önálló művek kiadása; Pályázatok kiírása a szépirodalomban és a tudomány minden területére. Az alapító tagok mintegy fele a tudományt művelte, akik foglalkozásukat tekintve papok, teológusok, bencés és világi tanárok voltak, de akadt köztük levéltáros és földbirtokos is. Az első, Kramolin-korszakot maguk is az alapvetés, szervezkedés és a kifejlődés korszakának tartották.

2. (Kuncz) korszak: 1919-1933.

„A felújulás és felvirágzás korszaka” Több mint másfél évi rákényszerített és önkéntes hallgatás, a Tanácsköztársaság és a román megszállás után 1919. decemberében a Kör újakezdte működését. 1920-ban új tisztikart választottak: Kuncz Jenő elnök, Gieswein Sándor társelnök., Zoltvány Irén és Pitroff Pál alelnökök, Ujlaky Géza főtitkár, Mentés Mihály titkár.

Kuncz Jenő elnöklete alatt élénk irodalmi életet teremtettek. A névadó Kisfaludyak emlékének ápolására az eredetileg 1892-ben állított és később eltávolított Kisfaludy Károly szobrot 1921 áprilisában az Erzsébet téren újra felállították. Ezen kívül szorgalmazták a két Kisfaludy házának új emléktáblával jelölését, illetve Kisfaludy Sándor naplójának kiadását, megindították a Kisfaludy könyvek sorozatát. Megünnepezték Kisfaludy Károly születésének centenáriumát jutalmazott pályamunkák előadásával. Kiadták a Kör munkásságáról szóló három évkönyvet, országos pályázatokat hirdettek. Kapcsolatot tartottak fenn a Dunántúl nyugati részén működő irodalmi körökkel vagy egyesületekkel, így a soproni Frankenburg Irodalmi Körrel és Vasvármegye és Szombathely város kultúregyesületével. Ujlaki Géza 1948-ban így jellemezte az első két korszakot: „a nemzeti

Meghívó a „Kisfaludy Irodalmi Kör“ alakuló gyűlésére:

MEGHÍVÁS.

—o—

A „KISFALUDY IRODALMI KÖR“ LÉTESÍTÉSE
CÉLJÁBÓL, FOLYÓ 1908. ÉVI NOVEMBER HÓ
15-ÉN D. U. 4 ÓRAKOR, A ROYAL-SZÁLLÓ
KISTERMÉBEN

ALAKULÓ GYŰLÉS

LESZ, MELYRE CIMET TISZTELETTEL
MEGHÍVJA

A SZERVEZŐ-BIZOTTSÁG NEVÉBEN:

FARKAS MÁTYÁS

FŐJEGYZŐ,

A SZERVEZŐ-BIZOTTSÁG ELNÖKE.

klasszicizmus korszaka, Kisfaludy, Arany, Vörösmarty, Jókai hagyományán kiindulva.”

3. (Gálos) korszak: 1934-1938

1934-től Gálos Rezső tanár, irodalomtörténész töltötte be az elnöki tiszteletet. Ujlaky Géza ezt az időszakát, a Kör tudományos korszakának nevezte. A kör tevékenységének kritizálói úgy vélték, hogy ekkoriban fontosabb lett a filológia, mint az élő irodalom. A Győri Szemle Társaság indította el 1930-ban a Győri Szemle helytörténeti folyóiratot, amelyben kör tagjainak publikációi rendszeresen jelentek meg, szerkesztői Bedy Vince, Gálos Rezső és Valló István a Kör tagjai. Számos Győr művelődéstörténetével foglalkozó írás született ez időtájt.

4. (Harsányi) korszak : 1938-1950.

1938. március 6-án választották meg Harsányi Lajos kanonok költőt elnöknek, ekkor díszelnök lett Kuncz Jenő, tiszteletbeli elnök Gálos Rezső, társelnök Valló István, alelnök Bánhegyi Jób, és Pohárnok Jenő, örökös tiszteletbeli főtítkárs Ujlaki Géza (idősebb), főtítkárs dr. Ujlaki Géza, titkárs Jenei Ferenc. Ez a tisztikar a belügyminiszternek benyújtott jelentés szerint szinte változatlan maradt 1945 júliusáig. Rendezvényeiket, a felolvasóesteket és a nagygyűléseket - az 1944 második felétől 1946 februárig tartó kényszerszünet kivételével - nagy látogatottság mellett, rendszeresen megtartották. A tagok publikációi többek között 1944-ig a Győri Szemlében és 1940-től 1944-ig a Győri Kalendáriumban jelentek meg. A háborús években a fűtőanyag hiánya gátolta a Kör működését.

1946. február 16-án tartották meg az újjáalakuló közgyűlést, amelyen újra elnökké választották Harsányi Lajost. 1946 májusában a Szabadművelési Tanács felkérésére József Attila estet rendeztek. A város a kulturális rendezvények szervezésénél nem tudta megkerülni a Kisfaludy Irodalmi Kört, így a

megváltozott politikai helyzetben is tovább tudott működni. Végül 1949 áprilisában került sor utolsó nagygyűlésükre. Ebben az évben már az egész országban sorra szüntették be a kulturális és művelődési egyesületek működését. A szóbeli visszaemlékezések szerint a Kisfaludy Irodalmi Kör

A KISFALUDY IRODALMI KÖR
TISZTELETTLEL MEGHIVJA 1948 JÚNIUS 13-ÁN, VASÁRNAP
DÉLUTÁN 5 ÓRAKOR A VÁROSHÁZA NAGYTERMÉBEN
AZ 1848-49. SZABADSÁGÉVEK EMLÉKÉRE RENDEZETT
XXXVII. NAGYGYŰLÉSÉRE

TÁRGYSOROZAT:

1. Elnöki megnyitó	Harsányi Lajos elnök
2. A csornai ütközet	Markó Árpád t. tag
3. „1848” (Vers)	Lázs Sándor r. tag
4. Főtítkárs jelentés	Dr. Bay Ferenc főtítkárs
5. Versek	Farkas Jenő r. tag

A karzat az ifjúságnak áll rendelkezésére.
Belépődíj nincs.

A KISFALUDY IRODALMI KÖR

tisztelettel meghivja 1949. évi április hó 24-én vasárnap
délután 5 órakor a Városháza nagytermében tartandó

XXXVIII. NAGYGYŰLÉSÉRE

TÁRGYSOROZAT:

10	1. Elnöki megnyitó	Dr. Ujlaki Géza alelnök.
20	2. Puskin	Dr. Szólás Rezső rendes tag.
10	3. Versek orosz földről	Túz Tamás rendes tag.
20	4. Főtítkárs jelentés	Dr. Bay Ferenc főtítkárs.
25	5. Elbeszélés (székfoglaló)	Goszler Endre rendes tag.
	6. Versek	Vörös Jenő rendes tag.

A karzat az ifjúságnak áll rendelkezésére. — Belépődíj nincs.

1950-ben szűnt meg.

Források:

A Kisfaludy Irodalmi Kör első évkönyve 1908-1927. Összeáll. Ujlaki Géza. Győr, 1927. 162 p.

Kisfaludy Irodalmi Kör évkönyve. Második füzet 1928-1930. Összeáll. Ujlaki Géza. Győr, 1931. 112 p.

A Kisfaludy Irodalmi Kör harmadik évkönyve 1931-1933. Összeáll. Bászeli Ernő. Győr, 1933. 40. p.

Hét esztendő. A Kisfaludy Irodalmi Kör negyedik évkönyve. Összeáll. Ujlaki Géza és Jenei Ferenc Győr, 1940. 160. p.

Kisfaludy Irodalmi Kör negyedszázados története. 1908-1933. Összeáll. Bászeli Ernő és Kemény József Győr, 1933. 198. p.

Grábics Frigyes. A Kisfaludy Irodalmi Kör első éve Győrött. In: Arrabona, 35/1-2. p. 161-172.

Antaliné Hujter Szilvia : A győri Kisfaludy Irodalmi Kör történetének utolsó évtizede: (1941-1950). In: Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár évkönyve, 2008 . Szerk. Horváth József. p. 251-272.

Képek forrása:

A KKMK aprónyomtatvány-gyűjteménye, könyvállománya

Győri Lemezárugyár

A fémjátékok egykori fellegvára.

Magyar Fémdobozművek Győri Gyára

A Lemezárugyár a győri Vesuvius Rt. Gyufagyár) helyén jött létre. 1918. szeptember 20-án vette meg a Magyar Zománc- és Fémárugyár ezt a területet, mivel itt fémdoboz gyárat akartak létrehozni. A vétel után még sokáig üresen állt a gyár a kedvezőtlen politikai és gazdasági helyzet miatt.

1924. december 30-án már mint a Magyar Fémdobozművek gyáráként tartották nyilván.. A 30-as években fő profilja a sima és litografált dobozok, bádoggannák, plakátok, gyógyszeres dobozok gyártása lett. A háború előtti években 160 géppel és 170 munkással dolgoztak. Hetenként több százezer dobozt gyártottak és szállítottak külföldre. A gyár gyártmányainak legjobb felvevőpiaca Kalkutta volt, de szállítottak Törökországba, Brazíliába, Egyiptomba, Dél-Amerikába is. Az ostrom alatt az épületet több aknatalálat is érte. A németek aztán raktárnak használták, majd elvonulásuk után újra megindították a termelést 13 fővel. Ez nagy nehézségekbe ütközött, mert a nyilasok elvitték a legértékesebb gépeket, anyagokat. A gazdátlan dolgozók később három igazgatót is kaptak egyszerre, de

nyersanyagot, szenet, munkaruhát nem. 1947-ben az egyik lakatosmester játékautók tervezésébe kezdett, céljuk az volt, hogy karácsonyra több ezer kisautót gyártsanak.

1948-ban már 67-re emelkedett a gyár dolgozóinak létszáma, ám rendelésük kevés volt, munkafeltételeik még mindig nagyon rosszak voltak. Mivel a hagyományos bádogtermékek iránt megcsappant a kereslet ezért fokozottabban áttértek a játékaruk (autók, krokodilok, babakocsik) készítésére.

ELZETT kötelékében

1954-től az ELZETT család tagja lett. Az 50-es években lassan induló piacok után 1957-ben a Lemezárugyár külföldre, elsősorban nyugatra exportált gyermekjátékokat. 1958-ban 220000 db furulyát, 48000 db úttörőperselyt, 320000 db bazárautót, négy vagon játékdobozt készítettek exportra. A sikeres évek az üzem külsején is változásokat eredményeztek, új raktár, új műhelyrészek épültek, fürdőhelyiséget is kaptak a dolgozók a Kálvária úti gyárban. Korszerű emeletes épület létesült, 12 méterrel nagyobb lett a forrasztóműhely.

Fémlemezipari Művek telephelye

A modernizálás mellett azonban a gyár Budapestre való átköltöztetése is felmerült az iparvezetés körében. A megyei vezetés azonban kiállt a gyár mellett és így a Fémlemezipari Művek telephelye lett. Termelése tovább növekedett, 1963-ban már 40 millió forint értékű árut gyártottak. A termékek nagy részét a játékok tették ki. Babakocsik, motorkerékpárok, autók, tűzhelyek. Üzembe helyeztek egy háromrekeszes gázkemencét, amivel tovább lehetett javítani a játékok minőségén. Gyártottak még fémcsomagoló eszközöket, fémkannákat a Tiszavidéki Vegyikombinátnak. Egymillió forintos beruházással javítottak a dolgozók szociális ellátottságán (öltözők építése), és százzal emelték a dolgozói létszámot. Az üzem szakmai színvonala is emelkedett, a vezetés képzett szakemberekből tevődött össze és nagyobb figyelmet fordítottak a többi dolgozók képzésére is.

1965-ben már 200-an dolgoznak az üzemben. Korszerűsítették, átszervezték a gyár működését, mert szerszámládák gyártását kezdték el, mivel ekkor Magyarországon még egyetlen vállalat sem foglalkozott ezzel. Főleg exportra gyártottak, a pesti anyavállalat töltötték meg szerszámokkal a ládákat.

A játékgyártást is korszerűsítették, a főleg bazári jellegű játékok gyártását megszüntették és átálltak a mechanikus, elsősorban lendkeres és rugós mechanikus játékok készítésére. Egy újítási tervet is kidolgoztak, ami alapján kézi anyagmozgatás nélkül tudták forrasztani a kannákat.

Az 1960-as évek végén már új terméküket a holdrakétát gyártották, ezt szalagon szerelték össze. A vízszintes pozícióban gördülő jármű ha akadálnak ütközött, megállt, majd függőleges helyzetbe küzdötte magát egy emelőszerkezet segítségével. Ezután kinyílt az űrkabin ajtaja és látható lett a Szovjetunió hős kozmonautájának bádoglemezre festett, kicsinyített mása.

ELZETT FLIM Fémlemezárugyár győri üzemegysége

1971-ben ünnepelte fennállásának ötvenedik évfordulóját a Lemezárugyár, ami ekkortól üzemegységi rangra emelkedett, az ELZETT FLIM Fémlemezárugyár győri üzemegysége lett. Terjeszkedni nem tudtak, telepük területe adott volt, a létszám már elérte az 529 főt, ez csúcslétszámnak számított. Kiterjesztették a szalagszerű gyártást, aminek összehangolása nem volt egyszerű, mert a termékek nagyon széles skálán mozogtak, a játékoktól az exportra készülő szerszámokig. Több saját fejlesztésű gépet helyeztek üzembe, melyek leegyszerűsítették a munkát, a technológiát.

1970-es évek közepén is olyan pozitív hírekről tudósít a sajtó, hogy sikeres évek zárt a Lemezárugyár, minden évben tartják a betervezett termelési terveket.

1977-ben már hatszáz dolgozója lett a gyárnak, felújították az elektromos hálózatot, új közlekedési utakat építettek és új gyártógépeket vásároltak. Ezeknek is volt köszönhető az, hogy a gyár megkészserezte a termelését, 178 millió forint volt az akkori éves termelési érték. Ám sok hasonló üzemhez képest mégis alul maradt a győri Lemezárugyár, nem rendelkezett értékes eszközparkkal. Ezért került napirendre a gyár esetleges megszüntetése is. Közben a magyarországi játégyártás átszervezése is elkezdődött, ami modernizálással, korszerűsítéssel járt, valamint egyes termékek gyártásának megszüntetésével. Az átszervezést több millió forinttal támogatta a gazdasági vezetés, amiből a győri telephely is részesült.

Fejlesztések

1980-ban a győri Fémlemezárugyár felkerült a fejlesztendő játégyárak listájára, a megújulás útjára lépett. A korszerűsítésnek és több vállalkozó kedvű dolgozónak köszönhetően egyre több szép, ötletes játék került ki a gyárból. Az új termékek közül nagy siker lett az a kamioncsalád, ami a Rába-kamionok mérethűen kicsinyített változataiként gyártottak. A meglévő játékok közül is többet továbbfejlesztettek, például a már megunt lendkerekes mentőautóból egy teljesen új termékcsaládot varázsoltak. Ekkor kezdték el gyártani a Ford Lotus versenyautókat is. Saját fejlesztésként adták ki a Piramis nevű logikai játékot, ami újrashasznosításnak is betudható volt, mert a régebben gyártott ceruzaautók alkatrészeiből állították össze.

Az 1884-es karácsonyi szezonra készült el több éves fejlesztő munka eredményeként a Rába-Steiger traktor elektromos meghajtású modellje és a „Go-Start” autócsalád is. Mindkét termék sikeres lett gyorsan, ám az árak szinte épp csak fedezte az előállítási költségeiket, nyereséget nem termeltek. Szélesítették a kínálatot az export irányába is, volt olyan játék, ami soha nem került Magyarországon forgalomba, mint például a Volkswagen kisbusz. Létezett a gyáron belül egy üzlet a dolgozók számára, ahol a forgalomba nem került játékokat is megvásárolhatták. A nyereségesség elmaradása a játégyártás végét is jelentette a győri gyár számára a 80-as évek végére, a feleslegessé vált játékok egy részét Szórakáténusz játékmúzeum kapta.

Forrás:

Három igazgatója van, de nyersanyaga nincs a Fémdoboz Műveknek .In.: Győri Munkás, 1947. szept. 18.

Anyaghitelt, több megrendelést, olcsóbb szentet kér a Fémdobozgyár. In.: Győrmegyei Hírlap, 1948. jún. 22.

A győri Lemezárugyárban. In.: Kisalföld, 1959. júl.26.

Játégyárban. In.: Kisalföld, 1963. febr. 16.

Százezer számra készülnek az apró játékok Győrött. In.: Kisalföld, 1963. nov. 28.

Korszerűsödik a Lemezárugyár. In.: Kisalföld, 1964. szept. 3.
Játégyárban igazi a munka. In.: Kisalföld, 1969. jún. 6.
Fejlesztés önerőből. In.: Kisalföld, 1971. júl. 10.
Kisalföld, 1976. dec.22.
Megújul a Lemezárugyár. In.: Kisalföld, 1977. máj.6.
Játégyártás a megújulás útján. In.: Kisalföld, 1981. aug. 5.
Karácsony előtt a játégyárban. In.: Kisalföld, 1984. dec. 18.
Rugós csibe, holdrakéta, flipper. In.: Győri Hét, 2007. jún. 7.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://lemezaruugarasjatek.mlap.hu/html/18013638/render/bemutatkozas>

Specziál cukrászcsalád

Specziál Ernő (Győr, 1908-Győr,1984.jún. 6.) cukrászmester

Tanulmányai

1908-ban született Győrben. Cukrász tanonc éveit a győri Schmiedl-féle Cukorka- és Csokoládégyárban töltötte, mint inas, majd a Kőbányai Polgári Serfőző Szent István gyárának (a későbbi Budapesti Tápszerművek) dolgozója lett.

Győri tevékenysége

1938-ban visszatért Győrbe, a Koestlin-gyárba (később Győri Keksz- és Ostyagyár), ahol nyugdíjazásáig 1968-ig dolgozott, amikor is a gyár cukorkarészlegének vezetőjeként vonult nyugállományba. 1945. június 14-én létrehozta két másik cukrászmesterrel – Schédling Péterrel, aki elnök és Vadász Antallal, aki alelnök lett – a Cukrász- és Édesipari Szabad Szakszervezetek Koestlin-gyári Üzemi Szervezetét, melyben ő a titkári feladatokat látta el. Az életét a cukorkagyártásnak szentelte. Nevéhez fűződik a pehelycukorka-gyártás elindítása a győri gyárban. Kidolgozta a gyártási technológiát, ez a cukorka hamar közkedveltté vált, omlós állagával. Gyümölcsös és mentolos ízben sokáig gyártották Győrben. Specialitásaként volt nyilvántartva a rox-drops cukorka. Ezt a kellemes ízű savanyú cukorkát állandóan fejlesztette. Volt, hogy kis színes virágminták voltak a közepében, de alkotott olyat is amiben az ETO emblémája volt látható. A rox-drops cukorkák gyártási eljárását titokként kezelte, így más utána már nem gyártotta. Megbecsült győr-szigeti polgár volt, felesége Schmuck Erzsébet. A Koestlin futballcsapat intézője. Élete utolsó napjaiban is még cukorkagyártási tanácsokkal látta el kollégáit. 1984. június 6-án hunyt el.

Specziál János és a győri drázsé

Specziál Ernő fivérei is cukrászok lettek, köztük Specziál János is, aki 1904-ben született ugyancsak Győrben. Volt tanonc a győri Schmiedl-gyárban, Pécsett és Budapesten pedig Lederernél. 1924-től a Kőbányai Polgári Serfőző Szent István gyárában dolgozott, majd az államosítások után tért vissza Győrbe, ahol ő is a Koestlin-gyár dolgozója lett. A drázsé mesterének tartották, ugyanis a drázsé készítéséhez a legnagyobb tudást, szakértelmet a fényezés igényli, ez volt Specziál János titka. Még a nyolcvanas években is az ő módszere alapján végezték ezt a munkafolyamatot, azok a szerencsés dolgozók, akik még tőle tanulták a fortélyokat. Felesége Purneczky Jolán, gyermekei: Ernő és Jolán. 1964-es nyugdíjazásáig dolgozott a gyárban.

A nápolyi Győrben: Specziál

A nápolyi töltött ostya készítése során a többretegű ostyalap közé töltött zsírkrém került, amit különböző olajos magvakból természetes ízesítőkkal készítettek Egyes fajtái csokoládéba is mártották. A huszas években az ostyalapot egy Specziál nevű külföldi gépen készítették, a Koestlin-gyár dolgozói ez után a gép után nevezték el a nápolyit Győrben Specziálnak. A két Specziál tehát sohasem készített speciált.

Forrás:

Halbritter Mátyás- Andorka Zsolt :100 éves a győri kekszgyártás, 1900-2000.; Győr, Győri Keksz Kft. 2000.

Imre Béla: A nápolyi rejtélye. In.: Kisalföld, 1984. júl.15.

Zsemley Oszkár: A magyar sütő-, cukrász-, és mézeskalácsos- ipar története. Bp. 1940.

Külső forrás:

<http://ne-legyenek-elfeledve.hupont.hu/1/kezdolap>

Győr-ménfőcsanaki emlékhelyek

A sokoróaljai hegyvonalat középső, előrenyúló dombjai és a Kisalföld győri medencéjének találkozása többször volt történelmi események színhelye, ezért a területe emlékhelyekben gazdag.

Határkő Csanak és Ménfő között

A kettős név is mutatja, hogy Csanak és Ménfő is különálló falu volt, sőt Csanak is Csanakfalu és Csanakhegy településeket jelöli. E két utóbbi település szorosabb kapcsolatban volt, közös templomuk és iskolájuk volt. Csanakhegy volt a három település igazgatási központja. A három egyesülése először 1932-ben merült fel. A tárgyalások eredményeképp végül Ménfőcsanak nagyközség a belügyminiszter rendelete alapján 1934-ben jött létre. Ménfő és Csanak határán helyezték el azt a követ, melynek egyik oldalára Ménfő, másik oldalára Csanak község nevét vésték. Ménfő és Csanak határát jelző márványkő a Zsellér utcában.

Ménfői csata

1044. július 5. MÉNFŐI CSATA néven került be a magyar történelembe. Ezen a napon, ütközött meg, a III. Henrik (német császár) által támogatott Péter (volt király) és Aba Sámuel (az akkori király) serege a királyi trónért.

Péter, a volt magyar király III. Henrik császár udvarába készítette elő, az Aba Sámuel elleni támadást. 1044 júniusában Péter és a magyar főurak seregükkel, Kapuvárnál akadálytalanul átjutottak a Répcén, majd az árpási révnél a Rábán, onnan Tét felé vontak. Aba Sámuel király a támadást a Lajta felől várta, és Győrnél vonta össze hadát. A kapuvári védőművek őrzésére rendelt magyarok megfutamodtak, így III. Henrik a Tét mellett húzódó régi római utat kihasználva, gyors menetben közeledett Győr felé.

Aba Sámuel csapatainak nem kezdődött kedvezően az összecsapás. Hatalmas szélvihar, és porfelhő borította a magyar hadvonalat. A nehéz fegyverzetű német csapatok nem estek széjjel, de a nyilaik nagyobb részért kilőtt magyarok pánikba estek, és nagy részük futásnak eredt. A magyar hadak nagy száma ellenére, III. Henrik teljes győzelmet aratott. Aba Sámuel megmenekült a csatából, de neje és gyermekei temérdek mennyiségű kincsekkel, az ellenség kezébe került. III. Henrik és Péter bevonult a meghódolt Győr várába, majd Székesfehérváron, ünnepélyes keretek között Pétert visszahelyezték a trónra.

A csata után „Vesztett német”-nek nevezték Ménfőt. A csatával kapcsolatos emléktábla nincs Ménfőcsanakon, de Aba Sámuelről utcát neveztek el.

A temetőparkban feliratozott márványtömböt állítottak 1994-ben. A márvány Ménfőcsanak történetének jelentős eseményeit idézi, így a ménfői csatát is.

fotó:

http://www.szoborlap.hu/5583_hatarko_gyor_menfocsanak_n_a_1934.html

„Királyszerék”: a legrégebbi csanaki emlékhely

A település határában áll egy kőkereszt. Ez nem csak a szokásos településszéli kereszt, a mesterségesen képzett halom a kereszttel együtt azt jelzi, hogy a térségben, 1244-ben királyi törvénynapot tartottak. IV. Béla a tatárjárás után több ízben beutazta az országot, és igazságot szolgáltatott, megszüntetve a visszaéléseket. 1244-ben a győr-csanaki határban az úgynevezett „királyszerék”-nél ítélszeréket tartott.

A királyi ítélszeréket felváltották a részországgyűlések, és a nádor elnöklete alatti törvénynapok. Győr vármegye a kisebbek közé tartozott, ezért Komárommal együtt a gyűléseit rendszerint Tata mellett tartották, de voltak gyűlések a győr-csanaki „királyszerék”-nél is. Mint például:

1341. november 5-én Drugeth Vilmos nádor elnökletével,

1347. április 30-án Gilétfi Miklós nádor elnökletével,

1366. május 25-én Kont Miklós nádor részvételével,

1355. július 2-án nemesek, és nem nemesek, tehát az összlakosság részvételével,

1376-ban és 1381-ben Garai Miklós nádor elnökletével, Győr és Komárom vármegyék nemességét gyülekezteti,

1394-ben Ilosvai nádor elnökletével.

fotó:

http://www.szoborlap.hu/5241_menfocsanaki_emlekko_gyor_menfocsanak_achilleas_kft_1994.html

A nádori ítélszerék megszűnésével, a vármegyék külön ítélszeréket tartottak, Győr vármegye még a XV. század első felében Tatán tartotta a törvényszéki üléseket, de tartottak a Győr melletti „királyszerék”-en is.

Az ítélszerékek, gyűlések pontos helye nem ismert. Az 1809-es kismegyeri csata leírásában említenek egy „veres kereszt”-et a győri-téti országút mentén, feltételezhetően a mai emlékhely elődje.

Forrás:

-Szabady János: Győr-ménfőcsanaki történeti kalauz. Győr-Ménfőcsanak . 2007

Királyszeréki Gábor, Adalékok Győr-Ménfőcsanak történetéhez: Ménfőcsanak az őskorban és a népvándorlás korában: történelmi emlékhelyek, fontosabb hadi események, In.: Szülőföldünk honismereti pályázat, Győr-Ménfőcsanak 1989

Külső forrás:

http://www.menfocsanak.hu/csanakhegyi_hosok.htm

fotó: Sulyok Tibor

http://www.szoborlap.hu/5245_rakoczi_ko_es_kopjafa_gyor_menfocsanak_n_a_1941.html

http://www.szoborlap.hu/5241_menfocsanaki_emlekko_gyor_menfocsanak_achilleas_kft_1994.html

<http://www.menfocsanak.hu/szobrok.htm>

http://www.szoborlap.hu/5583_hatarko_gyor_menfocsanak_n_a_1934.html

Győr-Ménfőcsanak sporttörténetének krónikája

Az elmúlt 60 évben, a becslések szerint az ezret is meghaladta azok száma, akik Ménfőcsanak színeiben sportoltak. Győrben a századforduló elején élénk sportélet folyt. A városnak kiváló evezősei, sakkozói, tornászai, vívói, atlétái, teniszezői és lővészei voltak. 1904-től a labdarúgó sportot az ETO kezdte képviselni.

A század első évtizedeiben sorra alakultak a győri klubok, melyek hatással voltak a közelebbi, távolabbi településekre is. Ennek köszönhető, hogy az akkori Csanakon, és Ménfőn élő fiatalok és barátaik lakóhelyükön szerettek volna sportolni. Törekedtek arra, hogy a győri példa szerint Csanakon is sportklub alakuljon. 1885-től volt Tűzoltóegyesület. 1908-ban alakult a Gazdakör. 1920-tól indult a népfőiskola, ami a sportéletet elképzelhetővé tette. A ménfőcsanaki sportélet kezdetét 1923-tól számítjuk, ekkor alakult a Törekvés Sport Club. A futballcsapat segédekből, „tanoncok”-ból alakult.

A testedzés, vagy ahogy azt akkor mondták „testgyakorlás” csak iskolai keretek között történt, a katonaságra történő felkészülést szolgálta.

Ménfő – Csanakfalu – Csanakhegy község legrégebbi írásos emléke a testedzéssel kapcsolatosan 1876-ból, Bády Izidor plébános tollából maradt fenn. Az 1910-es év második felében rongylabdát rugdosó gyerekek tűntek fel a csanakfalui templom előtt. 1903-ban már létezett a Győri Torna Egylet futballcsapata, és 1904-ben alakult a Győri Egyetértés Torna Osztály csapata.

A csanaki gyerekeknek később már kicsinek bizonyult a templom előtti tér, a Kerek-tó melletti nagyréten folytatták a játékot, ahol már kapufát is állítottak. Ez volt a kezdet, ami hatással volt a későbbi futballcsapat megalakulásához.

Feltevések szerint az első futball-labda, 1894-ben került az országba, Angliából. 1901-ben megalakul a Magyar Labdarúgó Szövetség, mely tömöríti az egyesületeket. Az 1920-as évek elején több csanaki fiú került a győri iparosok műhelyébe tanoncnak, és itt szereznek ismereteket a futballról. Csanakhoz legközelebb a DAC-pálya esett, így vasárnap délutánonként a csanaki fiúk is feltűntek a nézőtérre. Nagy Antal, Bugovics János, Váczi József tanoncok elhatározták, hogy ők is játszani fognak. Váczi József szivaccsal bélélt rongylabdát is készített. Nagy Antal csizmadia és Bugovics János cipésztanonc vállalták, hogy ha sikerül bőrt szerezni, ők megvarrják a labdát. A labda elkészült, és a „nagyokhoz”, a DAC játékosokhoz hasonlóan kezdték rúgni a labdát. Az idő múlásával, a már „felszabadult” segédek lettek, dressz beszerzését tervezgették. Összekuporgatott pénzükön meg tudták venni a dresszeket, nadrág nélkül. A DAC kék-fehér színét követték. Nem volt akadály, most már más csapattal is megmérkőzhetek. A futballcsapat találkozóhelye Krokkerék Petőfi utcai háza lett, a félkész előszobába tárolták a felszereléseiket is.

Első mérkőzésüket a feltételezések szerint vidéki ellenféllel a győri II. kerület SC ellen volt, a Marcal-pályán, ahol kikapott ugyan a Törekvés gárda, de az ellenfél elismerően nyilatkozott a csanaki fiúkról. Ez további biztatást adott a csapatnak. A környéken híre ment a csanaki futballistáknak, akiket vegyes érzelmekkel fogadott a falu lakossága. A megalakulás időszakában így beszéltek róluk: „Furcsa emberek ezek a sportosok, elrúgják a footballt, majd futnak utána.”

A névválasztás után a futballisták megválasztották maguk közül az intézőjüket, Pusztai Istvánt, és csapatkapitányukat Nagy Antal csapattársuk személyében.

Ahhoz, hogy felszerelést tudjanak venni pénzre volt, szükség. Az összeadott pénzből csak a labdára futotta. Mulatságot rendeztek, ami nem hozta meg a várt eredményt. Unger József látva a fiatalok lelkesedését, a vendéglője kisteremét felajánlotta a csapatnak. Így kialakult a törzshelyük. Egy összehívott gyűlés alkalmával megválasztották a „Club” elnökének, Marosi György szabómestert. Később a dresszek megvételére is sor került. A dressz színe: „két-piros”, lelkesítette a pártolókat, és a csapat tagjait is.

A Marcal-parti pályát rövid időre otthagyta a csapat, és a Raffinger- rétből bérelt egy darabot „futballtérnek”. Ez viszont kicsinek bizonyult, így az új pálya a Kanász-erdőnél a disznólegelön, a kút melletti térségben lett.

A csapat az Unger- vendéglő kistermében öltözött át, és innen indultak a Kanász-erdő melletti pályára.

Az alakulás időpontjában a Törekvés SC játékosai:

Szabó Ferenc (kapus),
Váczi József,
Nagy Antal (csapatkapitány),
Krokker István,
Pusztai István (intéző),
Tenk László,
Csapó Imre,
Krokker Imre,
Bugovics János,
Tóth József,
Thullner Kálmán,
Markó Vince,
Dénes László,
Takács Sándor,
Horváth József,
Fekete László.

A csapat pártolói és tagjai havi 40 fillért fizettek, a meccseken az adományokat tányérozás formájában gyűjtötték a nézőktől és a pártolóktól. A Kanász-erdő melletti pálya remek helynek bizonyult. A közeli ivókútból lehetőség nyílt mosdásra és ivásra, és az Unger- vendéglőtől is könnyen elérhető volt. Az SC- nek sikerült a vezetőségbe beválasztani Molnár Béla községi jegyzőt, aki rendszeresen látogatta a Törekvés meccseit.

Ahogy a leventemozgalom beindult, vetélytársa lett a Törekvésnek a Levente. A község előljárósága a Levente-csapatot szerette volna előtérbe helyezni, azonban a Törekvés nem hagyta magát. Az Unger- vendéglőből a csendőrök egy alkalommal elvitték a Törekvés ott tárolt, féltve őrzött felszerelését a Leventéknek. A helyzetet felismerve, néhányan átmentek futballozni a Leventébe, de egy alkalmi csapata azért megmaradt a Törekvésnek, az alábbi tagokkal:

Doktor József (kapus),
Fábián József,
Mező Dénes,
Nagy Antal,
Giczi István,
Krokker Mihály,
Bugovics János,
Dénes László,
Varga Imre,
Tenk László,
Takács Sándor.

Egy alkalommal sor került egy Törekvés-Levente meccsre is, nem kis bonyodalom közepette. A leventemozgalmon belül a futballon kívül, a torna- és gúlagyakorlatok jelentették a sportot. A Marcal-parton volt a leventék futball- és tornapályája. 1935-ben a Marcal-parti réten nagyszabású tornabemutatót szerveztek. Az iskolások az addig még ismeretlen DÁN- tornát mutatták be, nagy sikerrel.

1936-ig létezett a Kanász- erdőnél a futballpálya. Egy alkalmi meccs előtt, a Bezerédj- birtok bérlője jóvoltából, a kapufákat kiásatták. A kapufákat a Marcal- parton leásták, és a meccset lejátszották.

Az alkalmi meccsek közül, egy 1937-ben játszódtott a Marcal- parti pályán. A Nádorvárosi Viktória volt az ellenfél, a csanaki fiúk 9: 0-ra nyertek. A hazai csapatban játszott:

Venezs András (kapus),
Schwarc József (később ETO játékos),
Németh Dénes,
Raffinger András,
Újvári László,
Varga Károly,
Erdódi Tihamér,
Varga István,
Varga Imre.

A csapat gólkirálya, 3 góllal Varga Károly volt. A nehéz körülmények között induló Törekvéshez hasonlóan, egy újabb generáció csapata indult, amely a Puzni- csapat néven lett ismert. 1940-41-42-ben a helyi labdarúgást a Puzni- csapat képviselte. 1940-ben már szerelése is volt a csapatnak. A játékosok összeadott 50 fillérjéből volt lehetőség a használt zöld-fehér csíkos mezek megvásárlására.

Az 1941-es csapat:
Puzni Antal (kapus),
Schell Ottó,
Venezs László,
Kovács Ferenc,
Puzni János,
Mező Imre,
Reizer Imre,
Tóth István,
Ventúra Sándor,
Pintér László,
Puzni Zoltán.

Szervezett keretek között is játszott a csapat. A környékbeli csapatokkal együtt, a csanaki csapat is 5 pengőt adott össze, amiből vándorkupát vásároltak, amit a kupában játszó csapatok közül mindig a bajnok kapott meg. Egy alkalommal a Puzni- csapat is elnyerte a kupát. Kezdetben a Vulcz-vendéglő, később az Unger- vendéglő volt a csapat törzshelye. A csapatnak zenekar is alakult, az egyik jelentős anyagi támogató Puzni Antal volt. A levante mozgalom erősödésével, a lelkes csapat feloszlani kényszerült, helyüket a Levente- csapat vette át. Venezs Ferenc leventeparancsnok is a Levente- csapatot támogatta. Így 1942 őszén megalakult a leventék csapata. A Puzni- csapat szerelése a leventéké lett. Ménfőcsanakon a II. világháború utolsó éveiben labdarúgásra csak a Levente- csapat adott lehetőséget. Illés Gyula malomtulajdonos, támogatva a leventéket, új szerelést vett a csapatnak. Itt kezdte labdarúgó-pályafutását Ménfőcsanak egyik kiváló egyénisége Vulcz Imre (Peti), aki közel 20 évig volt aktív játékos.

A második kezdet

A II. világháború után, a labdarúgás is újjá éledt Ménfőcsanakon is. Elsőnek a középiskolások kezdték rúgni a labdát. A „Diák- csapat” néhány játékosa később is aktív sportolója maradt, a községnek. 1946-ban már két csapata is volt Ménfőcsanaknak, a MADISZ, és a SZIM szervezet keretében. A MADISZ az Unger- vendéglőt, a SZIM a Vulcz- vendéglőt választotta törzshelyéül. A SZIM csapat lelkes támogatója volt, Molnár Béla jegyző.

1946-ban a gyimróti fiatalok egy serleget ajánlottak fel a kupamérkőzésre. A kupába Gyimrót, Ménfőcsanak, Szerecseny, Kajárpéc, Nagybarát, Győrszemere futballcsapat neveztek. Később Nagybarát és Győrszemere csapatai visszaléptek. Ménfőcsanakot a SZIM képviselte, a csapat

szerelése a Pauzni – csapat, zöld- fehér csíkos meze volt. A kupában jól szerepelt a ménfőcsanaki csapat, a döntő mérkőzés Gyimróttal volt. 3: 2-es győzelemmel a SZIM-esek elnyerték a felajánlott serleget.

Úgy látszott a ménfőcsanaki két csapat fúziójából, egy jó képességű csapat állítható össze. Így 1947 tavaszán megalakult a községi csapat, de mellette továbbra is működött egy SZIM- csapat is. A község futballcsapata MSE (Ménfőcsanaki Sport Egyesület) néven alakult a csanaki iskolában megtartott összejöveteleken.

Az egyesület elnöke Rendi Andor csanaki r.k. plébános lett, az intézői teendőket Csehy József tanár végezte. Később Rigier Imre és Kállay Gyula, a MADISZ- csapat vezetői is csatlakoztak az MSE-hez. Később Kállay Gyula, edző is volt. Az MSE futballcsapata is a Marcali-parti pályán kezdte meccseit, később a Földosztó Bizottságtól pályának alkalmas helyet igényeltek. Az egyesület anyagi kerete igen szűk volt. Illés Gyula malmos adott 1000 Ft-ot kölcsön a csapatnak, így sikerült megvásárolni a kék színű, fehér szegélyes mezeket és nadrágokat.

Az MSE megalakulásakor a játékosok voltak:

Torna Sándor (kapus)

Nagy István

Kocsis Lajos

Kurucz Zoltán

Venezs László

Németh István

Nagy Lajos

Németh József

Vulcz Imre (Peti)

Varga Imre

Varga Károly

1947 nyarán a Bezerédj- kertben megvolt az új pálya helye. A kastélykerti pályán volt Ménfőcsanakon először háló a kapun. A hálót a leásott fa oszlopokra feszítették. Az új pályán az első mérkőzés Szentiván egyik csapata ellen volt, és győzelemmel végződött.

1947 ősztől a meccsekről már írásos nyom is maradt. Szakács Pál vendéglős teherautója, vagy Váczi József vontatója szállította a csapatot és a híveket a vidéki mérkőzésekre, vagy vonattal, kerékpárral, néhányszor lovas kocsival mentek.

Egy alkalommal sorkerült MSE-SZIM mérkőzésre is. 1948 nyarán a pártegyesüléskor a SZIM csapata megszűnt. Később már szervezeten folytak a mérkőzések, ahogy akkor nevezték „érmes” mérkőzéseket játszottak.

Az MSE 1947-48-as ellenfelei közül néhány: MÁVAG, a Győrszentiváni Petőfi, a Gyárvárosi Barátság, a Hutter, vidékre a Téli Barátság SE-hez, a Pápai MAV DMTE-hez, és a Grábgyár TK-hoz utazott a MSE.

A mérkőzéseken jól helytálltak a ménfőcsanaki fiúk, a csapat szurkolótábora egyre nőtt. Nagy sportélményt ígért, és hozott 1948. október 3-án az MSE-Győri Vasas ETO „hírverő” mérkőzése a ménfőcsanaki pályán. A mérkőzést Molnár Béla jegyző, és dr. Tóth Ferenc orvos szervezték. Az első félidő eredménye 6: 0 volt az ETO javára. A végeredmény 11:2 lett az ETO javára. A két lött gól, tisztas helytállást jelentett a hazaiak számára.

1948 őszen egy mási nagy tétmérkőzés volt a ménfőcsanaki pályán a Téli EPOSZ ellen. A szurkolósereg szomorúan vette tudomásul, hogy az első félidőben az ellenfél 2: 0-ra vezetett. A meccset az MSE 3: 2-re nyerte, a mérkőzés nagy ünnepséggel zárult.

Az 1949-es tavaszi szezon Pápan a Szakszervezeti MTE II. ellen 3: 3-mal kezdte az MSE. Az előző évekhez képest már új neveket is találni a csapatban, ekkor kezdett futballozni: Süveges László, Sári Jenő, Németh András, Viland Imre, a kapuban Békéssy Imre és Torma Sándor is helyet kaptak. A vezetők között találni a volt SZIM- játékos Németh Dénest is. 1949 őszen, a csapat már a II.

osztályban szerepelhetett. Ezt a bajnokságot a helyiek már „területinek” nevezték, mivel megyén kívüli csapatokkal is meg kellett mérkőzni. Ebben az időszakban Győrön, Lébényen, Téten, Gyórszentivánon kívül Móváron, Almásfüzitőn, Szönyben, Pápán, Bánhidán is pályára lépett az MSE.

1951-től, 25 éven keresztül a ménfőcsanaki futballcsapat, a járási bajnokságban szerepelt. A kezdet a szentiváni pályán 1951. április 8-án volt a Gyórszentiváni DISZ ellen.

A járási bajnokságban szereplő csapatok: Pér, Enese, Gönyű, Rábatotna, Nagybarát, Nagybácsa.

1951 őszén több bajnokságban is játszott a csapat: Magyar Népköztársaság Kupa, Őszi vándorkupa, majd a járási kupa következett. Az eredményeket megnyert kupák, és érmek jelzik.

Az 1951-52-es csapat:

Süveges György, Nagy Ferenc Koller Vince, Németh András Szalay Lajos, Kocsis Lajos Nagy István, Molnár Imre Sári Jenő, Varga György Kelemen Imre, Veller János Stefanics Ferenc, Balogh József Villand Imre, Tímár Sándor Vulcz Imre, Venesz László Pomogács József, Varga Káoly Süveges László, Kurucz Zoltán Joó Vilmos, Haán Miksa Koller Ferenc, Koller Imre Mészáros József

A csapat vezetői, ebben az időszakban: Krokker Imre, Pécsinger János, Németh Dénes, Rigler Imre, Polgár József, Török István.

A II. világháborút követő évek nagy társadalmi átalakulásban szerepet játszott a sport is. Az 50-es évek elején, a labdarúgáson kívül az atlétikai versenyek is beindultak. A labdarúgáshoz hasonlóan az atléták is eredményesek voltak. 1953. június 21-én a Győr Járási TSB körzeti összetett verseny vándorzászlója Ménfőcsanakra került.

Ebben az időszakban is voltak támogatók, néhány név: Mező Gyula, Farkas Lajos, dr. Tóth Ferenc, Polgár József, Tar Béla.

A magyar labdarúgás a világ élvonalában állt. A sportkör első 30 éves viszontagságos időszaka lezárult, a remény érződött, hogy a következő 30 évben is létezni fog sportélet Ménfőcsanakon.

Forrás:

Szabady János: Győr-Ménfőcsanak sporttörténetének krónikája alakulástól napjainkig, 1923-1983, Győr-Ménfőcsanak TSz S.E., 39 p.

Külső forrás

www.menfocsanak.hu/egyesuletek.htm

www.eskmenfocsanak.hu/www.menfocsanak.hu/tortenelmi_kalauz.htm

Győri római katolikus leányárvaház

Az alapító:

Az árvaházat Winterl Antal nagyprépost és győr-nádorvárosi plébános alapította, aki az iskolai elvégzése után 1847-ben Győr-szigetben plébános, 1864-től szintén plébános volt Győrött. 1864 decemberében kinevezték győri kanonoknak. Városi képviselőként részt vett a közgyűléseken. A belvárosi iskolának igazgatója, a külvárosi iskolának tanfelügyelője volt. A győri katolikus iskolák fennmaradásáért is sokat tett. Az árván maradt gyerekeknek viselte gondját különösképpen a leány árvákét. Az ő számukra alapította Győrött a Leányárvaházat.

Kezdeti évek:

Winterlnek pénze nem volt ezért egy bérelt házban helyezte el az árvákat, amelyben 3 szoba, konyha, kamra volt. Ez nyolc árvának biztosított megfelelő körülményt. A Győri Szent Erzsébet Egylet választmánya ügyelt az árvaházra és segített az ügyek intézésében. 1873-ban Winter Antal megvette a bérelt házat, amit átalakított. Az árvák száma folyamatosan nőtt és már vidékről is hoztak bentlakó növendékeket, szerény tartásdíj ellenében. A legtöbben német nyelvterületről jöttek, itt tanultak meg magyarul, jártak iskolába és női kézimunkát tanultak. Az árvák elhelyezését a város kérte szerény díjazás ellenében, de többségüket az alapító, később az igazgató vette fel a főnöknő meghallgatásával. Winterl tárgyalt a magyar tanítószervezet főnökségeivel, de az a tárgyalás eredménytelenül fejeződött be, így az árvaház gondozását a döblingi congregáció 5 apácájára bízta. Ők azonban két év után megváltak az intézettől. 1875-ben az árvaház gondozását az Irgalmas Nővérek vették át. Winterl nemcsak a leányárvaház fenntartását szorgalmazta, hanem a magányos nők otthona, a nőcselédmenhely (későbbi bénult gyermekek menhelye) katolikus elemi leányiskola, kisdédóvó fenntartását is. 1873-ban az árvaház udvarán lévő istállót lebontották és annak helyére két tantermes iskolát építettek. A városrészből és vidékről jelentkező iskoláslányok nagy száma miatt a Pásztor utca felől lévő magtárt 2 tantermes iskolának alakította át. 1874-ben megnyílt az iskola a döblingi apácák vezetése alatt, majd 1875-ben a soproni Irgalmas Nővérek vették át az elemi leányiskola vezetését. 1878-ban a III. osztály is megépült, 1910-ben az óvodát is elfoglalta az iskola és az iskolát az igazgató egyoldalú intézkedése folytán négy osztályossá tette. A város 1873-tól kezdve anyagilag is támogatta az iskolát. Az intézményben az árvaházi leányokon kívül a nádorvárosi városrész katolikus leányai is oktatásban részesültek. Így vált nyilvánossá az iskola és így vált hat osztályos katolikus leányiskolává. Amikor a katolikus iskolák gondozását a várostól a katolikus önkormányzat vette át az önkormányzat adott segítséget az árváknak, így az iskola költségeit ki tudták fizetni. Az árvaház lakóinak a száma egyre nőtt. 1879-ben az árvaház szomszédja az árvaháznak ajándékozta a Kálvária u. 70. sz. házat és a kertet a rajta lévő épülettel, melyben 1882-ben megnyitotta a nőcseléd menhelyet, ahol volt árvaházi növendékeket és hasonló körülmények közt élő cselédeket vett fel. Az alapító halála után megszűnt ez az alapítvány. A kerti ház ezután a „Bénultak menedékháza” lett. Amikor a Mária Josephinus egylet soproni menháza megépült a bénult gyermekeket Sopronba szállították. Winterl Antal 1886. jan. 22-én meghalt. Az új igazgató Ruschek Antal esperesplébános lett. Munkáját az árvaház főnöknője segítette.

Felhasznált irodalom:

Bán Istvánné: A nádorvárosi róm. kat. leányárvaházról a Kun Béla Általános Iskoláig. Győr, 1980.
Winterl Antal: A Győri Katolikus Árvaleányház kimutatása. Győr, 1879.

Györsövényházi római katolikus templom

A györsövényházi templom barokk stílusban épült a 19. században, Keresztelő Szent Jánosnak felszentelve.

Története

Már a 16. században megépült a falu temploma, ekkor Keresztelő Szent János tiszteletére szentelték. A 18. század második felében átépítették rokokó mellékoltárokkal. A 19. században alakították síkmennyezetessé.

Külseje

Tornya a homlokzat előtt áll, sarkait toszkán félpillérek támasztják.

Ajtaja félköríves záródású, záróköves.

Tornyát félköríves ablakok világítják meg, felettük órapárkány. A torony hatoldalas bádogsisakkal záródik. A homlokzat két oldalán hullámos oromzat fut, egy-egy kő obeliszkkal.

A hajófalakon köríves ablakok láthatók.

A szentély két oldalán helyezkedik el a sekrestye, illetve az oratórium.

Belseje

A toronyalj csehboltozatosra épült. Az orgonakarzatot két toszkán oszlop tartja, a hajó síkmennyezetes. Az oratórium csehsüveges boltozattal, a sekrestye keresztboltozattal készült.

Főoltára a 20. századból származik, újkóti stílusban.

Mellékoltárai közül az egyiket a magyar királyok kis szobrai díszítik, ez 1750 körüli időkből származik. A másik mellékoltáron Szent Apollónia, Szent Margit látható.

Copf szószéke harang alakú talppal készült, kerek mellvédjét rozetták díszítik. , 1780-as munka.

Padjai volutás fejjel készültek.

Felszerelése

Egy aranyozott, ezüst trébelt kehely a 18. század elejéről. Kerubfejek és virágdíszek láthatók rajta. Partikulatartó aranyozott réz, ovális talpa levél- és gyöngykoszorúval díszített, a 18. század végéről származik.

Régi harangjai 1759 és 1862-ből származtak. Jelenlegiek közül az 1924-es Seltenhofer, az 1947-es Szlezák munka.

Orgonáját 1913-ban az Angster gyárban készítették.

A templom új stációit 2006-ban egy szlovák fafaragó mester alkotta meg.

26 millió forintos templom-felújításra LEADER-pályázaton nyert támogatást a helyi egyházközség.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kadó, Budapest, 1953. p. 451-452.

Györsövényházi stációk. In.: Kisalföld, 2006. március 16. 8. p.

Gyönyörű lett a templom. In.: Kisalföld, 2010. dec. 7. p. 8

Lacza János győri székesegyházi főesperes vizitációja, 1698 .In: Katolikus egyház-látogatási jegyzőkönyvek, 16-17. század. Budapest, Osiris Kiadó, 2002.

Külső forrás:

<http://www.gyorsovenyhaz.hu/>

http://galeria.gyorsovenyhaz.hu/index.php?option=com_rsgallery2&Itemid=31&catid=305

Győrszentiván, Andrásvár

Jelenleg fiatal akácos terület található az egykori török kori palánkvár maradványain. A váracska Győrszentivántól nyugatra, egy kelet-nyugati irányban elnyújtott homokdomb nyugati végén helyezkedik el.

Története

A várat 1565 és 1580 között, Andreas Teufel főkapitánysága alatt építették. Győr környéki ellenséges török betörések ellen az erődváros környéki őrházgyűrűt létesítettek. Pallavicini főhadimarsall és Gall főkapitány kezdték a megvalósítást, de a fokozódó támadások miatt 1574 tavaszán Salm főkapitány ismét szorgalmazta újabbak őrhelyek emelését. Teufel második kormányzósága alatt az őrházhálózatot jelentősen továbbfejlesztették. Ennek köszönhetően a század második felére Győrt minden támadható irányból egymásról látható és hírlövő mozsarakkal vagy szakállas puskákkal egymásnak jelzéseket leadni képes őrhelyek gyűrűje vette körül. A riasztóhelyek természetesen többnyire a környező vidék legmagasabb pontjain, a fontosabb utak és átkelők mentén, részben elhagyott vagy elpusztult templomok maradványaira épülve jöttek létre. Ezek közül a Győrszentiván melletti őrtorony, Andrásvár feltételezhetően a Andreas Teufel főkapitány nevének emlékéét őrizte meg az utókornak. A Győrből kirendelt őrség létszáma Győrszentivánnál Andrásvár váracskájában a 16. század második felében maximum 10-20 fő lehetett. A 17. század első harmadában a várat megújították.

Az egykori vár

Az Andrásvár területét koncentrikusan elhelyezett kettős sánc határolta. A külső sánc közel kör alakú, kb. 100 méter átmérőjű, és majdnem 4 méter magas. A sánc mögött árok, majd újabb kb. 2 méter magas sánc helyezkedik el. A négyszög alakú, 25 méter oldalhosszúságú belső sánc sarkai kinyúlnak, így a létesítmény konkáv ívnégyszög alakú. A sánc alsó részéről faszervezet maradványai, tetején pedig téglafal nyomai kerültek elő. A körülzárt területen az egykorú ábrázolások szerint négyzetes alaprajzú, 10 x 10 méter alapterületű toronyszerű épület emelkedett, melynek csak a pincszerű alépítménye maradt meg. A pince betöltéséből előkerült leletanyag alapján a váracska a 17. század végén indult pusztulásnak. A lelőhely területét évszázadokig erdő fedte. A vár területén második világháborús lőállások maradványai figyelhetők meg. A várat Szőke Béla és Tomka Péter terepbejárása, Nováki Gyula felmérése, valamint Tomka Gábor 1996-os szondázó feltárása és Terei György ugyanekkor végzett felmérése alapján ismerjük. A feltárás során gazdag 16-17. századi leletanyag került elő (mázás edények, bélyeges téglák, fémeletek). A lelőhelyet külön rendeletben fokozottan védett lelőhellyé nyilvánították.

Egyéb régészeti leletek Andrásvár környékén

Azon a kelet-nyugati csapásirányú homokdombon, melynek nyugati részét az Andrásvár foglalja el, egyéb régészeti leleteket is találtak, római kori település és épületek nyomait;

Jegyzetek:

1. Pálffy Géza: A császárváros védelmében. A győri főapátság története. 1526-1598. A Győri Főkapitányság és hátországa a 16. században

http://www.habsburg.org.hu/files/tanacsadok/palffy_csaszarvaros.pdf

2. Takács Károly: Győr- AHM üzemterület bővítés. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATASTANULMÁNY .Régészeti szakterületi rész

http://edktvf.zoldhatosag.hu/kozerdeku/AUDI/05_KOH/01_koh.pdf

Források:

Xántus János Múzeum Régészeti Adattára / Tomka Gábor: Gyórszentiván-Andrásvár. In:Castrum Bene Hírlevél. Szerk. Terei György, 2001.;

<http://jupiter.elte.hu/gyorszentivan/100tomkaandrasvar.htm>

Tomka Gábor: Egy 16-17. századi tarisznyavár: Gyórszentiván-Andrásvár. In: A hódoltság régészeti kutatása. Szerk: Gerelyes – Ibolya – Kovács Gyöngyi. Bp., 2002;

Pálffy Géza: A császárváros védelmében. A győri kapitányság története, 1526-1598. Győr, 1999.

Külső képek forrása:

<http://jupiter.elte.hu/gyorszentivan/andrasvar062.htm>

Külső hivatkozások:

<http://jupiter.elte.hu/gyorszentivan/andrasvar062.htm>

Halászi Mosoni-Duna-híd

A Moson-Dunát Halászinál átívelő híd jelenti a kaput Szigetköz számára a térség központja, Mosonmagyaróvár felé és lehetővé teszi az országhatár megközelítését Hegyeshalom és Rajka irányába.

Építésének előzményei

A Szigetközben lévő települések mindig is elszigeteltek voltak, emellett a Duna áradásai is sújtották az ott élőket. Moson és Magyaróvár felé a halászi rév jelentette az egyetlen kapcsolatot. A Mosoni-Duna túloldalán lévő települések lakóinak életét és megélhetését megnehezítette, hogy a komp a téli hónapokban jelentős időre, gyakran egy hónapra beszüntette működését és a körülményeket ismerve féltő volt, hogy a helyi lakosság elvándorol. 1884-ben Moson-megye hét Pozsony-megyéből átlépő településsel gyarapodott, ezért 1890-ben felmerült a híd építésének ötlete, amelyet dr. Cselley János kezdeményezett az 1890. december 23-i megyei állandó választmányi ülésen.

A 20. század eleji időszak

A híd építésére bizottság is alakult, azonban a földművelésügyi minisztérium 1891-ben még nem találta indokoltnak az állandó híd létesítését. Mivel a Kis-Dunán működő kompok Feketeerdőnél, Kálnoknál és Mosonnál télvíz idején és magas vízállásnál nem voltak használhatóak, a halászi kompra hárult a szigetközi forgalom túlnyomó része. Ennek hatására és Németh Vince halászi plébános indítványára Moson közgyűlése a híd építésének ötletét 1900. január 17-én felelevenítette. Halászi község júniusi képviselő-testületi ülésén üdvözölte a szándékot és Süly Ferenc községi bíró társaival rögtön felajánlott rá 70000 koronát. Magyaróvár képviselő-testülete Eckhart Ferenc városbíró vezényletével 10000 korona hozzájárulást szavazott meg. A szigetközi szegény sorsú települések – Püski, Remete, Kisbodak, Zseli, Darnó, Arak és Lipót –, melyek szintén érdekeltek voltak a híd megépítésében, pénz híján ingyen közmunkát tudtak felajánlani. A kezdeményezést díjazván a vármegye is segítséget ígért 40000 korona erejéig.

1903. októberre elkészültek a tervek, a vasszerkezetek gyártására hirdetett pályázatot a

A 20. sz. elejéig működő Halászi rév

Az 1906-ban épült Halászi híd

A II. világháború végén felrobbantott híd

legkedvezőbb ajánlatot tett gyár, a budapesti Nicholson Gépgyár Rt. nyerte. Az alépítményi munkákat Pogány Ödön budapesti mérnök-vállalkozó vezette. A híd vámszedési jogát 1906. január 1-jén nyilvános árverésen értékesítették, amelyet társbérlokként ifj. Grósz József és ifj. Krázi István kapta meg. A január 30-i terhelési próbák után végül 1906. április 7-én átadták a közforgalomnak a 44 méter hosszú hidat, melynek teljes építési költsége 97926 koronára rúgott.

A második világháború végén visszavonuló német katonák 1945. március 28-án felrobbantották.

Újjáépítés

1945 júniusában elkészült egy szükséghid, melyet szerencsétlen módon egy orosz páncélgépkocsizó leszakított. Ekkor határozott úgy Győr-Moson megye közönsége, hogy a Halászi hidat nem ideiglenes faszerkezettel, hanem végleges vasszerkezettel építik újjá. Az eredeti híd roncsainak kiemelését 1946 tavaszán kezdték meg, és november 29-én már sor került a hivatalos hídavatásra. Dr. Cseh János helyi plébános beszédében megáldotta a hidat, majd Márton-hídnak keresztelte, utalva a falu védőszentjére. A híd azonban hamarosan új nevet kapott, Győr-Moson megye törvényhatósági bizottsága az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc centenáriumi ünnepségének keretében Petőfi-hídnak nevezte el. A centenárium méltó megörökítésére Borsa (Schutzbach) Antal emléktáblája került a hídfőre.

Az 1947-ben épült halászi Petőfi-híd

Az ezredfordulóhoz közel

Az újjáépített híd egészen 1992. március 12-ig szolgálta a szigetközi lakosságot. A Kisalföldi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság rönkszállító teherautójának daruja a híd rácsos felső övéhez ütközött, a megrongált főtartó elvesztette stabilitását, mely a híd leszakadásához vezetett. Mivel a híd pillérei nem sérültek, a Közlekedési Minisztérium jóvoltából négy hónap múlva egy tartalék vasúti híddal pótolni tudták a műtárgyat, melyet az avatás és felszentelés alkalmával Molnár Zoltán esperes plébános egyszerűen csak Halászi hídnak nevezett el. 2009-ig egy sávon és csökkentett teherbírással vezette át az egyre nagyobb forgalmat a Mosoni-Duna felett az ideiglenes híd, ezért állapota rohamosan romlott.

1992-ben leszakadt a híd

Több mint másfél évtized után új műtárgy építési terveit készítették el. 2009 tavaszán a Szigetköz forgalmát Máriakálnok felé terelték el, lebontották a régi szerkezetet és március 16-án megkezdődött az új híd építése. A közel 500 millió forintos beruházás eredményeképpen 45 méter hosszú, kétszer egysávos úttal, mindkét oldalon járdával és kerékpárúttal rendelkező új Mosoni-Duna híd készült, amelyet 2010. május 28-án ünnepélyes keretek között adtak át a szigetközi forgalomnak.

Forrás:

Beregszászi Balázs: Az 1906-os Halászi híd története. In: Moson Megyei Műhely, 13. évf. 1. sz. 2010. p. 53-60.

Beregszászi Balázs: A halászi híd története. In: Mosonvármegye, 1417-1163. 13. évf. 11. sz. 2009. nov. 15. p. 16.:
Mentes Zoltán-Galgóczi József: Győr-Moson-Sopron megyei hidak története. Győri Közúti Igazgatóság, Győr, 1993. p. 18. és p. 67-68.

Aki magával rántotta a hidat és a gondokat / Cséfalvay Attila, 2009. In: Kisalföld, 64. évf. 75. sz. 2009. márc. 30. p. 1, 9.

Beemelik a halászi hidat, 2009. In: Magyar Nemzet, 72. évf. 260. sz. 2009. szept. 22. p. 12.

Elkezdték az új híd behúzását / Méhes Ákos, 2009. In: Kisalföld, 64. évf. 226. sz. 2009. szept. 26. p. 1., 9.

Átadták a forgalomnak : Halászi fölélegzett / B.L. In: Mosonvármegye, 14. évf. 6. sz. 2010. jún. 5. p. 10.

Nyitva a Szigetköz kapuja / Méhes Ákos. In: Kisalföld, 65. évf. 123. sz. 2010. máj. 29. p. 1, 9.

Ideiglenes keskeny vashíd 1992-2009 között

Új Mosoni-Duna-híd 2010-ben

Képek forrása:

Szentkúti Károly_Enzsöl Imre: Moson vármegye régi képeslapokon. Mosonmagyaróvár: Mosonmagyaróvár Múzeum Alapítvány, 2001. p. 54-55.

Beregszászi Balázs: Az 1906-os Halászi híd története. In: Moson Megyei Műhely, 13. évf. 1. sz. 2010

Magángyűjtemény

Halászi község honlapja

Külső hivatkozás:

<http://www.halasz.hu>

Hanság és a Répce mente

A Fertő egykori "édesanyja" a Hanság. A harmadkor második felében a Pannontenger, majd annak fokozatos visszahúzódásával a Győri-tó borította. A pleisztocén végén a Duna, a Rába és a térségbe érkező egyéb folyóvizek vastag homokos-kavicsos hordalékot terítettek szét. A mai felszín az ezt követő szétarabolódások, süllyedések, valamint a szél hatására jött létre. A sekély, édesvízzel borított medence dús vegetációnak adott otthont, ami elhalása után, a vízborítás következtében tőzefelhalmozódáshoz vezetett. Más - iszapos hordalékkal borított - területeken lápi talajok alakultak ki. A tavak, az időszakos vízborítású lápos és mocsaras területek, valamint az emberi megtelepedésre is alkalmas lápszigetek (gorondok) rendkívül változatos vizes élőhelyek sorozatát alkotják.

A Kapuvári- vagy Dél-Hany területéhez, pontosabban a volt Király-tó környékéhez fűződik Hany Istók legendája. A ránk maradt írások szerint 1749 márciusában kapuvári halászok fogták ki a vízből. "Feltételelesen megkereszteltetett az erdőben talált, kb. 8 esztendő, esztelen fiú ... mezítelen volt, pusztá fűvet, szénát és szalmát falt, nem tűrt ruhát és ha embert pillantott meg, azonnal a vízbe ugrott és úgy úszott, mint a hal. Majd egy évig élt a várban, megette már a főttételt, viselte a ruhát és külsőleg is emberré kezdett válni. Alkalmasint a vártól nem messze folyó Rábába ugrott és leúszott a Hanyba. Meg se találták soha többé."

A Kapuvári-Hany rekettyefüzes láprétjeiről, égererdejéről volt híres, mely csíkhallal, lápi póccal, vízimadarakkal, mézzel és tüzelővel látta el a hanyi embert. Földje is értékes, már több mint 160 éve bányásszák tőzegkincsét. Kezdetben tüzelőként, napjainkban virágföldként és szennyvíztelepek szűrőberendezéseiben használják fel. Égeresei gazdagok lomb fogyasztó rovarokban, a nedves, vizes élőhelyeken bagolylepkék, púposzövőök színesítik a helyi életközösségeket. Elevenszülő gyík is található a réteken.

Természetes úton a mosonszentpéteri és bősárányi földnyelvek választják el a Kapuvári-Hanyt "testvérétől", a Lébényi-Hanytól. Annak kiszáradó láprétjein gyönyörű kosborok virítanak. Ugyanitt található kornis tárnics, illatos hagyma, buglyos szegfű. Fészkel a túzok és fellelhető a parlagi vipera is. Nyíreseiben fekete harkály fészkel, tölgy-kóris-szil ligeterdeiben pedig a kabasólyom, erdeifüles- és macskabagoly talált otthonra. Nádasában nyílik a ritka nádiboglárka, a csatornák hinarasaiban pedig békalilium is található. Nagy vadállományában a szarvas, a vaddisznó a számottevő.

A helyi, vízhez kötött élővilág számára napjainkra mindössze néhány kisebb tó maradt meg a "vadvízországnak" is nevezetes hanyilápvilágból: a Király- tó, és a Tóköz tavai (Barbacs, Kónyi-, Fehértó). E tavaknál a terület bejárása, a madármegfigyelés lehetséges- szakvezető kíséretében.

A Répce menti rétek a Fertő-Hanság Nemzeti Park egyik legszebb részlete Győr-Moson-Sopron és Vas megye határán. A védett terület a Répce Nagygeresdtől Répceszemeréig húzódó szakaszát, az azt övező réteket, valamint a Csáfordjánosfa határában található "Tőzikés" erdőt foglalja magában. Magyarországon a legnagyobb tömegben e tölgy-kóris-szil ligeterdő alját borítja olvadás után a tavaszi tőzike. Az erdő a kijelölt turistaútvonalon szabadon látogatható.

Forrás:

<http://www.vendegvaro.hu/ferto-hansag-nemzeti-park>

Hanság lecsapolása

Előzmények, törekvések különböző korokban

A Hanság lecsapolásának története a római korig nyúlik vissza. Galerianus császár idejében kelt írások szerint már akkor próbálták ezen a területen a vízrendezés problémáját megoldani elsősorban hadászati célokból. A honfoglalás utáni időkben is voltak ilyen törekvések.

Konkrét munkálatokkal azonban a XVII. századig nem állt elő egy korszak embere sem.

1775-ben egy 8,90 Km hosszú árok ásásával kezdődött a Hanság lecsapolásának mintegy 200 éves története. Ekkor a Hanság és a Fertő-tó egybefüggő vízfelület volt.

1777-80 között épült az a kétjárműves út, ami lehetővé tette Sopron és Moson vármegyék közötti közlekedést, építését az Esterházyak finanszírozták.

Csatornák korszaka

A Hanság valóságos lecsapolása a Rábca medrének meghosszabbításával kezdődött 1794-ben, Bősárkány és Királytó között, ez lett az ún. Hegedűs-csatorna. A Hanságot így összeköttették a Rábca sekély medrével, a vízszint csökkent, az úszó láp lesüllyedt.

1813-ig 28,54km hosszú csatornát építettek meg, a vízszintre gyakorolt kedvező hatást követően az 1800-as években sorra készültek a csatornák a Hanság vidékén.

1808: Kardos ér.

1811: Süttör-Boldogasszonyi határcsatorna

1835: Szegedi-csatorna, Fertő-csatorna.

Végül a Hanság főcsatorna készült el.

Így az eddigi használhatatlan hanyi földekből mezőgazdasági földeket, erdőterületet legelőket hoztak létre a Rábca 1840-ben már 7,20 km-rel lett hosszabb.

Tervek korszaka

1838-ban Keczkés Károly mérnök dolgozott ki egy komplett tervet a Rábca és mellékfolyásainak szabályozására, illetve a Fertő és a Hanság vizeinek lecsapolására. Azonban ennek megvalósítását az 1848-as események gátolták meg.

1873-ban Újházi János dolgozott ki ugyanerre a területre és problémákra egy tervet, átvágásokkal, zsilipekkel.

1878-ban a már megalakult Rábaszabályzó Társulat elvetette ezt a munkát.

1878-ban Meiszner Ernő a társulat mérnöke is előterjesztette tervét, melyet többszöri módosítások után 1886 szeptemberében kezdtek el megvalósítani. Lényege, hogy a Hanság-csatorna Rábcakapinál torkolljék a Rábcába.

A munka 1893-ig tartott, magát a Hanság főcsatornát 1895-ben fejezték be.

Belvíz problémák

A Hanság főcsatorna megépítésével az árvízproblémákat megoldották ezen a vidéken, ekkor már látszott, hogy a belvíz legalább akkora gondokat okozott. Az eddigi lápos területeken már mezőgazdasági termelés folyt, ami a belvíz minél hatékonyabb elvezetését követelte belvízcsatornák és szivattyútelepek építésével.

Rábca

Az 1900-as évek elején a Rábca vízszállító képességének növelésében látták a megoldást, amihez annak medermélységét kellett növelni. Ezt a munkát 1907-ben végezték.

Közben a többszöri áradások miatt szükség volt a Rábca töltéseinek megemelésére. 1911-ben készült el a töltésmagasítás, és a Király-tói duzzasztó.

Az 1920-as években további mederkotrásokat végeztek a Rábcán, majd 25 évig nem történt semmi,

aminek az eredménye a meder nagyarányú feliszapolódása lett. Az 50-es években került megint előtérbe a kotrás a Rábca alsó szakaszán Bősárkánytól a torkolatig, ez 1966-ban készült el.

Hanság főcsatorna

A Hanság csatornát 1931-32-ben kotorták, medrét bővítették, a pomogyi duzzasztótól a fertőszéli zsilipig.

Legközelebb 1949-ben kezdték el megint a főcsatorna kotrását, 600 ezer m³ földet termeltek ki 10 éven át az Északdunántúli-vízügyi Igazgatóság vezetésével.

1962-ben a lébényi hany vízrendezése is szóba került, az elkészült tervek tartalmazták a fő gyűjtőcsatornák tervét, a mosonszentmiklósi és a tárnokréti szivattyútelepek korszerűsítését.

1963 és 69 között végezték ezeket a munkálatokat, így oldódott meg a Hanság keleti részének a vízrendezése és készült el a Rábca alapterve.

Problémák:

1. A lecsapolás, a csatornák elvezették ugyan a vizet, de a talaj oxidálódásával a rostos tőzeg bomlásnak indult. Ezt nevezték kotunak amit a szél bárhova eljuttatott, veszélyeztetve ezzel a megművelt földeket és a belvízcsatornákat. Erre jelentett megoldást a mezővédő erdősávok telepítése.

2. Másik problémaként jelentkezett a földek roskadása, a láptalaj kiszáradásakor, ez akár 1m is lehetett, ami az égererdők pusztulásához vezetett.

3. A túlzottan lecsapolt földek már az öntözési lehetőségeket keresték. Ezért építették a zsilipeket és a duzzasztókat. : mosonszentjánosi duzzasztó, kapuvári duzzasztó, pomogyi zsilip, fertőszéli zsilip, tarpai zsilip

4. A hansági földeken gyakori volt a lappangva terjedő tűz, amit az öntöző zsilipek megnyitásával tudtak megállítani.

Forrás:

Zádor Alfréd: A Hanság lecsapolásának története. In.: Soproni Szemle, XXXVI. évf.1982.4.szám p.338-348.

Cs. Kovács Attila: Hanság-árkolás mosolygó elvtársakkal. Időhíd : Negyvenhét éve kezdődött: KISZ-es fiatalok harca a hanyi láp ellen. In.: Kisalföld, 2004. okt. 9. p. 8.

További irodalom:

Veres Dávid: Hanság lecsapolása. In. Jánossomorjai füzetek, 2008. 1. sz. 25-29. p.

Külső forrás:

http://www.ferto-hansag.hu/index_v.php?pg=menu_1811

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Hans%C3%A1g>

Hansági KISZ építőtáborok

A Hanság lecsapolására, termőföldre tételére szerveződött KISZ-táborok.

A táborok létrejötte

1957 őszén határozott a pártvezetés arról, hogy a kommunista ifjúság bevonásával újabb területeket tegyenek termővé a Hanság lápvidékéből. A tervek kidolgozása a munka megszervezése az akkori KISZ feladata lett. A tanácskozások eredményeként a teljes megmozgatandó 900 ezer köbméter földből 100 ezer köbmétert vállalt a KISZ.

Az ifjúság munkavégzését táborokban képzelték el, ahova majd hétvégeként érkeznek az „önkéntes” fiatalok, kézi földmunkát végezni.

Horvátkimle-Hanságpusztá

1958. június 15-én nyíltak meg a táborok Horvátkimlén és Hanságpusztán, a hansági állami gazdaságok területén. Munkájukhoz szerszámokat /hatalmas vállalati lapátokat/ munkaruhát és teljes ellátást kaptak. A társadalmi munkavállalási szinten szerveződött, elvárták, hogy a megyei középiskolák, egyetemek KISZ-esei jelentkezzenek a munkára.

Azok a falvak, ahol kevés volt a diák, pénztámogatást kellett, hogy küldjenek, így véve ki részüket a vállalásból.

A munkákat vízügyi szakemberek irányították, terveik szerint Horvátkimlén 7-8 ezer, Hanságpusztán 5-6 ezer hold föld lesz gazdag termőföld a munkák végeztével. A talajvíz is csökken majd ez által 60-70 cm-rel.

Csapolások szakaszai

1: a Bősárkány melletti nyirkai szakaszon kezdték meg a csapolást, öntöztető árkok ásásával. A diákok mellett falvakból érkező brigádok is részt vettek, ők fizetést kaptak érte.

A vízügyi szakemberek kijelölték a csatornák vonalát, ahol a víz a Rábcába juthatott.

2: ebben a szakaszban a szentjánosi határban folytatódott a munka.

Munkakörülmények

A fiatalok sátrakban laktak, kondérokban főzték az ebédet számukra. A nagyon kemény munka sokakat megviselt, többek keze hetekre sebessé, használhatatlanná vált. A munka nehézségét fokozta még az is, hogy versenyt hirdettek a kor szellemében, tehát nem is dolgozhatott mindenki a maga tempójában.

Mindeközben a kommunista propaganda azontúl, hogy a Hanság lecsapolása hatalmas tett, szinte csak a munka szórakoztató, vidám oldalát domborította ki. Az egész ország irigyelte a résztvevő ifjakat hősies és boldog munkájuk miatt. A munka mellett a tanulást sem hanyagolhatták el a fiatalok, a napirendjük a 4 óra munka 4 óra tanulás és az utána következő szórakozásból állt. Gyakran mentek látogatóba a táborokba megyei pártvezetők, titkárok, hogy buzdítsák éltessék az egyetemistákat.

Lecsapolásban résztvevők voltak például:

Móvári Kossuth Gimnázium tanulói,
Győri Lenzövgőgyár KISZ-esei,
Fertőszentmiklósi nádgazdaságiak,
Újrónafői Állami Gazdaság fiataljai,
Győri belvárosi KISZ szervezet tagjai,
Győri fonodai fiatalok,

Győri Richards szerszámgépgyár, öntöde, hajtóműgyár fiataljai,
Csornai és kapuvári ifjak.

Volt, hogy a szovjet katonákat is kivezényelték, ők is részt vettek a munkában.

Egy augusztusi nap fokozva a hangulatot Kádár elvtárs érkezett meg a horvátkimleli táborba bejelentés nélkül, és vette szemügyre az elkészült munkát. Tovább buzdította a fiatalokat és még szórakozott is velük.

Táborozás vége

A nyár végeztével a táborok bezártak, a több ezer önkéntes 90 ezer köbméter földet mozgatott meg, 28,5 ezer méter csatornát építettek, és 2750 katasztrális hold földet tettek így termővé.

A híradások az egekbe magasztalták a fiatalokat. A víztől felszabadított területek azonban nem lettek igazi termékeny földek, de erről már nem számoltak be a híradások. A KISZ-es táborok lakói előre megtervezett csatornákat ástak, vagy a régieket újítták fel.

Munkájukkal sok eredményt nem értek el, de visszafordíthatatlan károkat sem okoztak. Azóta a Hanságot rehabilitálták, az egyes lecsapolt területeken újra vizes élőhelyek jöttek létre.

Forrás:

Cs. Kovács Attila:Hanság-árkolás mosolygó elvtársakkal. In.: Kisalföld 2004. október 9. 8.p.

Külső forrás:

<http://eifert.hu/blog/?p=14076>

http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/05/18/1958_rolunk_a_hansag_enekel/

http://www.ferto-hansag.hu/index_v.php?pg=menu_1811

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Hans%C3%A1g>

Harkai evangélikus templom

Története

A templom építése 1787-ben történt, de száz évvel később, 1886-ban kapta meg tornyát és a korszak divatjának megfelelően romantikus stílusban, historizáló elemekkel díszítve alakították át homlokzatát.

Épülete

Külseje

Tornya a templom homlokzata előtt áll, szentélye nem egyenlő nyolcszögletű oldalakkal záródó. Tetőzete kontyolt nyregtető. Az 1886-os átépítés alkalmával az épület sarkait gótikus támpillérekkel erősítették meg. Főhomlokzata sík, főpárkány nélküli, oldalhomlokzatai négyzetes betétdísszel, vakívsorokkal ellátottak. Tornya kétemeletes, vakívsorokkal, lőrészekkel díszített, hármablakok és körablakok adják a fényt. Bejárata lombard kapuzathoz hasonló, ami fölött az ívmezőben Hétpecsétes Könyvön trónoló Bárány látható. Felirata az 1886-os évszámot jelöli. A torony harangi szintjén párosd harangablakok helyezkednek el, felettük látható a toronyóra. A torony négyszögű gúlasisakkal és kereszttel zárul. Toronyaljja keresztboltozatos, itt még láthatók a régi rokokó kapuveretek.

Belseje

Orgonakarzatát két guttadíszes pillér tartja. Hajója három csehsüvegboltozatos részre tagolódik. A falakat romantikus stílusú falfestmények díszítik. 1843-ban készült a szószékoltár. Oltárretablója fehér és arany, páros ión pilaszterekkel körülvéve, timpanonnal záródó, áttört párkányú. Az oltárkép az oltárretabló alsó részén látható, Krisztust és a samariai asszonyt ábrázolja, 1851-ből. Szószék közepén helyezkedik el, oromezőben Istenszem látható. Keresztelőkútja nyolcszögletű ballusztos lábbon áll, a késő barokk korból származik. A templom padjai a 18. században készültek. Orgonája 1819-es, növényi díszítésekkel ellátott. Tornyát két harang lakja, melyek a soproni Seltenhofer gyárban készülte.

Forrás:

Evangélikus templomok a mai Magyarországon / Krähling János ; közrem. Halmos Csaba Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004. p. 169-172.

Evangélikus templomok. Atheneum, Budapest, 1944. p. 330., 332., 339.

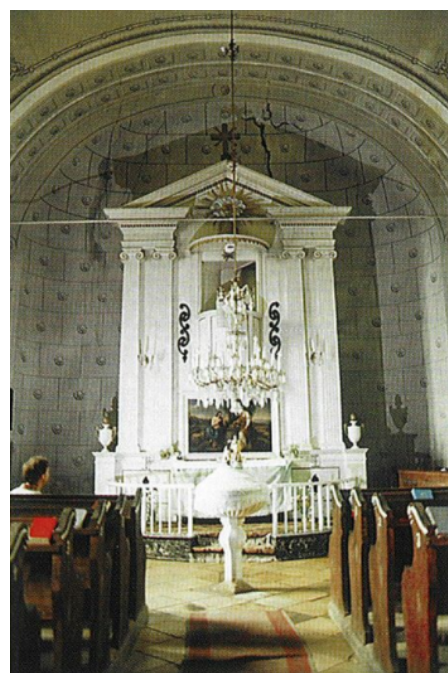
Képek forrása:

Evangélikus templomok a mai Magyarországon / Krähling János ; közrem. Halmos Csaba Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Külső forrás

<http://indafoto.hu/tacsifoto/image/11178107-375898cb>

<http://harka.hu/>

Harkai porta a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A porta a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek.

„Langhaus”

A Sopron környéki német falvak építészetét a Harkáról (Magyarfalva) származó épületmásolattal és a környékbeli gazdasági épületekkel mutatják be. A szalagtelkeken sajátos hosszú házat („Langhaus”) építettek, a meglevőkhöz csatlakoztatva a későbbi épületeket. 3-5 család is lakott egy ilyen udvaron. A lakórészeket (szoba, konyha) gazdasági rendeltetésű helyiségek követték. A lakóház falazata nagyméretű téglából készült. Az ajtó- és ablakkereteket mészkőből faragták. Általános volt a díszített vastáblák (ajtó- és ablakszárnyak) használata. Az épület helyiségein kétféle födémeket látunk: téglából rakott csehsüvegboltozatot és mestergerendás deszkafödémeket.

Berendezés

A berendezés a közeli városok (Sopron, Kismarton) vonzáskörzetében közép- és szegényparaszti szinten gazdálkodó evangélikus vallású, német ajkú lakosság lakáskultúráját mutatja be a századfordulóról.

Szoba

A hagyományos, sarkos elrendezésű szobában a hátsó hosszanti fal mellett áll a két mennyezetes ágy („himlpet”), a szemközti sarokban pedig sarokpad, előtte faragott asztal. A falipolcon gyári készítésű színes keménycserép tányérok, kancsókat tartottak. A sarokpad és a polc között függenek a szentképek és a katonai emlékképek. A mennyezetes ágyak tetején pedig kissé előredőlve állnak a házi áldások, szentképek, színes porcelánbögrék.

Az első ágy tetején van a halottas láda (todesz truja). A sarokpad mellett kapott helyet a sublót, tetején poharak, porcelánbögrék, kegytárgyak. Valamennyi edényen német nyelvű felirat. A sublót melletti szekrény a századfordulón készült ruhaneművel van megrakva.

Konyha

A szabadkéményes konyhában áll a rakott tűzhely, mellette katlan, az oldalpadkáról fűthető a szobai tábláskályha. A konyha terét két részre osztó boltívön színes tányérok függenek, a konyha hátsó falán réz- és cserépedényeket látunk. Az oldalt álló kis szekrényben („kaszni”) kaptak helyet a levesestálak és tejesfazekak.

Melléképületek

A hosszú ház lakásait egy kamra követi, melyben gabonásláda s egy 1819-ből datált szőlőprés áll. Ezután következik a három család állatállományának megfelelő istálló és a boltozott borospince. A kamrával szemben, a telekhatáron lévő kút mészkőből rakott kútházát 1869-ben építették, eredetileg Fertőbozon. Szintén a telekhatáron áll az Ágfalváról áttelepített disznóól. Az udvart két, 1860 körül épült kőfalú pajta zárja le. A Fertőrákosról és Balfról áttelepített kocsithajtós gazdasági épületek nyeregtetejét cserép fedi, faluk kőporvakolatos.

Forrás:

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Kecskés Péter: Kisalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építészet (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://www.harka.hu/>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Harkae>

<http://skanzen.hu/>

Hegyeshalmi evangélikus templom

Története

Hegyeshalom lakosságát egy 1659-es egyházlátogatási jegyzőkönyv tiszta német nemzetiségű és felekezet szerint teljes luteránus hitűeknek írta le.

Ez az evangélikus gyülekezet építette az 1600-as évek elején a templomot, amely boltíves és egytornyos lett, tornyában két haranggal.

Ezt a templomot az 1600-as évek végén vették el a katolikusok, Széchenyi György püspök idején.

1672-ig Hegyeshalom Levél község filiájának számított, ami közös templomhasználatot is eredményezett, de ezt a templomot is elvették az evangélikusoktól.

Az 1783-ban kiadott Türelmi rendelet tette lehetővé egy új, saját imaház építését és lett Hegyeshalom ismét anyagyülekezet.

A jelenlegi templom építését /vagy a korábbi átépítését?/ 1850-ben végezték Bend Károly Gottfried építőmester vezetésével.

Épülete

Külsője

Utcafrontra épült a homlokzati tornyos templom. Főhomlokzatának fő díszje a háromnyílású pillérívet, tornya előtt timpanonnal zárva.

Bejárata felett olvasható az 1850-es építési évszám.

Timpanonját körablak díszíti.

Tornya vízszintes fali sávokkal tagolt, toszkán fejezettel záródó sarok lizénákkal díszített.

Harangablakai félkörívesek, felettük látható a templomtorny órája. Maga a torony laternás toronysisakkal zárul, csúcsán kereszttel.

Belsője

Belső terét a konzolos U alakú karzat határozza meg. A templomban található padok és a keresztelőkút is a 18. századból származhatnak. A kút egy Jézus megkeresztelését ábrázoló szobor együttes zárja le.

Szószeke a templom egyik diadalívén látható, nyolcszögletű, hangvetős.

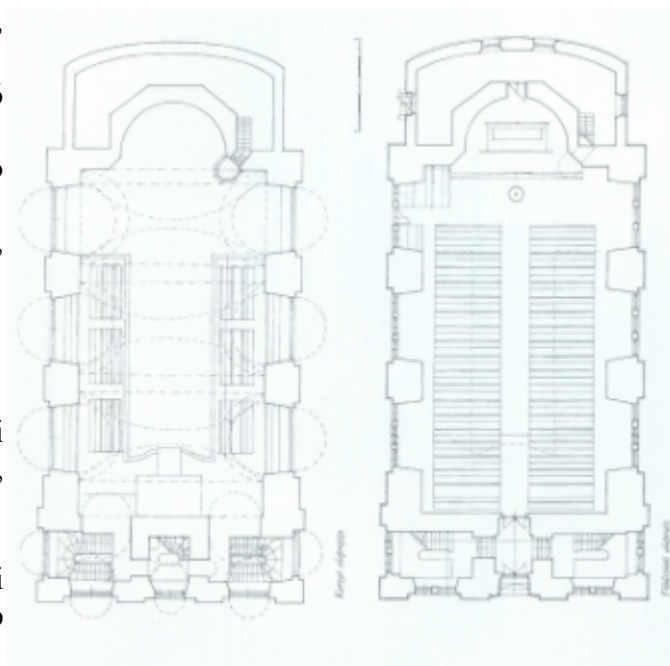

A szentélyben helyezkedik el a retablóoltár, ami historizáló stílusban készült. Oltárképén a süllyedő Pétert megmentő Jézust ábrázolták. Karzatlépcsői copf stílusúak, a látható évszám szerint 1791-ben készíthették. Orgonája a 19. században épült, egymanuálos, pedálos, 12 változatos. Tornyát két harang lakja.

Forrás:

Evangélikus templomos a mai Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2004. p.173-176.

Genthon István: Magyarország művészeti emlékei 1., Dunántúl. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest 1959. 133.p.

További irodalom:

A reformációtól - napjainkig : evangélikus gyülekezetek, egyházmegyék, kerületek a Dunántúlon. 1. köt. Szerk. Ittész Jánosné. Győr, Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület, 2011.

Képek forrása:

Evangélikus templomok a mai Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004. p. 173-176.

Külső forrás:

<http://www.hegyeshalom.hu/>

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4442>

Hegyeshalom, Szent Bertalan apostol Római katolikus templom

Fő u. 29.

Hegyeshalom nevének első okleveles említése 1217-ből való, és egy térségből kiemelkedő dombra utal. Ezen a dombon állt a falu Szűz Mária tiszteletére emelt temploma. 1520-ig a templom az evangélikusoké volt, csak a 1635-től lett újra a katolikusoké és új védőszentet is kapott, Szent Bertalant. Őt ábrázolja a XVIII. század elején készült oltárkép. Fő patrónusa Albert főherceg volt. A templom 3 korszakban és 3 stílusban épült. A legkorábbi része a mai hajó középső szakaszában van. A templom román kori eredetére az 1977 és 1980 között zajló tatarozásakor derült fény. A kutatók feltárásának eredményei alapján ma már ismeretes a templom kiépítésének sorrendje.

Hegyeshalmi templom

Templomtörténet

Első templom

Feltehetőleg a XII. században készült, a kis dombon álló templom, ami a román kori falusi templomok jegyeit tükrözte. Kis félköríves szentélye, amit a templom nagyobbítása miatt a XIV. században lebontottak. Rövid hajója volt, falai Fertő vidéki kváderkőből készültek.

Második templom

A templomot keleti irányban bővítették a XIV. század elején. A XV. században gótikussá alakították, meghosszabbították a 2 méterrel a hajóját, lebontották íves apszisát, helyére ekkor készült a félnyolcszögletű, támpillérekkel erősített új szentély. A csúcsíves diadalív is ekkor készült. A toronyóra 1590-ben került oda, és 1936-ig működött. Az 1600-as évek körül építették a gótikus szentély fölé a szabálytalan nyolcszögletű alaprajzú tornyot, amin lőrészzerű nyílások vannak. Ennek a gótikus ablakokkal áttört toronynak a török időkben védelmi szerepe volt.

Harmadik templom

A barokk stílusú átalakítás a XVIII. században zajlott. Ekkor német telepesek költöztek a vidékre, ők a templomhoz nyugati irányban félköríves szentélyt és sekrestyét építettek. 1722-ben fejezték be a torony felső részének építését, a torony keresztjén látható az évszám. Megemelték a harangszintet és falazott sisakot tettek a toronyszerű falmagassításra. A gótikus szentélyből toronyalj lett. A XIX. század végén a belső tér növelése érdekében karzattal osztották két részre a szentélyt, így 30-40 fővel növelték a befogadóképességet. A főoltár felett látható Szent Bertalan képe, Mária képe mellékoltáron, a szószék a XVIII. századból való.

Rajz a három templomról

A régi korok templomainak feltárása

Az 1977-es feltárás során nagy változtatás történt. A barokk templomon belül kiemelték a középkori részeket. A templom román kori és gótikus hajóját új, magas tetővel fedték be. Az új tetővel védték az értékes falszakaszokat. A hajó keleti végében van a középkor, mert a XIII. századi hajóhoz építették a gótikus szentélyt, amelyet a renováláskor kibontottak. Ezzel szabaddá tették a boltozatot, a diadalívet és az azt díszítő balga és okos szüzek festett képét. A hálóboltozatos szentéllyel szemben található a barokk oltár. A liturgikus teret újból a gótikus szentélyben alakították ki, miután a templom belsejében kibontották a karzattal.

A gótikus szentélyt visszaállították eredeti méreteire. Új lépcsőt alakítottak ki a félkörívben felvezető téglafalazatból, ez bemutatja az első templom elpusztult szentélyének vonalát. A szentélyben találtak gótikus falképeket, díszítéseket, amit rögzítettek, kiegészítettek a restaurátorok. A talált középkori ablakot is megnyitották, a boltozati bordákat és a diadalívet kiegészítették. Kialakították az épület igazi várszerű jellegét, látható lett a minden irányban nyíló lőréses védőfal. A főbejáratnál egy, kórus alatt 2 sírkamrát találtak a templomban. 1925-ben új harangok kerültek a toronyba. Ma a templom nem látogatható.

Forrás

Sedlmayr János: Hegyeshalom, rk. templom helyreállítása. In: Magyar Építőipar. 1982. 1-2. sz. p.78-80.

Ludwig Emil: Hegyeshalom gótikus erődtemploma. In: Magyar Nemzet, 2004. 10. 02. p. 39.

Zoltán László: Hegyeshalom nagyközség vázlatos története. p. 96-67.

Fotók

Sedlmayr János: Hegyeshalom, rk. templom helyreállítása. In: Magyar Építőipar. 1982. 1-2. sz. p. 78-80.

Himodi római katolikus templom

A himodi római katolikus templom a község központjában áll, egyhajós szentélyű, középtornyos, átalakított barokk templom, Mária születésére felszentelve.

Elődje

Himod első templomát 1683-ban a törökök rongálták meg, az 1713-as feljegyzések szerint még akkor is látszottak a külsérelmi nyomai. 1765-ben Csapod filiájából lett önálló saját kőtemplommal együtt.

Mai templom

Egyes források szerint a templom építője Zichy Ferenc győri püspök volt, ám a régi főoltáron található felirat 1802 és 1804 közé datálja a templom építését.

1863-ban restaurálást végeztek a templomban.

1878-ban pedig a hívők számának növekedése miatt nagyobb méretűre építették.

Külseje

Homlokzata hullámíves fél oromzatos, innen emelkedik ki tornya, amit négyoldalas bádogsisak véd. A torony órapárkányos, működő toronyórával ellátott.

Bejárati ajtaja egyszerű, felette alacsony az oromzat, ahol egy emléktábla áll. Rajta „Aucta et consecrata 1878” felirata. A hajófalakat kettős félpillérek osztják meg. A szentély egyik oldalán a sekrestye, a másikon az oratórium helyezkedik el.

Belseje

Az orgona karzat vékony oszlopokon nyugszik, a hajó és a szentély szélessége megegyezik. Széles toszkán félpillérek tagolják az oldalfalakat. A hajó négy szakaszos, mennyezete cseh süvegboltozatos. A szentély mennyezete csak egy csehsüveg boltszakaszból áll, ami nyolcszög alakú.

A sekrestye és az oratórium nem kapott boltíveket, mennyezetük sík.

Berendezés

Fő oltárának elkészültét 1900 körülire datálják.

Mellékoltára egy szekrény alakú tabernákulum, minek ajtaján egy kelyhet ábrázoló dombormű díszít. A korinthusi félpillérek által bezárt mezőben istenszem látható, rokokó vázákkal. Szószéke tölcseres alapon álló, mellvédjét copfdíszek és rozetták keretezik.

Hangvetőjének pereme bojtos díszítésű, törvényábrával és kerubfejjel.

Orgonája: az első 1716-ban készült Győrben és 1780-ban kapta a Himodi templom, ez ma már nem látható.

Mostani orgonája 1911-ben készült, a Rieger gyárban.

Felszerelését több régi kehely is képezi, köztük egy aranyozott rézkupa, melynek talpába vésvé látható: „ecclesia Himod 1750” felirat.

Harangjai

1535. Raczkó féle harang

1935. Seltenhofer

1971. Gombos

2007 nyarán teljes felújítás történt a templomban kívül és belül egyaránt.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953. p.536-537.

Magyar Katolikus Lexikon. Diós István szerk., 4. köt. Szent István Társulat, Budapest, 1993. 841.p.

Kisalföld. 2007. június 21. 5.p.

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Külső forrás

<http://www.himod.hu/>

Höveji római katolikus templom

A település temploma a 18. század első felében épült, barokk stílusban, Szentháromságnak felszentelve.

Külseje

A templom homlokzata szélesebb, mint maga a hajó, az épület háromszorosan megtörik, folyamatosan keskenyedve.

Ajtaját szögletes keret veszi körül, ajtószárnyai barokk veretekkel díszítettek.

Tornya a homlokzat része, díszítetlen, körben köríves ablakok világítják meg. A torony négyoldalú, ívelt kősisakkal zárul, felette kettős kereszttel végződik.

A hajófalak is díszítés nélküliek, kosárvíves ablakokkal tagoltak.

A nyeregtető gerincén még egy kettős kereszt látható.

Belseje

Előcsarnoka keskeny, itt látható az orgonakarzat, ami két pilléren, két körívvel és egy kosárvíves nyílik.

A hajó kétszakaszos, falai mentén toszkán félpillérek sorakoznak. Mennyezete fiókos dongaboltozatos. Szentélye egyszakaszos, két fiókos boltozatú.

Az épület a nyolcszög három oldalával zárul.

Berendezése

Főoltárát oldalt ajtók díszítik, amin kis szobrok láthatók, a 20. században készült alkotás.

Keresztelő Szent János és egy férfi szent látható galambbal, szarkofágszerű.

A tabernákulum előreívelő, kehely, díszítéssel az ajtaján.

Az oltárt díszíti még négy rokokó gyertyatartó. Két korinthuszi oszlop és két félpillér keretezi az oltár építményét, felettük voluta angyalokkal.

Az oltárképen Mária koronázása látható, a lunettakép Szent Mihályt ábrázolja.

Mindkét kép a 18. század közepéről származik.

Felszerelése

Aranyozott ezüst kehely, aminek hatkarélyos bordázott talpa van. Bécsi városjeggyel ellátott, 1765-ös évszámmal jelölt.

2002-ben szentelték fel a templom új harangját.

2005-ben a höveji templom egy díszkapuval és négy új üvegfestménnyel gazdagodott, a Höveji Templomért Közalapítvány és két adományozó jóvoltából.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953. p. 458-459.

Nyugati kapu. 2002. április 26. 2. p.

Cs. Kovács Attila: Szentek az ablaküvegen. In.: Kisalföld, 2005. nov. 15. 6. p.

Képek forrása:

Wikipédia

Külső forrás:

<http://hovej.hu/index.php/kezdolap>

<http://hovej.network.hu/kepek/Talbi-10125/templom>

Ikrényi Lamberg-Meran kastély

A kastély Ikrény központjában, a Kastély téren található.

Kezdetek

Ikrény falu a csókakői vár uradalom részét képezte az évszázadok folyamán. A XVII. században a Nádasdyak, a század végén és a XVIII. század elején a Hochburg család birtokolta.

A Hochburgok 1752-ben osztották fel az uradalmat öt részre, ennek egyikeként jutott Ikrény az orteneggi és ottensteini gróf Lamberg család birtokába. 1779-ben Lamberg (I.) Ferenc volt Ikrény ura. A kastély meglétét még nem igazolták az 1785-ös katonai felmérések, de a kastélyhoz tartozó magtár már felépült erre az időre.

Kastély építése

A kastély az 1780-as évek végén épülhetett késő barokk stílusban. Építtetője Lambert (I.) Ferenc volt. Egy emeletes, téglalap alaprajzú épület, melynek fő homlokzata földszintjén árkádos tornác fut végig. Emeletén tizenegy ablak sorakozik, az épület két végét ovális ablakok zárják, amelyek a lépcsőházak megvilágítói. Az épület részben boltíves pincével rendelkezik.

1791-ben már Lamberg Fülöp József örökölte az ikrényi birtokot, a móri és a csákberényi birtokok mellett. Az ő nevéhez fűződik az angol félvér méntelep létrehozása is, melyet 1807-es halála után felesége luzsnai és regliczei Luzsénszky Borbála bárónő vezetett. 1826-tól pedig fiai – gróf Lamberg Ferenc Fülöp és Lamberg Rudolf – lettek az örökösök.

Az 1830-as canonica vizitáció kápolnát is említett a kastélyon belül.

Az 1856-os kataszteri térképek már egy angolpark és több majorsági, cselédségi épület meglétét igazolták a kastélyépület és a magtár mellett.

Gróf Lamberg

Gróf Lamberg Ferenc Fülöp altábornagyként részt vett az 1848-as eseményekben, a forradalom leverése után királyi biztos, főparancsnok lett, közvetítő szerepet szeretett volna játszani a Habsburgok és a kormány között. Azonban 1849 szeptember 28-án a pesti hajóhídon a tiltakozó tömeg áldozata lett. Petőfi „Akasszátok fel a királyokat” című versében is megjelenik alakja.

Az 1860-as 70-es években a Lamberg testvérek örökösei osztoztak a birtokon.

Az 1888-ban bekövetkezett tűzvész hatalmas károkat okozott a kastélyban, gazdája ekkor Lamberg (II.) Ferenc volt, aki cs. és kir. őrnagy illetve kamarási tisztségeket töltött be, emellett festett, több száz festményt készített.

Meran-Lamberg

1897-ben örökös híján oldalágon gróf Meran (I.) Jánosné Lamberg Ladiszlaja kapta az ikrényi kastélyt, melyet ekkor már csak vadászatok alkalmával használtak.

A XX. század elején újult meg a park és épült egy kártyaház. Mivel állandó lakója nem volt az épületnek, ezért gazdasági igazgatók látták el az 1930-as évektől a kastély és a birtok irányítását.

A mintegy 100 éves ménes, a Meran-istálló az 1900-as években több kiváló versenylovat adott a Monarchia lóversenyeire. Ilyen híres lovaik voltak: Priel, 1926-os osztrák galopp-derbi győztes ló, Amadeo pesti lóversenygyőztes.

1945-ben a Meran család visszaköltözött a kastélyba, de csak három szobát birtokolhattak, a többiben katonacsaládok laktak.

A háború után szolgálati lakások, raktárak és iskola is működött az épületben.

1992-ben felújították, majd 1998-tól lakásokat alakítottak ki benne.

A kastély és a mellette lévő uradalmi raktár ma is látható. A kastélykert és a kártyaház már eltűnt, a cselédházakban jelenleg is laknak.

Érdekesség: a magtár délkeleti sarkán láthatók két egykori napóra maradványai.

Forrás:

Kottmayer Tibor: Ikrény telepítésének és a Lamberg-Merán-kastély építésének története. In: Ikrény múltjából / szerk. Csóka Ferenc Ikrény, Polgármesteri Hivatal, Ikrény 2006.223-247. p.
Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái / írta és szerk. Virág Zsolt ; 2007. Budapest Perfect Project

Külső forrás:

http://www.ikreny.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=59
<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4463>

Jánossomorja és Vidéke ÁFÉSZ

A szövetkezet jogutódja a Mosonszentjános és Vidéke Földműves Szövetkezetnek, amely 1949-ben alakult meg 51 taggal. A szövetkezet első elnöke Dolgos János volt. Ebben az időben alakult meg a pusztasomorjai szövetkezet amelynek első elnöke Andorka György majd Smuk János volt.

1952-ben alakult ki az ÁFÉSZ jelenlegi körzete. A körzet Jánossomorját, Várbalogot, Hanságligetet, Hanságfalvát, Újtanyát és Albertkázmért foglalta magába. A központ mindig Jánossomorja volt.

A fogyasztási szövetkezet fejlődése

Négy időszakot különíthetünk el a szövetkezet fejlődésében:

az 1952-ben befejeződött egyesülés utáni időszak

az 1967-ben bevezetett új gazdasági irányítás időszaka

rendszerátalakítás kori időszak

az 1992. évi I. számú törvény a szövetkezetekről bevezetése utáni időszak

Kialakulás után a szövetkezetnek elsősorban az alapellátást kellett megoldani. Ennek következtében alakultak ki a kis alapterületen működő vegyesboltok. Az 1960-as években kialakult az önkiszolgáló eladási forma. Viszont ennek elterjedését akadályozta a kis alapterületű boltok helyzete. 1967-ben újabb lendület következett a szövetkezet életében. Átalakításokat, bővítéseket eszközöltek és szélesebb árukínálattal látták el a nagyobb alapterületű ABC-ket.

1967-től szintén jelentős korszerűsítést végeztek a vendéglátó üzemágban is. Ebben az üzletágban 8 vendéglő bonyolította le az egyre növekvő forgalmat. A hetvenes évek elején lehetőség nyílt, hogy állami támogatást vegyenek igénybe a regionális húsfeldolgozók létesítéséhez. Az ÁFÉSZ jánossomorjai székhellyel létrehozott egy évi 10-16 ezer sertés levágására alkalmas üzemet. Ez a beruházás nagyobb változást hozott a hús és hentesárú eladásában. Az áruellátás javítása érdekében kiegészítő tevékenységet is folytattak mint pl: szikvíz és üdítőital gyártás valamint cukrászüzemet is működtettek. Hogy elősegítsék a lakosság állattenyésztését ennek érdekében táp és takarmányárúsítással is foglalkoztak valamint darálót is működtettek.

1974-ben a korábbi 30 kis alapterületű bolt helyett már 16 korszerű üzlet bonyolította a forgalmat, valamint a szövetkezet központjában megépült az 1100 négyzetméteres Iparcikk Áruház. Az áruház megépítése jelentős fordulatot hozott a szövetkezet életében. Híres volt az árukészlete és kínálata. Varrodát is működtettek, hogy a méteráru részleg forgalmát is megnöveljék. Helyben vásárolt anyagokból készítettek ruhát méretre. A szövetkezet több országos kereskedelmi cégnek is tulajdonosa lett. Több vállalatnál is részvényeket szereztek (pl.: Hungaronektár, Mavad) mint vásárlók vagy beszállítók.

A rendszerátalakítás időszakában megkezdődött a visszaesés. Elkezdődött a jól működő ipari cégek megszűnése, megjelentek a kereskedelemben a magánkereskedők és így a szövetkezet elvesztette a piacainak nagy részét. Először a nagykereskedelmi majd az ipari és felvásárlási tevékenységet szüntette be. Az egyetlen kiutat az egységek bérbeadásában látták. Először a vendéglátó egységeket adták bérbe majd a bolti kiskereskedelmi egységek következtek. 1992-ben a vagyon 70%-át fel kellett osztani azok között akik valamikor tagjai voltak a szövetkezetnek.

A szövetkezet szerepe a közösség életében

A társasági élet szempontjából a szövetkezet egységei fontos szerepet töltek be a falu életében. Itt találkoztak a háziasszonyok és a férfiak ahol megvitathatták a mindennapi gondjaikat. A falu fejlődésében is nagy szerepet játszott a szövetkezet mert pl. a vízmű, telefon, áram, utak és terek felújítása fontos feladat volt. A faluképet javította a beruházások eredményeként létrejött több új kereskedelmi egység.

A szövetkezet fontosabb adatai és jelenlegi helyzete

A Jánossomorjai és Vidéke ÁFÉSZ az 1992. évi I. törvény alapján alakult át. A törvény értelmében a vagyon 70%-át üzletrész formájában nevesítették át a tagokra. A bérbe adott bolti kiskereskedelmi egységek közül kettő tagja a COOP láncnak. A szövetkezet koordináló feladatokat lát el. A szövetkezet gyűjti be az akciós megrendeléseket, különböző kérdőíveket amelyek a működéshez szükségesek.

Irodalom:

Gombkötő Zsuzsanna: Fejezetek a Jánossomorja és Vidéke ÁFÉSZ életéből. In: Jánossomorja Kismonográfia és településtörténeti olvasókönyv (Szerk. Thullner István) 403-408.

Jánossomorja iskoláinak története

Jánossomorja elnevezés alatt tulajdonképpen három községet kell értenünk. A legnagyobb település Mosonszentjános, ami 1946-ban egyesült Mosonszentpéter községgel, de továbbra is Mosonszentjános névet tartotta meg. 1970-ben Pusztasomorjával egyesült, így Jánossomorja nagyközségként működött tovább. 1970-től közigazgatásilag Várbalog és Alberkázmérpuszta is hozzá tartozott.

Az elmúlt 200 évben három belterületi és öt külterületi iskola működött. A külterületiek csak pár évtizedig működtek: Hanságliget 1954-1998 között, Hanságfalva 1945-1976 között valamint Eszterházapuszta 1948-1955 között. „A hanságfalvi és hanságligeti iskola fenntartója Mosonszentjános község, az eszterházapusztaié pedig Pusztasomorja. A körzetben még létezett két iskola külterületen: az egyik Mosonszentpéter községhez tartozó Császárréten (uradalmi) 1865-1947-ig, a másik Rohrerföldön, ennek létesítési ideje nem ismert (a 20-as években működött). Megszűnését 1947-re tehetjük.”

Az iskolák állapota a 17-19. században

Szentjános

Első tényleges adat 1659-ből van, amely oktatásról, iskoláról és iskolamesterről ír. Egyházlátogatási jegyzőkönyv „canonica visitalico” feljegyzései alapján valószínűleg már oktattak gyerekeket a községben.

A szentjánosi iskola a templom mögött állt. Az iskolának nedves falai, korhadt székei voltak. Az iskola egy osztályos volt. Ebben az épületben lakott a tanár is.

A jegyzőkönyv feljegyzései alapján az első iskolamester Szentjánoson Fábíán Jakab volt, aki Szentpéterre is átjárt tanítani.

Ez időtájt az iskolamester evangélikus vallású volt, de a lakosság nagy része is evangélikus volt.

Az 1733-as megyei összeírás szerint az iskola jó állapotú.

1758-ban Szentjánoson építettek két iskolai termet, azonban a fenntartást és a berendezést a községnek kellett felvállalnia. A községnek köteleznie kellett magát, hogy lakást építsen az iskolamesternek, benne egy szobát a segédtanítónak.

Az 1839-es ellenőrzés az iskolaépületet szűknek találta.

Pusztasomorja

1659-ben a pusztasomorjai lakosok lutheránusok voltak.

1733-ban az összeírás szerint az iskola ugyan jó állapotú, de a mesternek csak egy szobácskája volt.

Az 1788-as szolgabírói jelentés szerint az iskolaépület kicsi és dűledező. Valójában egy fűtetlen náddal fedett zsellérviskó volt. A községnek nem volt pénze, hogy újat építsen, ugyan Eszterházy herceg ígéretet tett rá, de az 1812-es jelentés szerint a helyzet nem javult, rossz az épület, gyenge a felszerelés.

1896-ban épült Pusztasomorján kéttantermes iskola, melyet később 1912-ben egy tanteremmel bővítettek.

Szentpéter

Az 1659-es adatok szerint a szentpéteri oktatás valószínűleg jobbágylakáson volt, hisz nem volt iskolaépület. Ebben az időben az iskolát a Lutheránus egyházközösség tartotta fenn. Az iskolamester jövedelme 24 guldent volt, amit a község adott, minden háztól cipót (kenyeret) és egy véka gabonát kapott. A szülőktől pedig 25 dinárt.

1733-ban az iskola szűk és kényelmetlen. még 1839-ben is ez volt a helyzet.

A katolikus hitvallás a XVII. században erősödött, az evangélikusok visszatértek a katolikus hitre.

A tanulók létszáma

Az alábbi években a tanulók létszáma a következő.

1771-ben 1785-ben 1838-ban 1840-ben

Szentjánoson 80, 60, 300, 350

Szentpéteren 60, 115, 201, 200

Pusztasomorja 30, 43, 80, 80

Ebben a században szülők a gyermekeiket visszatartották az iskolába járás alól, mivel dolgozniuk kellett. A katolikus hitvallás a XVII. században erősödött, az evangélikusok visszatértek a katolikus hitre.

Szentjánoson és Szentpéteren a német anyanyelvű lakosság vallása katolikus volt, az oktatás német nyelven történt. Magyarul itt nem oktattak, sőt maguk a mesterek is csak németül tudtak.

Pusztasomorján a lakosság magyar, volt, vallása katolikus. A tanítás magyar nyelven folyt.

Az iskolamesterek

A mesterek lakásai mindhárom faluban sok kívánnivalót hagyott maga után, jövedelmük három részből tevődött össze. A szántóföld formájában a községtől, egyháztól természetbeli és pénzbeli juttatásból.

Szentjánoson 1680-ban Pikler György

Szentpéteren 1669-ben Kazner Ádám, 1707-1708 Manninger Jakab, 1707-1708 Brunner Máté.

Az oktatás folyamata írásból és olvasásból állt, mivel a mesterek sem tudtak ennél többet.

Az iskolamester nemcsak oktatással foglalkozott, hanem sekrestyés volt, a katolikus ügyeknél író, felelős volt a templomi óráért és harangozó is volt.

Tanítók vagyona

A tanítók vagyontalanok voltak, a legnehezebb helyzetük a segédtanítóknak volt. Őket a tanítók alkalmazták, bármikor elküldhették, a tanítót ők helyettesítették.

A Kulcsár Imre könyve alapján tanítók a XVIII. század közepétől a XIX. század közepéig.

Szentjános iskolamesterei

Gottschlich Antal 1760

Manninger Mátyás 1771-1784

Hoffner György János 1785-1788

Adler Ferenc 1788-1799

Messerer Máté 1801-1817

Lutten Gerger Mihály 1819-1829

Luttenberger István 1829-1841

ifj. Luttenberger István 1842-1865

Szentjános segédtanítói

Brenner József 1758

Brandt József 1820-1821

Stey Vitus 1822-1823

Kriszt József 1824-1825

Luttenberger István 1826-1827

Kürner János 1826-1827

Brandt József 1833-1834

ifj. Luttenberg Mihály 1841-1850
Musits János 1841
Krahl Ferenc 1847-1848

Szentpéter iskolamesterei

Lux Ignác 1771
Rath Antal 1783-1785
Adler Ferenc 1787-1788
Eberhardt Máté 1789-1835
Albrecht Ferenc 1835-1848
Göttl Márton 1848

Szentpéter segédtanítói

Beithut János 1826-1827
Divald György 1828-1829
ifj. Abbrecht Ferenc 1837-1843

Pusztasomorja iskolamesterei

Bereczki József 1771-től
Szabó István 1784
Gráffy Mihály 1785-1786
Rác Vendel 1786-1789
Szabados Jakab 1790-1794
Somogyi János 1794-1810
Egri Ferenc 1810-1811
Nemes Péntek József 1811-1813
Farkas Imre 1813-1821
Németh Ferenc 1825-1851

Pusztasomorja segédtanító

Lakner István 1822-1824
Parka György 1840-1841
ifj. Németh Ferenc 1843-1848

Forrás:

Kulesár Imre Jánossomorja, Várbalog községek története. Jánossomorja, Nagyközség Tanács V.B. , 1975. 130 p.

Bella Sándor: Jánossomorja és Külterületeinek iskolatörténete In: Jánossomorja Kismonográfia és településtörténeti olvasókönyv. Szerk. Thullner István. p. 258-264.

További forrás:

Herman Antal: A mosonszentjánosi római katolikus leányiskola megalapítása (1908-1909). In: Jánossomorjai füzetek 2009. 22-54. p.

Herman Antal: Az iskolák államosítása országosan és helyben .(1948)In: Jánossomorjai füzetek 2008. 1. sz. 47--68..

Herman Antal: A jánossomorjai 8 tantermes új iskola építése (1980-1986) 1. rész. In: Jánossomorjai füzetek, 2011. 1. sz. 41-76.p.

www.korzetiiskola.hu/

Jánossomorja óvodái

Jánossomorja 6100 lakosú kisváros Győr-Moson-Sopron megye nyugati részén, közvetlenül az osztrák határ mellett. Három, egykor önálló község -Mosonszentjános, Mosonszentpéter, és Pusztasomorja - 1970-es egyesülése óta viseli a Jánossomorja nevet.

A belügyminiszter előterjesztésére 2004. július 1-jei hatállyal várossá nyilvánították.

A mosonszentpéteri óvoda

Miniszteri utasítás hatására 1897 májusában a magyaróvári szolgabíró szeptember 1-jével megnyitja a kiseddóvót. A község vásárolt házat 8900 koronáért, ehhez a területhez tartozó istállót 1000 koronáért.

1901-ben Bejczy Károly plébános 2400 koronás alapítványt tett Szentpéteren létesítendő óvoda személyi kiadására.

A kiadásokat a község vállalta fel, épületet is építettek.

Az óvoda kialakítása

Kialakítottak

- * 1 szobát 1 kápolnát
- * 1 konyhát éléskamrával
- * 2 tanterem a lányoknak
- * 1 tanterem az elsősöknek
- * és az óvoda részére 1 tanterem
- * a hátsó udvarban állatokat tartottak.

Óvoda megnyitása

Az iskola és óvoda 1903-ban nyitotta meg kapuit.

Az óvodában egy kedves nővér és egy gondozónő foglalkozott a gyermekekkel.

A gyerekek reggel 800-1200-ig voltak, majd otthon ebédeltek, és délután 1300—tól 1600 illetve 1700-ig óráig volt ott. Délután aludtak.

Csütörtökön szabadnap volt, és németül beszéltek.

Az 1930-as években 20 gyermek járt óvodába.

1946 után az oktatás magyar nyelven folyt.

Az óvoda személyzete

Az államosítás hatására 1948-ban az iskolákat és óvodákat a kedves nővérektől az óvónők vették át a nevelést.

1951-ben már óvónő foglalkozott a gyerekekkel

1955-ben a szentpéteri és a szentjános óvodába 45 gyermek járt, 2 óvónő, 2 dajka és 2 konyhai alkalmazott volt. Ennek hatására az óvodát bővítették 1 teremmel, és 1 óvónővel.

1962-től 1995-ig Gaál Péterné Németh Rózsa vezette az óvodát, előtte Pölöskei Gyuláné volt az óvoda vezetője.

A gyermekek száma évről évre növekedett.

Központosítás

1980-ban központosították az óvodákat, így a központi óvoda mosonszentjános lett. A mosonszentpéteri óvoda az összevont Napköziotthonos óvoda II. számú tagóvodájaként működött tovább.

A pusztasomorjai óvoda

Az óvoda 1952. 11. 16-án kezdte meg működését.

Óvoda létszáma

A csoportban 78 gyermek volt, 1 óvónő, 1 dajka foglalkozott velük, segítők egy szakácsnő. Az óvoda szervezetileg az iskola területéhez és épületéhez tartozott.

1952. 11. 16-1988. 02. 01-ig a óvodavezető Bencsik Jánosné.

1955-ben az óvoda két csoporttal működött, de külön-külön 3 óvónővel, 2 dajkával. 1959-ben került egy helyre a két csoport.

A kocsyból és istállóból alakították át az épületet óvodává.

A csoport létszáma 38-43 fő, a gyermekek egész naposak voltak, az óvónők heti 48 órát dolgoztak.

1980-ban Pusztasomorjai óvoda a Jánossomorjai Napköziotthonos Óvoda III. számú tagóvodája lett.

A mosonszentjánosi óvoda

1897. június 11-én a közigazgatási bizottság utasítást írt a főszolgabírónak, hogy haladéktalanul intézkedjen Szent-János község kisdedővő elhelyezéséhez szükséges telket és épületet beszerezze.

1899. november 5-én Békefy Kálmán plébános megáldotta az új két tantermes óvodát. 1899-es óvodai számadás arról tanúskodik, hogy a kisdedővő bérházban működik, 150 koronát fizetnek Hirschmann Mihálynak.

1903-ban 10 000 korona állami támogatásból telket illetve házat vettek.

1956-1957-ben 3 csoport volt, 3 óvónő 3 dajka és konyhás kisegítő.

1945-ben mosonszentjánosi óvodába magyar nemzetiségű, német anyanyelvű gyermekek jártak. Az oktatást magyar nyelven folyt.

1945-ben a kifosztott, felszerelés nélküli óvoda vezetését Lugossy Vilma óvónő vette át.

A gyermekek létszáma 205 fő volt.

1946-ben beindult a napköziotthon.

Fellendülés indult mikor az állam vette át a napközi anyagi támogatását 1947-ben.

Két óvónőt foglalkoztattak Saskői Ida és Lugossy Vilma.

1947 után a Tanács biztosított a napközi anyagi támogatását.

A szentjánosi óvodavezetés Berta Lászlónéhoz (Varga Rozália) tartozott, 1958. október –1970. júniusáig.

1970-ben Zalán Lajosné vette át a vezetést.

1974-1975-ben a növekvő gyermeklétszám hatására 2 csoport szobával bővítették az óvodát.

Integráció

1980-ban integrálták az óvodákat, így jött létre az Összevont Napköziotthonos Óvoda, mely 5 tagóvodával működött.

I. sz. tagóvoda (Mosonszentjános)

II. sz. tagóvoda (Mosonszentpéter)

III. sz. tagóvoda (Pusztasomorja)

IV. sz. tagóvoda (Várbalog)

V. sz. tagóvoda (Hanságliget)

Az összevont óvodának elismert, miniszteri dicséretben részesült vezetője Zalán Lajosné volt, őt Erdős Gyuláné váltotta a vezetésben.

Jánossomorja óvodái 1999-től Nagy Jenőné: Óvodai nevelés a művészetek eszközeivel programját adaptálta. Az Óvodai Nevelés a Művészetek Eszközeivel Óvodapedagógusok Szakmai Egyesülete 2007 májusában Művészeti Modellóvoda címmel tüntette ki Jánossomorja óvodáit.

2001-ben a gyermeklétszám csökkenése miatt három telephelyen 11 óvodai csoporttal működött,

2003-ra a csoportok száma 8-ra csökkent, csoportokként 22-25 gyermekkel. 2003-ban az intézmény felvette az Aranykapu óvoda nevet.

2004-es tanévtől Jánossomorja Város Újrónafő és Várbalog Községek Önkormányzatai intézményfenntartó társulást hoztak létre, így alakult ki az intézmény mai szerkezete.

Forrás

Schwartzné Varga Mónika- Csuthyné Vörös Ágnes- Németh Sándorné: A községrészek óvodái, In.: Jánossomorja. Kismonográfia és településtörténeti olvasókönyv. Szerk. Thullner István. Jánossomorja, 2004, p. 315-323.

További forrás

www.janossomorja.hu/aranykapu_ovoda

http://janossomorja.hu/data/upload/File/dokumentumtar/intezmenyek/ovi/ONP_Aranykapu_Ovoda_2010_modositott.pdf

Jánossomorja, Szentjános temploma

Jánossomorja szakrális emlékei a XIII. századig visszakövethető, amelyeket az írott források, egykor településrészek templomait is megemlítik. Az írott kútfők a XVII. század közepétől válnak beszédesebbé, amelyet az egyházlátogatási jegyzőkönyvek szolgálnak bizonyítékkul.

Szentjános

A templom története

A település történetéről 1285-ben kiállított oklevélben olvashatunk, mely során a település részét II. Endre 1209-ben Győr nembéli Chepan nádornak és fivérének, Pothnak adományozta. A település másik egyház részét Mihály fi Jakabtól vásárolta meg. Ez az adat Szentjános templomának első említése.

„Bár a forrás nem nevezi meg az egyház titulását, mégis biztosak lehetünk abban, hogy Keresztelő Szent Jánosnak szentelték: maga a település is erről nyerte nevét és a templom mindmáig megőrizte patrocíniumát. Az épület a település középpontjában állt, temetőtől körülvéve.”

1659-ben a középkori templomot kisméretű rotundának írják le, melyhez a közvélemény pogány építménynek tartott.

Templom felépítése

Az 1663-as jegyzőkönyv részletesen ír az épület felépítéséről, mely vastag várszerű fala volt, melyben lépcsősor futott végig, a karzat kőből épült.

A szentjánosi templom románkori épület lehetett, az Árpád-kori rotundák közé sorolható. Az épületet elsősorban falusi plébániatemplomként illetve temetői kápolnaként használták. A falak vastagságában kialakított lépcső, melyhez hasonló a Kallósd valamint Pápóc és Ják rotundáihoz. A templomhoz hasonlóan épült a kőből emelt torony. A középkori építmény masszív, erős, mely túlélte a rotunda pusztulását is. Várszerű jellegét tovább bizonyítja, hogy 1680 körüli években a legfelső szintjén, a templom irányába néhány szakállas puskát állítottak fel. A torony két harangnak adott otthont, 1696-ban már csak egynek, amelyet Szűz Máriának szenteltek. A rotundát 1659-ben cseréptető fedte, a torony tetőzetét zsindelel borította.

A XVI. században a reformáció eltörlésével az evangélikusok foglalták el, majd a későbbiekben a magyaróvári uradalom zálogbirtokosa, gróf Harrach Károly vette vissza 1624-ben.

A berendezése megújult: a főoltárát 1624-ben felújították, valamint a két mellékoltárát is.

A főoltár fából faragott, oszlopos, színesre festett pompás építmény volt, mely mellett két egyszerű mellékoltár állt.

Forrás:

Székely Zoltán: Jánossomorja szakrális emlékei In: Jánossomorja Kismonográfia és településtörténeti olvasókönyv (Szerk. Thullner István) p. 210-251.

Varga Györgyné: Egyházközségi felújítások Mosonszentjánoson 1928-ban. In: Jánossomorjai füzetek, 2008. 1. sz. 16-24. p.

További forrás:

<http://nagyvofely.hu/janossomorja-mosonszentjanos/templomok>

www.janossomorja.hu/templomok

Jánossomorja, szentjánosi keresztek

Keresztek, képoszlopok

Szabadtéri keresztek elhelyezése Európa-szerte szokásos volt a temetők előterében, valamint kápolnák, templomok mellett vagy külön a keresztút befejezéseként. A 18-19. században és a századforduló idején vált szokássá az utak mentén, szőlők alján keresztek állítása általában hitéleti indíttatásból, máskor társadalmi státusz-szimbólumként. Az egyszerűbb keresztek felállítása a települések egyes lakóihoz köthetők, míg a nagyobb szabású és díszesebb keresztek megrendelői főleg a földesurak voltak. Mára e keresztek is beletartoznak a tájképbe és történetük megőrzése, állaguk megóvása az utókor feladata. A keresztek közé tartoznak a hasábos formájú, festett képek, domborművek vagy kisméretű szobrok befogadására alkalmas tabernákulummal (oltáron lévő díszes szekrény) koronázott képoszlopok, melyeknek az oromzatán emelkedett kereszt. Kereszt névvel illeték a köztéri szobrokat is.

A szentjánosi keresztek az 1784-es katonai térképen

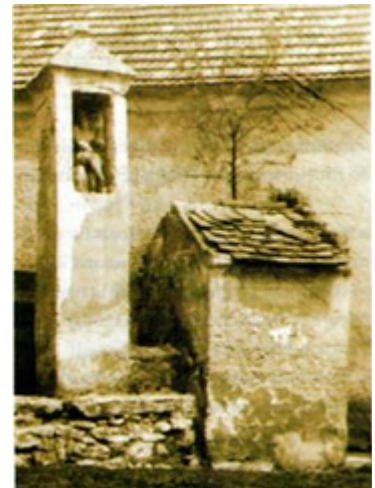
Szentjánoson felállított szakrális emlékről a II. József-féle 1784-es térkép nyújtotta az első átfogóbb képet amely a kivezető utak mentén öt, míg távolabb a határban három keresztet jeleztek.

Oszlop a féltorinyi út mellett

Szentjánosról északnyugati irányban kivezető utak kereszteződésében egy kereszt látható. Talán erre vonatkozik az 1873-as egyházlátogatási jegyzőkönyv adata is, amely a féltorinyi út mentén az agyaggödörnél említ egy oszlopot.

Oszlop a bősárkányi út mentén: Alsó Fehérkereszt

Az 1873-as jegyzőkönyv megemlíti a bősárkányi út mentén látható oszlopot is. Ez az oszlop túlélte a történelem megpróbáltatásait és így ma is olvashatjuk az alapítás körülményeit. Ezen felirat szerint Hans Meidkinger emelte, amelyet a helyiek Alsó-Fehérkeresztnek neveztek. Kőből faragott karcsú építmény, tabernákulumában egyetlen íves zárású lapos fülkével amelynek a teteje hiányzik. Típusát tekintve a bezenyei, kópházi és hédervári képoszlopokhoz áll közel, amelyeknek a keletkezése a 18. századra keltezhető.

Kereszt az északi utaknál

II. József féle katonai térkép Szentjános északi sarkában jelöli számos út találkozási pontjánál a keresztet. Az 1827-ben rajzolt térkép szintén jelöli e keresztet amelynek közelében juhlok találhatók. Valószínű, hogy ez az oszlop is képoszlop lehetett, de mára már nyoma veszett.

Crux Wachtleriana

A temetőben lévő kereszt, a Crux Wachtleriana nevet viselte alapítójáról, aki 1762-ben állíttatta fel. Az igényesebb alkotások közé tartozott mivel nemcsak Krisztus alakja kapott helyet a feszületen hanem kétoldalt Mária és Evangélista Szent János Szobra is. 1873-ban máig állt, mára azonban nyomtalanul eltűnt.

Kereszt a temető kápolna mellett

A temető kápolna mellett jelzett keresztet a régi, középkori templom emlékére emelték, valószínű a 18. sz. elején. Szentjános község lebontásáért folyamodott a püspökhöz, de inkább annak áthelyezését javasolták. Későbbi sorsa ismeretlen.

Keresztek a távolabbi határban

A II. József-féle térképen jelzett, a határban álló keresztek közül a délebbre eső, a mosontarcsai (Andau) út mentén állt egy kereszteződésben. Írott forrásaink nem említik.

Ettől északra, a féltoronyi (Halbturn) út mentén álló monumentumról ellenben több információnk van. Alkalmasint erre vonatkozatható az az 1786-os adat, amely szerint Johann Kopitch a féltoronyi út mentén felállított kereszt kijavítására 20 forintos hagyományt tett. Nyilván régebbi alapítású lehetett. 1873-as említésekor a fa feszületen a Megváltó bádogképe volt látható. Utoljára 1912-ben hallunk róla. 133 A tönkrement fakeresztet az eredeti pléh Krisztussal a rendszerváltást követően Nagy József polgármester kijavítva ismét felállította.

Szentjánostól délre, a Rábcakapi irányába vezető út mentén látható kereszt azzal a Neu RiJS Ankern melletti mezőn felállított Rothes Kreuz-cal azonosítható, amelynek gondozására Johann Czwikl és jegyese Elisabeth 1786-ban 20 forintos fundatiót tett. Nyilván ez is régebbi alapítású és ekkor már romladozó állapotú volt. E kerestről további ismeretekkel nem rendelkezünk.

A 19.sz-ban emelt keresztek

A szakrális kisemlékek állítása a XIX. században is folytatódott: 1812-ben Paul Huss emeltetett kőkeresztet a somorjai út mentén Isten dicsőségére és minden lélek üdvéért. Karbantartásáról Theresia Huss gondoskodott, úgy, hogy házának mindenkori örököseire róttá e terhet. A ma már erősen sérült monumentum magas, feliratos talapzaton áll, a kereszt tövében Mária Magdolna térdelő alakjával, akinek megformálása a falusi szobrászatban oly sokáig továbbélő barokk hagyományok jegyében fogant.

1849-ben a temető gyarapodott egy újabb kőkeresztel, amelyet a Donner-mayer család alapított. A nagyerdei kerestre 1902-ben tettek alapítványt. Korábbi forrásainkban nem szerepelt, minden bizonnyal a XIX. században alapították. A Grosse Wald (ma Hanság-Nagyerdő) a szentjánosi határ déli pereme mentén húzódott, ott, ahol a Neuzer tanyánál ma is áll egy kereszt.

Irodalom:

Székely Zoltán: Jánossomorja szakrális emlékei. In.: Jánossomorja Kismonográfia és településtörténeti olvasókönyv (Szerk. Thullner István) Jánossomorja 2004. 228-232. p.

Külső forrás:

<http://www.katolikus.hu/szentesk/szent65.html>

Fotók forrása:

Jánossomorja

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_kisebbsegek/2009/nemetek/Janossomorja/pages/009_Janossomorja_szakralis.htm

Jánossomorjai Fogadalmi (Szent-Anna) kápolna

Jelenleg a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban látható

A kápolna korai története

A kápolna eredetileg Szentjános település északkeleti végében épült fel. Újjáépítéséhez a közösség 1806-ban kérelmet nyújtott be a győri püspökhöz, kápolnájukat a különböző vészek és csapások elhárítására ajánlották. Ebben az időben valószínűleg faszerkezetű volt, rossz állapotban ugyanis legutóbbi török háborúk idején raktárnak használták. Téglaszerkezetűvé az 1831-32-es években alakították át, a nagy kolerajárvány idején egy újabb fogadalom keretében.

Georg Heuschman és felesége Anna Maria fogadalmi képei a Szent Anna kápolnában
(Fotók: Deim Péter)

Berendezése

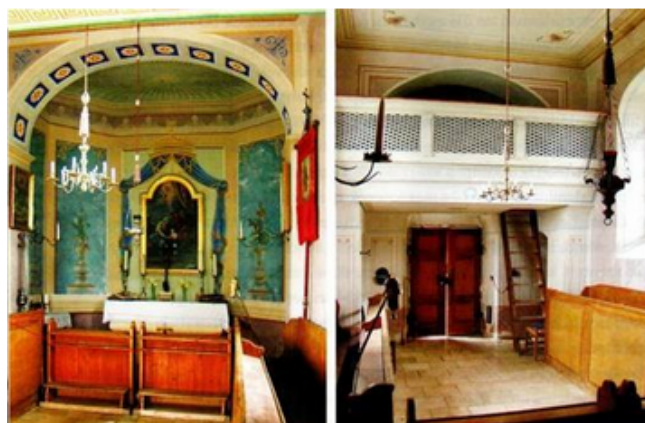
A kápolna berendezéséből csupán két kép maradt fent. Mindegyiket Georg Heuschmann kocsmáros és felesége adományozta, amelyek közül az egyik kép a családjuk szerencsés megmeneküléséért, míg a másik a „kolera emlékére” lett elkészítve. A festményeket Ehrlinger János festette 1831-ben. Az utóbbi kép a koleras betegek ápolását mutatja be. A képen ábrázolt betegszobában lévő két ágyon egy hálósipkás nő és egy főkötős nő fekszik, akik éppen az orvosságaikat veszik be. A szoba harmadik lakója haldoklik és az utolsó kenetet veszi fel a paptól. A másik festmény a temetést mutatja be. A kép felső részét Szent Rókus (1195-1227) alakja tölti ki. Szent Rókus kultuszának virágkora a XVIII. század volt de a XIX. századi kolerajárványok idején újra felelevenítették a tiszteletét. Ehrlinger zarándok ruhában és a kagyló formájú zarándokjelvényvel ábrázolta a festményen. A képen látható kapun egy koporsót visznek át, amely mellett a plébános áll. Kívül a gyászoló család: férj, és két árva gyermeke. Valószínű, hogy a kápolna újjáépítését a kocsmáros házaspár finanszírozta, a feleség védőszentjéről kapta az Anna titulust. A kápolnának tornya is volt, amelybe a harangot szintén a Heuschman házaspár öntette. Viszont a kápolnát egy évtized múlva újra fel kellett újítani.

Fogadalmi (Szent Anna) kápolna a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban

A kápolna felújításai

A renoválás költségeit a közösség finanszírozta. Az 1842-ben a felújított kápolna falait 20 különféle típusú téglából rakták ki, amelyeket az adományozó családok monogramjai díszítettek. Az egyhajós épületet apszis zárja le. A kápolna belső festését Josef Schmitz készítette, míg az oltárképet Sebastian Maisch festette. Orgonája 1844-ből való, Fazekas János pozsonyi mester munkája. 1858-ban megnagyobbították az épületet, valamint a

A fogadalmi kápolna belső tere

tornyát téglából építették fel. 1864-ben a kápolna belső tere új festészeti díszet kapott. 1871-ben a kápolna külső homlokzatait és tetőzetét is rendbe hozták. A kápolna utolsó nagy renoválására 1928-ban került sor, ekkor kapta vissza az I. világháborúban eltulajdonított harangot. Sikerült azonban elkerülnie a végső pusztulást. 1982-ben a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumba szállították és újra felépítették.

Irodalom:

Székely Zoltán: Jánossomorja szakrális emlékei. In: Jánossomorja Kismonográfia és településtörténeti olvasókönyv (Szerk. Thullner István) 223-237.

Lőrincz György: A Szent Anna kápolna bontása. In: Jánossomorjai füzetek, 2007. 1. sz. 43-47. p.

Varga Györgyné: Egyházközségi felújítások Mosonszentjánoson 1928-ban. In: Jánossomorjai füzetek, 2008. 1. sz. 16-24. p.

Fogadalmi Kápolna belső fotóinak forrása:

www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_kisebbsgek/2009/nemetek/Janossomorja/pages/009_Janossomorja_szakralis.htm

Kápolna külső képe:

Vas Balázs

Jánossomorjai régészeti leletek

Fekvése

Jánossomorja 150 km² alapú település a M86-os főút mellett.

Jánossomorja a Kisalföld nagytájegységen belül a Győri-medence középtájban, a Fertő-Hanság medencében fekszik, közvetlenül a Mosoni-síksággal való találkozási peremterületen. A település viszonyait alapvetően meghatározza a földrajzi helyzete, a Hanság-peremvidéki településen a mocsaras részekből kiemelkedő enyhe lejtésű dombok, nehezen megművelhető és állandó természeti veszélyeztetettségű terület.

Település viszonyai, földrajzi helyzete

A középkorig a terület 55,5 %-át ártéri erdők fekték le, így a belakott településrész igen kicsi volt, a településszerkezet pedig szórt jellegű.

Település részek

A mai Jánossomorja három településből jött létre, Mosonszolnokból, Mosonszentpéterből és Pusztasomorjából 1946-ban illetve 1970-ben.

Őskora

6000 évvel ezelőtt telepedtek le az első embercsoportok a mai Jánossomorja területén. Az őskori népcsoportokat kultúráknak hívja a régészeti szókincs. Nem volt írásuk és nem maradt fenn róluk kortárs történeti forrás sem. „Az i.e. V. évezred táján az életmód jelentősen megváltozott, miután a Kárpát-medencébe délről egy élelemtermelő, letelepült életmódot folytató nagy közösség érkezett” 194. old.

Közösség jellemzője

A közösségre jellemző volt, hogy kultúrájuk általában azonosak, állataikat házasították, növényeiket megtermelték, állandó faluhelyeket hoztak létre. E kultúra jellegzetessége a bekarcolt edénydíszítési technikája, amelyet Dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrának neveznek. E kultúrát a zselizi csoport képviselője, akik Mosonszentjános-Tőzegtelepen telepedtek meg, a másik zselizi csoport telepnyomait a Hansági-tanyákon, az Unger-dombon kutatták.

Unger-domb

Az unger-domb jelentősége azért fontos, mert neolitik (újkökori) régészeti emlékek mellett rézkori gödrök is feltárássra kerültek, melyeket Tűzdelt szalagdíszes kerámia kultúrájához kapcsolható, amelyeket az i.e. IV. évezred közepére tehető. E területre nagyállattartó népek telepedtek le, ezáltal egy életmódváltás kezdődött. A letelepedés során házakat építettek, jellegzetes árkokkal alapozással.

Rézkor, avar temető

A rézkornak másik emlékei a mosonszentjánosi kavicsbánya területén az avar temető feltárássakor került elő egy rézkori, péceli kultúrához köthető gödrök, amibe egy vadkant temettek el.

A fémeket már nem hidegen munkálták meg, magát a fémeket ónnal vagy antimonnal ötvözték, az ebből nyert rugalmas fémből, illetve bronzból ékszereket, eszközöket, fegyvereket készítettek.

Kultúraváltás

A kulturális-technikai váltást egy hatalmas népmozgás váltotta fel, a keleti pusztákról Indo-európai népek áramoltak be, az ott élő népekkel összeolvadtak, volt, akiket menekülésre készítettek, hozva magukkal az új technikai ismereteket.

Moson megye legjelentősebb kultúráját Gáta-kultúrának hívták. Pusztasomorja-Tímárdomb területén két zsugorított vázas kirabolt sír került elő, melyben arany ékszerek, bronz szekerce volt megtalálható. A leletek feltehetően i.e. XVII-XVI. századra tehetőek.

Alsó Újszegés területén, közel 50 kg súlyú, bronzdepot került elő. A feltárt bronzkori leletek között nagy súlyú bronzcipők, kések, peremes balták, kardok, sarlók voltak megtalálhatóak.

Vaskor

Az őskor utolsó szakasza a vaskor. „Területeinket a mai Svájc területéről kirajzolt, ún. La Tène kultúrához tartozó népek szállták meg, a kelták, akiknek az Itáliából i.e. 191 után átköltözött boins törzse élt a Kisalföldön”. 196 old

E kultúra népére jellemző, hogy eszközöket, vasfegyvereket, vaseszközöket készítettek, edényeik már korongon készültek, és itt jelenik meg először a pénz is. A pénz érmék ezüsből és aranyból készültek, és jól kivehető a Bol felirat rajtuk.

„A boi hatalmi szféra ugyan az i.e. I. század közepére szétesett, de az önálló kis kelta közösségek megélték a római foglalást, amikor az itt élőket az arrabonai (ma: Győr) római prefectus uralma alá rendelték.” 196. old

Mosonszentjánoson és Mosonszentpéteren is több kelta lelőhely ismeretes gazdag leletanyaggal, melyek feltárására még nem került sor. Addig, amíg a területet nem nyilvánítják veszélyeztetettnek, addig a feltárások nem kezdődhetnek meg, mert törvényi előírás, hogy 2001. évi LXIV., hogy annak a kötelessége a költségeket megtéríteni, akinek az érdekében áll, a múzeumok a feltárások költségeit önerőből nem tudják finanszírozni.

Római-kor

„Magyarország területén az első saját írással és szervezett államisággal bíró nép a római volt, amely megtelepedett, létrehozva az i.sz. I. században Pannonia provinciák. Az I-II. század folyamán kiépítették a határt, a limest, amelyet táborokkal (castrum) és őrtornyokkal (burgus) tagoltak. A mellettük létrehozott városokon (civitas) kívül megtalálhatóak voltak a provinciában is a kisebb falvak (vicus) illetve a mezőgazdasági üzemegységek (villa rustica) amik tulajdonképpen az „antik majorságok voltak” 197. old.

a) technikai váltás A római-kört nagyobb technikai váltás jellemzi, kiépültek részben még ma is használatos utak, kőépületeket emeltek, az edényeiket korongon formálták, vékony falú színes üvegedényeket használtak, eszközeiket, fegyvereiket vasból készítették.

Írásuk, törvényük volt.

„Jánossomorja területén először Sötér Ágost talált elszórt római érméket, kőfalazatot, és jellegzetes római kerámiát (terra sigillata) Pusztasomorja-Öregdülő területén. Ugyancsak ő határozta meg először a Mosonszentpéter-Gaisbühl dűlőben (kecskedülő) a római-kori telepnyomokat, amelyet majd egy korszázzal később Pusztai Rezső tárt fel. A villafeltárás legjelentősebb eredménye a villa fürdőépületének előkerülése volt. A III-IV. századi pénzekkel datált 25,4 m² terrazza padlós, apszisos fürdőépülettől délre 50-65 m-re két további épület került elő.

Az egyik 22x30 m oldalhosszúságú téglalap alapú terrazza padlós épület volt, a másik a sarkában megfigyelt az előbbire ráasott (tehát fiatalabb) és kisebb alapterületű két helyiségből álló lakóépület-maradvány”.

Egy római kori épület kiszedett alapozását lehetett megfigyelni a Szőke-tó dűlőben, amely Jánossomorja határában a Hansági-tanyák mellett található.

A település antik neve ismeretlen, melynek lakosai, az AD Flexumban (Mosonmagyaróvár) szolgáló katonák, iparosok, kereskedők családjához tartozott, illetve olyan paraszti közösséget jelentettek, amely a tábor mellett létrejött város ellátó rétegét képezték. A rómaiakra jellemző, hogy halottaikat hamvasztották. A III. századtól terjedt el a vázas temetkezés. Egy ritka szép temető Mosonszentpéter-Kecschedülő temetője, melyet Pusztai Rezső ásatott. A feltárt sírok közt két hamvasztásos, és 21 sír zöme vázas volt. Az egyik sírból előkerült egy Julius Philippus Arabs császár (244-249) bronzérme.

Kőáldás sír feltárása

A feltárt sírok közt egy kőáldás sír volt, melyben a vázcsontok alapján egy fiatal kislányé lehetett. A kislányt felékszerelve temették el, nyakát fekete gyöngysor díszítette, a lánc közepén egy aranylemezből foglalt óvális alakú medalion lógott. A Medalion közepében vésett női fej volt. A koponya maradvány két oldalán egy-egy aranyhuzalos függőt találtak. A kislány temetésekor aranyozott díszszeszt használtak. A lédának tartalmát bővítette a fehér üvegpalackok, melyet útravalóként kapott. Mosonszentjánoson a mosonszolnoki határhoz közel 1937-ben Molnár János egy fehérmárvány sírkövet talált. A Múzeum tulajdonába 1961-ben került.

„A kissé sérül szép fehér márvány sírkő timpanonos kialakítású, a keretben az elhunyt idősebb férfi domborműképe látható. Állatfrízek díszítik keretesen, a lapján pedig az állító – az elhunyt apjának, a tiszteletreméltó ducenariusnak, Valerius Caianusnak, aki 60 évet élt. Ducenariusként kiváltságos tisztviselő volt, 200 katona vezére, évi jövedelme 200 000 sesterius lehetett. Emléke, ezáltal, hogy sírköve méltó helyre került, valóban örök” 199. old.

Népvándorlás

Koponyatorzítás időszaka A falu területéről egyetlen lehetőleg ismeretes az Unger-dombon Pusztai Rezső által feltárt lovas sír. Az IV-V század időszakára jellemző a koponyatorzítás korszaka. „A hunok és a hun divatot követő alávett népek csecsemőik fejét textilonnal többszörösen átkötötték, s így köszönhetően a még nyitott kutacsoknak és gyenge varratoknak a koponya hosszúságú alakú lett. Orvosi-patológiai vizsgálatok szerint ez a mesterséges torzítás többféle fejlődési rendellenességet is előidézhethet.” 201 old.

Longobard sír

Mosonszentjános-Kavicsbánya területéről 1965 és 1967-ben három longobard sír került elő, az avar temető ásatai közben. A halottak cölöpszerkezetes halotti házakban feküdtek, a harmadik sírban egy szétdúlt ló csontváz volt, amin egy aranyozott zablával felszerelt szarvas volt. A halottak felékszerelve, felfegyverezve gazdag útravalóval fektették a sírokba. A feltárás során előkerültek bronztálak, favödör veretek, ezüst övdíszek, ezüstcsatok, festett mintás üvegpohár, aranyozott pajzsveretek, pajzsdudor, lándzsacsúcsok, kardmaradvány. A longobard vezéri sírok jellegzetessége, hogy leletei a csont játékkorongok is megtalálhatóak voltak. Jánossomorja területéről késő-avar leletek kerültek elő.

Pusztasomorja-Tímárdomb területéről egy kisebb temetőt tártak fel, amelyben megtalálható volt az aranyozott övveret-készlettel, bronz kar- és nyakperccel.

„Mosonszentpéter Új Akcer területéről két avar sír került elő, a Seschjach dülői kavicsgödrök megnyitása során pedig 252 sírt tártak fel 1884-ben Sőtér Ágost, illetve 1929-ben Fettich Nándor vezetésével.” 204. old. A feltárások során jellemző öntött vagy áttört veretek díszítőmotívumairól nevet nyert griffes-indás kultúra gazdag leletanyaga került elő, gyöngyökkel, függődíszekkel ékesítették a halottakat és veretes övükről függött szablyájuk, tegezük, benne a nyílvevesszőkkel, mellettük feküdt egy-egy lándzsa, fokos, valamint az elmaradhatatlan élelem melléklet, ami egy marhalábszár formájában került elő.

Középkor

„Pusztasomorja eredeti neve Gesztence volt. 1279-ben szerepel oklevelekben, mint Bolock melletti falu. 1492-ben szerepelteti két néven már: Samaria al. no. Geszthencz, vagyis: Somorja, más néven Gesztence. A birtokosa a Győr nb. Chamaz fia Saul soproni főesperes volt, az ő halála után a király, IV. Béla Mihály fia Jakabnak adományozta.

A faluért rokonság jogán pert indított a kalandos életű Óvári Konrád, és sikerült is megegyezniük: Gesztence nagyobb része és Szentjános templomok fele is Konrád birtokába került.”207. old.

Mosonszentjános az oklevelekben 1440-ben bukkan fel, mint a legfiatalabb középkori településesség.

„Már ekkor is, majd 1451-ben és 1455-ben is Zenthpether néven említik. A falu ekkor részben a köznemeseké, részben az óvári uradalom része.

Az óvári uradalmat 1440-ben még a vöröskői Wolfart család igazgatja Zsigmond királytól zálogba kapva, majd 1447-től a Szentgyörgyi grófoké lesz. 1451-ben az országbíró vöröskői Wolf Ulrik leányági leszármazottainak, monyorákeréki Elderbach Pertoldnak és Szécsi Miklósnak ítéli a birtokot (benne Zentpethert is), de hamarosan a Szentgyörgyiek visszaszerezték ezen birtokrészüket, amely 1526-ig volt ismét a kezükön. A birtokjog ekkor Mária királynéra áramlott át.”208. old.

A régészeti adatok bizonyítják, hogy az államalapítás idején éltek magyarok a településen. Ami leginkább bizonyítja a Pusztasomorja-Tímárdomb területén feltárt két Árpád-kori sírt. „A település gazdag régészeti-kulturális örökséget rejt. A folyamatos, lendületes fejlődés közben sem feledkezhetünk meg erről, mert a gyökerek táplálják a testet.”209. old.

Forrás:

Aszt Ágnes: Jánossomorja története a középkorig a régészeti leletek tükrében, In.: Thullner István, 2004: Jánossomorja: kismonográfia és településtörténeti olvasókönyv, p. 193-206.

Aszt Ágnes: Jánossomorja területének régészeti kutatása. In: Jánossomorjai Füzetek 2006. 1. sz. 5-14. p.

További forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1nossomorja>

<http://jtv.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=330>

[http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbsegek/2009/nemetek\\
/Janossomorja/pages/008_Janossomorja_tortenete.htm](http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbsegek/2009/nemetek\\Janossomorja/pages/008_Janossomorja_tortenete.htm)

Jobaháza, Szentháromság római katolikus templom

Jobaháza a Rábaköz közepén fekvő település. A község a Győr-Sopron 85-ös számú főútvonalától 3 km-re fekszik.

Építéstörténet

Eredeti templomát 1741-ben építették. Koller János horpácsi építőmester volt a kivitelező. Az 1869-es átépítés megtartotta az eredeti templomból barokk jellegét, külseje azonban inkább romantikus stílusú lett. A templom tornyának és tetőszerkezetének felújítása 2010-ben volt.

Külső homlokzat

A templom alapterülete 209 m², hossza 21 m, a torony magassága 18 m. Előcsarnokának romános díszű homlokzata a hajónál szélesebb, két nagy félköríves ablakkal, köztük oromzatos félköríves ajtó. A főpárkány felett két oromszárny közt a torony félemelete egy, a toronyszoba négy félköríves ablakkal. Tornya bádogsisakos. Az ajtó felett emléktábla olvasható: *Isten dicsőségére építette a jobaházi katolikus község. 1869.* Az egyszerű hajófalakon két-két félköríves ablak. A félkörben záródó szentély két oldalán oromzatos és nyeregvetős sekrestye és oratórium látható. A szentély falán két félköríves ablak, a kökeret alsó pereme hiányzik. Az egész épületen végigfut a félköríves fríz.

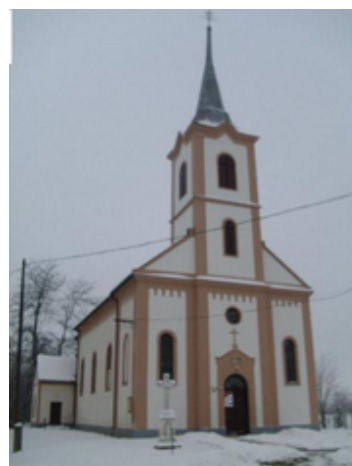
Torony nagyobb harangja 150 kg-os, rajta olvasható: *Csináltatta Borsodi Péter és Török Mihály.* A kis harang 67,5 kg-os, és a következő olvasható rajta: *A Szentháromság dicsőségére és a Szűzanya tiszteletére újjáöntették a jobaházi hívek 1955-ben.*

Belső

A toronyalja enyhén ívelt dongaboltozatos, orgonakarzata két pilléren áll. A hajó felé körívvel és kosárívvel fordul, dongával és csehsüveggel alaboltozott. A főhajóban köríves árkád, pillérekön toszkán félpillérek, valamint két keresztboltozatos szakasz látható. A mellékhajók háromszakaszosak. A szentély egyfiókos, dongaboltozatos, a sarkokban toszkán félpillérek, valamint sekrestyék és kosáríves oratóriumok vannak.

Berendezés

Főoltár barokk stílusú, kő alapzatú, láda alakú, kőstípus, fa menzájú, értékes darab, 1750 körül készült. Az oltár kifelé fordul, a mellvédjén 4 barokk szobor, Szent Jakab, Péter és két nem beazonosítható női szent alakja látható. Felettük golyvás párkány, két szélén aranyozott levéldísz. A rátét szélein volunták láthatók vázával. Felső oszlopfőin 2 barokk szobor Szent Borbála és Ágota, mindegyik fából készült. Az oltárkép egy Szentháromságot ábrázoló olajfestmény, fölötté sugárzó koronát tartó angyal-domborművek. Az oltár eredete ismeretlen, de az biztos, hogy nem a templommal együtt készült. Elképzelhető, hogy a Borsody-kastély kápolnájából, vagy valamelyik tönkrement templomból került Jobaházára. A szószék a 18. századból való, lépcsőkoriátja rozettás díszítésű, talpa tölcseres csigaszerű. Rokokó

Jobaházi templom télen

A templom tavasszal

Fájdalmas Szűzanya szobor

díszítésű, szabálytalan oldalú mellvédje voluntás.

A templomban két Mária-szobor van. A főoltáron látható egy 1,5 m magas Fájdalmas Szűzanya szobor, 80 évvel ezelőtt készítették. Mária oltáron áll a Lurdes-i Mária-szobor, amely 1,2 m magas. Ez 50-60 évvel ezelőtt készült. A Mária oltár mészkőből készült, alul üreges a szenteltvíz számára. A faluban nagy Mária tiszteletre lehet következtetni, mert hat régi Mária-képet is találunk a templomban. Szeplőtelenül fogantatott Szűz, két gyermekkori kép Szűz Máriáról Szent Joakimmal és Szent Annával. Látható még két Madonna kép és egy Mária-szíve festmény. A Szent család képet Joh. Ehrlinger f. Posonii készítette 1846-ban. Szent Rozália és Rókus 18. századi kép.

A templom előtt látható Fájdalmas Szűzanya szobor kőből készült. A kökereszt alsó részének fülkéjében látható.

A Megdicsőült Szűzanya szobor 1870-ből való, kőoszlop tetején áll, a gyermek Jézust tartja kezében. Mindkét szobor 60 cm magas.

Megdicsőült Szűzanya szobor

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1956. p. 460.

Oltalmad alá futunk. Mária-enciklopédia, 1950. Közreadja Perger

Gyula. Győr: Győri Egyházmegyei Levéltár, 2010. p. 149-150.

Rábaköz. Szerk. Boda László. Szombathely, B.L.K., 2002.

http://www.jobahaza.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=184:a-jelen-telepuelesuenk-ma&catid=60:history&Itemid=227

Fotók:

a szócikk szerzője

Külső hivatkozás:

http://www.jobahaza.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=185:jobahaza-korai-toertenei-adatai&catid=60:history&Itemid=226

Kajárpéc

Földrajzi fekvése

Kajárpéc Győr-Moson-Sopron megyében található, Győrtől 25 km-re délre; a gyömörei vasútállomástól 7 km-re. A Sokorói-dombság délnyugati szélső dombosorának lábánál fekvő község 4 km hosszan, felszíne változatos.

A falut több község határolja, melyek a következők: Tényő, Sokorópátka, Gyömöre, Felpéc, Lovászpátona, Szerecseny, Nagydém, Halipusztá.

Története

Szent István király a Bakonybéli Apátságnak adományozta ezt a birtokot, amelyet bakonybéli apátság nem hiteles alapítólevelébe foglaltak 1037-ben. Adatok szerint Kajár ekkor már községként működött. László király 1086. évi megerősítő oklevelében 14 családot sorolt föl, amelyet tárgyi emlékek is bizonyítják, pl. mészbetétes edények, bronz török, urnák, malomkövek, különböző érmék, dinárok római császárok képeivel. A honfoglalás idején Pécz nemzetség birtoka volt, Kispéc nevének eredete ugyancsak személynévre vezethető vissza, ami a község északi részén fekvő kisebbik terület neve lett. A déli részt Quiar nevezetű udvarispán kapta, aki az Aba nemzetséghez tartozott. A mai település 1950-ben jött létre, Kajár és Kispéc községek egyesítésekor.

Kajár gazdagabb volt, mint a környékbeli községek, ezért rengeteg támadás érte. A legtöbb támadás Lovászpátonáról érkezett, de támadás érkezett Gyömöre, Gyarmat és még Kispécről is. A falu határában változás nem történt 1037-óta.

A XIV. századig az apátsági iratok Kajárt is két részre osztotta. Kajárra és Szüzre. A „Szüz” terület falun kívüli település volt, amelyet Szüzkutnak is neveztek, és aminek gazdaságilag is fejlettebb település volt. A régi falut a törökök elpusztították. A mai falu a domb aljában helyezkedik el, a lakosait lovasok és szántók tették ki. A lakosságnak kötelezettsége volt, a lovasoknak tizedet kellett fizetni, a szántás után a gabonát be kellett szolgáltatni. A szántóknak a termésük felét kellett beszolgáltatni, szabadon nem házasodhattak. Egy 1086-os adat szerint 14 családról van feljegyzés.

A török uralom alatt a lakosság elmenekült. Ez idő alatt a lakosságnak nagyon nehéz volt az élete, nemcsak az uraknak, hanem a törököknek is adózniuk kellett. A lakosság 1598-ban települt vissza. Kajár a Főapátsági hatóság hatáskörébe került.

1747-ben óriási tűzvész tört ki, melynek következtében leégett az egész falu. A tűzvészben elégték a régi iratok az anyakönyvek, ezért nem található írásos emlékek Kajár történetéről 1748 előtti időszakról.

Az I. és II. világháborúban a falu lakosai közül sokan váltak áldozatául. 1945. március 28-án szabadult fel a falu. 1950-ben létrehozták az első termelészövetkezetet, melynek neve: „Ady Endre T. SZ. CS. Kajár”. A lakosság régen is, és mai is szőlőtermeléssel és feldolgozással foglalatkoskodott. 1963-ban megépült a szőlőfeldolgozó. Az egyik kajári részen katolikus templom és fiú-leány iskola, a kispéci részen a Kispéc-kajári evangélikus közös gyülekezet elemi iskolája és templom szolgálta az oktatást. Kajáron katolikus alap tartott fenn egy óvodát, ami mai napig működik. A lakosság egy része, főleg a fiatalok Győrbe járnak dolgozni.

Borkultúra

„A kispéci és a kajári dombok lankáin, ahol egyaránt megteremnek a legkiválóbb borfajták, több műemléki védelem alatt álló nádfedeles pince található, melyek között több is alkalmas a vendégek fogadására. A borkultúrának több évszázados hagyományai vannak, ezt bizonyítja hogy a szőlő mind Kajár, mind Péc 18. századi pecsétjében, mind pedig a falu mai címerében is megtalálható.

A „Törésvár Kft.” borászatának köszönhetően a legkülönfélébb borokat kóstolhatják meg az erre járók.” (<http://www.kajarpec.hu/bemutatkozas/latnivalok/03borkultura>)\

Forrás:

Balogh Zsuzsa: Kajárpéc története napjainkig; Győr, 1983. Kézirat

www.kajarpec.hu

<http://www.kajarpec.hu/bemutakozas/latnivalok/03borkultura>

Kajárpéc - Az Árpád-kor

Kajár, Kispéc falvakban a 9. század elején jelent meg magyarságunk. Kajár község neve, ismeretlen személynévből származik, bizonyosan első birtokosának neve lehet. „Egy XIII. században feljegyzett hagyomány szerint Kajár volt Szent István király udvarbírája” /Győrffy 2: i. m. 242. o./ A Péc név az itt letelepedő nemzetség nevéből ered (Kispéc, Felpéc, Nagypéc, Balázspéc). Kajár a XI. században már szerepelt az oklevelekben, mint Pannonhalmi apátság birtoka. Péc falu nemzetség pere kapcsán 1240-ben szerepel először IV. Béla királytól meg akarták szerezni Kajár területét.

Régészeti feltárások alapján vízhez közeli területeken Bakony-ér völgyében 4-6 házból álló házcsoportok épültek. Jellegzetes háztartási edényeik töredékeik voltak megtalálható. Az első legjelentősebb lelet a gyúri kavicsbányából került elő. Edvi József 1963-ban kavicsbányászat közben egy sírra bukkant, melyben egy csontvázat, vaskardot és övtartozékokat talált. Kovács László vizsgálatai alapján a honfoglalás idejéből származik a lelet. Az öv mintázatáról kiderült, hogy „a magyar honfoglalás kori leletanyagban igen ritka típust képvisel: igen jól, bár nem azonos öntőformában készült megfelelői Erdőtelek – Barátlapon (Heves megye) került elő”. /Kovács: i.m. 4 o. /

„A kajárpéci csat sem közönséges darab, hiszen elüt a megszokott övcsatoktól. ...A kajárpéci «D» alakú csatot... az öv bőrszíjának visszahajtott, középen a pecek mozgását elősegítően kivágott vége tartotta meg, ... Hasonló övcsat egy kunágotai (Békés megye) temetkezéséből ismert”. /Uo. 9. o./

„Csaknem páratlan a Kárpát-medence X-XI. századi leletanyagában a kajárpéci egyélű kard.” /Uo. 9. o./ Kardhoz hasonlót Szlovákia felső Felsőszeliben 1885-ben találtak. Kovács László szerint a kajárpéci öv díszek a honfoglalás első évtizedeiben kerültek a földre. Így a keltezését összhangba lehet hozni az egyélű korával is. Az egyélű kard azért ritkaság, mert elődeink nem kardot hanem szabját viseltek. A kajárpéci kard, a frank fegyverekkel hozható rokonságba. „Feltételezhető, hogy hadjáraton zsákmányolta a kajárpéci harcos, talán a szászországi hadjáratok (906 és 938) között. Például 915-ben a csapatok Brémáig s a dán határig is eljutottak”. (Uo. 19-20. o.)

Több Árpád-kori sírokat, leleteket találtak Kajárpécen a Sas-hegyen. Többek közt bronz karpereceket, a párhuzamát a Baranya megyei Majs-Udvari rétek nevű Árpád-kori temetőből ismerjük. /Kiss: i. m. A majs-i temető 1029, 973, 950, 942, 667, 475, 385, 303. számú kora Árpád-kori sírjaiból hasonló karperecek kerültek elő./

„S” végű hajkarikákkal keltezett sírok kerültek elő. Ezek kora Árpád-kor középső szakaszára tehető. A XIII. században épült Sörös Pongrác szerint Kajár egyháza. Oklevelek szerint Kajár az Árpád-kor óta egyházas hely. Senkinek nincs tudomásában, hogy ki és milyen szentnek tiszteletére építette. A Pokolfa-dombról az ásatások során az Árpád-kori lakóház alakja szabálytalan négyszög (3,36 x 3,32 m verem lakás).

Balázspéc faluban 1983-ban a termelőszövetkezet mély szántást végzett, az eke Árpád-kori lakóházak maradványát hozta felszínre. Pénz leletek szerint a falu XII. és XIV. század között volt lakott. Egy templom nyomát is sikerült megfigyelni. A templom erőszakos pusztulásról árulkodott. Tömegével lehetett vas késeket, szögeket, edénydarabokat, csonteszköz töredékeket gyűjteni. Az Árpád-kori lelőhelyről sok vas, salak töredék került elő, melyeket dr. Gömöri János régész véleménye alapján kohos salaknak tűnnek, és nem csak egyszerű kovácsműhelyből származnak, hanem jelentős vasolvasztásnak kellett folynia. /Dr. Gömöri János levele a szerzőhöz 1985. ápr. 18./ Az alapanyagot vasoxidból, ún. gypvasból nyerték

Forrás:

Vikár Tibor: Szülőföldem Kajárpéc, 2000.

Győrffy 2: i. m. 242. o

Kovács: i.m. 4 o.

Kajárpéc - Az iskola múltjának történetéből

A legkorábbi adatok

Az iskola kezdetéről keveset tudunk, a legkorábbi említés 1639-ből való, eszerint a törökök négy kajári tanulót fogságba ejtenek. Ekkor a lutheránusok kezében van a templom és az iskola.

A későbbiek során az 1698-as egyházlátogatási jegyzőkönyv ad bővebb felvilágosítást, hogy a községnek van iskolája, de kevés a tanulója (10-12 fő), ekkor a tanító Bódi György.

A tanítói pálya

1736-ban Kajáron 55 evangélikus, 4 református és 28 katolikus család élt, ez 400-500 embert jelentett. Kispécen is körülbelül ennyien élhettek, de itt néhány család kivételével mindannyian evangélikusok voltak.

Az 1700-as években a tanítók gyakran váltották egymást, oka leginkább a szűk tanítói fizetés volt. Ezt búcsúztatókból, temetéskor szokásos éneklésből, keresztelés és házasságkötésért járó adományokkal pótolták. A tanító téli tüzelőjét a diákok darabonként vitt fáiból fedezte. 1772-ben a község irtás földekből a tanároknak is rendel.

A tanító javadalmazása

Tanítói javadalmazásról Győr és Moson összekapcsolt vármegyének nemes bírái 1790. február 8-án úgy határoztak, hogy a tanítói javadalom a következőképpen tevődött össze:

1. Minden pár ember fizet 10 krajcárt, a pópisták úgy, mint a luteranusság, ha hárman vannak is egy kenyéren, mégis 10 krajcárt.
2. Lészen 8 öl fája
3. A mely szántóföld a mester részére vagyon, a pópisták meg fogják szántani háromszor, a többi takarításon tartozunk mindenben segítséggel lenni közönségesen.
4. A mely rét vagyon, azt lekaszáljuk, felgyűjtjük és behordjuk.
5. Minden magán kenyéren lévők egy kis fertály rozsot adni tartozunk.
6. Minden özvegy személy tartozik fizetni 10 krajcárt.
7. Notarisságért fizetni tartozunk 25 forintot.
8. A temetéstől mindössze 17 forintot.

Az iskola épülete

1790-ben, Horváth János tanító idején, mikor az új templom felépült, az iskolát és a mesterlakot a templom szentélye mögé helyezték át egy kisszerű, dohos nádfedelű házba, melyben egy szoba az iskola helyiség, kettő pedig a mester lakása volt.

Az iskola felszerelése hiányos, semmiféle szemléltető eszközzel nem rendelkezett, korhadozó padokba ültek az iskolásfiúk.

A falu elismerését elnyerte Horváth tanító munkája. Guzmics Izidor bakonybéli apát is támogatta, 1835-ben új iskolát akartak építtetni, de csak a régi felújításra kaptak engedélyt. 1857-ben a plébános a főszolgabírókn keresztül elérte, hogy a község 16 padot és táblát szerezzen be.

A régi iskolát egészen 1870-ig toldozgatták, javították.

A két nembeli tanulóifjúság száma 120 és 130 fő között volt. Noha akkor a szülőket biztatni kellett a gyermek beküldésére. A tanítás órái egész naposak voltak.

Az új iskola építése

Sárkány Miklós apát idején végül 1870-ben lebontották az iskolát, és helyére öszre háromszobás, konyhával s két kamrával ellátott nádfedelel mesterlak épült. A két osztályos iskola a segédtanító lakással a következő évben készült el, melyet hullámos cserépzsindelel fedtek be. Az iskola építése alatt a diákok nem jártak iskolába.

A két iskolateremből a nagyobbikba 18, a kisebbikbe 10 pad került.

Szemléltető eszközökkel is ellátták az osztálytermeket, kaptak táblákat, számológépet, földgömböt, könyveket, a magyar korona országainak háromféle térképét, Veszprém- és Fehér megyék térképét. Az iskolai könyvtár gyarapításához a Szent-István-Társulat 25 kötet könyvet adott, melyet a lakosság is szaporított. Az iskola homlokzatára vésték „A bakonybéli apátság a római katolikus fiatalság oktatására”. Az északi oldal vörös márvány táblájába pedig „jöjjetek fiaim! Hallgassatok, megtanítalak titeket az Úr félelmére”. 33. zs. v2

Az iskola építése 5200 forintba került. Vargyas Endre győri tanfelügyelő avatta fel az iskolát és úgy nyilatkozott, hogy a kerületében a Kajárihoz hasonló iskola nincs. Az iskola fölavatása 1871. október 22-én volt. Kovács Ábel pannonthalmi alperjel, mint iskolák felügyelője felszentelte az iskolát és tanítóinak átadta rendeltetésére.

A kisdedóvó

Sárkány Miklós apát 1880-ban kisdedóvót állított fel Kajáron, amit augusztus 31-én Borbély Kornél főapátsági esperes avatott fel. 1888. október 25-én további javadalmakkal látták el a "Kajári római katolikus kisdedóvodát".

Az apát intézkedésével úgy rendelkezett, hogy az adományozott földeket a kajári plébános elnöklete alatt a kajári gazdatiszt s a katolikus iskolaszék kezelje.

Elrendelte, hogy az intézet a bakonybéli apát, az egyházi főapátság, illetve egyházmegyei tanfelügyelő alá tartozik az országos tanügyi hatóság felügyeleti joga mellett a kisdedóvó jogi képviselője a kajári lelkész, de az esetleges ügyek bakonybéli apát illetve fölöttesei járhatnak el.

A nemes szándék ellenére az intézet nem valósult meg valószínűleg célszerűtlensége miatt, ugyanígy nem vált be a menedékház sem.

A menedékház

Fehér Ipoly pannonthalmi főapát 1894. január 12-i rendeletével 240 forint évi javadalmazást adott a 3-6 éves gyermekek számára, ideiglenes természetű menedékházat létesített, azzal a céllal, hogy annak vezetője játékra, imádságra, templomi énekekre s mulattató gyerekdalokra oktassa az apróságokat.

A menedékházat csupán 4-5 gyermek látogatta és a vezetése sem volt megfelelő. Villányi Szaniszló apát végül 1896. január 1-től kezdődően beszüntette.

Az iskola felosztása

A kajári iskola megosztatlan állapotában nem volt alkalmas a fiú és lány tanulók befogadására. A győri főispán 1895. március 11-én jelentette, hogy a lány és fiúiskolát szét kell választani október 1-jétől kezdődően.

A leányiskola

A leányiskola felállítására a kisdedó-alapot használták fel, melynek 9000 forint tőkéje volt. Villányi Szaniszló 1896. szeptember 17-én Bakonybélben úgy intézkedett, hogy az elődétől a kisdedóvó céljára alapított alapítvány a római katolikus leánynevelésre kiterjeszti, de csak addig míg a római katolikus fiúiskola jellegét megtartja, továbbá az alapítvány jövedelmeiből a leánynevelésre fordítja. 1896-ban megkezdődtek a szükséges építkezések, melyek 9000 forintba kerültek.

A jövőbeni intézet tanerőiről is megkezdődtek a szükséges tanácskozások. A központi kormány az Isteni megváltóról nevezett apácák soproni anyaházával vette fel a kapcsolatot. Villányi Szaniszló apát és Steinmayr Stanislea főnöknő megkötötték a szerződést.

1897/98 iskolai évre három apáca ment Kajárra, egy tanítónő, egy óvónő és egy nővér. Az igazgató a kajári lelkész. Az apátság teljes felszereltségével átadja az iskolát az apácáknak és gondoskodik a további fenntartásáról is. 1896. október 29-én Fehér Ipoly főapát jóváhagyásával megerősítette az intézet megnyitását.

Ténylegesen 1897. október 3-án kezdték meg az apácák működésüket Kajárpécen. Név szerint:

Vörös Karolina (1897-1903), Pintér Blanka (1897-1899), Welantsics Kunigunda (1899-1903), Szerbeczky Feliciana (1900-1901), Kurcsy Margit (1900-), Bauer Agatha (19,3-), Koppi Priszka (1903).

A kántortanító működési köre

Mivel az iskola római katolikus, természetes, hogy a tanító is e szerint teljesítette hivatását. Ezen szolgálat célja, hogy a gyermekeket reggel misére viszi, a tanítást imádsággal kezdi. A mindennapi hiányzásokat névjegyzékolvasással ellenőrzi, minden hónap 1-én és 15-én jelenti az előjáróinak. Mint kántor a templomban istentisztelet alatt köteles a hívek énekét orgonával kíséni, gyermekeket egyházi énekekre tanítani, az egyházi szertartásokon segédkezni.

Mivel a jegyzői állást a tanítóétól elválasztották, új díjlevelet állítottak ki 1887-ben, ez intézkedik, a kötelességről és a jogokról. A jogokat 12 pontban határozták meg, míg a kötelezettségeket 7 pontban.

Forrás:

Sörös Pongrácz: A Bakonybéli apátság története: A Pannonhalmától való függés kora 1548-tól napjainkig. A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. 9., Bp. Szent István Társulat. 1904. p. 326-336

Jankovits Béla: Kajárpécsi Evangélikus Egyházközség. In: A reformációtól -napjainkig. Evangélikus gyülekezetek, egyházmegyék, kerületek a Dunántúlon. 1. köt. Győr, Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület, 2011. 264-269. p

Kajárpéc - Evangélikus templom

Evangélikus templom

Evangélikus templom külső homlokzata

A kajárpéci evangélikus templom műemléki védelem alatt áll, mely klasszicizáló késő barokk stílusban épült. A jelenlegi evangélikus templom Fő utca 12. szám alatt található, az egykori Kispéc területén.

Kajár

Kajárpéc (Sokorókajár) és Kispéc falvak egyesítésével jött létre. Az 1542-es összeírás szerint Kajár az apátságé volt. A török hódoltság idején a falu a fejérvári szandzsákhöz tartozott. Valószínűsíthető, hogy az 1550-es években az itteniek már a reformáció hívei. Ezt támasztja alá közvetve, hogy ebben az időben a környék urai, az Enyingi Török család és Bakith Pál már a reformáció követői, a kolostorok és monostorok elnéptelenedtek. A felpécieknek pedig ebből az időből van egy kelyhe, melyet nem misézéshez használtak, hanem úrvacsoraosztáshoz. Ez azt mutatja, hogy ekkor a környéken már a reformáció tanítását követték. Mindkét településnek külön gyülekezete volt. Az anyagyülekezet Kajár, itt lakott a lelkész, az istentiszteleteket a Sas-hegyen épült kis Árpád-kori templomban tartották, a társgyülekezet Kispécen volt.

„A XVII. században török felsőség alatt állandóan lakták a falut. 1622-ben Halil aga után Izmail örökölte Kajárt, amely a dunántúli kerülethez tartozott.”(1)

A falunak több híres lelkésze volt, ezek közül az első Jaurinensis Győri István 1609-ban írta alá szimbolikus könyveket. 1692-ben Bors Mihály jött ide lelkésznek. Karner Egyed pannonhalmi főapát 1700. július 11-én őt kiüzte Kajárról s ekkor Kispécre költözött át.

Az 1698-as vizitáció szerint az evangélikusoknak nincsen templomuk, csak sövényfonatú imaházuk, berendezése is szegényes, amelyben az istentiszteletet végzik. Belül kerek tölgyfaasztal, szószék, szőnyeggel leterítve. Az imaház előtt négy tölgyfagerendából álló haranglábon egy félmázsás harang függött, ami állítások szerint meg volt szentelve. Régi kelyhüket 1638. a kispéci Bődne (Bödecs) Ferenc ajándékozta. „A lélekszám ekkor 1594 volt, 1518 evangélista, 39 katolikus, és 7 rácز görög keleti.”(2)

Kispéc

„A XV. században tűnik fel, mint a Péczyek ősi birtoka, de a Marczaltóieknak is volt benne részük. 1667-ben lakosaitól elhagyott pusztá falu, mely azonban csakhamar újra betelepült.

1729-ben már népes hely. Egyháztörténete Kajáréval van szoros összefüggésben, melynek társgyülekezete volt. Báthi János 1637-ben már kispécsi lelkésznek is írta magát. Kispécznek is volt külön temploma a temetőben a falun kívül, ezt azonban a török lerombolta, ezután a faluban építettek egy kis oratoriumot. A lelkész felváltva prédikált Kajáron és Kispéczen.”

A lélekszám ekkor 134 evangélikus, 25 református, és 5 katolikus.

Az evangélikus templom külső homlokzata

Bors Mihály esperes Kajárról való elűzetése után 1700. július 11. ide tette át a lakását. Bors esperes 1711-ben 112 éves korában halt meg. Bors utódja Károly István (1711-37) kiváló lelkész és esperes volt Kispécen, ahová a kajáriak a nagy tilalom ellenére is átjártak. A kisebbik harang, a kehely és más apparatusok Kajáron maradtak, pedig a kispéczieknek is volt joguk hozzá, minthogy a nemes vármegye a harangot akkor nekik adjudikálta. (3)

1727-ben tűzvész pusztította el a falut és a templomot.

1728-30 között épült fel helyette az új templom, melyet 1730-ban szenteltek fel.

„A falu 18. századi gyarapodása, majd a századvégen 1781-ben II. József kiadta a türelmi rendeletet, melyben engedélyezte, hogy a protestánsok, ha legalább 100 család élt a helységben, építhetnek templomot és iskolát, és tarthatnak papot és tanítót.

A kikötés az volt, hogy a templomnak nem lehet tornya, és az ajtaja nem nyílhat az utcára. Ekkor az 1780-as években egymás után éledtek fel a gyülekezetek, és építették templomaikat. Kispécen is érezhető volt a Türelmi rendelet hatása: a lelkész Kispéc-kajári lelkészként írta be nevét az anyakönyvbe, megduplázódott a keresztelek és temetések száma (eddig a kajári evangélikusokat a kajári plébános keresztelte és temette.) 1787-ben Mészáros Péter jött Kertáról Kispécre. Hat évet töltött csak itt, de ez idő alatt megépült a mai templom. A templomépítés pontos időpontját már a múlt század közepétől sem tudta senki. Németh István vizitációs jegyzőkönyvében van szó a templomépítésről, e szerint: - A Templom minek utána a régi sövény épület 1788-ban Pünkösöd után elhanyagott... Felszenteltetett ez a Templom ugyan 1788-ban Sz.háromság után XX. k Vasárnapon. – Csodálatos az a gyorsaság, mellyel a felépült. Hol vagyunk ma ettől? Húsz hét alatt! Bár később készült az oltár, a szószék, a karzat, a padok, de a templom állt!”(4)

Külső és belső homlokzat

Az épületre a korai evangélikus templomok egyszerű tömegképzése és dísztelensége jellemző. Később részben átalakították, de a homlokzati toronnyal, síkmennyezetes hajóval, egyenes záródású szentéllyel készült épület eredeti megjelenése nem sokat változott. Németh István idejében készült el a fakarzat az 1790-es években, a szószékoltár és a hatváltozatú orgona, a kis harang 1913-ból való.

1975 és 1984 közötti időszakban kívül és belül felújították a műemlékjellegű evangélikus templomot.

1980 és 1985 között a kispéci templom renoválására 12 000 társadalmi munkaórát végeztek a gyülekezet tagjai. Új lelkészlakás is épült ebben az időszakban a hívők igen jelentős anyagi hozzájárulásával.

Kiss Miklós a Győr-Mosoni Egyházmegye esperese 2010. szeptember 25-én iktatta be hivatalába a Sokorói-dombság festői lankái közt fekvő község, Kajárpéc újonnan megválasztott lelkészét, Smidéliusz Andrást, aki 28 év szolgálat után nyugdíjba vonuló Jankovits Béla utódja lett.

Jegyzetek:

(1) Payr Sándor: In.: Dúnántúli Evangélikus Egyház. tört., Székely és Társa Könyvnyomdája Sopron 1924, I. kötet, 93. old., p. 390.

(2) Varga I.: A győri székesegyházi főesperesség egyházlátogatási jegyzőkönyvei, In.: Arrabona 13., a Győri Múzeum évkönyve, 1971. p. 211.

(3) Payr Sándor: Dúnántúli Evangélikus Egyház. tört., Sopron 1924, I. kötet, 93. old., 390-392.

(4) Jankovits Béla. Evangélikus egyház története, In.: Kajárpéci Kispad; 5. évf., 1-2. szám. – 1995. január-február., 5. old.

(5) Szülőföldünk története: Kajárpéc, 1970-1985.

Forrás:

Jankovits Béla, Evangélikus egyház története, In.: Kajárpéci Kispad; 4-5. sz., 1. rész. – 1994.

Jankovits Béla, Evangélikus egyház története, In.: Kajárpéci Kispad; 6-9. sz., 2. rész. – 1994.

Jankovits Béla, Evangélikus egyház története, In.: Kajárpéci Kispad; 11-12. sz., 1. rész. – 1994.

Jankovits Béla, Evangélikus egyház története, In.: Kajárpécsi Kispad; 3. szám. 5. rész., 7. old.
Sörös Pongrác, In.: A bakonybéli apátság tört. II. 305. Bp. 1904

Külső forrás:

<http://kajarpec.lutheran.hu/>

Kép:

Kozma Tünde

Kajárpéc - Faluház

Kajárpéc, Fő u.

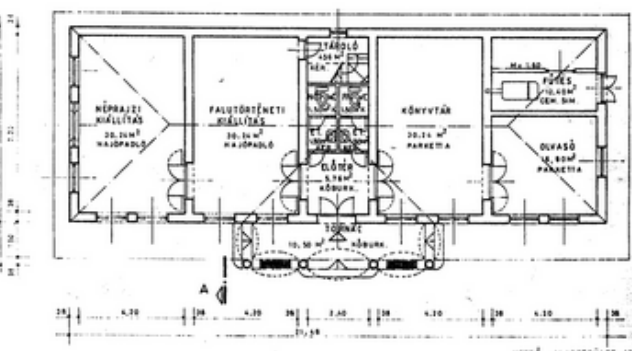
Megépítésének terve

A Polgármesteri Hivatal egy könyvtár és helytörténeti kiállítás elhelyezésére szolgáló épület megtervezése illetve felépítésére adott ki felkérést. Egy olyan épület megtervezése volt a cél, amely a környezetbe illeszkedik, ugyanakkor egyedi is és a pénzügyi tervezetnek is elfogadható. Az épülettel a könyvtár és a helytörténeti kiállítás elhelyezését kívánták megoldani. Megoldásként felmerült a telken álló „zsidóház” felújítása, de a pénzügyi kimutatások után az önkormányzati testület egy új épület építése mellett döntött.

A mai faluház helyén álló régi épület „zsidóház” fotó: Kajárpéci kispad, 12. sz.; 1992. dec. p. 1.

„A kajárpéci Önkormányzat pályázatot írt ki az kivitelezési munkálataira. A határidő leteltekor 9 pályázat érkezett be. A Képviselőtestület 1994. március 24-i ülésén döntött a kivitelező személyéről.”¹ A település faluházának megépítését a TALENT-PLAN tervező Kft. vállalta. A megépült faluház egy parkkal és egy kerttel bővült.

Kajárpéci Kispad, 1992. 12. sz. p.1.

Az épület beosztása

Az épület több részre van osztva: egy néprajzi kiállítás foglal helyet 30,24 m²; egy falutörténeti kiállítás, amely 30,24 m²;

a könyvtár, ami 30,24 m²-en; az olvasói rész 16,80 m²; fűtéstároló 12,40 m²;

A bejáratnál négy oszlopa van, két emléktáblát helyeztek el Kovács József tanító emlékére.

Van egy tornác, ami kőburkolattal van borítva, 10,50 m², egy előtér, ami 5,76 m².

A '90-es évek végén már felújították és korszerűsítették a faluházat, amely helyet ad a könyvtárnak, a védőnői tanácsadónak és a kb. 5000 db-ból álló helytörténeti gyűjteménynek.

Helytörténeti kiállítás

Kajárpéc régészeti leletekben bővelkedő település. A legkorábbi régészeti leletek a neolitikumból származnak, például a Pokolfa-dombról, ahol római kori leleteket találtak. A Sas hegyen Árpád-kori templom nyomaira bukkantak.

A Faluházban külön kialakított helyiségben kapott helyet a helytörténeti és régészeti kiállítás, amely Kovács József tanító munkásságának érdeme.

Kovács József tanító kezdte el összegyűjteni a régi emlékeket, a földmunkák során előkerült régészeti anyagokat. Kovács József, a „Tanító bácsi” – mindenki csak így hívta a faluban – irányításával a falu lakossága aktívan kivette részét a feltárásban is.

Kajárpéci Kispad, 1994.. jún.-okt. p. 12.

Kiállított tárgyak

A paleolitikumtól, a pattintott kőeszközök korától kezdve nincs olyan korszak, amelynek nyomai ne lennének megtalálhatóak a kiállított tárgyak közt.

A kőkorszaki csont és a csiszolt kőeszközök, bőrfejtő és hasítókövek, átfűrt kőbalta, edénydarabok különféle díszítéssel, mind a legrégebbi ember alkotta leletek. Sokféle tárgyat találunk a bronzkorból, a római korból és a török időkből is (pl.: bronzcipó és öntőkanál).

A római cserepek és a fibulák a környék villagazdaságaira utalnak. A honfoglalás lelet anyaga is gazdag. Unikumnak számít a kajári csat és az egyélű kard is. Ez azért érdekes, mert a honfoglaló magyarok inkább könnyű szablyát használtak, ami jobban megfelelt könnyűlovassárcmodornak. E nehezebb kardot vélhetően a kalandozó hadjáratok egyikén zsákmányolhatta egy kajári harcos. A kard a 10. század közepén kerülhetett a földre. Ezen kívül van török handzsár, török dárdá és magyar szablya.

Régi pénzeket is láthatunk a kiállításon, végrendeleteket, szerződéseket.

Egy kovácsműhely teljes felszerelése is látható itt, illetve egy 1798-ból származó szőlőprés.

A kiállítás megtekinthető előzetes bejelentkezés alapján a Fő u. 10. sz. alatt. Tel: 96/378-122

Forrás:

Németh Gyula: Faluház a tervező szemével. In.: Kajárpécsi Kispad, 1992. 12. sz..

Vikár Tibor, Adatok Kajárpéc régészeti kutatásához. [http://www.kajarpec.hu/bemutakozas/latnivalok/04helytortenet] Régészeti tanulmány. Kézirat. 1991

Kokas József, a faluház építője. In.: Kajárpécsi Kispad, 1994. 4-5.sz.

További irodalom

Vikár Tibor: Beszélő múlt. Kajárpéc az Árpád-korban. In.: Kajárpécsi Kispad, 1992. 7-8. sz. p.6-7

Balogh Zsuzsa: Kajárpéc története napjainkig. Honismereti pályázat, 1983

Vikár Tibor: Beszélő múlt. Az avarok. In.: Kajárpécsi Kispad, 1992. 4.sz. p.6

Kisalföld, (2010. jan. 7.) 65 évf. 5. sz. p. 5.

Takács Miklós, Árpád-kori településrészlet Kajárpéc-Pokolfadombon. In: Communicationes Archaeologicae Hungariae. 1993, p.201-228.

In.: Kajárpécsi Kispad, Beszélő Múlt, 1-2. sz.; 1995. jan. – febr. p. 1.

Külső hivatkozás

www.kajarpec.hu

<http://www.kajarpec.hu/bemutakozas/latnivalok/04helytortenet>

A mai faluház (fotó: Kozma Tünde)

fotó:

tenet

Kajárpéc - Házasságkötés

Az emberi élet második nagy fordulója, mikor családot alapít, és megpróbál elindulni egy másik úton.

Vallási különbség

Kajárpéceket régen erősen megosztotta a vallási különbség.

A kajári evangélikusok Kispécre jártak iskolába, a katolikusok viszont Kajárra.

Ott is külön iskolába jártak a fiúk és a lányok. A lányoktatást és az óvodát három soproni apáca vezette. A fiúkat külön tanító oktatja. Még a mostani öregek is megszólják unokájukat, ha katolikus létükre evangélikushoz mennek férjhez, vagy fordítva. Régen ezt még szigorúbban vették.

A felcseperedő gyerekeknek sok ismerkedési lehetősége volt az iskolán kívül. Ilyenek voltak a gyerekbálók és az alkalmi táncos összejövetelek.

A falu végén, a Motorháznál is rendeztek táncos összejöveteleket. Főleg télen, amikor kevesebb volt munka akkor rendezték őket, általában rövidek voltak. A gyerekeknek „könyörgésre” (esti harangszóra), már otthon kellett lenniük, mert különben nagyon kikaptak. Külön tekintettel vonatkozott ez a lányokra, mert mikor 10-12 évüket betöltötték, minden lépésüket vigyázták. Járt a mondás: „Míg az oltár előtt beáll, otthon már eláll.” Ez azt jelentette, hogy csavargós, ígéretős legényből nem lesz jó férj.

Táncos nem volt a faluban, a gyerekek a felnőttektől lesték el a lépéseket. A lányoknál, pedig a gyermekjátékok nagy része alapult, a ritmuson és a táncleléseken. Sajnos napjainkra azonban elfelejtettek játszani az emberek.

A faluban többen tudtak citerálni, néhányan tangóharmonikázni is. A kispécsi faluvégén zenekar is volt. Futó Pista bácsi nagybögös, lakatos hegedűs, Balla József cimbalmos, és Balla fia szintén hegedűs volt. Amikor gyakoroltak a gyerekek körük gyűltek, és egymást tanították táncolni. Általában csárdást jártak.

Báli szokások

Nagyobb bálók voltak még szüretkor, fehérvasárnap (húsvét utáni vasárnap), farsangkor, húshagyókedden, húsvétkor és búcsúkor.

Búcsút Kispéceken és Kajáron ugyanazon a napon, de külön tartottak. Rá két hétre volt a kisbúcsú. A bált az első legények rendezték, akik regruta sorban voltak. Ők építették a sátrat, és ők fogadták a zenekart. Ebbe a bálba minden lány elmehetett, míg a többibe csak azok a lányok, akiket a legények meghívtak. Az anyjuk vagy a testvérük még ilyenkor is elkísérte őket. A lányt mindig a hívó legény fizette be, a hívás úgy történt, hogy a legény a bál előtt 2-3 nappal elment a lányos házhoz, és az apjától elkérte a lányt. A lánynak a bálba egész este a bálba hívó legénnyel kellett lennie. Ha véletlenül megsértette a legényt, mert mással ment el táncolni, akkor a legény kimuzsikáltatta a bálból. Ez sokszor fajult verekedésbe, mert a lánynak mindig akadt pártfogója (közeli legényrokon, testvér). A kitáncoltatás a Radecky mars zenéjére történt. A bálon olyan lányok is voltak, akiket nem kértek fel táncolni, rájuk mondták, hogy petrezselymet árul.

A legények Felpécre, Kajárra és Kispécre összejártak, de Pátkát és Tényőt nem kedvelték. Legénynek az számított, aki már kocsmá- keresztapát választott magának. A 16-17 éves legény kiszemelt egy idősebbet, akinek a barátait is be kellett fizetnie, így jogot nyert arra, hogy az esti harangszó után is kimaradhasson. Lányos házhoz is elmehetett.

A kocsmá- keresztapaság lehetett e vidéken a legényavató kései maradványa.

A legények a lányos házhoz csoportosan mentek.

Legényjáró napok voltak: kedd, csütörtök, szombat, vasárnap. Hétfőn és pénteken tilos volt menni. Pénteken azért volt tilos menni, mert a pénteki legény szerencsétlenséget hoz a házhoz, a hétfőre nincs magyarázat.

A legények addig jártak a lányos házhoz, míg a lány ki nem választott közülük egyet, akivel beszélgetni kezdett. De ha az apa úgy gondolta, hogy még korai a legényeknek a házhoz járni,

akkor különféle munkák adásával szoktatta el őket. Ebből értettek a legények és egy óvatlan pillanatban elosontak a háztól.

Ha szívesen látták őket, akkor az illem szerint 2-3 órát töltöttek a háznál. Este 10 óra felé távoztak a legények, a lány csak akkor kísérhette ki őket, ha már többször is voltak, pár szót viszont csak a választott legénnyel beszélhetett.

Lassan a legény barátai elmaradtak, és csak a kiválasztott járt rendszeresen és vitte a lányt a bálba. Ha az apának nem tetszett a kapcsolat, akkor szóban tudtára adta ezt a legénynek. Voltak olyan alkalmak, amikor a fiatalok szülői felügyelet nélkül lehettek. A falu azonban erős törvényeket szabott. Mindenkinek meg volt az a baráti köre, amelyből választhatott. „Föld a földhöz ment”, mert mindenkinek a maga fajtájából kellett választania párt. Ha a legény nem talált párt magának a faluból, azt mondták rá, hogy büszke, mert lenézi a falubeli lányokat.

Öregleányok

A lányok csak 17-18 éves korukban járhattak a legénnyel. A legény csak akkor számított komoly udvarlónak, ha letöltötte a katonaidőt (23-24 év). Az a leány, aki 20 éves koráig nem ment férjhez, már öregnek számított, és a legények nem szívesen hívták bálba sem.

Öreglegények

A legények 28-30 éves korukban számítottak öreglegénynek. A házas emberek lenézték őket, nem vették emberszámba.

Súgó asszonyok

Azoknak a legényeknek, akik nem találtak párt maguknak a súgók segítettek. A súgók, szerzőasszonyok általában kofák voltak, felkérésre tették a súgóba járást. Ha a legénynek megtetszett egy lány, a szerzőasszonyt elküldte az apjához, súgóban megbeszéltek a dolgot, amennyiben az apának tetszett a terv, sor került a kézfogóra.

A kézfogó télen, valamely nevezetes ünnep másnapján történt. A kézfogó újabb keletű, a parasztság a nemességtől vette át a múlt század közepén.

Móringolás

A nemesi családoknál még századunkban is szokás volt a móringolás. A móring lényegében házassági szerződés volt.

Az eljegyzés mindig gyűrűvel történt. A gyűrűt a legény vette. Az eljegyzésen a szűk családi kör vett részt, és egy hónap, fél év után a lakodalom követte. A néphit szerint a hosszú jegyesség háborúságot, szerencsétlenséget hoz a fiatalokra.

Házasság

A házasság szándékát a jegyzőnél és a papnál legalább 3 héttel előtte be kellett jelenteni. A templomban a pap háromszor hirdette ki a fiatalok házassági szándékát. Vegyes házasság esetén nyilatkozni kellett a fiatal párnak, hogy gyermekeiket az apa, a lányokat az anya vallására nevelik. Előfordult, hogy minden utódot az apa vallására kereszteltek, és ez gyakran volt feszültség forrása a családokban.

A lakodalom előtt 2 héttel megkezdődtek az előkészületek. A lakodalom mindig két napos volt, szombat- vasárnap, és a lányos háznál tartották. A 60-as évek elején jött divatba a lakodalmas sátor építése, de ezt csak a módosabb családok tudták megtenni.

A vőlegény eljegyzés után ruháján, kalapján nem hordott olyan jelzést, amivel jelezte volna vőlegény voltát. A vőlegény a lakodalom előtt 1 héttel legénybúcsú keretében búcsúzott legénypajtásaitól. Ha volt, akkor ezt a család hegyi pincéjében, ha nem volt a kocsmában tartották. A legénybúcsún hajnalig zenéltek, daloltak.

Az első dal mindig a kivetkező volt: „Nem tudom az életemet, Hol rontottam én el...” Abban az esetben, ha a fiú elment a faluból, akkor a következő dal hangzott el: „Itt hagyom a falutokat

nemsokára. Elmegyek én titőletek más hazába.....”

A lakodalom előtt kérték fel a lakodalom tisztségviselőit: násznagyok, vőfélyek. A vőfélyek hívogatták a lakodalomra a násznépet, két héttel a lakodalom előtt. Jelképük a „vőfélypálca” volt. Vőfélynek általában a legközelebbi rokont kérték fel, aki ismerte a köszöntő verseket, és humorosan adta elő őket.

A 60-as évek közepétől a szóbeli hívogatást kiszorította a meghívó.

Lakodalom

A lakodalom napján a vőlegény bokrétát tűzött a baloldali gomblyukába (fehér, viasszal bevont művirágcsokor). A menyasszony fehér ruhában, fején mirtuszkoszorúval jelent meg. A násznagyok jelzése a kék színű bokréta volt, a vőfélyé rozmaring. A vőfélyek feladata volt az ételek felszolgálása.

Az ajándékokat a menyasszonyos házhoz gyűjtötték össze. Régen ezek konyhafelszerelési tárgyakkól állt. A menyasszony kelengyéjének összeállítására már nem emlékeznek a faluban. A tulipános ládák használata a XIX. század harmadik negyedében maradt el.

A két násznép külön gyülekezett a fiús és a lányos háznál. Szombat délután átvonultak a lányos házhoz, ahol zárt kapukat találtak. Megkezdődik az alkudozás a két vőfély között. Mikor kikérték a lányt az első vőfély versben, elbúcsúztatja a menyasszonyt a szüleitől, testvéreitől. Aztán felkéri a násznépet, hogy közösen menjenek az Isten házába, ahol a fiatal pár örök hűséget esküszik egymásnak. Elöl ment a két násznagy, majd a vőlegény az első koszorúslánnyal, a menyasszony az első vőfélyel, utánuk a koszorúslányok a kisvőfélyekkel, majd az örömszülők és a násznép. A menet először a jegyzőhöz ment, utána a templomba. A szertartás után kijövet, a násznép jókívánságokkal köszöntötte az ifjú párt.

Visszatérve a násznép helyet foglalt az asztaloknál. Főhelyen, a bejárattal szemben ült az ifjú pár, mellettük a násznagyok, majd az örömszülők a koszorúslányokkal. A vacsorát az első vőfély köszöntötte be. A menyasszonynak nem tettek kanalat, hogy közös tálból egyen férjével, és minél előbb összeszokjon vele.

Még a lakodalmas házhoz való visszatéréshez tartozik, hogy a kapuba a menyasszony elé keresztbe egy seprűt tesznek. Ebből jósolták, ha átlépi, és nem fogja meg a seprűnyelet, nem lesz valami dolgos menyecske. Ha seper vele a ház felé, akkor takarékos lesz, ha az udvar felé, akkor pazarló lesz. Van egy mási magyarázat is. A seprű megérintésével az asszony mentesül az esetleges boszorkányos tudomány alól.

Vacsora után a násznép csárdást táncolt, közben a pecsenye és a bor beköszöntése, valamint a szakácsnők „kásapénz” szedése következett. A szakácsnő bekötött kézzel jött be, mert a forró kása megégette a kezét. A vőfély kérte a násznépet, hogy adakozzanak a szakácsnőnek orvosságra. Az összegyűlt pénzt a szakácsné kapta a fáradozásáért.

Éjfél előtt az első vőfély kikéri a koszorúslányokat, majd a menyasszonyt, akit a kikérő vers háromszori elmondás után adnak ki. Éjféltkor menyecskeruhában visszahozzák a menyasszonyt. A vőfély most is tányért tart a kezében, s ezzel megkezdődik a menyasszonytánc. Ha a tánc alatt valakinek sikerült a menyasszonyt a lakodalomból „elrabolnia”, akkor a násznagynak kellett kiváltania, de ez csak nagyon ritkán sikerült, mert őrizték a menyasszonyt.

A menyecskeruha kartonból készült, a kendő, pedig piros volt fehér pöttyökkel. A mulatozás hajnalig tartott. Másnap a közelben lakók még visszamentek ebédre, s harmonikaszó mellett folytatták a mulatozást.

Szólni kell még a „tátogatókról”, akik olyan legények voltak, akiket nem hívtak meg a lakodalomba, de részt akartak venni rajta. Ők este a lakodalmas ház kapujában gyülekeztek. Bort és némi ételmelet adtak nekik. Vacsora után beengedték őket egy táncra, de utána távozniuk kellett. Előfordult, hogy hajnalig mulattak a kapuban. Mikor hajnalban a lakodalmas nép elfáradt, behívták őket mulatni.

A lakodalom a vasárnapi ebéddel ért vége. A fiatal pár számára kezdetét vette a közös élet. Egy küzdelmes út, mely az ember utolsó nagy fordulójában, az elmúlásban ér véget. Ekkor utoljára ad számot az ember Istennek.

Forrás:

Vikár Tibor, In.: Honismereti pályázat, Az emberi élet fordulói Kajárpécen, 1992, 62. o.

Vikár Tibor, In.: Szülőföldünk honismereti pályázat, "Háromszor szükséges az ember Istennek": az emberi élet fordulói Kajárpécen

Kajárpéc - Helytörténeti és régészeti kiállítás

Kajárpéc régészeti leletekben bővelkedő település. A legkorábbi régészeti leletek a neolitikumból származnak, például a Pokolfadombon, ahol római kori leleteket találtak. A Sas hegyen Árpád-kori templom nyomaira bukkantak. A Faluházban külön kialakított helyiségben kapott helyet a helytörténeti és régészeti kiállítás, melyet Kovács József tanító munkásságának köszönhetünk.

A paleolitikumtól, a pattintott kőeszközök korától kezdve nincs olyan korszak, amelynek nyomai ne lennének megtalálhatóak a kiállított tárgyak közt. A kőkorszaki csont és a csiszolt kőeszközök, bőrfejtő és hasítókövek, átfűrt kőbalta, edénydarabok különféle díszítéssel, mind a legrégebbi ember alkotta leletek. Sokféle tárgyat találunk a bronzkorból, a római korból és a török időkből is (pl.: bronzcipő és öntőkanál).

A római cserepek és a fibulák a környék villagazdaságaira utalnak.

<http://www.kajarpec.hu/bemutakozas/latnivalok/04helytortenet>

A honfoglalás lelet anyaga is gazdag. Unikumnak számít a kajári csat és az egyélű kard is. Ez azért érdekes, mert a honfoglaló magyarok inkább könnyű szablyát használtak, ami jobban megfelelt könnyűlovas harcmodornak. E nehezebb kardot vélhetően a kalandozó hadjáratok egyikén zsákmányolhatta egy kajári harcos. A kard a 10. század közepén kerülhetett a földre. Ezen kívül van török handzsár, török dárda és magyar szablya. Régi pénzeket is láthatunk a kiállításon, végrendeleteket, szerződéseket. Egy kovácsműhely teljes felszerelése is látható itt, illetve egy 1798-ból származó szőlőprés.

A kiállítás megtekinthető előzetes bejelentkezés alapján a Fő u. 10. sz alatt. Tel: 96/378-122

A fotók: őskori kerámia töredékek, eszközök. Vikár Tibor, Régészeti tanulmány, 1991

Forrás:

Adatok Kajárpéc régészeti kutatásához / kész. Vikár Tibor, 1991

Beszélő mult : Kajárpéc az Árpád-korban, Kajárpéci Kispad. 2. évf. 7-8.sz. (1992. jul-aug.), p.6-7

Kajárpéc története napjainkig: Balogh Zsuzsa, Honismereti pályázat, 1983

Külső forrás:

<http://www.kajarpec.hu/bemutakozas/latnivalok/04helytortenet>

Kajárpéc - Péc nemzetség

A Péc nemzetség fénykorát XIII. század második felében élte. Köztük a legkiemelkedőbb Péc nembeli Dénes volt, aki 1273-1274-ben és 1277-1278-ban nádor, 1272-ben, 1275 és 1277-ben országbíró. 1274-től 1278-ban horvát-szlavón bán és királynéi tárnokmester.

(1.) Gergely 1271-73-ban a kucsói bánság élén áll, 1288-ban országbírói méltóságra emelkedett.

Testvére, (1.) Apor 1283-ban erdélyi vajda. 1293-1298 között országbíró, 1298-99-ben az ország dunántúli nádora, még 1304-ben is nádorként szerepel.

1291-ben Apor és testvére Lukács zalai ispán, Rezi vár urai megszerzi Tátika várát Benedek veszprémi püspöktől.

1304. augusztus 24-én Károly Róbert híveként jelen van Pozsonyban, III. Rudolf-fal való szövetség megkötésekor. /Történeti kronológia: I. kötet. 189. o./

1307-ben még I. Károly tanácsát kéri ki, utána hallgatnak az oklevelek róla. /Dénes: i. m. 94. o./ k Zala, Veszprém, Somogy, Valkó, Pozsega, Körös, Zágráb, Nyitra, Szabolcs vármegyei javadalmakkal.

A család hat ága ismeretes:

Apponyi, Csúzy, Mórighidai, Péci, Berzenicei, Marcali családok. A legnépesebb az Apponyi, a Marcali és a Péci főág volt.

A nemzetség címere: kék pajzsos keskeny ezüst határpólya. A nemzetség történetét megismerhetjük Garai Miklós nádor 1433-ban kelt ítélet leveléből. Ami tartalmaz 7 oklevelet, 34 pedig töredékesen van átírva.

Egy pereskedés előzményeként említik, hogy a Péci család utolsó férfi tagjától, Andrástól, a pécsi préposttól a Marcaliak és Berzeneciek osztályrészként adjon az ősi péci törzsbirtokból. A követelés egyességgel zárult. A Berzeneciek, Marcaliak és Péci András 1402. június 24-én megegyeztek, hogy Kispéc, Felpéc, Balázspéc, Kamond birtokokat kétfelé fogják osztani. Az egyik fele a Marcaliak és a Berzenecieké, a másik felét Péci András prépost haláláig megtarthatta. A megállapodás nem elégítette ki a Marcaliakat és a Berzeneciket, több éven keresztül pereskedés folyt a nemzetség ősi földjéért. A per folyamán kiderült, hogy 1341-ben megosztottak összes birtokaikon, „Péch és Bode” birtokot osztzkodás tárgyává nem tették, később sem követeltek osztályrészt a birtokból ezért igényük elévült. Péci Andrásnak ítélték a birtokot.

„Péc nemzetség leszármazásának fontos dokumentumai 1836-ban Gyurikovits György a Tudományos Gyűjtemény XI. kötetében ezen ítélet levél alapján állította össze a Péc nemzetség családfáját. A nemzetség korai történetéről ezt írja:

...a Péc nemzetség igaz magyar eredetű, azon 108 gyökeres régi magyar nemzetségek közül való, melyek a hét vezérek alatt a IX. század végével jöttek az Ázsiai honunkból Pannoniába. Béla király névtelen jegyzője szerint Árpád fejedelem vezérei és nemesi sereg harmadrészével 897. esztendő kikeletkor Budábúl kimenvén és a győzedelmes fegyvereit Vértesés Bakony hegyek mentén Sokoró hegyen keresztül a Rábáig és Fertőig hatolt. ...Így a Péci Nemzetég mely az ország felosztása alkalmával osztály képpen mint tulajdon örökséget szállásul nyerte. ...Nemzetség nevéből neveztek lakóhelyét Pécznek..” /Gyurkovits: i. m. 4-6. o./

A Nemzetség megjelenése az oklevelekben 1240. április 2-án fordul elő először. A Péc nemzetségbeli nemesek: Márk, Mátyás, Domonkos, akik maguknak követelték Kajár falut jogos örökségként. Szent László és Szent István királyok bemutatott oklevelei alapján IV. Béla király Bakonybéli apátságnak ítéli a birtokot. /Szentpéteri: i. m. I. 205. o./

A Péci főág az ősi birtokon maradt. A család Aportól veszi eredetét. Oklevelek tanúsítják három fia volt: Keresztély, Athanász és István.

Keresztély leszármazottai az 1400-as évek elején Péci Bertalan személyében férfiágon

kihalt. Athanász leszármazottja Balázs, az ősi birtok harmadát örökölte, megalapította Balázspécet. Balázs fia István 1379-ben Pécsi Péterrel osztozik birtokán, de örökösét nem hagy maga után, birtoka Péci Pálra szál.

István leszármazottja, Miklós és Pál. Pál 1405-ben Dalmát-Szlavon bán volt. Fiai utód nélkül haltak meg. Miklós négy gyermeke Dorottya, Zsuzsanna, Apollónia és András. A lányok gazdag birtokoshoz mentek férjhez, András egyházi pályára lépett, akitől a leányok férjei és rokonai igyekeztek még életében az ősi birtokot megszerezni. Ez a jári Baróczoknak sikerült. Az ősi Péc birtok négy faluvá: Kispécre, Felpécre, Balázspécre, Halira szakadt, majd ezek a falvak tovább aprózódtak.

Péci Andrással kihalt a Péc nemzetség fő ága. A Péci birtok jelentős részét 1465-ben már a Sitkey család birtokolja, és e család kezén maradt a XVII. század elejéig.

Forrás:

Vikár Tibor: Szülőföldem Kajárpéc. Kajárpéc, 2000

Kora magyar történeti lexikon. Szerk. Kristó Gyula. Bp. Akad. K., 1994. : i. m. 534. o.

Czech János: Győr Vármegye' hajdani Nemes Familiáinak emlékezetek. Pest, 1829.

Kajárpéc - Pokolfa-domb

A Pokolfán a bronzkorban jelentős település volt, amit a tömérdek kerámiatöredék is bizonyít. A korai bronzkor emberének két sírját sikerült megtalálni az ásatás során, amelyek híressé tették a Pokolfa-dombját. A sírok a K. e. II. évezred közepéről valók. Bennünk 3-5 db kicsi, füles pohárhoz hasonló edényt találtunk. A halottat elhamvasztották, és hamvát az edények köré szórták, ezért nevezi a tudomány ezt a temetkezési módon ún. szórt-hamvasztásos temetkezésnek. A régész ilyen sírt ritkán talál eredeti helyén. Ez a tény is növelte a pokolfa-dombi lelőhely jelentőségét.

Előkerült bronzkori házmaradványok

Sajnos teljesen ép bronzkori házat nem sikerült találniuk a régészeknek. Az előkerült házmaradvány alapján azért mégis el tudjuk képzelni, hogy hol lakhatott e kor embere. Ebben az időben nagy alapterületű házak épültek. Vázuk fagerendából készült. A gerendákat a földbe állították, s lécekkel kötötték össze. A lécek közé sövényfonat került, amit kívül és belül is sárral tapasztottak meg. A házak tetejét ágakkal és náddal fedték be.

A házak berendezése egyszerű volt. A bejáratnál szemben égett a tűz, ami a ház fűtésére szolgált. A főzés általában kint a szabadban, kemencékben történt. A ház egyik sarkában nagy edényekben (gabonahombárokban) volt a gabona, s mellette a ládában a család értékei (bőrök, különféle munkaeszközök). A ház másik felében volt a lakótér, ahol kezdetleges faágyak és ruhásládák kaptak helyet.

A napi munkát mindig a házon kívül végezték. Külön kis építményekben voltak az állatok, a műhelyek. A Pokolfán öntőműhely is volt, amit az előkerült öntőminta töredék és a kohósalak bizonyít. A benzinkút alapásásakor egy egész fazekas kemence terméke került elő (kb. 65-67 db edény ötösével egymásba rakva). Talán egy fazekas raktára lehetett. Sajnos a markológép az edények többségét összetörte, de egy részük épen maradt. Ebből a leletből pár edény látható a győri múzeum kiállításán.

A korból több gabonás gödör is előkerült a házak közeléből. A földbe ásott gödröt gondosan kiégették, agyaggal kitapasztották, hogy a kártevők ne férhessenek hozzá a gabonához. A tárolóhelyeket nagy kövekkel fedték be. Később, amikor gabona tárolására már nem voltak alkalmasak, a ház körül összegyűlt hulladékot tették bele. Így, e gödrök a régészek számára sorértékes „információt” tartalmaznak. A cseréptöredékből edényeket tudtak összerakni, az állatcsontok pedig „megmondják”, hogy milyen állatokat tenyésztettek az itt élt emberek. E korban élt ember már házasította a lovat. A ló a hatalom jelképe volt. Lovaglásra vagy harci szekerek húzására használták a lovat. Akinek lova volt, az nagy területet tudott bejárni az árujával vagy a fegyverével.

Harci szekér

A Kárpát-medencében e korban jelent meg a Balkán felől érkezve a harci szekér. Az itt élő népek rézfegyvereikkel nem tudták megvédeni magukat a fejlettebb katonai eszközökkel rendelkező népekkel szemben. A hódítók nem rombolták le a bronzkori falvakat. Ők maguk a földsáncokkal megerősített várakban telepedtek le. Ilyen földvárat többet is lehet találni a környék erdőiben. Ide tartoztak a Kajárpéc környéki késő bronzkori települések is. A kajárpéci múzeumban lévő bronztárgyak díszítése megegyezik a Velemben találtakéval. A bronz ebben a korban olyan értékes volt, hogy a szerszámtöredékeket nem dobták el, hanem újra beolvasztották. Így a településeken ritkán került elő bronzszerszám.

A falumúzeumban található eszközöket mind sírokban találták. Az ásatásokon előkerült bronzékszerek, fegyverek is sírból valók, de ezeket a sírokat a későbbi korok embere akaratlanul feldúlta házépítés vagy gödörásás közben. Az apró bronztárgyak, mivel nem figyeltek fel rájuk,

belekerültek a házak töltésében, ahol később a régész ásója találta meg őket. Ilyen apró tárgyak pl. az ékszerként használt 10-13 cm hosszú bronztűk, török. Ebből az időből Dombi Béla találta a legértékesebb leletet, a szőlője mellett. A véletlen folytán egy bronzkori harcos sírjára bukkant. Elmondása szerint a sírban volt a harcos kardja, s kb. 5-6 cm hosszú „bronzszegek”, amik valamikor a nyeregben lehettek. A kard olyan jó állapotban került elő, hogy sokáig a környéken 1809-ben meghalt francia katona sírjából valónak tulajdonították. A kardot kicsi mérete miatt zászlócsúcsnak vélték. A kutatás azonban megállapította, hogy a lelet a K. e. 8. századból való.

Vonaldíszes edények

E kor legszebb emlékei az ún. dunántúli vonaldíszes edények népességének hagyatéka. E nép k. e. XVII. században jelent meg a vidéken. Edényeiket különféle formák benyomásával díszítették, amit azután mézporral dörzsöltek be. A méz megmaradt a díszítések rovátkaiban, és a mintázat szépen kirajzolódott az edény oldalán. Ebből az időből több kerámiaedény van a múzeum tulajdonában, amik a falu különböző helyeiről kerültek elő.

A bronzkor mintegy másfél ezer évet ölelt fel a falu történetében. Ez időszak alatt sok nép fordult itt meg, de nevüket nem ismerjük. Nyugat-Európában egy új nép volt születőben, ami tökéletesebb harci eszközökkel legyőzte a félelmetes harci kocsikat és a bronzfegyvereket. A bronzkor olyan nagyszámú régészeti emléket hagyott maga után Magyarországon, amely sem előtte, sem utána egyetlen nép sem hagyott. Az országban nincs egy olyan falu sem, aminek határában ne találnánk bronzkori lelőhelyet. A helyi falumúzeum régészeti anyagának felét a bronzkori emlékek adják.

Forrás:

Vikár Tibor Kajárpéci Kispad, 1994 2. sz. – . p. 6.; és Kajárpéci Kispad, 6-9. sz. – 1994. jún. – okt. p. 6. cikkei.

Vikár Tibor: Régészeti tanulmány. Adatok Kajárpéc régészeti kutatásához. kézirat. 1991.

Vikár Tibor: Szülőföldem, Kajárpéc: Kajár és Kispéc községek története a kezdetektől a jobbágyfelszabadításig. Kajárpéc. 2000. Balogh Zsuzsa: Kajárpéc története napjainkig. Honismereti pályázat. 1983.

Vikár Tibor: Beszélő múlt: Kajárpéc az Árpád-korban .In.: Kajárpéci Kispad, 1992. 6-8. sz. p.6.

Kajárpéc - régészeti feltárások

„Kevés falu dicsekedhet olyan helytörténeti gyűjteménnyel, mint Kajárpéc. Edények, fegyverek, ékszerek tanúskodnak történelmi korokról, emberekről. Minden nép, minden élőlény otthagya nyomát. A neolitikumtól, amikor kialakultak a szórványfalvak, egészen a törökkor végéig számos népcsoport megfordult hazánk területén.” (Vikár Tibor)

Településtörténet

A régészeti leletek tanúsága szerint i.e. 4. évezredben az újkőkori folyamán telepedett le először ember a falu határában. Ebből a korból település több pontjáról (Malató, Béke utca, Pokolfa) kerültek elő maradványok. Az akkori emberek házaikat vesszőfonatból, agyag tapasztással építették, eszközeiket csontból, kőből és fából készítették, vonaldíszes edényeik voltak, majd később rézből, bronzból készült edényeik is. Földműveléssel, és állattenyésztéssel foglalkoztak. Jellemző volt rájuk a testfestés, ami az életet és az erőt szimbolizálta. Temetkezési szokásaikra jellemző volt, hogy a halottat nem temetőbe, hanem a saját házába temették el, majd az épületet rádöntötték.

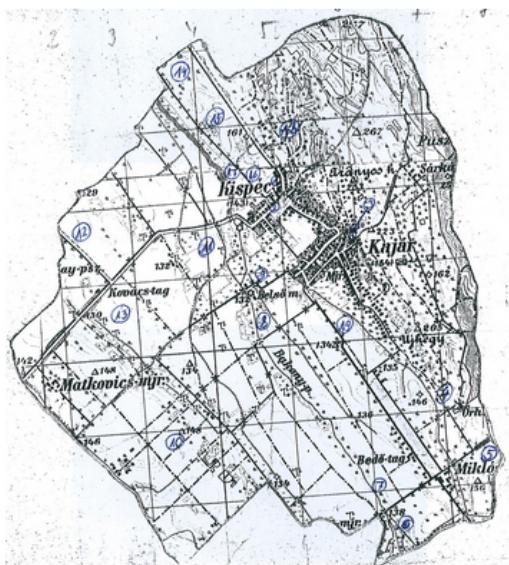
A vidéket a honfoglalás után megszállták a magyar nemzetségek, akik lovas avar népekkel keveredtek, ezt számos régészeti lelet bizonyítja. Fő fegyverük a félelmetes „íj”. A vidék katonai jelentőségét támasztja alá, hogy több földvár is építettek (Pátka határában Harangozódomb). Felpécen a villamosítás során, (a villanyoszlopok elhelyezése közben) több harcos sírját találták meg, melyekben fegyvereiket (nyíl, szablya) és a lovaikat melléjük temették el.

A középkori a település temetője a Sas-hegyen volt, A leletekből pl. gombokból, ruhadarabokból meg határozható, hogy a XII-XIII. sz. között már temetkeztek ide. A sírokat alig ásták 1 m mélyre. A talált leletek alapján körvonalazódtak a régi kajári öltözködési szokások is. A serdülő lányok öltözete volt a legdíszesebb, mely ékes fejdíszből (párta), díszes mellényből, finom kelméből készült szoknyákból és fél bőrcipőből állt. Az asszonyok viselete is díszes volt, a fejdísz a kendő váltotta fel. A férfiak viseletére jellemző volt a kalap, télen a süveg, a több gombos kiskabát, bársony vagy posztó csizmanadrág és bőrcsizma. 1698-ra a temető zsúfolásig megtelt és a sírok jelöletlenek voltak.

A tatár-járás feldúlása után IV. Béla királyunk elrendelte a várak, templomok és olyan építmények építését melyek megvédik a lakosságot a hasonló támadások ellen. Az 1250-es években épült meg Kajár első kőtemploma. A falu a templom köré építkezett.

Leletek, kutatás

1. Az első tudományos jellegű régészeti kutatások Kajárpécen a XIX.

fotó: Vikár Tibor: csontmaradvány, Sashegy

fotó: Vikár Tibor

fotó: Vikár Tibor: kucsma maradvány, Sashegy

század második felében folytak. Nagy szerepe volt ebben Fridrich Károly kajári számtartónak, aki a földmunkák során régiségeket összegyűjtötte, és Pannonhalmára küldte.

2. Fehér Ipoly szerint árokásás közben Kajár falu területéről egy őskori agyagedény jött elő 1873-ban.

3. Kajárpéc első régészeti kutatója Mihály István 1876-ban két halmot tárt fel a falutól délre levő Hunyoros dűlőben. Itt két egymástól 47 m-re levő, 2 m magas halom volt. Az egyik átmérője 35 m, a másiké 30 m. A másodikban 60 cm mélységben, 127 cm hosszú emberi csontváz feküdt lábbal kelet felé, amelyet Mihály István a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott.

Fotó: Vikár Tibor: mészbetétes edény, Kisgyűr

4. 1874-ben Sárkány Miklós bakonybéli apát római fibulát ajándékozott a bencés gyűjteménynek, mely Kajárról került elő.

5. 1878-ban és 1884-ben újabb római pénzermék kerültek elő Kajár szűzkúti dűlőjéből.

6. 1877-ben egy bronzmarkolatú kard került elő, mely a Magyar Nemzeti Múzeumban volt megtalálható, ami később a bencés gyűjtemények körét bővítette.

7. 1937 tavaszán a Kisgyűrben szőlőtelepítés közben kerámiaedények kerültek elő. 1938 augusztusában három bronzkori sírra akadtak.

8. 1930-40-es években az Öreg-hegy lejtőjéről kerültek elő római pénzek.

9. 1953-ban Kajár község határában, a szűzkúti dűlőben került elő sírkő, mely sokáig az urasági major falába volt befalazva. Más források szerint a Sas-hegyen, az egykori templom falában volt.

Fotó: őskori kemence felemelése, Vikár Tibor

10. 1960-as években Kovács József (tanító bácsi), a földmunkák során előkerült tárgyakat gyűjtötte. Tanító bácsi munkásságának eredményeképpen országosan is jelentős helytörténeti gyűjtemény jött létre.

11. 1970-es években a földből homokbányászás közben sírkő került elő, egy római férfi, nő és gyermek csontváza.

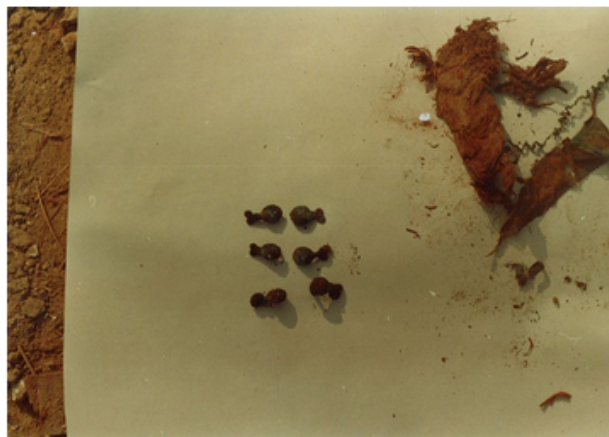

12. 1980-as évek jelentős régészeti eseménye, akkor kezdődött mikor a téesz-gépállomás létesítése céljából a Pokolfa-domb jelentős részét ledózeroltatta. Rengeteg régészeti anyag került elő. Egy

bronzkori fazekasműhely 50-60 darabból álló edényraktára került elő.

13. 1983-ban Kovács László által talált tárgy egy számszeríj-vég csúcsát. Kerámia töredékek kerültek elő, melyek készítésének korát a XIII-XIV. századra becsülik.

14. 1986 –ban Figler András leletmentő ásatásokat szervezett a terület régészeti anyagának megóvására. 1986. júliusának végén elkezdődött leletmentése, ami hamar jelentős eredményeket hozott. Árpád-kori 1200 és 1300-as évekbeli bronzkori hamvasztásos sírok kerültek elő a 1987-es régészeti ásatások folyamán. A templom szentélyében 18. sz. folyamán kriptát alakítottak ki, ahová Kajár előkelő családtagjai közül 3 főt temettek ide. A templom előterében 2 méteres csont kamra található, az 1700-as évek pestis áldozatait hamvasztás után itt temették el, a további fertőzések megakadályozása miatt.

Ruhakapocs, Sashegy, fotó: Vikár Tibor:

15. „1990. május 17-én a budapesti Kossuth Klubban első ízben a Henszlmann Imréről elnevezett kitüntető oklevelet és díjat Kajárpéc község kapta meg a régészeti kutatások támogatásáért.”

Kajárpéc régészeti feltárásában közreműködő személyek:

Figler András, Kovács József (Tanító bácsi), Takács Miklós, Rezi Kató Gábor, Vikár Tibor és a falu lelkes lakosai. Figler András régész így nyilatkozott: „Az egyik szenzáció maga a leletanyag, amit feltártunk, a másik számomra az, ahogyan ez történt. A falu teljesen a magáénak érezte az ásatást, ott volt velünk a tanácselnök éppúgy, mint az evangélikus lelkész. Az emberek szabadságot vettek ki a munkahelyükön, úgy jöttek ide dolgozni. Még sosem tapasztaltam, hogy az általunk kiásott cserepeket nem szakemberek így tudták értékelni, és megéreznék, megértenék, hogy közös értékeinkről van szó”

Sírkő töredéke, Szűzkút, In: Arrabona 10.

Lelőhelyek

A falunak nincs olyan része, ahol ne került volna elő bronzkori kerámiatöredék. Jelentősebb ismert lelőhelyek a következők:

- Kispéc – Kiserdő, tanítólakás környéke;
- Kispéc falumagja – a Fő utca vonala;
- Sashegy – Kajár régi temetője;
- Cseh szőlők területe;
- Szűzkút;
- Sajnavitzi malom dombja;
- Borsószer;
- Tízrendes;
- Kajári malom környéke;
- Kisgyür – kavicsbánya;

- Szalajtag;
- Balázsfa – ürgedombok;
- Pagonya és környéke;
- Kispéc – Felsőtagok;
- Pokolfadomb;
- Béke utca;
- Rákóczi F. utca;
- Hármashegy út – öregszőlők;
- Gyakorlókert – Kis földek;

Őskori kerámia töredékek, eszközök. Vikár Tibor:
Régészeti tanulmány, 1991

Kiállítás

A Faluházban külön kialakított helyiségben kapott helyett a helytörténeti gyűjtemény jelentős régészeti anyaggal, mely a helyi Kovács József tanító munkásságának köszönhető. Kovács József tanító kezdte el összegyűjteni a régi emlékeket, és a földmunkák során előkerült régészeti anyagokat. Nem sajnálva az időt és a fáradságot, a „Tanító bácsi”, (Kovács József) és Vikár Tibor állandóan járták a földeket a szántások után, s szedték össze a ekék által kiforgatott cserepeket, csontokat, emlékeket. Mindent, amit találtak, bevitték az iskolába, és beszéltek az embereknek ezekről a dolgokról. A falusiak megértették, hogy értékek fölött járnak, és ha bármit is találnak, azt be kell vinni az iskolába. Így a falu lakossága is aktívan kivette részét a régészeti feltárásban (Figler András).

Jelentősebb tárgyak a következők: kőkorszaki csont és csiszolt kőeszközök, bőrfejtős és hasító kövek, átfúrt kőbalta, edény darabok különféle díszítéssel, mind a legrégebbi ember alkotta leletek, tárgyak a bronzkorból, a római korból, és a török időkből is pl. bronz cipó (bronzkori), öntőkanál, római cserepek, fibula (ruhakapocs) a környék villagazdaságaira utal. Unicumnak számít a kajári csat és az egyélű kard is. Található még egy kovácsműhely teljes felszerelése, bronz pénzérmék a III. Béla korából, XVII. századi előkerült török handzsár, valószínűleg Bosznia megszállása idején hozott magával a katonai akcióban résztvevő helyi származású katona, dárda, illetve egy 1798-ból származó szőlőprés, végrendeletek, szerződések.

„1990. május 17-én Kajárpéc elsőként kapta meg a Henszlmann Imréről elnevezett kitüntető oklevelet a Régészeti Társulattól a régészeti kutatások segítségéért és támogatásáért.” (Vikár Tibor: Régészeti tanulmány: Adatok Kajárpéc régészeti kutatásához, 1991)

Forrás:

Vikár Tibor: Adatok Kajárpéc régészeti kutatásához, In.: Régészeti tanulmány: 1991. 9-14. p.

Fűzfa Balázs: Gyalogjáró történelem. Szociográfiák. Budapest, Argumentum, 2005. 48. p.

Kisalföld. 1990. május 16-i szám., 8. o.

Vikár Tibor, Beszélő múlt In.: Kajárpéci kispad, 1992. december; 1992. május; 1992. április; 1992. június.

Uzsoki András, Arrabona 10, Xantus János Múzeum Győr, 1968, 68-70. old.

Vikár Tibor, Beszélő múlt In.: Kajárpéci kispad, 1992. december; 1992. május; 1992. április; 1992. június.

Vikár Tibor: In.: Régészeti tanulmány, Győr-Sopron megyei Nyomda, 1991. gépirat

Vikár Tibor, Beszélő múlt, In.: Kajárpéci kispad: A bronzkor lakhelyünkön, 1992. p.6.

Takács Miklós, In.: Árpád-kori településrészlet Kajárpéc-Pókolfadombon, In.: Communicationes Archaeologicae Hungariae. (1993.), p. 201-228.

Lovas Elemér: Győr környékének őskori és ókori lakosai. In.: Győri Szemle, 1938. 145. p.

Orbán Dezső-Lovas Elemér: Kajar történeti földrajza. In Győri Szemle, 1939. 42. p.

Kajárpéc - Római katolikus templom

Kajárpéc, Kapus utca

Kajárpéc önálló kisközség a sokorói - dombvidék délnyugati részén. Kajár (Sokorókajár) és Kispéc falvak egyesítésével jött létre. A katolikus templom az egykori Kajár településrészen található.

A templom 1797 és 1800 között, késő barokk stílusban épült, műemlékvédelem alatt áll.

A vallási élet története

Az írott forrásokból feltételezhetjük, hogy Kajárnak már a kora Árpád-korban volt temploma. Források az egykori templom építését a 13. sz. derekára teszik, amit régészeti feltárások is valószínűsítenek. A 16. században a környék lakói már a reformáció hívei voltak.

Az 1698-as egyházlátogatás szerint a „község temploma magasabb dombon feküdt, ahonnan szabad kilátás nyílt a vidékre”. Ez a hely a mai plébánialak fölött levő dombtető volt, ezt a mai napig is látható maradványok is bizonyítják. Valamikor - írja a visitatio - „elég szép templom volt s még most is megteszi, de az eretnekek kezében van. Fölszentelése idejét, vagy, hogy melyik szentnek tiszteletére emelték senki sem tudja.”

1728-ban úgy tudták, hogy 1695 táján épült. Maga a visitatio canonica szerint a templom a háborús idők folyamán leégett, elpusztult, de szépen restaurálták. (1)

1700-ban az evangélikus lelkészt Bors Mihályt elűzték, aki Kispécre tette át székhelyét. Kajáron a bakonybéli bencés apátság látta el katolikus plébánosokkal a plébániát.

Fotó: Kozma Tünde

A mai templom elődje

A hajóhoz egyenes záródású szentély csatlakozott. A visitatio alapján leírták: „A templom padjai, valamint a kórus is fából voltak, ez utóbbi két oldalt ki volt ugyan festve, de meglehetősen "tarka-barka színezéssel és nem valami fejlett ízléssel.”

A Templom nyugati részén kőből épült, elég szép torony állott, erős és magas, de csak félmázsás harang volt benne. A templom előtt, jobb kézre, kicsiny, elhagyott, romlásnak indult kápolna állott, melyről sem azt nem tudták megmondani, melyik szentnek a tiszteletére épült, sem azt, hogy miért épült. Ez okozhatta azt is, hogy a temető kerítés nélkül, elhanyagolt állapotban volt.

A templom sorsa a falu sorsával alakult. Mikor a falu kiürült, a templom többször elpusztult, legutoljára a kuruc harcok idején.

„A templom már a 18. század közepén is igen megviselt állapotban volt. Mákóczy plébánossága idejében Pirnecker Emilián, a bakonybéli kormányzó 1744-1745-ben azonban megjavíttatta s így meghosszabbította fönmaradását. Nagyrészt újra fedette, rozoga falait vassal összehúzatta, amire hat mázsa vasat használtak el, a nedves részeket pedig cementtel iparkodott ellentállóbbakká tenni.” A munka elég soká tartott, mert az ácsok 108 napon átdolgoztak (1745 júniusáig).(2)

1747-ben a templom a plébániaépületekkel és a falu jelentős részével leégett.

A mai templom építése

1779. február 22-én be is mutatták Bakonybélben az új templom terveit. Graczer Zoerardot azonban megakadályozta terve megvalósításában a nehézzé vált pénzügyi helyzet. Csak a bencés rend

fölosztása után 1797. március közepén, kezdték meg a magyar kamara rendeletéből az új templom építését. Az építés három év alatt – a torony egy évvel utóbb – valósult meg. Az új templom ötven éven át bírta nagyobb felújítás nélkül. Ekkor már jelentékenyebb javítások kellettek. Ekkor Sárkány apát utasította a kajári plébánost, végeztesse el a munkát a templom pénzéből.” (3)

A templombelső

Az 1799-ben készült az empire főoltár képét Schmidt József festette. A szentély mennyezetén álló négy freskó az Isten Bárányát, a négy evangélistát, a bakonybéli bencés kolostort (a templom akkori kegyurát) és a rendházat ábrázolja.

„Az egyszerű mellékoltár fölött, melynek kétszlopos kis tabernaculum is van s melynek Szent Bonifác, Szent Magnus, Szent Venusta ereklyeit rejtő portatiléljét 1832. november 16-án helyezte el Kovács Tamás főapát. Eredetileg a haldokló Józsefet ábrázoló képvolt; most a hívek adakozásából szerzett barlangban álló loudesi Mária szobra van rajta, melyet maga a buzgó lelkipásztor, Benyák Ottó, szentelt meg felsőbb engedéllyel 1891. szeptember 8-án. A szentélyen kívül áll a vörösgránit színű, aranyozott szószék, hátul a Jó Pásztor, fölül a Szentlélek ezüstös galamb jelképével, tetején pedig Religio fehér szobrával van diszítve. Az eredetileg téglával, 1892-től pedig kelheimi lapokkal borított hajóban két oldalt fapadok vannak, melyek 1811-ben készültek, 1892-ben pedig ízléses faragásokkal is ellátva, javításon mentek keresztül s négygyel gyarapodtak.”(4)

A templom felszerelése

Orgonáját - miután a régi hegyi templomban levő ötváltozatú kis orgona egy darabig az új templomban is használatban volt - 1827-ben Bakonybélből kapta.

„Pacificalaja kettő van a templomnak: egy csinos mívű rézből s egy chinaezüst 1862-ből Sárkány Miklós bakonybéli apáttól, mely a főoltáron áll, két kisebb keresztje is van, egy réz, melyet beteglátogatásnál használnak s egy újezüst, mely a mellékoltáron van.”

A templom tornyában négy harang lóg: a lélekharang, mely azonos lesz az 1698-i visitatio említette haranggal. A kisharang, melyet 1807-ben újra öntöttek, a középső harangot Mendel Gáspár öntötte 1790-ben, mivel a villám megrongálta (felirata: Hofer Károly öntött Győrött), a nagy harangot 1790-ben öntötték.

Van még a templomnak toronykerepelője is, melyet 1861-ben készítettek Pápán. Valamint hivatalos leltár szerint még birtoka is van a templomnak.” (3)

Felújítási munkálatai

1975-1984 közötti időszakban tatarozták a kajári részen a plébánia épületét. Új lelkészlakás is épült ebben az időszakban, a hívők jelentős anyagi hozzájárulásával 1980 és 1985 között. A kajári harangláb renoválására 12 000 társadalmi munkaórát végeztek a gyülekezet tagjai. 1994-ben a templom felújítását tervezték, amelynek megvalósítására költségvetést készítettek, ami 4 és 6 millió forint közötti költségvetéssel. A felújítás magába foglalta a tetőnek, a csatornáknak, a torony négy falának és az első homlokzatának felújítását. Az egyház 600 e forinttal rendelkezett, a hívek támogatásából 900 e forintot reméltek. A Püspökkari Titkárságtól 1 millió forint, az Egyházmegyétől 500 e forint, illetve a támogatóktól 2,5 millió forintot reméltek.

Kajárpécsi Kispad, 1994. 6-9. sz. p. 12.

Kajárpécsi Kispad, 1994. 6-9. sz. p. 12.

Jegyzetek:

1. A Kajári Plébánia és Népiskolái, In.: Sörös Pongrác: A Pannonhalmi Szent Benedek – Rend Története: Bakonybéli apátság, Bp. 1904, 307. p.
2. u.o. 310-311. p.
3. u. o.320-326. p
4. u. o. 322. p.

Forrás még:

Vikár Tibor, In.: Kajárpécsi Kispad, 1994. február, 2. old.

Vikár Tibor: Szülőföldünk története: Kajárpéc, 1970-1986, In.: Honismereti pályázat, 1985

Külső forrás:

<http://www.lexikon.katolikus.hu/S/Schmidt.html>

képek: www.panoramio.com/photos/original/3175798.jpg/ Horogszegi Tamás

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4474A>

Kajárpéc - Sashegy

Sashegyi kutatások

Közismert dolog, hogy Sashegyen volt Kajár falu temetője 1830-ig, de hogy mikor temetkeztek oda először elődeink, az már a feledés homályába merült.

A homokbányászás során előkerült leletek a temetkezést a XVI-XIX. század között határozták meg. Ezek főleg viseleti tárgyak (párták, gombok, ruhakapcsok stb.) E tárgyak segítségével már részletesen sikerült rekonstruálni a régi kajári öltözködési módot.

Öltözködési szokások

A 15-16 éves lányok viselete volt a legékesebb, mely gyöngyös pártából, fémkapcsos mellényből, bársony és más nemes anyagból készül szoknyából és félcipőből állt. Az idősebb nők viseletére még kevés adatunk van.

A férfiak viselete nagy karimájú kalap, süveg, posztóból készült 8-12 gombos kiskabát, szűk csizmanadrág és bőrcsizma. A sírokat kereszttekkel nem jelölték meg. A temető 1698-ra zsúfolásig megtelt.

A feltárt temető és templom

A temetőről a XVII. század végéről maradt meg az első feljegyzés Lacza János egyházlátogatási jegyzőkönyvében. Leírja a gondozatlan temetőt és a romos templomot, melyet ekkor evangélikusok használtak. A templom mellett említést tesz egy kápolnáról, amiről nem tudják, hogy ki és mikor építette. A „kápolna” a XIX. század folyamán teljesen elpusztult, csak alapfalai maradtak meg, az első része az alapfalnak most is látható a bánya felőli oldalon. Az 1987-es régésztábor keretén belül sor került az alapfalak részleges feltárására. Ennek eredményeként egy 10x5 m-es egyenes záródású Árpád-kori templom alapjai kerültek elő. A kutatás jelenlegi állása szerint a templom az 1250-es években épült. Ez volt Kajár első kőtemploma. A temető alapjai alól XII-XIII. századi sírok kerültek elő, ezek a korai temetkezés bizonyítékai. Később a Sashegy több pontján sikerült XIII. századi temetkezési nyomokat találni. A leletekből arra lehet következtetni, hogy Kajár az Árpád-kor óta a Sashegy körül feküdt, elég itt Szent László királyunk törvényére gondolni, amely a falu felépítését a templom mellett rendeli el. A templom szentély részén a XVIII. század folyamán kriptát alakítottak ki. Kajár előkelő családjának három tagja temetkezett ide. A templom előterében megmaradt a pince, amit a gerendavégek falba vájt lyukai bizonyítanak. A pince két méter mély. Az 1700-as évek elején a pestis áldozatait itt helyezték örök nyugalomra. Először azonban a fertőzés megakadályozása végett elhamvasztották őket.

Az Árpád-kori templom alapfalai veszélyben vannak. Ha tovább pusztul a domb, a bánya felől, akkor megsemmisülhet e páratlan érték.

Forrás:

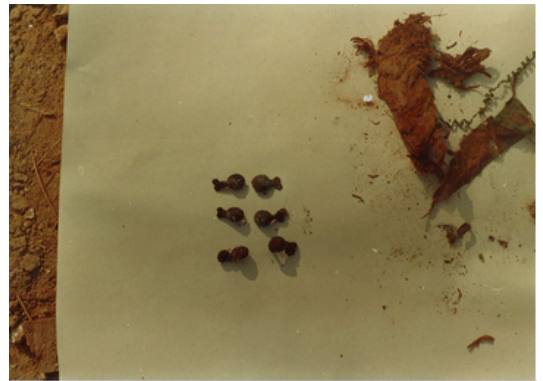
Vikár Tibor: A sashegyi Árpád-kori templom. (Beszélő múlt., „Mélységes mély a múltnak kútja.”) In: Kajárpécsi Kispad, 1992. 2. évf. 1. sz. p. 6.

Orbán Dezső-Lovas Elemér: Kajár történeti földrajza. In Győri Szemle, 1939. 42. p.

Ebenhösch Ferenc: Két románkori kerektemplom nyoma Győr megyében. Győri Közlöny, 1876. 73. sz.

Párta maradványa, Sashegy, Vikár Tibor: Régészeti tanulmány, 1991

Ruhakapocs, Sashegy, Vikár Tibor: Régészeti tanulmány, 1991

Kajárpéc - Születés, gyermekkor

A gyermek világrajötte nagy esemény volt a család életében. Az ötvenes évek előtt a várandós anya egészen a szülés megindításáig dolgozott.

Társadalmi rétegeként változott a várandós anya leterheltsége.

A falu szegényebb rétegeinél, ahol a munkáskéz számított, nemigen volt könnyítés a munkájában. A módosabb gazdáknál néhány helyen jobban kímélték, aszerint, hogy volt a család irányítója, a várandós anya milyen viszonyban állt az anyósával, ha otthon lakott, akkor az anyjával. Megszólták azt a menyecskét, aki terhes létére kényeskedett, vagyis nem tartott ki úgy a munkában, mint a terhessége előtt.

Azokat a dolgokat, amiket a terhes anya megkívánt, megadták neki, főleg a gyümölcsöt, mert azt tartották, hogy ezáltal a jövő évi termés bővebb lesz. Ha éréskor kiment a szőlőbe egy terhes anya, mindenhol megkínálták kérés nélkül is. A szőlőhegyen bárhonnán szabad volt egy fürtöt levennie. Otthon mindig kínálták étellel, mert azt tartották, hogy ha valamit úgy kíván meg, az meglátzott a gyermekben. Ha étellel kínálták, mondták neki: „Na egyél, nehogy meglátsszon a fiad fején”.

Még a születés előtt szerették volna megtudni, milyen nemű lesz a gyermek. A várandós anyát leültették a földre, s ha balra fordulva kelt fel, akkor fiú, ha jobbra fordulva kelt fel, akkor lány lesz az újszülött. A has formájából is megpróbálták jósolni. Ha csúcsos hasú volt az anya, akkor lány, ha széles, telt volt, akkor fiú lesz – tartották.

Bába asszonyok

Születésnél Widemann Anna emlékezete óta mindig bába segédkezett. A faluban régóta volt bába. A visszaemlékezés szerint az első Zsófi néni volt, akinek nem volt iskolája, hanem másoktól tanulta el a mesterséget.

Ráolvasásokat nem használt. Zsófi néni után Ámán (Lepának Mária) Juliska néni és az ötvenes évektől Bába Erzszi néni volt a bába. Neki már iskolájuk is volt. A nők mindig ágyban szültek.

A szülést mindig a bába vezette le, de ha hirtelen kellett szülni és a bába nem volt elérhető, akkor egy idősebb asszony, de a bábát akkor is értesítették. Szülés után a csecsemőt megfürösztötték, és pólyába tették. Pólyát már emberemlékezet óta használtak a faluban. A katolikusok a gyerek születése után mindjárt rózsafüzért tettek a kezére.

Az evangélikusoknál régebben színes szalagot kötöttek a pici kezére, hogy megóvják a rontó személyektől. Ha nagyon sírt a gyermek, akkor a kezét behajtott helyzetben próbálták meg összenyomni. Ha összeért, akkor nem volt baj, ha nem ért össze, akkor megrontották. Ilyenkor pohárba vizet öntöttek, és faszenet tettek a víz tetejére. Ha a szén leült a pohár fenekére, nem árthatott neki.

Nyáron, amikor nem volt parázs, három szál gyufát gyújtottak meg, és annak elégett fejét tették a víz tetejére. Ha rontás volt, akkor a szenes vízzel megkenték a kicsi szemét, száját, orrát, és egy csepp vizet a szájába is öntöttek, s közben ezt mondták: „Szem meglátta,/ Szem megverte, / Segítsen rajta/ Az Atya, Fiú, Szentlélek, Úristen!

A kicsit bölcsőben ringatták. A bölcsőt általában asztalosok, de ügyes kezű mesteremberek is készítették. Minden családban volt bölcső, ami két-három nemzedéken keresztül szolgálta a családot. Falunkban az ötvenes évekig használták. A gyermek fürdővizét este nem szabadot kiönteni. Hogy miért, arra nem tudtak választ adni. A fürdővízbe az anya kis tejet fejt a melléből, hogy a gyermek erős legyen. Amíg az anya feküdt, addig a közeli hozzátartozó, vagy ha volt idősebb leány, akkor ő gondozta a családot, főzött, mosott, takarított. A komaasszony (keresztszülő) három napig vitte a komatálat.

Minden családnál megtalálható az ún. komapohár, amely egy füles porcelán bögre. Általában

tyúkhúsleveset vittek, hogy az anya erős legyen, és sok tejet adjon. A komatálon általában rétest és kalácsot vittek. A bábaasszony egy hétig fűrésztötte a kicsit, és ragaszkodott hozzá, hogy az anya legalább egy hétig feküdjön. Főleg burgonyából készítették az anyának ételt, mert attól remélték, hogy bőséges lesz a teje.

Keresztelés

Szülés után a keresztelés volt a másik nagy és fontos esemény. A keresztelést igyekeztek minél hamarabb elvégezni, mert úgy hitték, a pogányok lelkét nem fogadja be az anyaföld, és bolyonganiuk kell a világ végezetéig. Halva születetre nem emlékeznek a faluban. Ha a született gyermek formája gyenge volt, akkor a bába keresztelte meg. A szülő anya szobájában mindig volt szenteltvíz.

Ha a bába keresztelte, azt nevezték házi keresztségnek. A házi keresztséget az egyház elfogadta, és bevezették az anyakönyvbe. Ha a csecsemő korán meghalt, akkor a legközelebbi hozzátartozó sírjába temették. Keresztet csak néha állítottak neki. Pap nem kísértc ki, csak a szűkebb családi kör. Általában az apa csinált egy dobozt, s abba temették el.

A gyermeket már nem szerint is különböző színű pólyába tették. A fiúknak kék, a lányoknak rózsaszín volt a pólyájuk. Fehér inget, réklit, adtak a kicsire, melyet másfél éves korig hordtak a gyerekek. A pólya szélét fodorral vagy slingeléssel díszítették. Keresztelőkor az evangélikusok keresztelőtakarót is használtak. Ez finom, fehér gyolcsból készült, kb. 40*60 cm-es nagyságú volt, és csak erre az alkalomra használták.

Keresztelőkor annyi keresztszülőt kértek meg, amennyit jónak láttak, főleg olyanokat, akik tehetősebbek voltak. Legtöbbször a szülők testvérét hívták el keresztszülőnek. Régen követelmény volt, hogy vallásos legyen az illető, ez mostanában már vesztett jelentőségéből. Az evangélikusoknál nem voltak annyira merevek a szabályok, mint a katolikusoknál. Aki csak polgári házasságot kötött, az nem lehet keresztszülő, hiszen nem tud megfelelni a követelményeknek a gyermek vallásos nevelésében.

Katolikusok

Katolikusoknál keresztelőkor a gyermeket a sekrestyéknél kell bevinni. Nem léphet be a főkapun a templomba, mert még pogány. A sekrestyében a pap várja a gyermeket, ráteszi a stólat, és ráfektet egy kisinget a pólyára, amely a templom tulajdona. A keresztszülő kap egy égő gyertyát, amivel gyertyát gyújt a keresztelőkútnál. Itt fogadalmat tesznek, hogy a gyermeket vallásos életre nevelik. A pap szenteltvízzel megkereszteli. A keresztelésre a bába viszi a gyermeket. Hazaérve ezt mondja: „Meghoztuk a megkeresztelt kisbárányt?”.

A katolikusoknál általában két nevet adnak. Az első nevet a szülők adják, a másodikat a pap. Ő általában egy szentnek a nevét választja, hadd legyen védőszentje a gyermeknek.

Evangélikusok

Evangélikusoknál is divatban van a két név adása. Fiúknál az első az apa neve, a második pedig a nagyapáé vagy a keresztapáé. Lányoknál az első a nagyszülő, a második a keresztanya, esetleg az anya neve. Keresztelő után mindig egy kis lakomát adnak, amire a keresztszülők, a szülők, a bábaasszony és a közeli hozzátartozók a hivatalosak. Ez általában egy vacsorát jelent csak. Újabban jött divatba, hogy a szülést követő vasárnap keresztelnek, és nagyobb ebédet adnak. Ekkor a keresztszülők ruhafélét ajándékoztak a gyermeknek, ma már pénzt adnak a szülőknek, hogy azt a gyermekre fordítsák. Az ajándékozás a harmincas években jött divatba, előtte (1930 előtt) a bábaasszony a keresztelői lakoma végén egy kis kalapba gyűjtött pénzt a jelenlevőktől a gyermeknek.

Egyházkeles a katolikusoknál

Szülés után a katolikusoknál az anya nem mehetett ki a házból, nem mehetett el a templomba. Vallásuk szerint a szülés tisztátalan dolog, ezért az anyának előbb meg kellett tisztulnia. Ezt nevezik egyházkelesnek.

Az anyának a picivel együtt a sekrestyénél kellett bemenni a templomba. Ha a keresztanya is jelen volt, akkor neki és az édesanyának is égő gyertyát adtak a kezébe. Így mehettek be a templomba. A gyerekekre rátették a stólát.

A pap az oltárnál imádkozott az édesanyáért és a kicsiért. Így tisztultak meg mind a ketten. Az anya általában egy hétig feküdt „gyermekágyban”, és ha megerősödött, újra ki kellett vennie a részét a munkából. A gyerekeket kéthónapos korukig nem hagyták magukra, mert akkor a gonoszok kicserélik őket. Ha a kicsinek volt nagyobb testvére, akkor ő vigyázott rá, míg az anya dolgozott, ha nem volt, akkor pedig a nagyszülő. Egyéves kora után már az édesanya vitte magával a gyermekét a mezőre.

Ilyenkor a föld szélénél 40 cm mély gödröt ástak, és abba állították bele a gyereket játszani. Amíg a gyerek a bölcsőt ki nem nőtte, addig benne aludt. Elalvás előtt ringatták, és mondókákkal, énekekkel csitították. Sajnos ezek szövege csak töredékekben maradt fenn: „Aludj baba, aludjál, Nyuszika is alszik már.”

Bölcső

Amikor a gyermek már növekedett, a bölcsőt egy kis járóka váltotta fel. Ez egy gyalogszékhez hasonlított, csak nem akácból, hanem fenyőből készült.

Az állóka lapjának közepén egy 35-40 cm átmérőjű kör alakú nyílás volt, és négy 40, cm-es lábon állt.

Lapja egy méter hosszú és 40-50 cm széles volt. A körbe állították bele a gyereket, s ő az állóka szélén játszott, amivel tudott.

Kézzel készített játékok

Játékot az idősebb testvérek vagy nagyszülők készítették számára. Rongybabát, csontbabát mindenki tudott csinálni. Kicsiknek papírból spirált vágtak ki, és azt a bölcső fölé erősítették. Dióból csörgőt készítettek.

A nyers tojás két végét kifúrták, és a lyukon kifújták a belsejét. Az egyik lyukba illesztették a madár fejét, a másikba pedig a farkát. A madárnak szárnyat két oldalra papírból ragasztottak. Ezt is a bölcső fölé akasztották.

Kukoricatorzsából hidast, a szárából hegedűt készítettek. Mikor nagyobbak lettek, már csoportosan játszottak, külön játszótér alakult kis Kispécen a Felszegen az ún. Dülő-Rác kertben és az Alszegen a Kossuth-fa környékén.

A játékok igen változatosak voltak, de sajnos közülük már nagyon sok feledésbe merült. Nagyon régi játék a kavicsozás, már a rómaiak is játszották

A fiúk inkább labdázta, a labda marhaszörből gyúrták. A kaparon amivel a marhát vakarták, sok szőr gyűlt össze. Ezt megvizezve gyúrták össze ököl nagyságúra. Rongyból is készítettek labdát. Különféle rongydarabokat egy harisnya szárába tömtek. Ha kellő nagyságú lett, akkor a harisnya szárát madzaggal átkötötték, és ez volt a labda. A játékok közül még egy érdekesség megemlítendő, amely bizonyítja a vidék kapcsolatát a Rábaközszel.

A Rábaköz minden falujában játszották a lányok a korsós játékot. Kajáron és Kispécen emlékeznek arra, hogy a húszas években még ismerték. E játékot töredékesen Palenik József néptáncutató találta meg 1989-ben. Ludván Julianna (szül. 1903.) így emlékezik: „Mikor lányok voltunk, öten-hatan körbeálltunk. Egy olyan fazékba, amelynek nem volt füle, kavicsot raktunk, jól megráztuk, és egyik társunknak dobtuk”. Arra sajnos már nem emlékszik, hogy mondtak-e valami versikét. A gyermekjátékok világa hamar belevisz abba a korba, mikor a két nem elkezd egymás után

érdeklődni.

Lakodalmi játékok Kajárpécéről

1. Egy lány nőnek öltözött fel, kis teknőbe babát tett. A vacsora után a vőlegényéhez ment, és elpanaszolta a menyasszonynak, hogy mennyire becsapta őt a vőlegény. Megmutatta a babát, hogy ő a vőlegény gyermeke. Kemény szókat szórt a vőlegényre. Végül egy csomó pénzt követelt az ifjú férjtől. Ezt a játékot egy más vidékről származó asszony gyakran elérte, és családi csetepatéhoz vezetett. Ezért 1930 körül elhagyták ezt a játékot.

2. Aki a lakodalomból titokban hazament, azért 3-4 férfi elment, és addig zörgettek az ajtaján, amíg be nem engedték őket. Kerítettek egy fataragácsot, és ahogy volt, ingben és gatyában, rákötözték a taragácsra, és visszatolták a lakodalomba. Ott ítékeztek felette. Megitattak vele három pohár bort, de ha nem akarta meginni, akkor úgy öntötték bele. Figyelmeztették, ha meglép, akkor már öt pohárral kell meginnia.

Forrás:

Vikár Tibor, Gyermekkor-születés Kajárpécen, In.: Kajárpécsi Kispad, 1993. febr. 2. sz. p. 6.

Vikár Tibor, Gyermekkor-születés Kajárpécen, In.: Kajárpécsi Kispad, 1993. jan. 1. sz. p. 6.

Kajárpéc - Szűzkút

Szűzkút település

„SCEZV falu nevét már csak egy dűlő őrizte meg Szűzkút néven Kajár határában, pedig régen itt jelentős település volt. Szűzkúton az először a rómaiak telepedhettek meg a II-III. század folyamán, a dűlő Csuki-ér (Csukér) felőli oldalán. Egy római villa maradványait a Szűzkút táblásításakor találták meg a helybeli lakosok.

„A tatárjárás után a falu eltűnt, s helyét csak a Szűzkút vagy Kőbölkút nevű földrész, kaszáló, illetve határpont jelölte Kajár déli határán és Szerdahely É-i határán (1258), melyet szerdahelyi (1356) és patonai népek (1436) háborgattak. Az 1457-i határleírás szerint Kajár határának D-i szélén, a mai Miklós major körül feküdt.

A helyiek a dűlő nevét úgy magyarázzák, hogy ezen a területen volt egy kút, amibe egy szűzlány beleölte magát.

Régészeti feltárások

Sok téglatöredék, késő római fibula és pénz került elő a környékről, amit Mihálydy István bakonyszentlásztói plébános 1876-ban a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott. Mihálydy István volt Kajár elő igazi régésze. Sokat járta a környéket, és gyűjtötte a régiségeket.

A római téglák között van egy érdekes lelet. Egy négy darabból áll téglán bekarcolt kurzív írással ez olvasható: „Surus qui officium dedicatum habet, vinat per multa Secula Semper”. A szöveg szerint a téglá Surus tégláégetőjéből való. A római villa nem élte túl a népvándorlás viharait. A IV. század végén lakói elhagyták, és az épületek elpusztultak.

Írásos emlékek Szűzkútról

Szűzkút az Árpád-korban népesült be újra. Első okleveles említése 1171-ből való: „Quiar (Kajár), quam Sciscienses (Szűz) diceban suam...” Mivel Szűz falu észak felől szomszédos volt Kajárral, ezért a bakonybéli apátság igyekezett megszerezni magának.

Egy 1171-re keltezett, de később írt apátsági feljegyzés szerint a szűziek egy kajári földrészt elfoglaltak. Az apátság a királyoz fordult az ügyben ítéletért. A király küldötte Márton malmát felégette, Péter háza kapuját betörte, s a szűziek házait lerombolta elűzte őket. A szűziek végül kiegyeztek az apátsággal. Hogy házaikba visszatérhessenek, vállalták az apátságnak fizetendő évi adót: 1 vödör mézet, 5 köböl gabonát, s visszaállították a régi határt Kajár és Szűz között. Gil fehérvári kanonok mint poroszló az (1086-i) oklevéllel járta meg a két falu határát, és megállapította a régi határokat.

A határ 1206-ban vált vitássá. 1206-ban a veszprémi várnépek erőszakkal elfoglalták Szűz földjét, mint a veszprémi vár birtokát. Az esztergomi érsek bírósága a bakonybéli apátságnak ítélte Szűz földjét. A per idején Paussa pap, egy az egyházi jobbágyok közül az apátságot egy márkával segítette a perköltség fizetésekor, a monostor ezért egy jobbágytelki részt, szántót és kaszálót adott neki a megnyert földből. Ekkor jut Szűz végleg az apátság birtokába. Ezt konkrétan bizonyítja egy 1234-ben kelt oklevél. Ebben a győri várispán és jobbágyai szállnak pörbe Kajár (itt az oklevélben Kajárt kivakarták és Szűzre javították) déli határa miatt. A király által kiküldött bíróság Uryas pannonhalmi apát elnökletével a béli monostor javára döntött, és Kajár határait leírta.

1234-ben a győri és a veszprémi vár jobbágyai követelték maguknak a béli apáttól Szűz 10 ekényi földjét (egy ekényi föld a korabeli mérték szerint annyi föld, melyet egy ekével egy nap alatt fel lehetett szántani.) A bíróság Szt. László 1086. évi határleírására hivatkozva újra az apátnak ítélte a földet. Az 1086. évi oklevelet most már Szűz határával bővítve írta át. (1.)

A falu a gyakori erőszakos foglalások és az 1241. évi tatárjárás miatt teljesen elnéptelenedett. Szűz

neve állandóan felbukkan a későbbi oklevelekben, de már nem mint falu, hanem úgy mint Kajár déli határa. 1356: Kay ar... de feneto Zercuth, 1436 ZWZKWTH néven. 1258-ban már Szűzkút néven szerepel mint kaszáló és határpont Kajár déli és Szerdahely északi határán. 1356-ban a szerdahelyiek, 1436-ban pedig a patonaiak próbálták megszerezni, eredménytelenül.

Az 1457-i határleírás szerint Kajár déli szélén feküdt. Nevét valószínűleg az elpusztult falu helyén megmaradt kútról kapta, ez a kút az oklevelekben határpontként szerepel. Az oklevelek Szűzkút mellett Kőbőkutat is említenek, mint határpontot. 1457 oklevél: ZWZKWTH, KWBWLKWTH – valószínűleg még ez is Szűz falu része volt. Szűz falu pusztulása után jelenik az oklevelekben Szerdahely, melynek nevét Szerdahelypuszta őrizte meg. A falu nevét szerdai hetivásárjairól kapta. Szerdahelyen ment át az egyik hadi út, amely Győrt és Veszprémet kötötte össze. Ennek az útnak a védelmére építették a Harangozóban lévő földvárat az Árpád-kor elején.

Sírkő töredéke. In: Arrabona 10, Xantus János Múzeum Győr, 1968

A Szűzkúti sírkő

„A Szűzkúti dűlőben előkerült sírkő, ami az urasági major falába volt befalazva. Téglalap alakú, felirat nélküli sírkő töredék. Más források szerint a Sas-hegyen, az egykori templom falában volt, illetve a Gyakorlókert melletti római temetőből került elő. Felső, háromromú részen felfüggesztett, sima füzérek láthatók. Az ormot alul kettős léctag zárja le, majd féloszlopok által határolt mezőben két, csaknem felismerhetetlenségig kopott portré mutatkozik.” (3.)

Jegyzetek:

1. Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. 2. köt. 635. p.
2. A Pannonhalmi Szent Benedek rend története. 8. Kötet. A bakonybéli apátság története. Az önállóság kora. Írta Sörös Pongrác. Bp. 1903. 221. p.
3. Gabler Dénes: Arrabona és környékének kőplasztikai emlékei, In.: Arrabona 10, Xantus János Múzeum Győr, 1968. p. 69-70.

További forrás:

Gabler Dénes: Arrabona és környékének kőplasztikai emlékei, In.: Arrabona 10, Xantus János Múzeum Győr, 1968. p. 51-78.

Vikár Tibor: Adatok Kajárpéc régészeti kutatásához. Régészeti tanulmány. 1991. Kézirat.

Vikár Tibor, In.: Szülőföldem, Kajárpéc: Kajár és Kispéc községek története a kezdetektől a jobbágyfelszabadításig. Kajárpéc, Kajárpéci Önkormányzat, 2000 .

Balogh Zsuzsa: Kajárpéc története napjainkig. Kézirat. 1983

Vikár Tibor, In.: Beszélő múlt: Kajárpéc az Árpád-korban, In.: Kajárpéci Kispad 1992. 7-8. sz. 6-7.p.

Vikár Tibor: Beszélő Múlt. Szűzkút. In.: Kajárpéci Kispad:, 1992. 3. sz. , p.6,

Lovas Elemér: Győr környékének őskori és ókori lakosai. In.: Győri Szemle, 1938. 145. p.

Orbán Dezső-Lovas Elemér: Kajár történeti földrajza. In Győri Szemle, 1939. 42. p.

Kajárpéc - Tájház

Az 1896-ban épült parasztház 1996-ig az Árvai család birtokában volt. Ekkor értékmentés gyanánt megvásárolta egy nádazó.

A több mint 100 éves ház falai vályogtömésből épültek, teteje nádból készült.

A ház felépítése

Belül két földes szobából, egy konyhából és egy nyitott kéményes kemencéből áll. A szobákat minden évben újra kellett sározni, hogy friss és tiszta legyen.

A kézműves kör szerepe

A Kézműves Kör kitartásának és a sok társadalmi munkának az eredménye, hogy a ház újra életre kelt.

Az első elképzelés nem tájház volt, hanem egy saját házikó, ahol kézműves foglalkozásokat, táborokat tudunk tartani a gyerekeknek. 2009 tavaszán elkezdtük a felújítást, a ház rendbetételét. A munkálatok során jött az ötlet, hogy a falunak a régi tárgyak megőrzéséhez, hagyományok bemutatásához ez az épület megfelelő lenne. Így elkezdtük beszerezni a bútorokat, berendezéseket, régi használati- és dísz tárgyakat. Ez a folyamat egyáltalán nem volt nehéz, hiszen mindenki örömmel ajánlotta fel féltett régi kincseit. Nagyon hamar „megtelt” a házikó. Azóta pedig folyamatosan gyarapszik a gyűjtemény, mert mindenki látja, hogy jó helyre kerültek a féltve őrzött emlékek és a jövő nemzedéke is megismerkedhet a déd- és nagyszülők által használt tárgyakkal.

Gyereknapok szervezése

A munkálatok után megkezdődött az élet a tájházban. Minden évben gyereknap körül megrendezzük a Tájházi vigasságokat, ahol a gyerekprogramok mellett a felnőtteket is szórakoztató műsorok várják.

A 3 napos kézműves táborot is hagyományosnak mondhatjuk. Először 2009 nyarán tartottuk itt, ahol a gyerekek sátorban alszanak, kézműves foglalkozásokon, túrákon, vetélkedőkön vesznek részt, bográcspan és kemencében készült ételeket fogyasztanak.

Ősszel a szüreti felvonulás után kemencében sült langallóval, pogácsával látjuk vendégül az idelátogatókat.

Minden évben a tájház ad helyszínt a falu Mikulásának.

A rendszeres programok mellett évente több csoport is megfordul nálunk, akik feltöltődve, élményekkel gazdagodva távoznak.

A továbbiakban is szeretnénk folytatni a munkát, hogy minél többen megismerhessék Kajárpéc tájházát és a többi nevezetességet.

Forrás:

Kocsis Éva tájékoztatója, Kajárpéc

Fotók: Édl Szilvia

Kajárpéc - Tavaszi népszokások

A böjt

A farsangi vigaszágok után Hamvazószerdán kezdődik a böjt. Negyven napon keresztül csak böjti ételeket volt szabad fogyasztani. Tilos volt a mulatozás, táncolás. Esküvőt ebben az időszakban nem tartottak. Néha vasárnapi mise után a fiatalok játszottak, de nem volt szabad énekelni.

Böjti ételek

A böjti ételek közül nagyon érdekes eledel volt a csiripiszli. Búzát, rozstot áztattak dagasztódeszkán. Vászonzendővel lettakrták, és öntözgették, míg ki nem csírázott. Húsdarálón ledarálták, tésztaszűrőn átszűrték. A levét, ami olyan lett, mint a tej, összekeverték liszttel. Utána cserépfazékba tették, közepébe egy szál nádat dugtak, hogy a sütésnél el ne fusson. A kemencében megsütötték. Így lett kész a csiripiszli. A tejszerű lét, ha maradt, odaadták a szomszédoknak, hogy ne menjen kárba. Így jutott minden házba friss csiripiszli.

Hamvazószerda

Hamvazószerdán barkát hamvával a pap keresztet rajzol a hívek homlokára, emlékeztetve mindenkit, hogy a „porból vétettél s porrá leszel”.

Tavaszi névnapok jelentősége

Tavaszközeledtével szaporodnak a nevezetes névnapok.

Március 12. Gergely napja. Ha hideg, szeles idő volt, akkor Gergely rázta a szakállát. Sándor, József, Benedek hozza a meleget, de egy kicsi hideget is.

György napja eldől, hogy mennyi hideget hoztak. A cigány, ha kalapáccsal veri is vissza a fűvet a földbe, ilyenkorra akkor is kizöldül.

József napja után lehet a veteményezést elkezdeni.

Gábor napjára már a gólyák is megjönnek délről.

Március 25-án van Gyümölcsoltó Boldogasszony, a gyümölcsfák rendbetételének napja.

A böjt utolsó négy hete

1. hét

A böjt utolsó négy hetének különféle elnevezése volt. Az első a „Fekete hét” Feketevasárnapal. Ezen a héten nem jó semmit elültetni, mert minden férges lesz. A Fekete hét elnevezése onnan ered, hogy Feketevasárnap bevonják a keresztet fekete kendővel. Ezt csak pénteken bontják le.

2. hét

A Virághét Virágvásárnapal kezdődik. Ezen a héten arról emlékeznek meg, hogy Krisztus bevonult Jeruzsálembe, ahol virággal köszöntötték. Virágvásárnapon történik a barka szentelése. Kajáron a templomban a Mária-oltárnál szentelik. A szentelt barka megóv a villámlástól, tűzvészről. Régen még a padlásra is vittek belőle a gyakori tűzkárok miatt. Otthon a barkát az ablakban tartották. Ha viharfelhők gyülekeztek az égen, letörtek a barkából egy darabot, és tűzbe dobták, imádkozás kíséretében. Azt kérték, hogy a vihar is olyan csendesen müljön el, mint ahogy a tűzben a barka elhamvad.

3. hét.

A harmadik hét a Nagyhét, Húsvétvasárnapal. Nagyhéten a házakat teszik rendbe. Minden részét kitararítják, hogy a feltámadás ünnepére rendben legyen. Nagycsütörtökön a harangok Rómába

mennek. Ilyenkor harangozás helyett a gyerekek kerepeltek egészen addig, míg nagyszombaton este – földtámadáskor – vissza nem jöttek a harangok. Mindhárom nap reggel az asszonyok a faluvégi keresztekhez mentek imádkozni. Ezek voltak a „keresztjáró” napok.

Régen a század elején a falu lakosai elmentek a Bakony-érhez hajnalban, és megfürödtek a patakban, hogy egész évben egészségesek legyenek. Péntekre virradóra a hívek elmentek Jézust keresni, közben imádkoztak, énekeltek. Nagypénteken kinyitották Krisztus koporsóját.

Nagyszombat

A nagyszombat feltámadási körmenettel kezdődött. A körmenet után volt a tűz- és vízszentelés. A temetőből összegyűjtött régi keresztek hajnalban a templom melletti missziós keresztnél eltűzelték.

Húsvét napja

Húsvét napján volt az ételszentelés. Fehér ruhába csomagolt kalácsot, tojást, sonkát szenteltek, amit reggel fogyasztottak el családi körben. A morzsákat reggelizés után gondosan összeszedték és elégették, hogy a szentelt morzsák nehogy piszkos helyre kerüljenek. A sonka csontját az eresz alá dugták, hogy elhárítsa a házról a veszedelmet. A tojásokat vöröshagyma héjából készült piros lében festették pirosra.

Húsvéthétfőn a fiatalok korán reggel mentek locsolni. Jaj volt annak a lánynak, akit ágyban találtak, mert őt hidegvízzel ébresztették fel. Régen locsolásért tojást kaptak a gyerekek. Amikor végeztek a locsolással, akkor a réten összegyűltek, a tojásokkal együtt, a tojásokat pénzzel dobálták meg. Aki előbb eltalálta a tojást, azé lett a tojásra dobált pénz a tojásokkal együtt. Húsvét harmadnapján a lányok csoportosan összegyűltek, és jaj volt annak a legénynek, akit titokban meglestek, mert egy vödör vízzel öntötték le, ha nem vigyázott.

Fehérvasárnap

Fehérvasárnap volt az első bál a kocsmában, ez volt a legényavatás. Az avatandó legény választott keresztapát, aki beavatja a legényéletbe. Avatáskor az avatandó legény néhány liter bort fizetett ott legénytársainak, hogy befogadják maguk közé. A legény már járhatott lányos házakhoz, kocsmába. Aki nem volt bekeresztelve, annak a fiúnak az esti harangszó után haza kellett menni, mert ha a legények megfogták este az utcán, jól helybenhagyták. Kár, hogy ez a szokás kiment a divatból.

Április 24. Szent György napja, amihez sok szokás fűződik. E napon történik az állatok kihajtása, béresek, cselédek felfogadása. György napjával kezdetét veszi a mezei munka, amely már a nyár közeledtét jelzi.

Forrás:

Vikár Tibor, Beszélő Múlt, Tavaszi népszokások Kajárpécen, In.: Kajárpécsi Kispad, 4. sz. 1993. ápr. p. 9.

Kajárpéc - Temetkezési szokások

Mint mindennek a földön, az emberi életnek is megvan a maga ideje. A kajárpéci parasztember számára 50-60 éves emberek még nagyon fiatalnak számítanak, csak a 80 éves emberek az igazán öregek.

Akik fiatalon hunytak el, azok nem éltek teljes életet. Az idős emberek, mikor már túl vannak a hetvenedik életévükön, már készülnek az utolsó nagy útra. Elkészítik ruhájukat, melyben majd eltemetik őket. Régen az a ruha a férfiaknál völegényruha, nőknél pedig a sötét színű ünneplő. Az idős emberek megérik a vég közeledtét, elrendezik dolgaikat, nehogy váratlanul érje őket a halál. Ha volt haragosuk, kibékültek, mert különben nem tudott megnyugodni a lelkük.

A halál közeledte

A halál közeledtét sok minden jelezte számukra: több éjszakán a halálmadár, a kuvik szólt a ház körül, a kutya egész éjszaka tutolt, ropogott a bútor, kukorékolt a tyúk, az állatok nyugtalanok voltak.

Hirtelen halál

Ha hirtelen érkezett meg, az idős ember csendesén aludt el, akkor azt mondták, hogy szép halála volt.

Ha sokat szenvedett, akkor még valami elintéznivalója van a földön, vagy igen nagy bűnt követett el, és ezért bűnös lelke nehezen tudja elhagyni a testét.

Így voltak boszorkányos emberek, kik még tudományukat nem tudták átadni másnak, addig nem hallhattak meg. Ilyenkor rendszerint seprűt fogattak meg vele, hogy megszűnjön boszorkányos tudománya. Az ilyen embert a föld sem fogadta be. Az angyalok csattogtatják temetésekor szárnyaikat, hogy a boszorkány lelkét a pokolra zavarják.

Az idős emberek tagadják, hogy volt-e valaha a faluban ilyen ember. Csak nagyon bizalmasan árulják el, de úgy hogy ne kerüljön nyilvánosságra.

Halálos betegség

Halálos betegség alkalmával a család előre felkészül a legrosszabbra. Értesítik a legközelebbi családtagokat, beszélnek a pappal, beszerzik azokat a dolgokat, amelyek közvetlenül szükségesek a temetéshez (koporsó, koszorúk, stb.).

A halál közeledtével a beteg egy kicsit jobban van, ilyenkor búcsúzik el családjától, barátaitól a haldokló. Ez a kis idő Isten figyelmeztetése, hogy a haldokló felkészüljön a nagy útra. A haldokló verejtékezik, kijön rajta a halálvíz, és utána Isten magához szólítja lelkét, beáll a halál. A gazda halálakor az állatok nyugtalanok, kutyája egész éjszaka ugat, a teheneket is elengedik az udvarban, nehogy a mozgás következtében kárt tegyenek magukban.

Halál beállta

A halál beállta után valamelyik közeli férfirokon intézkedett. Bejelentette a halálesetet a papnál, a jegyzőnél. Elhívta a halottkémét, aki orvosilag is megállapította a halál beálltát. A két háború közt és utána jó ideig Kajáron és Kispéccen Szabó István volt a halottkém.

Az halottat az ágyon ravatalozták fel, amíg meg nem érkezett a koporsó. Új lepedőt tettek alá, ha evangélikus volt, akkor énekeskönyvet adtak a kezébe, ha katolikus volt, akkor a fejénél szentelt gyertyát égettek, és összekulcsolt kezébe rózsafüzért tettek.

A halott közeli hozzátartozóit a család értesítette. A falubelieknek a léleklarang adta tudtul a halálesetet.

Gyerekeknél a kisharang szólt előbb, majd kétszer a nagyharang, ez volt egy „vers”. Nőnél kétszer

kettővel és haranggal duplán csendítettek, férfinel háromszor egyes haranggal, és a negyedik csendítés volt dupla.

Mindenki annyi verset harangoztatott, amennyit megrendelt a harangozónál, de ezért külön kellett fizetni. Ha a halál este állt be, reggel a fél nyolcas harangszó után harangozták ki az elhunytat, utána 11 kiharangozást addig ismételték, míg az elhunytat el nem temették. A ravatalozás általában 2-3 napig tartott, nyáron rövidebb ideig, mert ilyenkor a tetem hamar bomlásnak indult.

A koporsót a helyi asztalosnál rendelték meg. Kisgyermeknek világos színűt, felnőtteknek feketét készítettek. A koporsó aljára gyaluforgácsot tettek, majd a halottat a lepedővel együtt beleemelték. Szemfedele finom anyagból készült, s a szélét fehér hímzéssel díszítették. A koporsót két széken ravatalozták fel.

A halottól való búcsúzás

Estefelé jöttek a rokonok és a barátok virrasztóba, ami újabban általában este tíz óráig tart, de régen hajnalig is virrasztottak. Vallási énekeket énekeltek, felidéztek az elhunyt életének főbb állomásait, és részvétüket nyilvánították a családnak. A fejfát az asztalosmester általában a virrasztóba vitte el.

A halott öltöztetése

A halott mosdatását és öltöztetését mindig egy idősebb családtag végzi. A mosdatóvizet mindig olyan helyre öntik ki, ahol nem járnak, mert az ilyen víz betegséget okozhat annak, aki belelép. Ha a halottat nem öltöztették fel tisztességesen, akkor azt mondták, hogy „Nem adták meg neki a kellő tiszteletet”.

Kajárpécsi hegyközség

A szőlőművelés története

A szőlőművelés jelentős haszonnal járt Kajár és Kispéc lakói számára. Az 1655-ből való kispécsi és a 18. századi kajári pecsétlenyomatokon is központi helyet kapott a szőlőfűrt. A szőlőbirtok jelképezte a falu közösségéhez való tartozást. Az számított tősgyökeres helyi lakosnak akinek Kajáron vagy Kispécen volt szőlője.

A Sokoró vidékén már a rómaiak is műveltek szőlőt. Az Árpád-kori oklevelek is említenek szőlőbirtokosokat, szőlőművelőket. 1086-ban Szent László király által elrendelt összeírás szerint, a bakonybéli apátnak 9 szőlőse van Kajáron. Vannak idegen faluból származó szőlőbirtokosok is, mint például 1539-ben Koroncói Benedek vaszari jobbágy. A 18. században egyre jelentősebbé válik a szőlőművelés. A rengeteg háború, kedvező piacot nyújtott a bornak. A 18. században Kispécen 278 kapásnyi, Kajáron 210 kapásnyi szőlőterület volt.

1750-es évekre kialakul a kajári és kispécsi hegyközség, ez a birtokosok és a bérlők hatósági jogkör nélküli önkormányzati szerve volt.

A kajári rendtartás és hegytörvény

A hegytörvények alapján működött és az érdekvédelmet látta el. 1818-ból maradt fenn Kajár szőlőhegyének rendtartása, ez lehetett a hegyközség első írott „törvénykönyve”. Megszabta a rendtartást, és a be nem tartását pénzbüntetéssel, és pálcaütéssel büntették. A rendtartást Kolosváry János uradalmi intéző is jóváhagyta a földesúr nevében.

A rendtartás kitér: A tanárok tisztítására; A hegyi kapuk zárása; Az állatok legeltetésére és a lopásokra.

A kispécsi rendtartás

A kispécsi rendtartás 1821-ből származik, hasonló tartalmú a kajárihoz, de részleteiben eltér tőle.

Az adás-vételi levelekből tudható, hogy a testület élén a hegydirektor állt. Hegydirektor feladata Feladati közé tartozott: az adás-vételi levelek kiállítása, birtokhatárkövek lerakása, szőlőbirtok becslése, a szőlőpásztorok, hegymesterek munkájának irányítása, ellenőrzése.

A hegymesterek a hegydirektor munkáját segítették, és a tanárok állapotát ellenőrizték.

A szőlőpásztorokat 1-1 évre fogadták fel. Szőlőpásztorok a szőlőhegyen laktak tavasztól-őszig, és a birtokot őrizték. Kajárpécen két szőlőpásztor-fogadási szerződése maradt fenn, az egyik 1837-ből. Mindszent napjától 1838 mindszent napjáig László Ádámot és Kis Pált fogadták fel 120 váltócédula forintért. Fizetésük kiegészült a büntetéspénzek harmadrészeivel. Fizetésüket szünet után dézsmáláskor kapták meg. A hegydirektor Szalay János volt.

Az 1844 januárjában kelt levél szövege megegyezik az 1837. évivel. Ludván János és Paszkotza János a szőlőpásztor, a hegydirektor Bors Mihály.

1852-ben a szőlőpásztor Takács Mihály és Paszkotza János volt, Szalay Mihály a hegymester. A hatékonyabb munka érdekében ők már 1-1 pisztollyal is rendelkeztek.

1791-ből való az a szőlő-öröklevél, ami a korabeli szőlőbirtoklás viszonyaiba enged bepillantást.

Nemes szőlő, szabados szőlő

A kispécsi Öreg Szabó János „nemes szőlőjét” Gulás Ferencnek 30 forintért eladta. Öreg Szabó János nemesember lévén a birtokai után adómentességet élvezett, ezért nemes szőlőnek vagy szabados szőlőnek nevezték az ilyen birtokot.

Dézsmaszőlők

A jobbágyok dézsmát fizettek a földesúrnak a birtok után, ezek voltak a dézsmaszőlők. Kispécen ilyen volt gróf Sigray János „nyolcad és kilenced alatt lévő” szőlőbirtoka. A földesúr dézsma fejébe

a termés 8. és 9. tized részét szedte be.

A kajári hegyközség jegyzőkönyve az 1872-1910 közötti évekről maradt fenn. A jegyzőkönyv 1873. április 24-i számadással kezdődik.

Határozatok, rendeletek

A hegymesteri hivatás nem lehetett valami népszerű, mert az 1874. áprilisi hegyközségi gyűlés alkalmával úgy határoznak, hogy akik nem fogadják el hivatalukat, azok 20 forint készpénzt tartoznak fizetni a hegyközségnek, 8 napon belül.

Az 1876. május 1-jei gyűlésen fogadták el a szőlősgazdák a vármegye 2061/1. szám alatt kiadott hegyrendőrségi szabályrendeletet.

1878. évi bejegyzésből megtudjuk, hogy Szent György napján a hegyelöljáróság a hegyközség tanárkait végigjárta, a tapasztalatokról jegyzőkönyvet vettek fel.

Korszakukban a gazdák igen elhanyagolták a tanárok és az utak tisztítását, az ilyen gazdákat 50 kr-ra büntették.

1889-ben a sok behajthatatlan bírságpénz miatt úgy határoznak, hogy a tolvajt meg kell zálogoltani, e nélkül nem lehet elengedni.

1889-ben a hegyközségi jegyző feladatait a községi jegyző vette át. Munkájáért évi bére fejében megkapta a Kotyornál lévő tanárkot.

Az 1890-es évekre az ország szőlőterületének 2/3 részét elpusztította a phyloxéria. Az állam a tulajdonosokat adókedvezményekkel, ingyenes amerikai oltványokkal támogatta. A 20. század elejére a szőlőhegyközség teljesen átalakult. A hagyományos borászati eljárások századunk közepéig maradtak fenn.

1945 után végleg megszűnik Kispécen a tanárokjárás.

Forrás:

Szülőföldem, Kajárpéc: Kajár és Kispéc községek története a kezdetektől a jobbágyfelszabadításig / Vikár Tibor, 2000 (943.9) (V 86), 83-91. old.

Szülőföldünk története: Kajárpéc, 1970-1986. kész. a Szerkesztő Bizottság, 1985

További irodalom:

Néma Sándor: Győr-Sokoróaljai szőlővidék hegyközségi törvényei: 1672-1825. Győr, Győr-Moson-Sopron megye Győri levéltára, 1995. 126 p.

Beszélő múlt: Kajárpéc az Árpád-korban, Vikár Tibor, 1992

Orbán-Lovas: Kajár történeti földrajza: In: Győri Szemle 1939. X. évf. 42-50. old.

Kajárpéci muzsikások

Népi muzsikások

Egy falu jelesebb napjait, az ott élők sorsának fordulópontjait a helyi muzsikások tették hangulatossá, a vidékre jellemző zenéjükkel.

1989 és 1990-ben kutatást végeztek Kajárpécen. A népzenei hagyományt korábban már többen is vizsgálták, most inkább a hagyományörző zenészeket vették célba. A kutatás célja azoknak a régebben vagy még ma is hangszeren játszó emberek felkutatása, akik kiszolgálták a falusi emberek zenei igényeit örömeikben és bánatukban. A pénzért muzsikálók gyakran zenekarokban vagy bandákban játszottak.

Falusi zenészek

Kajárpécen működő cigányzenekarok, bandák mellett a falusi lakosok szemében legnépszerűbb zenész a citerás volt.

Varga Dénes 1903-ban született kajári földműves, első citeráját sógorától Varga Mihálytól kapta 14-15 évesen. Magától tanult meg egy két kótás citerán, majd tangóharmonikán. 1930-ban Varga József és Bertalan Lidi lakodalmán is citerán játszott. (A nagyszabású rendezvényeken azonban cigánybanda játszott.) Varga Dénes is jól játszott citerán, saját maga készítette el a pengetőjét és nyomóját, lúdtollból majd marhaszarvból.

Pádár Dezsőné (szül.: Benkő Margit) szintén jó citerás, 7-8 éves korában már rendszeresen citerázott egykótás citerán. Férjhez ment Pádár Dezső cigányzenészhez, aki primás volt a II. világháború után Felpécen és Kajáron. Egy cigányzenész sem állt a társadalmi megbecsülés azon szintjén, hogy egy szegény családból származó parasztlányt el vegyen és annak családja befogadja. Pádár Dezső egyéb okok miatt később öngyilkos lett.

Horváth József volt juhász számadó furulyázik, és juhászbököket készített, melyek magukon viselték a juhászok minden sajátos jegyét. Később megtanult, tangóharmonikázni is. Az idősebb emberek emlékeznek 2-3 citerás együtt muzsikálására is.

Cigányzenekarok, magyar bandák

Kajárpécen 1989-ben működő cigánybandát már nem lehet találni. Az egykori tagok szerint a vonós zenekarokban többnyire cigányok játszottak, de magyar bandák is zenéltek a környéken. A cigánybandák sokszor iskolázott, technikailag ügyesebb zenészekből álltak. Korábban a faluban a Pádár családnak volt zenekara.

A parasztmuzsikások közül való Nemes József egykori bandavezető primás, első bandáját 1931-ben alapította.

Kajárpécen megfordult zenészek (a teljesség igénye nélkül):

Nemes József: hegedű – primás, született: Kajár

Balogh József: hegedű – segédprimás, Nemessel játszott

Kutas Sándor: hegedű – segédprimás, Nemessel játszott

Horváth Lajos: kontrás, Nemessel játszott

Markovszki Antal: hegedű – kontrás, Lengyel származású, foglalkozása susztermester.

Sári Pista: bőgő - bőgős, Nemessel játszott

Polgár István: bőgő - bőgős, 17 évesen már Nemessel játszik.

Szabó Gábor: cimbalom - cimbalmos, kajári muzsikás.

Bertalan Sándor: cimbalom- cimbalmos, Felpéci lakos, régen tanácselnök Kajáron.

Balla József: cimbalom.

Ifj. Balla József: hegedű, a régi kispéci banda tagja.

Pádár Dezső: hegedű- primás, a kispéci cigánybanda vezető primása.

„öreg” Pádár Dezső: hegedű – kontrás.

Pádár Zsiga: bőgő- bőgős, a kispéci cigánybanda tagja.

Pádár Jancsi: bőgő – bőgős, a kispéci cigánybanda tagja.

Pádár Viktor: hegedű – primás, Szemerén volt elsőhegedűs, Nyári Pista tőle tanult hegedűlni.

Nyári Pista: hegedű- segédprimás, szaxofon, 6-7 éves kezd hegedűlni. 13 éves már muzsikál, 18 évesen saját bandája van. 1953-tól költözött Kajárra.

Wideman Imre „Miska”: tangóharmonika, 14 évesen kezd harmonikázni.

Wideman László „Imre”: dob, 25 évesen a tűzoltó zenekarban dobos.

Wideman Antal „Tóni”: tangóharmonika.

Dukkony Gyula és Dezső: felpéci szaxofonosok.

Lakatos „Bandza” Pista: hegedű, lovászpatonai primás

Kiss Jani: hegedű, lovászpatonai

Szórádi Gyula: hegedű, csikvándi.

Görbe Gyula: hegedű, kispéci kocs mákba játszik.

Lukács Mihály: „nagysíp” klarinét, lovászpatonai.

Kajárpécen a paraszt és cigányzenészek által használt hangszerek

Citera: egyes mesteremberek készítették egy és kétkötés változatát. A hangok lefogásához nyomófát használnak, ami nehézkes játéktechnikát eredményez.

Furulya: a faluban nem sokra tartották a furulyásokat.

Köcsögduda: karácsony táján használták.

Hegedű: a paraszt és cigánybandák élén foglalt helyet, legtöbbször az első szólamot játszotta.

Brácsa: kísérő hangszerként funkcionál, mint kontra.

Bőgő: a falusi zenekarok legnagyobb testű hangszere, Nemes József 1931-ben alakított bandája is ezzel a hangszerrel válik teljessé.

Cimbalom: többnyire az alapfelállású zenekar kiegészítője (hegedű, brácsa, bőgő).

Klarinét: az alapzenekart kiegészítő hangszer, síp, vagy nagysíp néven ismeretes.

Tangóharmonika: igen közkedvelt hangszer, házi bálokon és zenekarban is.

Dob: régebben zajkeltő eszközként használták nem hangszerként.

Szaxofon: a dobbal együtt kezdett elterjedni.

Levélsíp: primitív népi hangszer, vagy egyszerűen hangeffektus.

Zenés alkalmak

Farsang: bál.

Húshagyó kedd: bál.

Húsvét: bál

Fehérvasárnap (húsvét utáni első vasárnap): bál.

Pünkösöd: bál

Szentháromság vasárnapja (pünkösöd utáni első vasárnap) búcsú.

Szüret: bál

Karácsony: bál.

Szilveszter: bál.

Báli táncok

Legkedveltebb táncok fox, keringő, walcser, csárdás, tangó, one step voltak . Ezeket a táncokat elsősorban tánciskolában tanulták, ami Kajáron is működött. Báli belépőt csak a férfiaknak kellett fizetni, de nő csak férfikísérettel mehetett bálba. Névnepok: a névnepokon házhoz mentek köszönteni a zenészek. Gyerek bál: naptári ünnephez nem kötődve, régen rendszeres volt.

Az emberélet fordulójának zenés alkalmai

Keresztelő, lakodalom, sorozó bál, regruta búcsúztatás, temetés

Kajárpécen ismert volt a kimuzsikálás szokása: „Ha a legény úgy vélte, hogy a lány akinek udvarol csak bolondozik vele, e szokással volt lehetősége bosszút állni rajta, megszegyeníteni az egész falu előtt. Az ilyen lányok egyes vidékeken akár örökre is pártában maradhattak.”

Nagy divat volt még a szerenádozás is amikor a legény két zenésszel szerenádozott a kedvese ablaka alatt.

A bállokhoz hozzátartozott a verekedés is, Kajárpécen 1934-ben egy húsvéti bál alkalmával megöltek egy legényt, ezért 2 évig tilos volt a muzsikálás a falu kocsmáiban.

A II. világháborúig a zenekarillette a zenés alkalmak helye a kocsmáiban.

Kajárpécen az 50-es évek közepén jelenik meg a tangóharmonika-szaxofon-dob felállású zenekar.

A 70-es évek végére már Kajáron is megjelenik a háztartásokban a lemezjátszó és a magnó.

Irodalom

Tanai Péter: Kajárpéci muzsikások. In.: Arrabona 31-33., Győr, Xántus János Múzeum, 1994, , p. 410-430. o.

Vikár Tibor: Beszélő múlt: Örökségünk a néptánc. In: Kajárpéci Kispad, 1992. 10. sz. (okt.), p.6

Kajárpéci népszokások - a gyermekáldás

A gyermekvárás

A család életében a gyermek születése nagy esemény volt. Az 1950-es évek előtt a várandós anya a szülés megindulásáig dolgozott. A falu szegényebb rétegeinél, nem volt könnyítés a munkájában. A módosabb gazdáknál néhány helyen volt csak könnyítés aszerint, hogy ki volt a család irányítója, illetve milyen viszonyban állt a terhes anya az anyósával, vagy otthon lakott az anyjával. Megszólták azt a menyecskét, aki terhes létére kényeskedett, vagyis nem tartott ki úgy a munkában, mint a terhesség előtt. Azokat a dolgokat, amiket a várandós anya megkívánt, megadták neki, főleg gyümölcsöt, mert úgy hitték, hogy ez által a jövő évi termés bővebb lesz. Ha kiment a szőlőbe éréskor, mindenhol megkínálták kérés nélkül is. A szőlőhegyen bárhol szabad volt fűrtöt levennie.

Még a születés előtt szerették volna megtudni, hogy milyen nemű lesz a gyermek. Az anyát a földre ültették, és ha balra fordulva kelt fel, akkor fiút, ha jobbra fordulva kelt fel, akkor leányt vártak. A has formájából is próbálták megjósolni a gyermek nemét, ha csúcsos volt, akkor leánynak, ha széles, telt volt, akkor fiúnak gondolták.

Szülési szokások

A szülésnél mindig bába segédkezett. A faluban régóta volt bába, a visszaemlékezés szerint az első Zsófi néni volt, aki nem iskolában, hanem másoktól tanulta el a mesterséget. Már ő sem használt ráolvasásokat.

Zsófi néni után. Ámán (Lepánek Mária) Juliska néni és az 1950-es évektől Bába Erzsébet néni volt a bába. „Nekik már volt iskolájuk.” A nők mindig ágyban szültek. A szülést mindig a bába vezette le, de ha nem volt elérhető, akkor egy idősebb asszony, de a bábát akkor is értesítették.

A szülés után a csecsemőt megfürdették, és pólýába tették. A katolikus gyermek kezére születés után azonnal rózsafüzért tettek. Az evangélikusoknál régebben színes szalagot kötöttek, hogy megóvják a rontó személyektől. Ha a gyermek nagyon sírt, a kezét próbaképpen behajtott helyzetben igyekeztek összenyomni, ha összeért, akkor nem volt baj, de ha nem ért össze, akkor úgy vélték, hogy megrontották. Ilyenkor pohárba vizet öntöttek, és faszenet tettek a víz tetejére, ha a szén leült a pohár fenekére, akkor a rontás nem árthatott neki. Nyáron, három szál gyufát gyújtottak meg, és annak elégett fejét rakták a víz tetejére. Ha rontás volt, akkor a szenes vízzel megkenték a kicsi szemét, száját, orrát, és egy csepp vizet a szájába is öntöttek, s közben ezt mondták:

„Szem meglátta,

Szem megverte,

Segíts rajta

Az Atya, Fiú, Szentlélek, Úristen!”

A kicsit bölcsőben ringatták. A bölcsőt általában asztalos készítette. Minden családban volt bölcső, ami 2-3 nemzedéken keresztül szolgált a családot. Kajárpécen az 1950-es évekig használták.

A gyermek fürdővizét este nem volt szabad kiönteni, a fürdővízbe az anya egy kis tejet fejt a melléből, hogy a gyermek erős legyen.

Amíg az anya feküdt, addig a közeli hozzátartozók, vagy az idősebb lány gondozta a családot, főzött, mosott, takarított. A komaasszony (keresztszülő) 3 napig hordta a komatálat. Általában tyúkhúslevest vittek, hogy az anya erős legyen, és sok teje legyen. A komatálon rétes és kalács volt. A bábasszony 1 hétig fürösztötte a kicsit, és az anya is 1 hétig feküdt. A bőséges tej érdekében az anya ételét főleg burgonyából készítették.

Keresztelő- komaság

A szülés után a keresztelés volt a másik nagy és fontos esemény, és igyekeztek minél hamarabb elvégezni. Ha gyermek formája gyenge volt, akkor a bába keresztelte meg. A katolikusoknál a szülőanya szobájában mindig volt szenteltvíz. Ha bába keresztelt, azt házi keresztésnek hívták, az

egyház elfogadta, és bevezették az anyakönyvbe. Ha a csecsemő korán meghalt, akkor a legközelebbi hozzátartozó sírjába temették el. A pap nem kísérte ki, csak a szűkebb család, keresztet nem állítottak neki. Általában az apa készített fából egy dobozt, s abban temették el.

A gyermekek megkülönböztetése

A gyermeket már nem szerint is különböző színű pólyába tették, a fiúkat kékbe, a lányokat rózsaszínbe. Fehér inget és réklit adtak rá, amit másfél éves korukig hordtak a gyerekek. Keresztelőkor az evangélikusok keresztelő takarót is használtak. Finom, fehér gyolcs anyagból készült, 40 x 60cm-es nagyságú volt, és csak erre az alkalomra használták. Kereszteléskor anyai keresztszülőt kértek meg, amennyit jónak láttak, olyanokat, főleg akik tehetősebbek voltak. Régen követelmény volt, hogy a keresztszülő vallásos legyen. (Az evangélikusoknál nem voltak ilyen merevek a szabályok.)

Itt feltétlenül elsőáldozónak és bérmálkozóknak kellett lennie, s a házasságát az egyháznak is el kellett ismernie. Aki csak polgári házasságot kötött, nem lehetett keresztszülő. A katolikusoknál kereszteléskor a gyermeket a sekrestyénél kellett bevinni. Nem léphetett be a főkapun, mért még pogány volt.

A sekrestyében a pap várta, rátette a stólát, és ráfektetett egy kis inget a pólyára, ami a templom tulajdona volt. A keresztszülő kapott egy égő gyertyát, amivel gyertyát gyújtott a keresztelőkútnál. Itt fogadalmat tett, hogy a gyermek, vallásos nevelést kap. A pap szentelt vízzel megkeresztelte. Keresztelésre a bába vitte, és hozta a gyermeket. Hazaérve ezt mondta: "Meghoztuk a megkeresztelt kisbárányt."

A katolikusoknál általában két nevet adnak, az elsőt a szülők, a másodikat a pap. Ő általában egy szentnek a nevét választja, hogy legyen védőszentje a gyermeknek.

Evangélikusoknál is gyakori a két név adása.

Fiúknál az első az apa neve, második a nagyapáé, keresztapáé. Lányoknál az első a nagyszülőnek, a második a keresztanya, anya neve.

Lakoma

Keresztelés után, kis lakomát adtak, mire a keresztszülők, szülők, bábaasszony, és a közeli hozzátartozók a hivatalosak voltak. Ekkor a keresztszülők ruhafélét ajándékoztak a gyermeknek, ma már pénzt adnak. Az ajándékozás az 1930-as években jött divatba, előtte a bábaasszony a keresztelői lakoma végén egy kis kalapban pénzt gyűjtött a jelenlévőktől.

Egyházkelés

Szülés után a katolikusoknál az anya nem mehetett ki a házból, nem járhatott templomba. A vallásuk szerint a szülés tisztátalan dolog, ezért az anyának előbb meg kell tisztulnia. Ezt nevezik egyházkelésnek: Az anyának a picivel együtt a sekrestyénél kellett bemennie a templomba. Itt megint rátették a stólát. A pap az oltárnál imádkozott az édesanyáért, és a kicsiért, így tisztultak meg mind a ketten.

Az anya, ha megerősödött, újra kivette a részét a munkából. A gyermeket 2 hónapos koráig nem hagyták magára, nehogy a gonoszok kicseréljék. Ha volt nagyobb testvér ő vigyázott rá, ha nem volt, akkor a nagyszülő. Egyéves kora után az édesanya vitte magával a gyermeket a mezőre. Ilyenkor a föld szélén egy 40 cm mély gödröt ástak, és abba állították bele a gyereket játszani. Amíg a gyermek a bölcsőt ki nem nőtte, addig benne aludt. Elalvás előtt ringatták, énekkel, mondókával csitították:

„Aludj baba, aludjál. Nyuszika is alszik már....”

Gyermekjátékok

Amikor a gyermek növekedett a bölcsőt egy kis járóka váltotta fel nappalra. Ez egy gyalogszékhez hasonlított. Az állóka lapja közepén egy kör alakú nyílás volt, és négy lábon állt. A körbe állították bele a gyereket és ő az állóka lapján játszott, amivel tudott.

Játékot az idősebb testvérek, vagy a nagyszülők készítettek: rongybabát, csutkababát, dióból csörgőt.

A kisgyermek birodalma a ház körül volt, mindennel játszott, ami a keze ügyébe került. Mikor nagyobbak lettek már csoportosan játszottak. Külön játszótér alakult ki Kispécen a Felszegen az un. Dúló-Rác kertben, és az Alszegen a Kossuth –fa környékén. A játékok igen változatosak voltak, de sok közülük már feledésbe merült.

Nagyon régi játék a „kavicsozás”. Már a rómaiak is játszották. 6-8 kavicsot helyeztek sorba egymás után a földre. Egyiket kézbe fogták, és feldobták. Közben egy másik kavicsot kaptak fel a földről, és így kapták el a feldobott kavicsot. Most már kettőt dobáltak felfelé, és egy újabb kavicsot vettek fel. Ezt addig csinálták, míg az összes kavicsot így fel nem tudták szedni. Ha pedig elejtette a gyerek a kavicsot, akkor a másik kezdte, előről. Ez a játék az ügyességet fejlesztett, kár, hogy ma már nem játsszák.

A fiúk inkább labdáztek, a labdát marhaszörből gyúrták, vagy rongyból készítették.

A Rábaköz minden falujában játszották a lányok a „korsós” játékot. Kajáron és Kispécen is emlékeznek arra, hogy a 20-as években ismerték. *„Mikor lányok voltunk, öten - hatan körbe álltunk, egy olyan fazékba, melynek nem volt füle kavicsot raktunk, jól megráztuk, és egyik társunknak dobtuk”*

Forrás:

Vikár Tibor: Az emberi élet fordulói Kajárpécen. Honismereti pályázat. Kajárpéc,1992. 62 o.

Vikár Tibor: "Háromszor szükséges az ember Istennek": az emberi élet fordulói Kajárpécen. Szülőföldünk honismereti pályázat. Kajárpéc, 1992. 57 p.